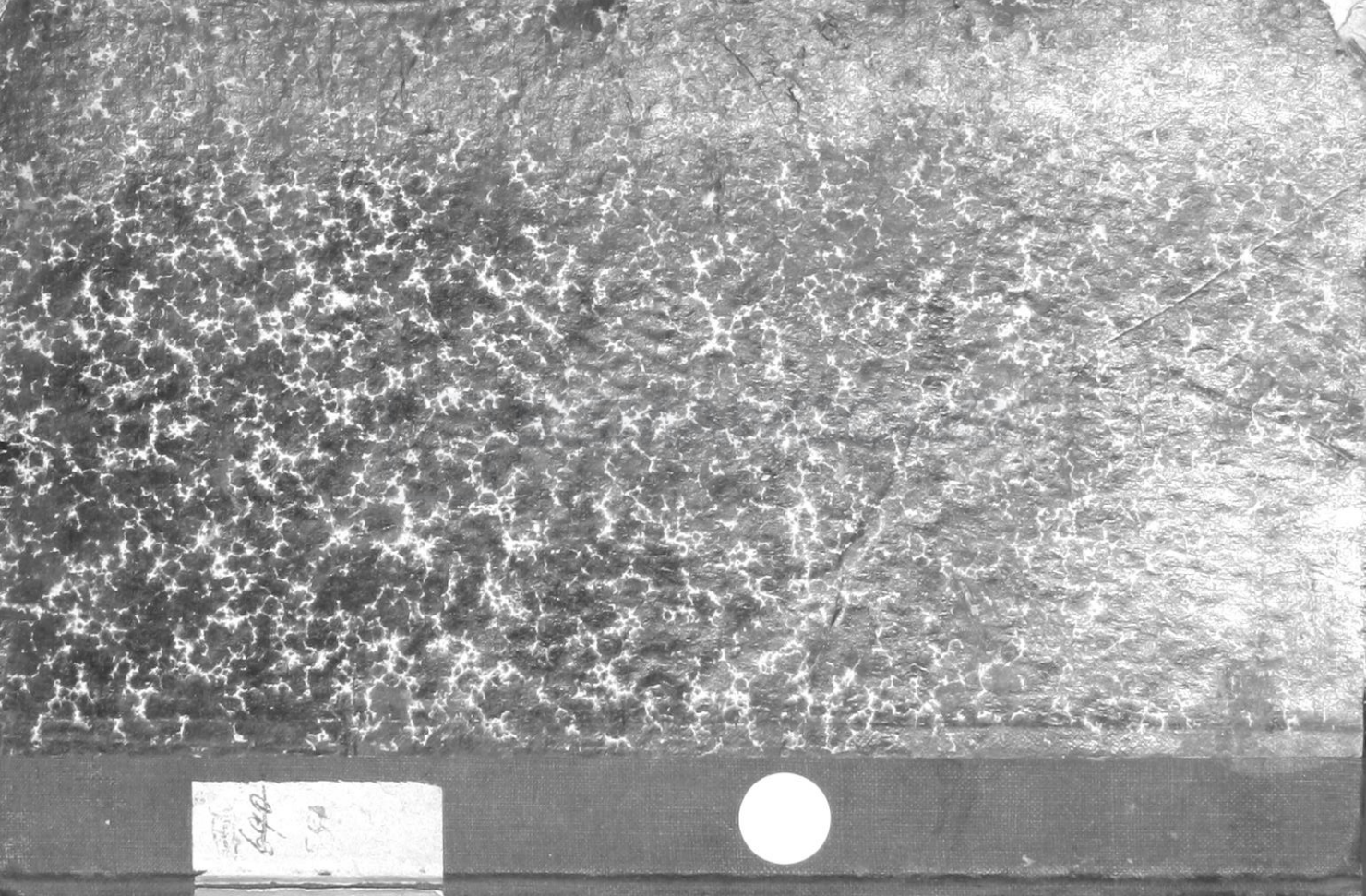

Γ. Κεφαλληνιακής

Ο

ΕΝ ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΔΕΣΠΟΤΙΚΟΣ ΘΡΟΝΟΣ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΛΥΧΝΟΥ

Η

ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΟΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ

ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

1140

α') Περὶ τῶν νῦν Πατριαρχείων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἐπιγραφῶν —β') Περὶ τοῦ μονοκεφάλου καὶ δικεφάλου ἀετοῦ — γ') Περὶ τῆς στήλης τοῦ Αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ —δ') Περὶ σκοτεινοῦ τινος χωρίου τοῦ Πλάτωνος. —ε') Περὶ τοῦ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ Ὀβελίσκου, περὶ τοῦ βάθρου αὐτοῦ, τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφῶν, ἀναγλύφων, τῶν τεσσάρων αὐτοῦ χαλκῶν κύβων καὶ εἰς τί αὐτὸς ἐχρησίμευε πρότερον.

ὑπὸ

Γ. ΧΡΥΣΟΒΕΡΓΗ.

Ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός.

ΑΘΗΝΗΣΙ,

ΤΥΠΟΙΣ Χ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ.

—ο—

1861.

»*Judiceat tamen doctiores, et siquid probabilius habue-*
»*rint, proferant.*» (*Rich. Payne Knight*)

»*Pluris est oculatus testis unus, quam auriti decem*»
(*Plaut. Aulularia.*)

»*Segniùs irritant animos demissa per aurem*
»*quàm quae sunt oculis subjecta fidelibus*»
Horat. ars. Poët. 180.

»*Μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύετε, ἀλλὰ δοκιμάζετε.*»

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ

Κατὰ τὴν ἀγγελίαν μου (4 Ἀπριλ. 1861) τὸ παρὸν πόνημα ἀνίσως συνίστατο ἐκ πέντε τυπογραφικῶν φύλλων μόνον, ἐτιμᾶτο (δραχ. 2 1/2) γρόσ. 10. Ἐπειδὴ δὲ σύγκειται ἐκ δέκα περίπου τυπογρ. φύλλων, ἡ τιμὴ αὐτοῦ εἶναι (δραχ. 5=)γρ. 20. Ἂν λοιπὸν οἱ φιλόμουσοι συνδρομηταὶ ἀποδέχωνται τὴν δικαίαν μου ταύτην πρότασιν, ἔχει καλῶς, εἰ δὲ μή, εἴμεθα ἀμφότεροι ἐλεύθεροι πάσης ὑποχρεώσεως.

Πέραν Κωνσταντινουπόλεως 1/13 *Ὀκτωβρίου* 1861

Γ. ΧΡΥΣΟΒΕΡΓΗΣ.

Τιμᾶται δραχ. 5. (=γροσ. 20.)

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

§ 1. Ὁ περιώνυμος Κ. Ρ. Π. Νάϊτ ἑρμηνεύων πολιτικήν τινα συνθήκην τῶν Ἠλείων πρὸς τοὺς περιοίκους των, γεγραμμένην Αἰολιστί, τὴν ὁποίαν ὁ Κ. Γουλλιέλμος Γὲλλ εἶχεν ἀνεύρει ἐπὶ χαλκοῦ ἐλάσματος τὸ 1813 εἰς τὰς ἐν τῇ Ἠλείᾳ τῆς Πελοποννήσου ἀνασκαφὰς, μετὰ παῤῥησίας εὐγενοῦς καὶ ἀδόλου ἐπισυνάπτει Ῥωμαϊστὶ εἰς τὸ τέλος τῆς ἑρμηνείας του τὰ ἑξῆς·
»Ἂς κρίνωσι δὲ οἱ δεινότεροι, καὶ εἰ τυχὸν ἔχουσί τι »πιθανώτερον, ἂς μὴ τὸ ἀποκρύψωσιν». (1)

§ 2. Τὴν πολύτιμον ταύτην τοῦ εἰρημένου ἀνδρὸς ἀπόφανσιν προστησάμενος, ἄνευ ἑτέρας τινὸς ἀξιώσεως, προθύμως ἀποδίδωμι πρὸς ἅπαντας τοὺς βουλομένους καὶ δυναμένους νὰ κρίνωσι, τὴν ὑπ' ἐμοῦ γενομένην ἑρμηνείαν ἐπιγραφῆς τινος σωζομένης ἐπὶ τοῦ Δεσποτικοῦ Θρόνου τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ, ἥτις καὶ διὰ τὴν ἀπόστασιν ἀποβᾶσα δυσανάγνωστος, καὶ διὰ τὴν ἀμάθειαν, τὴν ὀκνηρίαν καὶ τὴν δεισιδαιμονίαν τοῦ κακογραφήσαντος αὐτὴν ζωγράφου καταστᾶσα γριφώδης καὶ ἀπρόσιτος πρὸς τοὺς ἀτελεσφορήτως πολλάκις ἐπιχειρήσαντας ἀνωτέρᾳ ἐπιταγῇ νὰ ἑρμηνεύσωσι, παρημελήθη ἐπὶ τέλους καὶ ἐγένετο πρός τινας μὲν παντοίων εἰκασιῶν πάροχος, πρὸς ἄλλους δὲ ἀνυποστάτου παραδόσεως πηγὴ, πρὸς ἐμὲ δὲ παραίτιος τῆς συγγραφῆς τοῦ παρόντος αὐτοσχεδιάσματος.

---

(1) βλ. Κριτικὸν Μουσεῖον Κανταβριγίας Τόμ. Α'. σελ. 335 — 6.

§ 3. Οἱ ἄνθρωποι, λέγει ὁ Θουκυδίδης (1), παραδέχονται παρ' ἀλλήλων τὰ διηγήματα τῶν παρελθόντων ἀβασανίστως, ἂς ἦναι καὶ ἐπιτόπια· διότι οἱ πλεῖστοι τρέχομεν ἐπὶ τὰ ἕτοιμα μὴ θέλοντες τόσον νὰ κοπιάσωμεν εἰς ἀναζήτησιν τῆς ἀληθείας. Τὸ παρεωραμένον λοιπὸν ἐπιτόπιον ἡμῶν λείψανον τοῦτο ἔκτινων δεδομένων ἀναζητῶν ἐν τῷ παρόντι πονήματί μου, θέλω διαλάβει πολλὰ ὑπὲρ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφῆς, σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὴν Ἱστορίαν, τὴν Ἀρχαιολογίαν καὶ τὴν Φιλολογίαν, ὡς ἔχω προαναγγελμένον, καὶ στενῶς συνδεόμενα πρὸς τὸν σκοπόν μου. Ἐλπίζω δὲ νὰ μὴ παρεξηγηθῶ μηδὲ νὰ ἐπικριθῶ ὅπως καὶ ἂν ἡ ὄρεξις ἕκαστον παρασύρῃ· διότι, ὁ μὲν μυθογράφος δικαιολογεῖται διὰ τὰ μυθεύματά του πάντα, διότι τοιαῦτα, λέγει, τὰ μετέδωκε φέρουσα ἡ ἀχαλίνωτος φαντασία· ὁ δὲ ποιητὴς καὶ ὁ μυθιστοριογράφος διέρχονται τὰ στίφη τῶν ἀναγνωστῶν ἄτρωτοι, τὴν αἰγίδα τοῦ πιθανοῦ περιεζωσμένοι· ὁ δὲ ἱστορικὸς, ὡς ἱερεὺς καὶ θιασώτης τῆς ἀληθείας, ἀπαρέσκει ἐνίοτε, ἀλλ' ὁ φιλολόγος καθίσταται καὶ ψυχρὸς, μάλιστα ὅταν ἐξ ἀνάγκης ἐμπλεχθῇ εἰς γραμματικὰς λεπτολογίας, διὰ νὰ μὴ εἴπω ἀπεραντολογίας ἢ ἕτερόν τι χειρότερον. Ἐπὶ τέλους δὲ ὁ ἀρχαιολόγος καὶ ἰδίως ὁ ἐπιγραφοδίφης εἰς χώραν μάλιστα ἐχθρόξενον καὶ μητρυιὰν τῶν τοιούτων, ἴσως μὲν θαυμάζεται (ἐὰν θαυμάζηται) διὰ τὴν ὑπομονήν του, οὐδεὶς ὅμως τῶν ὑπὸ ἴδιον πρίσμα τὰ πάντα ἀνερευνώντων ἀνέχεται νὰ προσβλέψῃ τοὐλάχιστον εἰς τὰ ἔργα καὶ τὰ φι-

(2) Ξυγγρ. Α'. κ'.

λοπονήματά του, ἀηδιζόμενος τὰ κουρεύματα, τὰ ψαλιδίσματα, καὶ τὰ παραγεμίσματα, ὅσα ἐξ εἰκασίας ἐπιτηδεύει ἕως οὗ ἀναπληρώσῃ τὰ ἐλλιπῆ καὶ τὰ ἠκρωτηριασμένα ἀρτιμελῆ καταστήσῃ.

§ 4. Ναί· καὶ ὅμως οἱ τιμαλφεῖς λίθοι οἱ κατακοσμοῦντες πάλαι ποτὲ τὸ τηλαυγὲς τοῦ ἠθικοῦ ἡμῶν μεγαλείου κοινωνικὸν σύμπλεγμα παντοίας ὑπέστησαν ἀκρωτηριάσεις καὶ εἰς τοιαύτας ἑτερογενεῖς μοίρας τινὶ συνεφύρθησαν ὕλας, ὥστ' ἐπιμόνων ἐγένετο ἀνάγκη ἐπιστημόνων μεταλλουργῶν ν' ἀποσπάσωσι καὶ διασώσωσι λείψανα καὶ τεμάχια εἰς μαρτύριον τῶν τοῦ βιωτικοῦ δράματος περιπετειῶν. Αἰωνία τῷ ὄντι ἡ μνήμη καὶ ἡ δόξα ἀθάνατος τῶν ὁπωσδήποτε συντελεσάντων εἰς τὴν τοιαύτην διατήρησιν καὶ τῶν ὁσημέραι συντελούντων εἰς τὸ νὰ διϋπνίσωσι τοὺς Βαρούχειον ὕπνον καὶ οἱονεὶ ὑπὸ μανδραγόρᾳ καθεύδοντας.

Τοὺς Ἀθηναίους εἴκαζεν ὁ Σωκράτης πρὸς ἵππον μέγαν μὲν καὶ γενναῖον, ὑπὸ μεγέθους δὲ νωθέστερον καὶ δεόμενον ἐγείρεσθαι ὑπὸ μύωπός τινος (1). Ἀλλ' εἴθε εἰς τὰς καρδίας ἁπάντων ἡμῶν κατ' ἐπιῤῥοὴν τοὐλάχιστον ἠλεκτριζομένων, ὡς ἀποφαίνεται ἡ Φυσικὴ, νὰ ἐκκαυθῇ ἐν τάχει τὸ πῦρ τῆς μαθήσεως, ἀγλαὸς τῆς ὁποίας καρπὸς εἶναι ἡ θεοδίδακτος τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσις καὶ ἡ κοινωνικὴ τῶν ἐθνῶν εὐδαιμονία· εἴθε καὶ τὸ πόνημά μου τοῦτο φανῇ ἀντάξιον τῆς προσδοκίας τῶν φιλομούσων συνδρομητῶν, ἑτοίμως καὶ φιλοφρόνως τὴν πρόσκλησίν μου ἀποδεξαμένων, διὰ νὰ εἴπω μετὰ

(1) Πλάτ. Ἀπολογ. Σωκράτ. Κεφ. ΙΙΙ'. ε.

θάρρους πρὸς πάντα ἀπαθῆ ἀναγνώστην τότε καὶ ἐγὼ τὸ Ὁμηρικόν·

»Ἀχλὺν δ' αὖτοι ἀπ' ὀφθαλμῶν ἕλον, ἣ πρὶν ἐπῆεν
»Ὄφρ' εὖ διαγινώσκῃς ἠμὲν θεὸν ἠδὲ καὶ ἄνδρα (1).

Γ. Χ.

(1) Ἰλιάδ. Ε. στίχ. 127 — 8.

Ἡ περὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου μετα τοῦ Ἄμβωνος αὐτοσχέδιος διατριβή.

§ 1. Ἐν τῇ κατὰ τὸ Φανάριον (1) τῆς Κωνσταντινουπόλεως κειμένῃ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου σώζονται διάφορα ἱερὰ καὶ σεπτὰ κειμήλια, περισωθέντα ἀπὸ τῆς ἐκπολιορκήσεως τῆς μεγαλοπόλεως ταύτης ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ διατηρούμενα μέχρι τῆς σήμερον· ἐν αὐτοῖς δὲ ἐναριθμοῦνται καὶ τὰ

(1) Περὶ τῆς προσηγορίας τοῦ μέρους τούτου διάφορα πολλοὶ ἐγνωμάτευσαν καὶ ἔγραψαν, οἱ μὲν ὅτι, ἐπειδὴ εἰς τὴν παραλίαν τοῦ νῦν *Πετρὶ Καπού*, ὑπῆρχον ὕφαλοι πέτραι (ὅθεν ἴσως καὶ τὸ ὄνομα *Πετρίον*), διὰ τοῦτο ὑψοῦτο οὐχὶ ἐπ' αὐτῶν ὑπὲρ τῶν *εἰσπλεόντων* τὸν εὔδιον τοῦτον λιμένα, ἀλλὰ μακρὰν, ἐπὶ τῆς ἄκρας *Μελακόψας* (Φανὰρ-Ἰσκελεσί) *φανὸς* (φανάρι), ἔσθεν Φανάριον (βλ. **Σ. Δ. Βυζαντίου ΚΠ.** σιλ. 569 κ. φ. ξ.), οἱ δὲ ὅτι παρεχωρήθη εἰς τοὺς τότε περισωθέντας ὁμοεθνεῖς ἡμῶν ὑπὸ τῶν κατακτητῶν ὡς (φενὰ-γὲρ) ἄθλιον μέρος· κτλ. Ἐν δὲ τῷ βιβλίῳ τοῦ Μεβλιᾶ Τσελεπῆ, εἰς τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν ἀξιότιμον Κ. Μόρτμαννον, ὑπάρχουσι καὶ *πολλοὶ ἱστορικοὶ μαργαρῖται κεκρυμμένοι* «ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς·» Ὁ Μολλὰ *Μπουλὰτ* κατέλαβε τὰ μέρη τοῦ »*Μπαλὰτ* καπουσοῦ· ὁ σεβασμιώτατος *Τσιὲπ Ἀλῆ* κατέλαβε τὰ »μέρη τοῦ *Τσιουμπελῆ*, ὁ *Ἀγιὰδ Δεδὲ* κατέλαβε τὰ μέρη τοῦ »*Ἀγιὰ καπουσοῦ*, ὁ σεβασμιώτατος Μολλᾶ *Φεναρῆς* κατέλαβε »τὸ *Φενὲρ καπουσοῦ*» (βλ. Μόρτμαν· Ἑλλην. μετάφρ. σελ. 181). ὁ δὲ ἀοίδιμος Κωνστάντιος διηγεῖται (ἐν σελ. 15—27) ἄλλως τὸ πρᾶγμα· ὥστε ἐξαιρουμένου τοῦ *Πετρικαπουσοῦ*, αἱ λοιπαὶ πύλαι καὶ αἱ περὶ αὐτὰς χῶραι σχεδὸν ἀμφιβάλλεται ἀνίσως ἐτήρησαν τὴν ἀρχαίαν ἐπωνυμίαν· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ μέρη τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπωνομάσθησαν ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἀπὸ τῶν συνοδευσάντων αὐτὸν μεγιστάνων ἐκ 'Ρώμης (βλ. Κοραῆ Ἄτακτ. Τόμ. Α'. σελ. 273), δὲν εἶναι ἴσως

περὶ ὧν ἡ παροῦσα διατριβή, ὁ Δεσποτικὸς δηλ. Θρόνος καὶ ὁ ἱερὸς Ἄμβων, ἅτινα εἶναι ἀμφότερα Σαμβυκτοκόλλητα (συντεφοκέντητα) (1), κοινὴ δ' ἐπικρατεῖ ἐκ παραδόσεως γνώμη ὅτι ἦσάν ποτε ἱερὰ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας σκεύη καὶ διασωθέντα ἐκ τῆς ἐπὶ Ἀρκαδίου Αὐτοκράτορος (404 μετὰ Χριστὸν) πυρπολήσεως τοῦ ναοῦ ἐκείνου ὑφίστανται μέχρι τῆς σήμερον ἐπὶ τῇ αὐτῇ καὶ τότε χρήσει ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς πατριαρχικῇ ἐκκλησίᾳ· ἐξενίκησε μάλιστα ἰδέα καὶ ὀνομάζονται ἀμφότερα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου· διότι ἀπὸ μὲν τοῦ ἄμβωνος ἐκήρυττεν ὁ Χρυσορρήμων πρὸς τὸν λαὸν τῆς ὀρθοδοξίας τοὺς λόγους, ἐπὶ δὲ τοῦ θρόνου ἵστατο, ὁπότε οἱ ἐκκλησιαστικοὶ τύποι ὥριζον, καὶ διὰ τοῦτο ὡς σχεδὸν πάντες γινώσκομεν, ὁ ἀεὶ πατριαρχεύων ἐν τῇ κατὰ τὴν 27 τοῦ Ἰανουαρίου ἑορτῇ

παράδοξον ἀνίσως· καὶ τὸ Φανάριον ἐπωνομάσθη ἀπὸ τοῦ ἐγκατεσταμένου εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ μέρους τούτου Μολλᾶ *Φεναρῆ*· εἶναι δὲ περιτταὶ, νομίζω, τοιούτων φανερῶν παράλληλοι ἀποδείξεις καὶ μαρτυρίαι· οἱ καταθορυβηθέντες δι' ἣν ἔδωκά ποτε ἐτυμολογίαν τοῦ *Φαναριώτης*, παρακαλοῦνται νὰ ἐνθυμηθῶσιν ὅτι *φενὲρ-καλπὰκ* ἐλέγετο τὸ ἔχον ἐπὶ κεφαλῆς εἰς λαβὴν τρύπαν τρύπιον καλπάκι, διότι τὰ μὴ τοιαῦτα ἐλέγοντο, *ταταρ καλπὰκ*, *ἐρμενὶ καλπὰκ*, κτλ. εἰς τὴν καθομιλουμένην ἔχομεν τὴν φράσιν «τὸ ἔκαμες φανάρι τὸ πρᾶγμα», λεγομένην ὅταν τις τρυπήσῃ τι σκεῦος οἱονδήποτε καὶ «τὸ ἔκαμες κόσκινο» ὅταν αὐτὸ κατατρυπηθῇ.

(1) βλ. Κοραῆ Ἀτακτ. τόμ. 5 Μέρ. Α'. σελ. 83· ἐν δὲ τῇ Ἀνθολογίᾳ τῶν ἐπιγραμμάτων (Τόμ. Γ'. σελ. 407 ἐπίγραμ. 330), τὰ συντεφοκόλλητα καλοῦνται *ὀστρεογραφῆ* λέξις καλὴ, εὔηχος καὶ εὔχρηστος διὰ τὰς ἐξ αὐτῆς παραγομένας ὀστρεογραφῶ, ὀστρεογράφημα, ὀστρεογράφος, ὀστρεογραφία, ὀστρεογραφικὴ κτλ. κτλ.

τῆς ἀνακομιδῆς τοῦ λειψάνου τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ Κυριακῇ ἡμέρᾳ ἂν τυχὸν συμπέσῃ, ἵσταται ἐν τῷ παραθρόνῳ (γεντέκι (1)) καὶ οὐχὶ ἐν τῷ οἰκουμενικῷ θρόνῳ, σεβόμενος τὸν λαμπρύναντά ποτε αὐτὸν φωστῆρα τῆς οἰκουμένης, ἐνθρονίζει δὲ τὴν σεπτὴν εἰκόνα τοῦ ἱεράρχου ἐκείνου εἰς τὸν δεσποτικὸν θρόνον καὶ ἀπέναντι αὐτῆς ἵσταται τὸ Διβάμβουλον (Κηροστάτης (2) μετ' ἀναμμένης λαμπάδος) δηλ. ἡ ὑπὸ τοῦ Λαμπαδαρίου (τοῦ νῦν Πριμμικηρίου) πρὸ τοῦ Πατριάρχου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ προπορευομένη καὶ κρατουμένη καιομένη λαμπὰς ἐν διπλῷ ἀργυρῷ κηροπηγίῳ (3)

§. 2. Περὶ τῶν εἰρημένων ἐν γένει τε καὶ χωρὶς οὐδὲν ἀναφέρουσιν ἡ περὶ Βυζαντίου καὶ Κωνσταντινουπόλεως συγγράψαντες ἀλλοεθνεῖς, ὡς εἰκάζεται, ἀλλ' οὐδὲ οἱ ἡμέτεροι οἱ πολλὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συμβάντων πρὸ τῆς ἐκπολιορκήσεως καὶ μετ' αὐτὴν ἐξιστορήσαντες, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τῆς Κωνσταντινιάδος

(1) Τὴν λέξιν *Παράθρονον* (τὸ), ἐδημιούργησα, ἄνευ ἀξιώσεως, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ *παράνυμφος*· διότι ἡ ὀθωμανικὴ *Γεντέκι* ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν *παρήορος παράσειρος ἢ σειραφόρος* (ἵππος), λέξεις κυριωνυμουμένας ἐπὶ ἵππων, κτλ, δυνατὸν δὲ νὰ λέγηται καὶ *παράθακον ἢ παράθωκον*.

(2) Τὴν λέξιν ἐσχημάτισα ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὸ *λυχνοστάτης*· ἐπειδὴ δὲ τὴν σήμερον τὸ *λαμπὰς* κυριολεκτεῖται ἐπὶ τῶν ἐκ μελισσείου κηρίου φωτερῶν, δυνατὸν νὰ ὀνομασθῇ καὶ *Λαμπαδοστάτης*, ὡς μᾶς ἔμεινε τὸ *Λαμπαδάριος*, οὗτινος ἦτο καθῆκον νὰ κρατῇ τὸν λαμπαδοστάτην καὶ νὰ προπορεύηται τοῦ Αὐτοκράτορος εἰσερχομένου εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ.

(3) Βλ. Κ. Οἰκονόμ. τὴν περὶ τῶν τριῶν ἱερατικῶν τῆς Ἐκκλησίας βαθμῶν ἐπιστολιμαίαν Διατριβὴν σελ. 311.

ἀοίδιμος συγγραφεὺς οὐδὲν οὐδαμοῦ τοῦ συγγράμματός του διεμνημόνευσεν, ἐκτὸς τῆς ἐν σελίδι 140—141 ἀορίστου φράσεως ταύτης « ἥτις (Μ. Ἐκκλησία) »φέρει ἐν αὐτῇ τὸν Ἀποστολικὸν θρόνον τοῦ Πατριάρχου τῆς οἰκουμένης», ἥτις, νομίζω, ἀναφέρεται εἰς τὸν ἀεὶ πατριαρχοῦντα καὶ οὐχὶ εἰς τὸν θεῖον Χρυσόστομον· δύο δὲ τῶν συγχρόνων ἡμῶν, ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεώς του τὸν πρῶτον τόμον ἐκδεδωκὼς Κ. Σ. Δ. Βυζάντιος (ἐν σελ. 465—6), Καὶ ὁ Κ. Σ. Ζαμπέλιος ἐν τοῖς Δημοτικοῖς αὐτοῦ Ἄσμασιν (ἐν σελ. 273) ἀναφέρουσιν, οὗτος μὲν περὶ τοῦ ἐμπρησμοῦ, ἐκεῖνος δὲ καὶ περὶ τοῦ θρόνου μετὰ τοῦ ἄμβωνος, εἰ καὶ διαφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλους ὀλίγον περὶ τὴν ἱστορικὴν τῶν γεγονότων ἔκθεσιν (1).

§. 3. Ὁ Κ. Σ. Δ. Βυζάντιος ἀναφέρει ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ (2) ὅτι δὲν εἶναι συγγραφεὺς διαλαβὼν πολὺ ἢ ὀλίγον περὶ Κωνσταντινουπόλεως, τὸν ὁποῖον δὲν ἀνέγνω ἐν τῇ συναγωγῇ τῆς ὕλης, καὶ πιστεύω τὴν τοιαύτην ὁμολογίαν ἀληθῆ ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς ὕλης τῆς συμπεφορημένης ἐν τῷ ἐκδεδομένῳ τόμῳ· ὁ δὲ Κ. Σ. Ζαμπέλιος δεικνύει ἐνδελεχῆ καὶ σύντονον περὶ τὰ Βυζαντινὰ σχολὴν καὶ καθίσταται παρ' ἅπασι μελέτης καὶ τιμῆς ἄξιος, ἂν μόνον (καὶ τοῦτο παρ' ἐμοὶ κριτῇ μόνον) παροραθῇ ἡ παράδοξος αὐτοῦ πεποίθησις ὅτι καθὼς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐπιτιμήσεως «αὐτός σου τηρήσει κεφαλὴν (3)» μέχρι τῆς τοῦ Μεσσίου

(1) Βλ. καὶ Grèce Moderne par. M. W. Brunet de Presle. pag. 69 — (2) Προλεγ. σελ. ά. —(3) Γενέσ. Γ'. 15.

ἐλεύσεως, ἅπαντα ᾠκονομήθησαν ἄνωθεν ὑπὲρ τῆς τοῦ ἀνθρώπου σωτηρίας, οὕτω καὶ ἀπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἑλλαδοκρατίας σειρὰ ἀπροσδοκήτων συμβεβηκότων συναρμολογεῖται διηνεκῶς καὶ συνδυάζεται ὑπὲρ τῆς τριαδικῆς τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνότητος μονάδος. Οἱ Ἑβραῖοι τὸν Θεὸν τῆς εἰρήνης παρέστησαν πολέμων καὶ ἐκδικήσεων Θεὸν, οἱ δὲ μωρόπιστοι αὐτῶν θιασῶται προσεδόκησαν τὸν ἄγγελον ξιφήρη νὰ καταστρέψῃ πανωλεθρίᾳ τοὺς κατακτητὰς ἅμα πλησιάσωσιν εἰς τοῦ Κωνσταντίνου τὸν κίονα (τσεμπερλῆ-ντασῆ) ἢ φόρον τοῦ Ταύρου (1), διότι τὰ ἰδιόμελα καὶ οἱ χρησμοὶ ἀντιστοιχοῦσι πρὸς ὅσα ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Πνυκὸς ἐγνωμάτευεν ἄλλοτε ὁ Δημοσθένης λέγων· «εὔξασθαι μὲν γὰρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ῥᾴδιον εἰς ταὐτὸ πάνθ' ὅσα βούλεταί τις, ἀθροίσαντα, ἐν ὀλίγῳ (2)»

§. 4. Τῶν προμνημονευθέντων λοιπὸν δύω κυρίων ὁ μὲν Σ, Δ. Βυζάντιος γράφει τάδε. « Τῇ 20 Ἰουνίου »τοῦ 404, δηλ. τῷ δεκάτῳ ἔτει τῆς Ἀρκαδίου βασιλείας »ἐπυρπολήθη ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Σοφίας διότι ἦτο ξυλό»στεγος, ἐπὶ τῆς ἐγερθείσης τότε στάσεως διὰ τὴν πα»ράνομον ἔξωσιν τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ὑπὸ τῶν λε»γομένων Ἰωαννιτῶν ἢ Ξυλοκερκιτῶν, εἴτε αὐτῶν τού»των ἐμβαλόντων τὸ πῦρ εἴτε τῶν ἀπὸ τῆς ἐναντίας »φατρίας, εἴτε καὶ αὐτομάτως ἐκραγέντος κατὰ θεο»μηνίαν, ἐκάη δὲ οὐχὶ ὁλόκληρος, ἀλλὰ τὰ περὶ τὸ ἱε-

(1) Βλ, Μορτμαν. ἐκπολιόρκησιν Κωνσταντινουπόλ. ἑλλην. μετάφρ. σελ. 171 Σ. Δ. Βυζ. ΚΠ. σελ. 516. — (2) Δημοσθ. Ὀλυνθ. Β'. ς'.

»ρὸν βῆμα καὶ τὸν ἄμβωνα αὐτοῦ μέρη μόνον μετὰ »τῆς στέγης. Καὶ τότε φαίνεται ὅτι οἱ θιασῶται τοῦ ἱε- »ροῦ Χρυσοστόμου διέσωσαν τόν τε ἀρχιερατικὸν θρό- »νον καὶ τὸν ἄμβωνα τοῦ ναοῦ (1), σωζομένους, »ὡς ἡ παράδοσις, ἄχρι σήμερον ἐν τῇ Πατριαρχικῇ »τῆς ΚΠ. (Κωνσταντινουπόλεως) ἐκκλησίᾳ· » Ὁ δὲ Σ. Ζαμπέλιος λέγει (ἐν σελ. 273—) περὶ τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας τὰ ἑξῆς. «Τὸν θεοπρεπῆ τοῦτον ναὸν »ἐθεμελίωσε κατὰ πρῶτον Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας, »τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς βασιλείας του... ξύλινος κατ' ἀρ- »χὰς ᾠκοδομήθη, στενὸς καὶ ταπεινός . . . Διαδιδο- »μένης δὲ βαθμηδὸν τῆς πίστεως, ὁ Αὐτοκράτωρ Κών- »στας υἱὸς Κωνσταντίνου, ἔκρινεν εὔλογον ν' αὐξήσῃ »τὸν πατρικὸν ναὸν εἰς κάλλος καὶ μέγεθος τοσοῦτον, »ὥστε νὰ χωρῇ περὶ τὰς χιλίας ψυχάς... κατὰ »τὸ 404 μ. Χ. βασιλεύοντος Ἀρκαδίου, συνέβη στά- »σις ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν σκευωρηθεῖσα κατὰ τοῦ τότε »πατριαρχεύοντος Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ὁ θεῖος »οὗτος καὶ οὐρανοφάντωρ ἀνὴρ, ἀνεθεμάτιζε μιᾷ τῶν »ἡμερῶν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου, ὅτε »πῦρ, ἀναφθὲν ὑπὸ τὸ βῆμα παρά τινος στασιαστοῦ, «κατέκαυσεν ἐν τῷ διαστήματι τριῶν ὡρῶν τόν τε ναὸν »τῆς Σοφίας καὶ τὸ παλάτιον τῆς Συγκλήτου Γερου- »σίας· χριστιανικῆς ἀρχαιότητος ἀνεκτίμητα λεί- »ψανα, πλεῖστα προγόνων καὶ πατέρων συγγράμματα »ἐν τῇ πυρκαϊᾷ ταύτῃ ἀπωλέσθησαν· ἡ σκληρότης τῶν »Ἀρειανῶν ὑπερενίκησεν εἰς μανίαν καὶ αὐτὴν τοῦ Διο-

(1) Βλέπε κατωτέρω §. 16.

»κλητιανοῦ τὴν ἀπανθρωπίαν«—ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ »Νίκα στάσεως (1) ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Σοφίας ἐπυρ- »πολήθη μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ σκευῶν». Καὶ τοιαῦτα μὲν ἀναφέρουσιν οἱ μνημονευθέντες κύριοι.

§. 5. Ἕτεροι δέ τινες ἀξιότιμοι ἄνδρες σύγχρονοι, τῶν ὁποίων ἐξήτασα τὴν γνώμην πρὸς πληροφορίαν μου, οἱ μὲν φρονοῦσιν ὅτι ἡ μικρότης τοῦ θρόνου δὲν εἶναι ἀ- νάλογος πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, καὶ οὐδὲ τὸ ξύλον ἐδύνατο νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὴν σῆψιν ἐπὶ 1500 περίπου ἔτη· οἱ δὲ δοξάζουσιν ὅτι ὁ θρόνος δὲν εἶναι ἀρχιερατικὸς ἀλλὰ βασιλικὸς, τεκμαιρόμενοι ἔκ τινων ἐνσκαφῶν σωζομένων εἰς τοὺς ἐμπροσθίους στύλους τοῦ περὶ οὗ πρόκειται θρόνου, εἰς τὰς ὁποίας γνωματεύουσιν ὅτι ἦσαν ἐγκεκολαμμένοι τιμαλφεῖς λί- θοι κόσμου καὶ λαμπρότητος ἕνεκα· ἄλλοι δέ τινες τέ- λος ἀποφαίνονται ὅτι ὁ θρόνος ἦτο αὐτοκρατορικὸς, εἰ- κάζοντες τοῦτο ἐκ τῶν σωζομένων εἰς αὐτὸν σαμβυ- κτίνων δικεφάλων ἀετῶν.

§. 6. Εἰ καὶ τῶν εἰρημένων κυρίων ἑνὸς ἑκάστου αἱ γνῶμαι καὶ τὰ λεγόμενα εἶναι πιθανὰ, τινὰ δὲ τούτων καὶ ἀναμφισβήτητα, οἱονεὶ ἱστορικὰ, δὲν δύναμαι ὅμως ἐγὼ τοὐλάχιστον νὰ παραδεχθῶ οὐδ' ὡς ὁμοιάληθες πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος Ἀρχιερατικὸν θρόνον μετὰ τοῦ Ἄμβωνος· διότι ἅπαντα ἀνασκευάζον- ται ἐκ τῶν ἐπισυναπτομένων ἀναντιῤῥήτων κατ' ἐμὲ λό- γων· οἷον.

(1) Αὕτη συνέβη κατὰ μὲν τὸν Κ. Σ. Ζαμπέλιον τὸ 530 ἔτος μετὰ Χριστὸν, κατὰ δὲ τὸν Κ. Σ. Δ. Βυζάντιον (σελ. 247) τὸ 532, Ἰανουρίου 19.

ά.) Ὁ ἐπὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου οἰκοδομηθεὶς πρῶτος ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας ἦτο ξύλινος, στενὸς καὶ ταπεινὸς, ὁ δὲ μεγεθυνθεὶς ἐπὶ τοῦ Κώνσταντος ἐχώρει περὶ τὰς χιλίας ψυχάς (1)· ὥστε οὔτε ὁ ἄμβων οὔτε ὁ θρόνος ἦτο δυσανάλογος πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ τότε ναοῦ, ἂν θεωρήσωμεν αὐτὰ κατὰ τὸ παρὸν ἱερὰ τοῦ τότε ναοῦ σκεύη, ὡς εἶναι ἀναλογώτατα τὴν σήμερον πρὸς τὸν νῦν πατριαρχικὸν ναὸν πολλῷ εὐρύτερον καὶ μείζονα τοῦ ἐπὶ Κώνσταντος.

β'.) Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τὰ ξύλινα σκεύη διὰ τὴν πολυχρονιότητα καθίστανται θριπήδεστα (σκωληκόβρωτα) ἐκ τῆς ἀμέσου τῆς ἀτμοσφαίρας ἐπιδράσεως, ἀλλ' ὅμως καὶ πολλὰ ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς αὐτῶν ὑφῆς, (οἷα τὰ ἐλάϊνα, τὰ πύξινα, τὰ ἐβένινα κτλ.) περικαλυπτόμενα μάλιστα διὰ δυσπαθῶν περιβλημάτων καὶ ἐπιχρίσματι περιαλειφόμενα, δύνανται νὰ διατηρηθῶσιν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐν γένει ἀπαθῆ, καὶ ἀπόδειξις αὐτὸς ὁ περὶ οὗ τὸ παρὸν αὐτοσχεδίασμα ἀρχιερατικὸς θρόνος, ὅστις, ὡς θέλει ἀποδειχθῆ (ἂν ἀποδειχθῇ), διαμένει ἀπαθὴς ὀκτὼ περίπου αἰῶνας (ἢ 776 ἔτη) ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ κατασκευῆς.

γ'. Ἀνίσως μετὰ τὸν ἐπὶ Ἀρκαδίου ἐμπρησμὸν τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγ. Σοφίας μετεκομίσθησαν ἀλλαχοῦ ὁ θρόνος μετὰ τοῦ ἄμβωνος διασωθέντες, ἕπεται ὅτι μετὰ τὴν ἐπισκευὴν ἢ ἀνοικοδομὴν τοῦ ἰδίου ναοῦ μετηνέχθησαν ἐκ νέου εἰς τὸν ἴδιον ναὸν, ὅπου ἦσαν πρότερον, ὡς ἀφιερώματα καὶ ἱερὰ σκεύη αὐτοῦ· ἀλλ' ἐπὶ τῆς φρικώ-

(1) Βλ. ἀνωτέρ. §. 4.

δους στάσεως τοῦ Νίκα τῆς γενομένης τῷ 530 (ἢ 532) ἀπὸ Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ καὶ 16 ἡμέρας διαρκεσάσης (Σ. Δ. Β. σ. 247), καθ' ἣν ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπὶ πέντε ἡμέρας ὑπῆρξε μεστὴ φόνου καὶ πυρκαϊᾶς, καὶ ἐπυρπολήθη ὁ ναὸς τῆς Ἁγ. Σοφίας, ὁ Ξενὼν τοῦ Εὐβούλου, τὸ περιβόητον τοῦ Σεβήρου λουτρὸν, ἡ πυρκαϊὰ ἀπετέφρωσε καὶ τὸν ναὸν τῆς Ἁγ. Σοφίας ὁμοῦ μὲ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ διαφυλαττόμενα ἱερὰ καὶ περίλαμπρα σκεύητου (1). Κατὰ τὴν ἀμνημόνευτον ἐκείνην ἀνδροκτασίαν, καθ' ἣν βένετοι, πράσινοι, ἄνδρες, γυναῖκες, πρεσβῦται καὶ νήπια κατεσφάζοντο ἀδιακρίτως στρατιωτικῷ νόμῳ ἢ μᾶλλον ὀρχηστρίδος δοξομανίᾳ (2) ὡς ἀντάρται ὑπὸ τῶν ἑπτακισχιλίων μισθωτῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ βαρβάρων φρουρῶν τῶν ὀνομα-

(1) Βλ. Σ. Ζαμπέλ. Ἄσματα Δημοτικ. σελ. 272 ὁ ἐπὶ Ζήνωνος τοῦ Ἰσαύρου (μ. Χ. 474) μέγιστος ἐμπρησμὸς, λέγει ὁ Ζωναρᾶς. Ιδ'. 6'.» ἐκ τῶν χαλκοπρατίων ἀρξάμενος καὶ πάντα »τὰ τούτοις προσεχῆ νεμηθεὶς καὶ ἀποτεφρώσας, τάς τε τῶν »δημοσίων πλατειῶν στοὰς καὶ τὰς αὐταῖς ἐπικειμένας οἰκο»δομὰς, ἀλλαμὴν καὶ αὐτὴν τὴν κεκλημένην βασιλικὴν, καθ' ἣν »καὶ βιβλιοθήκη ἐτύγχανε δώδεκα μυριάδας βιβλίων ἀπο»κειμένων ἐν αὐτῇ ἔχουσα, ἐν οἷς ἀναγράφεται εἶναι καὶ δρά»κοντος ἕντερον, μήκους ὧν ποδῶν ἑκατὸν εἴκοσιν, ἔχον ἐγ»γεγραμμένα χρυσοῖς γράμμασι τὰ τοῦ Ὁμήρου ποιήματα, »τήν τε Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν· οὗ καὶ ὁ Μάλχος τὰ περὶ »τούτων τῶν βασιλέων συγγραφόμενος μέμνηται» ταῦτα κατὰ πάροδον εἰς διδασκαλίαν μας (βλ. καὶ Κωνσταντινιάδ. σελ. 129).

(2) βλ. Lamé Fleury histoire de moyen âge pag. 21. καὶ Κούμα Ἱστορ. Τόμ. 4 σελ. 69—72.

ζομένων Αἰλούρων, στρατηγοῦντος καὶ τὸ σύνθημα διδόντος τοῦ Βελισαρίου, οὐδεὶς ἐφρόντισε νὰ διασώσῃ οὔτε ἄμβωνα οὔτε θρόνον, ἀλλ' οὐδὲ ἄλλο οὐδὲν τιμαλφὲς κειμήλιον εἰμὴ τὴν ἑαυτοῦ μόνον ψυχὴν καὶ ταύτην ὁ σώζειν δυνάμενος.

δ'.) Ὅτι δὲν εἶναι βασιλικὸς θρόνος συμπεραίνεται, διότι δὲν ἀναλογεῖ πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγ. Σοφίας τοῦ οἰκοδομηθέντος ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α'. (530 ἔτη μ. Χ.), ἀλλ' ὅτι εἶναι πατριαρχικὸς μαρτυρεῖται ἐκ τῆς ἑξαστίχου Ἰαμβικῆς ἐπιγραφῆς τῆς σωζομένης ἐπὶ τοῦ ἄνω περιζώματος τοῦ θρόνου, περὶ ἧς, ὡς αἰτίας τῆς παρούσης Διατριβῆς, θέλομεν λαλήσει τὰ δέοντα ἐφεξῆς, ὅτε θέλομεν ἰδεῖ ὅτι ὁ θρόνος οὗτος ἦτο ἀφιέρωμα ἀνδρὸς ἴσως μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως διαμένοντος· καθόσον δὲ ἀφορᾷ τοὺς πολυτίμους λίθους, οἷς περιεκοσμεῖτο (ἀνωτ. §. 6) ἐξ οὗτινες ἐγνωμάτευσαν ὅτι ἦτο αὐτοκρατορικὸς θρόνος, λέγομεν ὅτι ἐξ ἑτέρων παραλλήλων ἰσομέτρων ἐνσκαφῶν διατηρουμένων σαμβυκτοπληρώτων εἰκάζομεν ὅτι αἱ βλεπόμεναι τὰ νῦν κεναὶ, ἐξεκενώθησαν ἐκ τῆς πολυχρονιότητος· διότι οἱ περιαπτόμενοι πολύτιμοι λίθοι εἰς θρόνους καὶ παρόμοια ξύλινα σκεύη ἐφηρμόζοντο διὰ χρυσοῦ ἢ ἀργυροῦ ἐλάσματος ἢ πλακὸς, ὡς βλέπομεν τοιοῦτον τὸν ἐν τοῖς Ἀνακτόροις τοῦ Σεράϊ-μπουρνοῦ σωζόμενον αὐτοκρατορικὸν τῶν Βυζαντινῶν θρόνον, ἐφ' ὃν ἀπὸ τῆς κατακτήσεως ἐκάθισαν οἱ Ὀσμανογενεῖς Σουλτάνοι· ἀλλὰ καὶ δεδομένου ἐν τούτοις ὅτι ἦσαν λιθοκόσμητοι αἱ κεναὶ ἐνσκαφαὶ, εἰκότως περιεκοσμεῖτο ὁ θρόνος οὗτος πολυτίμοις λίθοις

εἴτε καθὸ ἀφιέρωμα, ὡς ἄξιον τοῦ προορισμοῦ του, εἴτε ὡς ἱερὸν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας σκεῦος εἰς ἁγιασμὸν τῶν ἀγαπώντων τὴν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου τοῦ Κυρίου· ἐπὶ τέλους δὲ περὶ τῶν σωζομένων εἰς τὸν θρόνον ὀρειογραφῶν διχεφάλων ἀετῶν λέγομεν ὅτι τὰ αὐτοκρατορικὰ ταῦτα σύμβολα δὲν δεικνύουσι μόνον τὰ εἰς αὐτοκρατορικὴν χρῆσιν ἀποκλειστικῶς ὡρισμένα σκεύη, ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸς ἑτέρους χορηγούμενα εἴτε χάριτος σύμβολα καὶ φιλοφροσύνης ὧρα, εἴτε εὐλαβείας ἀφιερώματα, ὡς βλέπομεν ὁσημέραι καὶ γινώσκομεν.

§. 7 Χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων ἐπισυνάπτομεν καὶ τὰ ἑξῆς· ὁ τόπος τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου δὲν ἦτο ἔξω τοῦ ἱεροῦ βήματος καὶ ἐντὸς τοῦ καθολικοῦ, ὡς συνήθως κεῖνται τὴν σήμερον οἱ ἀρχιερατικοὶ θρόνοι τῆς τε αὐτονόμου καὶ τῆς ἑτερονόμου ὀρθοδοξίας, ὅπου ὀηλ. οὔτε βασιλεὺς οὔτε αὐτοκράτωρ ἐκκλησιάζει, ἀλλ' ἔκειτο ὁ θρόνος ἔνδον τοῦ ἱεροῦ βήματος ἐν τῷ Συνθρόνῳ(1)· ὅπου δὲ τὴν σήμερον κεῖνται οἱ ἀρχιερατικοὶ θρόνοι, ἐκεῖ ἵστατο ὁ αὐτοκρατορικὸς θρόνος, νομίζω, καὶ ἐπ' αὐτοῦ ὁ ἐκκλησιάζων Αὐτοκράτωρ· ὁ δὲ Πατριάρχης ὡς ἱερουργὸς διέμενεν ἐν τῷ ἱερῷ· ὑπεδέχετο δὲ προϋπαντῶν τὸν προσερχόμενον εἰς τὸν ναὸν Αὐτοκράτορα προενδυόμενος ἤδη τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν, ὡς καὶ τὴν σήμερον τελεῖται

(1) Ἐπὶ τῆς καθαιρέσεως Κωνσταντίνου τοῦ ἀπὸ Συλλαίου, ὁ Πατριάρχης Νικήτας ἐκαθέζετο ἐν τῷ Συνθρόνῳ. ὅλ. Σ. Δ. Βυζ. Κ. Π. σελ. 514.

τοῦτο ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ πολλαχοῦ. καὶ διὰ τοῦτο ὁ νῦν μὲν ἀρχιερατικὸς θρόνος, ἄλλοτε δὲ αὐτοκρατορικός, ὀνομάζεται καὶ μέχρι τῆς σήμερον ὁ δεσποτικὸς θρόνος ἢ τὸ δεσποτικὸν (βῆμα!)· διότι Δεσπότης, καὶ ἅγιος Δεσποτης, μόνος ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὠνομασθη τὸ πρῶτον καὶ Δέσποινα ἡ Αὐτοκράτειρα, εἰ καὶ μετὰ ταῦτα ὠνομάζοντο δεσπόται καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ οἱ υἱοὶ καὶ ἐξαιρέτως ὁ διάδοχος· ὕστερον δὲ ἐτιτλώθησαν δεσπόται καὶ οἱ γαμβροὶ τοῦ Αὐτοκράτορος καί τινες ἄλλοι τῶν μεγιστάνων (1). Τὸ ὄνομα δεσπότης ὀνομάζονται τὴν σήμερον καὶ ἅπαντες οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ μάλιστα οἱ ἀποδημοῦντες καὶ ἔξω τῆς Κωνσταντινουπόλεως εὑρισκόμενοι (2). διότι ἐν αὐτῇ μόνος ὁ Οἰκουμενικὸς πατριάρχης τιτλοφορεῖται τὴν προσηγορίαν ταύτην προσεπιχορηγηθεῖσαν αὐτῷ χάριν τιμῆς ὑπὸ τῶν Αὐτοκρατόρων· λέγει δὲ ἡ ἱστορία ὅτι ὁ πατριάρχης Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάριος (μ. Χρ. 1038) κινούμενος ἐκ φιλοδοξίας ἐφόρεσε παράσημα βασιλικὰ, ὑποδυόμενος πορφυρᾶ μαργαριταρωμένα τσαγγία, τὰ ὁποῖα ὑπεδύοντο μόνον οἱ Αὐτοκράτορες. (2) Ἐκ δὲ τῶν προειρημένων εἰκάζομεν ὅτι καὶ ὁ σήμερον ὑπὸ τῶν χοροστατούντων ἐπαδόμενος πρὸς τὸν

(1) Βλ. Α. Κοραῆ Ἄτακτ. Τόμ. Α'. σελ. 330 καὶ τόμ. Ε'. σελ. 51 καὶ Ἱεροτ. Συνέκδ. σελ. 110 καὶ Κ. Οἰκονόμ. ἐπιστολὴ Διατριβ. σελ. 32 κ φ ξ.

(2) Περίεργον ἀνεκδοτον ὁμιλίαν περὶ τοῦ ὁσίου Τιμοθέου, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐν σελίδι 161, ὑποσημειώσει. (1).

ἀρχιερέα πολυχρονισμὸς «Τὸν δεσπότην καὶ Ἀρχιερέα) »ἡμῶν, Κύριε, φύλαττε, εἰς πολλὰ ἔτη, Δέσποτα» κτλ. κυρίως ἀπεδίδετο πρὸς μόνον τὸν Αὐτοκράτορα, τὸ δὲ ἐπισυναπτόμερον καὶ Ἀρχιερέα» φαίνεται εἰς ἐμὲ μεταγενεστέρα προσθήκη (δηλ. μετὰ τὴν ἅλωσιν γενομένη)· ἂν δὲ παραδεχθῶμεν ὅτι ἐπὶ τῶν Αὐτοκρατόρων συνεπολυχρονίζετο καὶ ὁ Πατριάρχης εὐδοκίᾳ τοῦ Αὐτοκράτορος, ἔπρεπεν ἡ δευτέρα λέξις νὰ ἦναι ἔναρθρος, οἷον, «τὸν Δεσπότην καὶ τὸν Ἀρχιερέα ἡμῶν» διότι ἄνευ τοῦ ἄρθρου λεγομένη ὑπαινίττεται ὅτι ὁ Δεσπότης (δηλ. ὁ Αὐτοκράτωρ) ἦτο καὶ Ἀρχιερεὺς (καὶ τὸ ἀνάπαλιν ἴσως) ὡς αἱ τῶν γραμματικῶν ῥῆτραι ἐν γένει δογματίζουσι περὶ τοῦ ἀκραιφνοῦς ἑλληνισμοῦ, ἐὰν μὴ ἀπατώμεθα. Ἀνίσως δὲ οἱ Αὐτοκράτορες ὠνομάζοντο καὶ Ἀρχιερεῖς καὶ Ἱερεῖς ἢ μη, τοῦτο πάντῃ ἀλλότριον τῆς παρούσης διατριβῆς, ἀφίνεται εἰς τὴν πλήρη τῶν Ἀντιτομιστῶν καὶ τῶν Ἀντιδοτιστῶν ἁρμοδιότητα (1)· διότι «in fatis vivimus et fata »negamus.»

§. 9. Μετὰ τὰ προτεταγμένα ταῦτα δίκην προαναχρούσματος ἔρχομαι ἐπὶ τὸ προκείμενον τοῦ αὐτοσχεδιάσματός μου, δηλ. τὸν ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Νεῷ Ἄμβωνα καὶ τὸν δεσποτικὸν Θρόνον, τοὺς ἐπωνύμους τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, μίτον εἰς τὴν ἔρευνάν μου ταύτην λαβὼν τὰς ἐπιγραφὰς τὰς ἔν τε τῷ ναῷ καὶ τοῖς εἰρημένοις ἐκκλησιαστικοῖς σκεύεσι σωζομένας, ἐξ

(1) Βλ. Τὸ σύγγραμμα, ὁ Συναδινὸς Τόμος ἢ περὶ ἀληθείας (ὑπὸ Θ. Φαρμακίδου) σελ. 314. κ. φ. ξ. καὶ τὸ, Φαρμακίδου Ἀντίδοτον ὑπὸ Ἰακώβου ἱερομοναχου.

ὧν θέλω ἐξαγάγει ὅ,τι φρονῶ, ὅπερ δυνατὸν νὰ πείσῃ καὶ τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς γνώμης μου, ἂν θελήσῃ· καθότι ὅσα γράφω δὲν εἶναι ἀποφάσεις δικαστικαὶ, ἔνθα βασιλεύει τὸ ἀπόλυτον ἀξίωμα (χόκμ-ἐττίμ) «Res judicata proveritate accipitur (1)» ταὐτὸν εἰπεῖν « ὃ γέγραφα γέγραφα (2).» Αἱ φιλολογικαὶ ἔρευναι καὶ ὅσαι τοιαῦται ἱστορικαὶ, περιβάλλονται τῆς ἀληθείας, ὅσον οἷόν τε, ἡ καὶ τῆς πιθανότητος τὸν ἱματισμὸν, καὶ παρίστανται δικαζόμεναι ἐπὶ τοῦ βήματος τῆς κοινῆς γνώμης ἐνώπιον τῶν συγχρόνων καὶ τῶν ἐπιγινομένων, ὧν τινων μέγας καὶ μικρὸς (μικρὸς καὶ μέγας ἂν ὑφίσταται εἰς τὴν τῶν Γραμμάτων Συμπολιτείαν· καθότι πολλάκις » ὁ σοφοὺς ἔλαθε, τοῦτο παιδίον εὗρατο » λέγει τι ἀρχαῖον γνωμικόν), Ἅπαντες λοιπὸν κέκτηνται τὸ δίκαιον τῆς ψήφου, καὶ εὐτυχὴς κρίνεται ὁ εἰσηγητὴς, ἂν ἡ λευκὴ περὶ τῶν ὑποβαλλομένων ἐπενεχθῇ ψῆφος. Οἱ τοῦ Κριτικοῦ Μουσείου τῆς Κανταβριγίας σοφοὶ καὶ σεβαστοὶ συντάκται προοιμιαζόμενοι περὶ τῆς συντάξεως καὶ τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἐυτῶν φιλολογικῶν Συμμίκτων, λέγουσιν αὐταῖς λέξεσι τάδε. «The present Miscellany is therefore submited to the World,not as the voice of a literaly tribunal, from whose determination there lies no appeal,but as a source of varied information in the several departments of classical learning(3)». Εἰς τὴν ἀδέκα-

(1) Βλ. C. Labbaei Glossaria. veteres glossae verborum juris. σελ. 30.— (2) Ἰωάν. ΙΘ'. 22.

(3) Βλ. Museum Criticum or Cambridge classical researches, Vol. I. Preface pag vij

στον λοιπὸν τοῦ εὐμενοῦς ἀναγνώστου ἀποβλέποντες ψῆφον, χωροῦμεν εἰς τὸ ἔργον ἀπὸ τῶν ἐπιγραφῶν ἀρχόμενοι· καὶ μὴ πρὸς βάρος τινὸς, ἂν τυχὸν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς τιμῆς καὶ γλώττης κρούσωμεν καὶ κακόηχον διά τινας χορδὴν ἐν τῇ διαδρομῇ τοῦ φιλολογικοῦ ἡμῶν διαγράμματος· προαναγγέλλομεν δὲ ἐν λόγῳ τιμῆς ὅτι οὐδένα κατ' οὐδενὸς σκοπὸν προτιθέμεθα πλάγιον.

§. 10. Εἰσερχόμενοι λοιπὸν εἰς τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ τὸν Πρόναον (ἢ Νάρθηκα) ἀπαντῶμεν ἄνωθεν μὲν τῆς δεξιᾶς Πύλης τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν· « Ὁ Πάνσε»πτος οὗτος καὶ Πατριαρχικὸς ναὸς ἀνῳκοδόμητο ἐκ »βάθρων αὐτῶν ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας τοῦ σεβασμιω»τάτου Πατριάρχου Κυρίου Ἱερεμίου, ἀναλώμασι μὲν »καὶ δαπανῃ τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν, ἐπιτροπευόντων »δὲ καὶ ἐπιστατούντων τῶν Πανιερωτάτων Μητροπο»λιτῶν Νικομηδείας Κὺρ Παϊσίου, Νικαίας Κὺρ Γε»ρασίμου, Χαλκηδόνος Κὺρ Παρθενίου, Προύσης Κὺρ »Κυρίλλου, Βάρνης Κὺρ Καλλινίκου. Συνεπιστατούν»των δὲ τῶν τιμιωτάτων ἀρχόντων τοῦ τε μεγάλου »Ἐκκλησιάρχου Κὺρ Κωνσταντίνου, καὶ Χατζῆ Κὺρ »Κωνσταντίνου πρώην Καπι-Κεχαγιὰ Οὐκροβλαχίας. »ΑΨΚ'. Δεκεμβρίου ΙΗ' (1).»

§. 11. Ἐκ τῆς ἀφελοῦς ταύτης ἐπιγραφῆς παρὰ τὰ λοιπὰ μανθάνομεν — ἀ) ὅτι ὁ ναὸς ἀνῳκοδομήθη ἐκ βάθρων τὸ 1720 (2) ὅτε ἐπατριάρχει ὁ ἐκ Πάτμου

(1) Βλ. Κωνσταντινιάδ. σελ. 140—1.

(2) Ἐννοεῖται δὲ ὅτι τότε ἐκτίσθη καὶ ὁ περίβολος ὡς δεικνύει ἡ χρονολογία ἡ εἰς τὴν ἀριστερὰν αὐτοῦ γωνίαν βλεπο-

Ἱερεμίας (1).—β') ὅτι ὁ Πατριάρχης ὀνομάζεται Σεβασμιώτατος, ἐπίθετον καταλληλότατον καὶ ὄντως σεβαστόν· διότι ὁ Θεὸς ὀνομάζεται καὶ εἶναι Ἅγιος καὶ Πανάγιος.—Πανάγιώτατος δὲ ὠνομάσθη ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, λέγει ἡ Ἱστορία, ἀντιφιλοτιμούμενος πρὸς τὸν Πάπαν, τιτλοφορηθέντα τὸ Βικαριάτον. Ἀλλ' ἡ περιπόθητος τῶν Ἐκκλησιῶν ἕνωσις θέλει ἀποτρίψει καὶ τοῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ, ἅτινα κατερρύπωσαν τὸ ἄσπιλον τῆς οὐρανοπέμτου ὀρθοδοξίας κρήδεμνον. — γ') ὅτι ὑπάρχουσιν εἰς τὴν ἐπιγραφὴν βραχυγραφίαι περίεργοι καὶ σπουδῆς ἄξιαι καὶ μετὰ πλείστης δεξιότητος τοῦ λιθοξόου τετελεσμέναι, περὶ ὧν θέλομεν εἰπεῖ ἐν τοῖς ἑπομένοις· ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος ἀκολουθοῦμεν τῆς ἐπιγραφοδιφίας τὴν πορείαν. Ἄνωθεν λοιπὸν τῆς Μεσαίας Πύλης τοῦ Ναοῦ βλέπομεν τὴν ἐξῆς ὀκτάστιχον Ἡρωελεγειακὴν ἐπιγραφὴν· οἷον,

Ἥτοι μὲν μεγάλοιο νεὼς ὁ Γεωργίου ἱρὸς
Μάρτυρος εὐκλεέος, γήραϊ εἶκε πάρος
Αὐτὰρ ἀνηβήτας νέον ἐς κάλλος τό δε γ' ἧκεν.
Ὡς χαρίεις ἰδέειν ἀγλαὸς ἰδὲ μέγας
Ζήλῳ μὲν κλειτοῖο ἀγαστῷ Γρηγορίοιο
Εὖ πατριαρχοῦντος πέντε μετ' ἑσπομένου.
Ἀδραῖς τ' οἰ δαπάναις ἰδὲ κλήρου ἀρχιθυτάων.
Τῷδ' ἄρα Παμμεδέων ὄλβια τεῖσι πόροι,
αωλς'.

§. 12 Τοῦ ἐπιγράμματος τούτου θέλει συντελέσει

μένη ἀπὸ τοὺς ἀνεβαίνοντας τὸν Γρηγοριανὸν τῆς ἀγχόνης γαββαθᾶν.— (1) Βλ. Κωνσταντινιάδ. σελ. 144 ὑποσημ. (2).

εἰς τὸν σκοπὸν ἡμῶν ἡ τοῦ ἕκτου στίχου φράσις, εὖ πατριαρχοῦντος· πρὸς δὲ τὴν φιλολογικὴν καὶ κριτικὴν βάσανον δοκιμαζόμενον τὸ ὅλον ἐπίγραμμα εὑρίσκεται ὅτι συνετάχθη ὑπὸ ἀνδρὸς ἔχοντος ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς μηχανικῆς τῶν ἑξαμέτρων καὶ τῶν πενταμέτρων στίχων κατασκευῆς καὶ οὐδὲν πλέον, ὡς πολλὰ τοιαῦτα ἀπαντῶνται δημοσιευμένα τῶν συγχρόνων ἡμῖν ὁμοεθνῶν λογίων· ἀλλ' ὅ,τι ἕκαστος ἐδυνήθη νὰ συνεισενέγκῃ καὶ τοῦτο καλόν· εὐχόμενοι δὲ ἐκ ψυχῆς ὑπὲρ τῶν διαδόχων ἡμῶν νὰ ἐπαληθεύσωσιν εἰς ὅ,τι ἐν ταῖς μελέταις αὐτῶν προστησάμενοι τοὺς πρεσβυτέρους αὐτῶν, ᾄδουσι νοερῶς «ἄμμες δὲ γ' ἐσόμεθα πολλῷ κορρόνες,» ἀκολουθοῦμεν τὴν πορείαν ἡμῶν λέγοντες ὅτι εἰσερχόμενοι εἰς τὸν ναὸν διὰ τῆς μεσαίας Πύλης, ἀπαντῶμεν ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τῆς ἐπὶ τὰ δεξιὰ παρασταδος ἄνωθεν τοῦ πρώτου ξύλου (ἢ στασιδίου) τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν περὶ τῆς λιθοστρωτήσεως τοῦ ἐδαφους τῆς ἐκκλησίας τὸ 1720, ὅτε ἐπατριάρχει ὁ ἐκ Πάτμου Ἱερεμίας ὁ Γ', ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω (§. 10), λέγει δὲ ἡ ἐπιγραφή· «Τὸ παρὸν ἔδαφος ἐστρώθη διὰ »δαπάνης τοῦ τιμιωτάτου ἄρχοντος [ΦΩ]τίου ὁ Ἀθα»νασάκη Κιουρτσήμπαση εἰς μνημόσυνον αὐτοῦ, ἐν ἔ»τει ᾳΨΙΑ'. ἐν μηνὶ Δεκεμβρίου Γ'.»

§. 13. Ἐκ τῆς ἀντιπαραβολῆς ταύτης τῆς ἐπιγραφῆς πρὸς τὴν πρώτην (§. 10) καὶ τοῦ συνδυασμοῦ αὐτῶν ἐξάγομεν—α) ὅτι διὰ τῆς συνετῆς ἐνεργειας τοῦ ὄντως σεβασμιωτατου Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Γ', ὁ μὲν ναὸς ἀνῳκοδομήθη ἐκ βάθρων δαπάναις τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν, τὸ δὲ ἔδαφος αὐτοῦ ἐλιθοστρωτήθη

ἰδίαις δαπάναις τοῦ ἀειμνήστου Φωτίου Ἀθανασάκη Κιουρτσήμπατη. —β') ὅτι ἡ πρώτη ἐπιγραφὴ εἶναι μεταγενεστέρα τῆς δευτέρας, ἡμέρας δεκαεπτά. —γ') ὅτι ἀκαταλόγιστα ἐπακολουθοῦσι καλά, ὅταν ἄνδρες συνετοὶ διαχειρίζωνται τὰ δημόσια, οἷος ὑπῆρξεν ὁ Σεβασμιώτατος Ἱερεμίας ὁ Γ'. καὶ μὴ παραδίδωνται εἰς χεῖρας θρασυδείλων, νωθρῶν καὶ ἀνικάνων, οἵτινες καὶ μνημονευόμενοι μολύνουσι τὰς συνειδήσεις ὡς ὀλεθρίων καὶ ἀνιάτων δεινῶν καὶ ἐθνικοῦ ὀνείδους γενόμενοι αἴτιοι. Ὁ Ἱερεμίας προσέκρουσε πρὸς τοιούτους, ἀλλ' ἐδοξάσθη καὶ ἡ μνήμη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα ἀκήρατος.— δ'). Παρατηροῦμεν τελευταῖον ὅτι ὁ ἀείμνηστος Φώτιος Ἀθανασάκης ἀρχιγούναρις οὗτος, (ἐπειδὴ καὶ γουναράδες καὶ ῥάπται τῶν κρατούντων ἐκυβέρνων μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐνιαυτῶν τὰ ἐκκλησιαστικά,) δὲν ἐμιμήθη τὸν Μανολάκην γούναριν, ὅστις προστατεύων τὸν ἐκ Χαλκηδόνος Κοσμᾶν τὸν Γ'. πρότερον μὲν ἀρχιεπίσκοπον Σινωπίου, ἔπειτα δὲ λῃστρικῶς ἐπιβάντα τοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας, ζῶντος ἔτι τοῦ νομίμου Πατριάρχου, καὶ κακὸν κακῶς ἐκεῖθεν ἐκδιωχθέντα καὶ καταφυγόντα εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐπὶ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον ἐποφθαλμιῶντα, τὸν Κοσμᾶν τοῦτον καὶ τὸν τοιοῦτον ὁ Μανολάκης γούναρις (αὐξήσας τὸν εἰς τὸν Μέγαν Βεζύρην διδόμενον ἐτήσιον φόρον) ἐνέδυσε τὸ ἐκ μέρους τοῦ Βεζύρη διδόμενον Πατριαρχικὸν ἄμφιον καὶ οὕτως ἀνέδειξε Πατριάρχην, αὐτὸν τὸν προστατευόμενον βέβηλον ἱκέτην του· ἀλλὰ ποιοῦτου Πατριάρχου ἡ ἀξία διήρκεσεν ὀλίγον καὶ ἐπεκύρωσε τὴν Ἰταλικὴν παροιμίαν «la festa de' baroni poco

dura «διότι ἔπαθε καὶ αὐτὸς ὅσα κατὰ τοῦ ἑτέρου ἐβουλεύσατο κακά. (1).

§. 14. Εὐτυχία καὶ χρυσοῦς αἰὼν τῆς Οἰκουμένης εἶναι ὅταν ἐν αὐτῇ μηδὲν ἄλλο εἰμὴ τὸ Εὐαγγέλιον βασιλεύῃ καὶ κυβερνᾷ τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς κοινωνίας· ὅταν δέ τις πονηρὸς ἐπέρχηται ἕτερον κρατῶν εἰς τὰς χεῖράς του κιτάπι, τότε οὔτε κρῖμα εἶναι, ὡς δυνατὸν νὰ κρίνῃ ἡ Ἱστορία, οὔτε κατάκριμα ν' ἀντεπεξέλθῃ τις ἐπ' αὐτὸν κρατῶν τὸ ἴδιον μὲν κιτάπι, ἀλλὰ χαλκοστοίχωτον, καὶ δι' αὐτοῦ νὰ τοῦ συντρίψῃ τὸ κρανίον ὑπὲρ τοῦ γενικοῦ συμφέροντος. Ὁ Συνέσιος γράφων πρὸς τὸν Ὀλύμπιον ἐπιστολὴν, λέγει πρὸς αὐτὸν λακωνικῶς τὰ ἑξῆς· «Λυποῦσι τὴν ἐκκλησίαν ἀλλότριοι, πονηροί, διάθηθι κατ' αὐτῶν· οἱ πάτταλοι γὰρ παττάλοις ἐκκρούονται.» Φρονιμωτάτη τῷ ὄντι ἀπόφανσις ἁρμοδίως καὶ δικαίως ἐνεργουμένη, (*) διότι, ἀνίσως τοιαῦται κοινωφελεῖς ἀντιδράσεις παρημελοῦντο, ἤθελε κατακυριεύει τοῦ κόσμου μέχρι τῆς συντελείας αὐτοῦ ὁ ἐν τῷ ὄφει τὸν ἄνθρωπον ὑποσκελίσας ἀρχέκακος (2), ἤθελεν ἐπικρατεῖ ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης ἡ λατρεία τοῦ Μόσχου (3)· ἤθελον κατισχύσει τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Ἀαρὼν ὁ Δαθὰν, ὁ Κορὲ καὶ ὁ Ἀβειρὼν (4)· ἤθελον κατισχύσει τοῦ Μωϋσέως ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Μαριὰμ μετὰ τοῦ συνευδοκοῦντος Ἀαρὼν (5)· ἤθελεν

(1) Βλ. κατωτ. §. 15. (*) Ἄλλως δὲ συμβαίνουσιν ἄτοπα, βλ. Κούμ. Ἱστορ. Τόμ. Ζ'. σελ. 436—8.

(2) Γενέσ. Γ'. 14 —(3) Ἐξοδ. ΛΒ'. 20—29.— (4) Ἀριθμ. Ις'. 1—32. (5) Ἀριθμ. ΙΒ'. 1—15 —

οἰκοδομήσει τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ἅγιον ὁ αἱματόφυρτος Δαβὶδ (1), ὡς ᾠκοδόμησεν ὁ Ἰουστινιανὸς τὸν τῆς ἀχράντου Σοφίας τοῦ Θεοῦ ἐξ ἀμμοκονίας λυθροζυμώτου ἐκ τοῦ αἵματος τριακοσίων ὁμοθρήσκων κατασφαγέντων ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ἐπὶ τῆς στάσεως τοῦ Νίκα, ὡς προεἰπομεν (2)· ἤδελε γείνει ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, οἶκος ἐμπορίου (3), κτλ. κτλ. κτλ.

§. 15 Τὸν γουναροπρόβλητον λοιπὸν Πατριάρχην Κοσμᾶν τὸν Γ'. κατεβίβασε (τὸ 1715) μετ' ὀλίγον ὁ Μητροπολίτης Καισαρείας Ἱερεμίας ὁ Γ'., διπλασιάσας τὸν εἰς τὸν Μ. Βεζύρην δ·δόμενον ἐτήσιον φόρον καὶ ἐπεδ θη μετα συνέσεως καὶ ἐπιμονῆς εἰς πράξεις κοινωφελεῖς· οἷον, προεκάλεσε βασιλικὴν ἄδειαν καὶ τον ἑτοιμόῤῥοπον τοῦ Πατριαρχείου ναὸν ἀνεκαίνισεν, ὡς εἴδομεν (ἀνωτ, § 10) ἐκ θεμελίων μετὰ τοῦ περιβόλου· ἠγόρασεν οἶκον νὰ κατοικῇ ὁ Πατριάρχης· διότι ὁ Πατριαρχικὸς εἶχεν ἀποτεφρωθῇ τὸ 1710· ὁ ζῆλός του ὅμως τὸν κατέστησεν ὀχληρὸν οὐχὶ εἰς ἄλλους, εἰμὴ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ καὶ συλλειτουργοὺς Ἀρχιερεῖς, οἵτινες μὴ δυνάμενοι ἄλλως νὰ τὸν ἀποβάλωσι, τον ἐσυκοφάντησαν ὡς ἔχοντα ἀλληλογραφίαν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσσίας Πέτρον τὸν Μέγαν. Εἴθε τοιούτους ἀδελφοὺς καὶ συλλειτουργοὺς νὰ μὴ ἔχῃ μηδὲ ν' ἀξιωθῇ ποτε καὶ ὁ νῦν μετὰ συνέσεως πατριαρχεύων Ἰωακεὶμ ὁ Β. Συνεπείᾳ λοιπὸν τῶν εἰρημένων ὁ ζηλωτὴς Ἱερεμίας ἐφυλακίσθη καὶ ἐκινδύνευσε τὴν ζωήν του, ἀλλὰ τὴν 20 Δεκεμβρίου 1725 ἀπολυθεὶς ὡς ἄλυσος (ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἀποτίσει πεντακοσίων γροσίων) ἔμεινε πάλιν εἰς τὴν ἀξίαν του καὶ ἐξηκολούθει ἀπαρεγκλίτως τὴν πιστὴν τῶν Πατριαρχικῶν του χρεῶν ἐκτέλεσιν κατὰ τοὺς κειμένους ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας· ἕνεκεν τούτου προσκρούσας εἰς τὰς ὀρέξεις τοῦ τότε Ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας Γρηγορίου Γκίκα, διότι λὲν διέζευξε τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ συζύγου αὐτῆς, ὡς ἡ Αὐτοῦ Ὑψηλότης ἠθετήσατο, ἀντικατεστάθη ὑπο τοῦ Μητροπολίτου Ἡρακλείας Καλλινίκου, ὅστις ἅμα εὐηγγελίσθη τὸν προβιβασμόν του, καὶ ἀποπληγείς ἐκ τῆς χαρᾶς, ἔμεινε κατάξηρος. Ἐν τούτοις ὁ μὲν Ἱερεμίας Γ'. ἐπατριάρχευσε καὶ τὸ δεύτερον μετὰ τὸν Νικομηδείας Παΐσιον το 1732, τὸ δὲ 1733 παρητήθη γενόμενος ὡς ἐκ τοῦ γήρατος ἀποπληκτικός· ὁ δὲ ἡγεμὼν Γρηγόριος Γκίκας μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐπικυρώσεώς του ὑπὸ τοῦ νέου Σουλτάνου Μαχμοὺδ τοῦ Α'. ἰσομετρήθη πρός τινα κρεωπώλην Ἕλληνα Γιαννάκην (ὡς ἀμφοτέρων ἴσων καθὸ ἀπίστων) καὶ ἀντικατεστάθη ὑπ' αὐτοῦ συνεργείᾳ τοῦ Γενιτσάρου Χαλὶλ-Πατρόνα Ἀλβανοῦ (1). Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον.

§. 16. Προχωροῦντες δὲ πρὸς τὴν Ὡραίαν Πύλην ἀπαντῶμεν ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ τὸν ἱερὸν Ἀμβωνα, τὸν ὁποῖον ἀγνοῶ πόθεν ὁρμηθέντες οἱ γράψαντες (2), ὀνομάζουσι τοῦ Ἁγ. Ἰωάν. τοῦ Χρυσοστόμου καὶ σύγ-

(1) Παραλειπ. ΙΖ'. 1—15 καὶ ΚΗ'. 3.— (2) ἀνωτέρ. §. 7. γ'.— (3) Ἰωάν. Β'. 16.

(1) Βλ. Κούμ. Ἱστορ. Τόμ. 10 σελ. 394 καὶ 366.
(2) Βλ. ἀνωτ. §. 5.

χρονον πρὸς τὸν σωζόμενον Δεσποτικὸν Θρόνον· διότι ἁπλῆ καὶ ἐπιπόλαιος ἐπισκεψις ἀμφοτέρων τῶν ἱερῶν τούτων σκευῶν καταδεικνύει ἡλίκη διαφορὰ ὑφίσταται εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν τελειότητα τῆς τέχνης καὶ τὴν λεπτουργίαν τῶν ὀστρεογραφημάτων· καθότι, εἰ καὶ ἀμφότεροι σημβυκτοκόλλητοι, ἀλλ' ἡ τοῦ Ἀμβωνος τέχνη δὲν εἶναι ὡς ἡ τοῦ Θρόνου, λεπτὴ, γλαφυρὰ καὶ κομψή. Ἐκτὸς δὲ τούτων σώζεται περὶ τὰ κράσπεδα τοῦ Ἀμβωνος ἑξάστιχος Ἰαμβικὴ ἐπιγραφὴ, καινοπρεπὴς μὲν δια τὰς παραλείψεις καὶ μεταθέσεις, δυσνόητος δὲ διὰ τὰς ἠνορθογραφημένας λέξεις (παραλειπομένης τῆς χρονολογίας) ἐκ τῆς ἀμαθείας τοῦ ὀστρεογραφήσαντος τεχνίτου· ἐξ αὐτῆς ὅμως καταδεικνύεται ὅτι ὁ Ἄμβων εἶναι νεώτατος· διότι κατεσκευάσθη τὸ ἔτος 1703, ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Γαβριὴλ τοῦ Γ'. (1). Ἰδοὺ ἡ ἐπιγραφὴ ὡς εὑρίσκεται,

ΕΝ ΜΙΝΗ
Αὐγούστῳ
Α. Ψ. Γ.'
Ἄνω ἐς ὕψος τοῖς ἔχουσι καρδίας
Θειῶσαι ἔργα πιτνύονται ἐμφρόνως·
Καὶ γὰρ Γαβριὴλ τοῦ Παναγιωτάτου
Γνώμῃ ἀρίστῃ ὥρα ὡς τευχθῆναι ἂν
Ἀλλὰ δαπάνῃ εὐσεβοῦς Ἰωάννου
Ἑρμηνέως δὲ τοῦ στολάρχου Ὀτμάνων.

Ἐπεξεργασία

α) Διορθώσεις. —1(Ἐν Μηνὶ Αὐγούστῳ ᾳψγ'. —2) στίχ. 2. Θεῶσαι ἀντὶ θειῶσαι, ὡς θέλομεν εἰπεῖ

(1) Βλ. Κούμ. Ἱστορ. Τόμ. 10. σελ.393.

—στίχ. 5. γνώμῃ ἀρίστῃ (ἀντὶ γνώμη ἀρίστη) — στίχ. 5. δαπάνῃ (ἀντὶ δαπάνη).

β') Γραμματικὴ διασκευὴ καὶ ἐξήγησις, «Εἰς τοὺς ἔχοντας διευθυμένας τὰς καρδίας των ἄνω εἰς »τὰ ὕψη (πρὸς τὸν Θεὸν δηλ.), συμπίπτουσιν ἔργα νὰ »πράξωσι θεῖα μετὰ φρονήσεως· καθότι (ὡς βλέπομεν) »(ὁ Ἄμβων οὗτος κατεσκευάσθη)κατὰ γνώμην μὲν (γνώ»μῃ) τοῦ Παναγιωτάτου Γαβριὴλ (ἀποφηναμένου καὶ εἰ»πόντος) ὅτι δυνατὸν νὰ ἦναι καταταλληλοτάτη ὥρανὰ »κατασκευασθῇ ὁ ἄμβων=(γνώμη μὲν τοῦ Παναγιω»τάτου Γαβριὴλ ὡς (εἴη) ἂν ὥρα ἀρίστη τευχθῆναι αὐ»τὸν τὸν Ἄμβωνα), ἀλλὰ δαπάνῃ τοῦ εὐσεβοῦς Ἰωάν»νου, διερμηνέως δὲ τοῦ στολάρχου τῶν Ὀθωμανῶν.»

γ') Βραχεῖαί τινες παρατηρήσεις.—στίχ. 2. Θειῶσαι, λέξις κυριολεκτουμένη μόνον ἐπὶ ἀνθρώπου,ἀλλὰ χωρὶς τοῦ Ι· οἷον,θεῶσαι=καταστῆσαί τινα θεὸν κατὰ χάριν,ὡς τὸ Τροπάριον,θεώσας τὸν ἄνθρωπον» τὸ δὲ θειῶσαι σημαίνει,πάσω=(πασπαλίζω, κουκκίζω μὲ) θεῖον (θειάφιον)·ὥστε,ἢ ἐγὼ ἔχω κακῶς ἀντιγραμμένον διὰ τὴν ἀκροσφαλῆ καὶ ἐπικίνδυνον στάσιν μου ἐν τῇ ἀντιγραφῇ, ἢ ὁ τεχνίτης κακῶς ὠστρεογράφησε. Πιτνύονται (τύπος ἀσυνείθιστος)=πίπτουσι συμβαίνουσιν,κατὰ τὸ Ἀριστοφάνειον (Λυσ.28) ἐρριπτασμένον (πρᾶγμα).παράβ.Εὐαγγελ.Λουκ. Β'.19. καὶ Πινδ, Ὀλ. Α'.14. ἀμφιβάλλεται.—στίχ.4·—ἄρίστη, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του τὸ ἐπίθετον δυνατὸν νὰ ἦναι δοτικὴ καὶ νὰ προσδιορίζῃ τὸ γνώμη, ὅπερ κεῖται ἄνευ ὑπογεγραμμένης, ὡς καὶ τοῦ 5 στίχου τὸ δαπάνῃ, ἢ νὰ ἦναι ὀνομαστικὴ προσδιορίζουσα τὸ ὥρα. Τευ-

χθῆναι, λέξις νυριολεκτουμένη καταλλήλως ἐπὶ τῶν ξυλουργημάτων· ἐνεργητικῶς δὲ ἀπαντᾶ αι εἰς τὰ τοῦ Α.' Τόμ. τῆς Ἀνθολογίας ἐπιγράμματα 41 καὶ 50. Ὥρα ὡς ... ἂν] νομίζω ὅτι ὑπεννοεῖται τὸ εἴη, πρὸς ὃ ἀναφέρεται τὸ Ἄν, τὸ ὁποῖον διὰ το μέρον ὑπέστη τοιαύτην ὑπερόριον θέσιν εἶναι καὶ τὸ ὡς μετάθεσιν· οἷον. ὥρα ὡς, ἀντὶ, ὡς ὥρα ἂν (εἴη) τευχθῆναι, κατὰ το Θεοκρίτου εἰδύλλιον (ἐ. στ. 26)· οἷον, «ἔρπειν ὥρα »κ εἴη=ὥρα εἴη ἂν ἕρπειν=καιρὸ ἂν εἴη ἀπιέναι» (1). Σημειώσιμος εἶναι ἐνταῦθα ἡ φρόνησις τοῦ Πατριάρχου ἐπιτηρήσαντος τὸν ἁρμόδιον καιρὸν διὰ τὴν τραχύτητα τῶν κρατούντων —Ἀλλὰ ἐ α π ά ν η (— νῃ)] ὁ ἀλλὰ ἔχει ἐνταῦθα, ὡς γνωστὸν, ἀντιθετικὴν καὶ ἐπανορθωτικὴν σημασίαν, ὡς τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ βίου τοῦ Θεμιστοκλέους ὑπὸ Πλουτάρχου· Ἀβρότονον Θρῄσσα γυνὴ γένος· ἀ λ λ ὰ τεκέσθαι, κτλ.

Παρατηροῦμεν ἐπὶ τέλους ὅτι τὸ ὑποκείμενον τοῦ τευχθῆναι, δηλ. ἡ ἀπαρεμφατικὴ, Θ ρ ό ν ο ν, παρελείφθη, ὡς φαινομένου αὐτοῦ καὶ ὑπάρχοντος ὑπ' ὄψιν τοῦ ἀναγνώστου· τοιούτας παραλείψεις ἔχει καὶ ἡ ἀρχαία· οἷον, «Θεοῖς (τὸ παρὸν ἀνατίθεται) κτλ. κ-λ. καὶ ἡ νεωτέρα· οἷον, ἐ ν ο ι κ ι ά ζ ε τ α ι (ἡ οἰκία, ἡ ἀποθήκη) κτλ.

§. 17. Παραλείπων εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ κρίνῃ πόσον δύναται ν' ἀληθεύσῃ ἡ πεποίθησις, τῶν παραδεχομένων ὅτι ὁ νεότευκτος οὗτος ἄμβων ὁ κατασκευασθεὶς τὸ 1703 (ὅτε ἐπὶ Τουρκοκρατίας) σχετίζεται πρὸς τὴν ἐποχὴν τοῦ Χρυσοστόμου πατριαρχεύσαντος (ἐπὶ

(1) Βλ. Ἔκδοσ. Kiessling. σελ. 398—9. 26.

τῶν Χριστιανῶν Αὐτοκρατόρων) περὶ τὸ 404 μετὰ Χριστόν (1) δηλ. ἔτη 1299 πρὶν ἢ ὁ ἀείμνηστος ἑρμηνεὺς τοῦ τῶν Ὀθωμανῶν στολάρχου Ἰωάννης (2) κατασκευάσῃ αὐτὸ τὸ ἱερὸν σκεῦος ἰδίαις μὲν δαπάναις, γνώμῃ δὲ τοῦ Πατριάρχου Γαβριὴλ τοῦ Γ'., καὶ παραπέμπων τὸν φιλομαθῆ ν' ἀναγνώσῃ τὴν ἱστορίαν (3) διὰ νὰ πληροφορηθῇ τὸν βίον, τὰς ἀρετὰς, τὴν φιλογένειαν καὶ τὴν εὐσέβειαν τοῦ ἀοιδίμου τούτου Πατριάρχου, μετοβαίνω εἰς τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Δεσποτικοῦ Θρόνου οὗτινος ἡ ἐξέτασις θελει εἶσθαι ἐκτενεστέρα τῆς τῶν ἄλλων καὶ ἀπαιτήσει τὴν ἀνοχὴν καὶ τὴν ὑπομονὴν ἀνεξιγνωμόνων τε καὶ ἐπιεικῶν ἀναγνωστῶν.

§18. Εἰ καὶ ἐξ ὧν προείπομεν (ἀνωτ. § 7.) τεκμαίρεται ἕκαστος ὅτι ὁ νῦν ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ σωζόμενος δεσποτικὸς θρόνος δὲν εἶναι ὄντως ἀνέβαινε πατριαρχῶν ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἀλλ' ὅμως ἐναργεστέραν καθιστῶσι τὴν εἰκασίαν ἡμῶν, διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν ἀναντίρρητον ἀλήθειαν, τὰ ἐφεξῆς ῥηθησόμενα· διοτι ὁ μὲν Χρυσόστομος ἐπατριάρχει τῷ 404 ἔτει μετὰ Χριστὸν ἐπὶ Αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου καὶ τῆς διαβοήτου Εὐδοξίας (ἥτις ὡς ὀρχουμένη Πρωδιὰς κατὰ τὴν ἰδίαν τοῦ Χρυσοστόμου ἔκφρασιν, ἐζήτησε τοῦ Ἰωάννου τὴν κεφαλήν (4))· ὁ δὲ περὶ οὗ ἡ ἔρευνα θρόνος εἶναι μεταγενέστερος τοῦ Χρυσοστόμου ἔτη περὶ τὰ

(1) Βλ. ἀνω. § 7.— (2) Ἐξήτησα ἀσυνδιώτως πληροφορίας περὶ τοῦ ἀοιδίμου τούτου Ἰωάννου, ἀλλὰ δυνεδυθην νὰ μαθω τ' ὄνομα καὶ πέλαι καὶ μαστορογιῶντας τοὺς ἀρώτους γνωρίζουσιν. — (3) Βλ. Κούρ. Ἱστορ. τόμ. 10 σελ. 393.

(4) Βλ. B. Poujulat tom A' pag. 131.

700, ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸν πρὸ 700 περίπου ἐτῶν ἀρχαιότερον ἱεραρχὴν ὁ νῦν σωζόμενος θρόνος· μαρτυροῦσι δὲ τὸν λόγον μου τὰ ἑξῆς.

Α΄.) Ὁ σωζόμενος θρόνος φέρει ἐπὶ τῶν ἐμπροσθίων δύο στύλων σαμβυκτίνους ἀετοὺς δικεφάλους ἤ μᾶλλον δι χ ο τ ό μ ο υ ς, ἐξ οὗ ὑποδεικνύεται ὁτι ὁ θρόνος χρονολογεῖται μετὰ τὸν δέκατον αἰῶνα· διότι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης καὶ κατωτέρω ἤρξατο νὰ χρησιμεύῃ ἐν γένει ὁ διχότομος ἀετὸς ὡς ἔμβλημα ἐπὶ τῶν Αὐτοκρατορικῶν σημαιῶν καὶ λοιπῶν σκευῶν καὶ ἐπίπλων, ἐνῷ τὰ πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τοιαῦτα ἀντικείμενα ἢ φέρουσι μονοκέφαλον τὸν ἀετὸν ἢ τὸν σταυρὸν μόνον.

Β΄) Ὁ σωζόμενος θρόνος φέρει δύο ἐπιγραφὰς, τὴν μὲν, νεωτέραν, ἐπὶ τοῦ ἀροφώματος (ἢ οὐρανοῦ) ἐπισκευασθέντος τὸ 1680, τὴν δὲ, ἀρχαιοτέραν, ἐπὶ τοῦ πρωτοτεύκτου διαζώματός του, γεγραμμένην τὸ 1085, ὅτε καὶ κατεσκευάσθη· περὶ ἑκάστου τούτων θέλω διαλάβει ὅ,τι ἠδυνήθην νὰ κρίνωσιτε ἐξ ἰδίων μου παρατηρήσεων, εἴτε ἐκ φιλόφρονος καὶ ὑποχρεωτικῆς προθυμίας ἑτέρων· ἐξαιτοῦμαι δὲ τὴν ἔντονον προσοχὴν καὶ τὴν ἔμφρονα τοῦ ἀναγνώστου ἐπιείκειαν.

§ 19. Α΄. Π ε ρ ὶ τ ο ῦ Μ ο ν ο κ ε φ ά λ ο υ κ α ὶ Δ ι κ ε φ ά λ ο υ Ἀ ε τ ο ῦ.

Ὁ μονοκέφαλος Ἀετὸς ὡς στρατιωτικὴ σημαία, ἦτο χρήσιμος παρὰ Πέρσαις, ὡς ἱστορεῖ ὁ Ξενοφῶν· οἷον, « Παρεγγύησε δὲ παρορᾶν πρὸς τὸ σημεῖον καὶ » ἐν ἴσῳ ἔπεσθαι· ἦν δ' αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἀ ε τ ὸ ς

» χ ρ υ σ ο ῦ ς ἐ π ὶ δ ό ρ α τ ο ς μ α κ ρ ο ῦ ἀνα- » τεταμένος. Καὶ νῦν δὲ ἔτι τοῦτο τὸ σημεῖον τῷ Περσῶν » βασιλεῖ διαμένει (1) » — » καὶ τὸ βασίλειον σημεῖον ὁρᾶν ἔφασαν, ἀ ε τ ό ν τ ι ν α χ ρ υ σ ο ῦ ν » ἐ π ὶ πέλτης ἐπὶ ξύλου ἀνατεταμένον» (2)· καὶ φαίνεται ὅτι παρὰ τῶν Περσῶν παρέλαβον εἰς τὰς λεγεῶνάς των ὡς στρατιωτικὸν σῆμα τὸν ἀετὸν οἱ Ῥωμαῖοι, πρὸς οὓς (Ῥωμαίους) ἀναφέρεται καὶ ἡ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ περὶ τῶν Ἑβραίων προφητευομένη τύχη· οἷον . . . « Ἐ- » πάξει ἐπὶ σὲ Κύριος ἔθνος μακρόθεν ἀπ' ἐσχάτου τῆς » γῆς ὡσεὶ ὁρμημα ἀ ε τ ο ῦ, ἔθνος, οὗ οὐκ ἀκούσῃ » τῆς φωνῆς αὐτοῦ. Ἔθνος ἀναιδὲς προσώπῳ, ὅστις » οὐ θαυμάσει πρόσωπον πρεσβύτου, καὶ νέον οὐκ ἐλεήσει. Καὶ κατέδεται τὰ ἔκγονα τῶν κτηνῶν σου, καὶ » τὰ γεννήματα τῆς γῆς σου, ὥστε μὴ καταλιπεῖν σοι » σῖτον, οἶνον, ἔλαιον, τὰ βουκόλια τῶν βοῶν σου, » καὶ τὰ ποίμνια τῶν προβάτων σου, ἕως ἂν ἀπολέσῃ σε » κτλ. κτλ. (3) » Οἱ δὲ Ἕλληνες τὸν ἀετὸν, ὡς ἱερὸν τοῦ Διὸς (4), μετεχειρίσθησαν εἰς τὸ ἀέτωμα τῶν εἰς τὴν θεότητα ταύτην ἀφιερωμένων ναῶν. Οἱ Ῥωμαῖοι λοιπὸν, οἵτινες πρότερον μὲν ὡς σημαίαν μετεχειρίζοντο ἀδιαφόρως ἢ ἀετὸν, ἢ λύκον, ἢ λεοπάρδαλιν, ἢ μινώταυρον, ἢ ἵππον, ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας ὑπατείας τοῦ Μαρίου (87 πρ. Χρ.) ἀποκλειστικῶς μόνον τὸν ἀετὸν παραλαβόντες, ὡς εἴπομεν, παρὰ τῶν Περσῶν, τὸν εἶχον μο-

(1) Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Ζ΄. ά. — (2) ὁ αὐτ. Κύρ. Ἀναβασ. Α΄. Ι΄. 12.

(3) Βλ. Δευτερον. ΚΗ΄. 49. κ. φ. ξ. παράβ. Ματθ. ΚΔ΄. 15 καὶ Δανιὴλ. Θ΄. 27 καὶ ΙΒ΄. 2. — (4) Βλ. Αἰσωπ. Μύθ. Β΄. —

νοκέφαλον ὡς σημαίαν τῶν λεγεώνων των χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν ἢ χαλκοῦν, μὲ ἀναπετασμένας πτέρυγας ἐπὶ δόρατος ἁπλῶς ἢ κρατοῦντα εἰς τοὺς ὄνυχάς του κεραυνὸν καὶ ἐντὸς ὡρθωμένου στεφάνου δάφνης καθήμενον (1)· ἐν γένει δὲ ἐζωγραφεῖτο ὁ μονοκέφαλος ἀετὸς ἐπὶ τῶν σημαιῶν (vexillum), ἢ ἐχρυσοκεντεῖτο κεκοσμημένος πολυτίμοις λίθοις, καὶ ἐφέρετο ὑπὸ τῶν σημαιοφόρων (aquilifer) ἐν ταῖς στρατείαις, πρὸ τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ μετὰ ταῦτα ἰδίως τῶν χριστιανῶν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μ. Κωνσταντίνου· ἡ δὲ τοιαύτη σημαία ἐκαλεῖτο Λάβαρον (Labarum), οἱονεὶ Λ ά φ υ ρ ο ν, ὡς ἐτυμολογεῖ ὁ Σαψὰλ εἰς τὸ Λατινο-γαλλικὸν Λεξικόν του ἐν λ. Labarum=σῆμα (σημαία) ληφθὲν ἀπὸ τῶν πολεμίων καὶ φερόμενον ὡς σκῦλον ἢ μαρτύριον ἀνδραγαθίας (2).

§ 20. Τὸ Λάβαρον ἦτο δόρυ ἔχον ἐπὶ κορυφῆς ὁριζόντιον κεραίαν, ἐξ ἧς ἐξηρτᾶτο πορφυροῦν τετράγωνον ὕφασμα (3), ἔχον ἐν τῷ μέσῳ χρυσούφαντον ἢ ἐζω-

(1) Βλ. P. j. Cantelii de Romana Republica· σελ. 205—206· καὶ Anthony Rich· anctiquités Romaines— par M. Chevruel ἐν λ. Aquila καὶ Aquilifer. καὶ Eadie's Biblical Cyclopaedia ἐν λ. Abominable.

(2) Βλ. Τὰ Ἀνάμικτά μου· §17. παράβ. Βασιλ. Α'. ΙΖ'. 54. —Racine Hippolyte act. IV Sc. v.» que j'apporte à vos pieds sa depouille honorable· ὁ δὲ A. Rich. ἐν λ. πιθανολογεῖ ὅτι παράγεται παρὰ τὸ, l a b, λεξ. Γαλατ. σημαίνουσα ἀ ν α τ ρ έ φ ω, διότι ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἀνετράφη ἐν Γαλατίᾳ.

(3) Εἰκόνα Λαβάρου βλέπε παρὰ Anth. Rich ἐν λ. Labarum· παρὰ Js Wilberforce the five Empires· παρὰ Eadie ἐν λεξ. Abominable· παρὰ Cantelio σελ. 206· παρὰ W. B. De Presle Grèce Moderne, planche 10, ἔνθα πριστάνεται ἡ εἰ-

γραφημένον μονοκέφαλον ἀετόν· ὁ Μ. Κωνσταντῖνος πολεμῶν πρὸς τὸν Μαξέντιον εἶδεν ἐν τῷ στερεώματι τὸ Λάβαρον ἔχον ἀντὶ ἀετοῦ τὸν σταυρὸν μετὰ τῆς ῥήτρας, «Κ ω ν σ τ α ν τ ῖ ν ε, ἐ ν τ ο ύ τ ῳ ν ί κ α» «Constantine, hoc signo vinces» (1) καὶ ἔκτοτε ἀντικατέστησεν εἰς τὸ Λάβαρον τὸν σταυρὸν ἀντὶ τοῦ ἀετοῦ ἢ τὸ μονόγραμμα σημαῖνον τὸ, Ἰησοῦς Χριστός· μετὰ δὲ τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων εἰς τὸ λάβαρον ἐζωγράφουν καὶ διαφόρων ἁγίων εἰκόνας, οἷαι συνειθίζονται, ὡς εἴπομεν, παρ' ἡμῖν εἰσέτι ἐν τοῖς ναοῖς τὸ Πάσχα ὡς σύμβολα τῆς νίκης τοῦ Χριστοῦ κατὰ τοῦ διαβόλου· φαίνεται δὲ ὅτι ἐπὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀφελομένου τὸν σταυρὸν ἐκ τῶν λαβάρων (2) ἀντεισήχθη ὁ μονοκέφαλος ἀετὸς καὶ διετηρήθη μέχρι τῶν Κομνηνῶν, ὡς θέλομεν εἰπεῖ ἐφεξῆς. Τὰ αὐτοκρατορικὰ τῶν Γερμανῶν παράσημα ἔφερον ἀπὸ τοῦ ἔτους 870 μετὰ Χριστὸν μονοκέφαλον ἀετόν, τὸν ὁποῖον βέβαια μετεκόμισεν ἐκεῖ ἡ

κόνων τοῦ Αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος Λαβαροφόρου. πκρ' ἡμῖν δὲ εἶναι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐν χρήσει μάλιστα ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Ἀναλήψεως, ἅτινα οἱ μὲν ὀνομάζουσι *Φλάμπουρα* (labarum), οἱ δὲ *Βαϊράκια*.—

(1) Ἀγνοεῖται δὲ εἰς ποτέραν τῶν γλωσσῶν ἦτο γεγραμμένη ἡ ῥήτρα αὕτη· βλ. Σ. Ζαμπελίου Βυζαντ. Μελέτ. σελ. πζ'. πή. σημ. 386 δίς.

(2) Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς (βασιλ. 1080—1115 μ. Χ.) σημαίαν εἶχε τὸν μανδύαν τῆς Παναγίας· φεύγων δὲ τοὺς ἐπιδιώκοντας Πασταινάκας καὶ Κομάνους, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐτράπη εἰς φυγήν, καὶ βληθεὶς λόγχῃ, ἔῤῥιψε τὴν σημαίαν εἰς τὰς παρακειμένας θάμνους, καὶ ἔκτοτε ὁ μανδύας ἐχάθη· βλ. Grèce Moderne pa M. W. Brunet De Presle σελ. 221. (2).

θυγάτηρ τοῦ Αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ Θεοφανία, ἀφοῦ συνεζεύχθη πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τῶν Γερμανῶν Ὄθωνα τὸν Β'. (α)· προσέθηκε δὲ αὐτὸν εἰς μνημόσυνον τῆς ἑαυτῆς αὐτοκρατορικῆς καταγωγῆς, ὡς ἔπραξε τὸ ἴδιον εἰς τὰ παράσημα τῆς Μοσκοβίας καὶ ἡ νεωτέρα αὐτῆς ἀδελφὴ Ἄννα, ἀφοῦ συνεζεύχθη πρὸς τὸν βαπτισθέντα ἐν Χερσῶνι Βλαδίμυρον Α'. ἢ τὸν Μέγαν· διότι τῶν μὲν Γερμανῶν ἡ σημαία καὶ τὰ παράσημα πρότερον δὲν ἔφερον Ἀετόν, τὰ δὲ τῆς Μοσκοβίας ἔφερον μόνον ἱππέα καταπατοῦντα δράκοντα· τὸ δὲ 1304 ἐπὶ Καρόλου Δ'. εἰσήχθη ὁ δικέφαλος ἀετὸς εἰς τὴν Γερμανίαν, ὡς λέγουσιν οἱ συντάκται τοῦ Conversation's lexicon (ἐν λ. Agel = ἀετὸς), ὁ δὲ τῆς Μοσκοβίας ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ δικεφάλου τὸ 1472 ἐπὶ Ἰωάννου (Jwan) τοῦ Βασιλείου, ὡς θέλομεν ἰδεῖ. (§ 26.).

Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (ἐβασίλ. τὸ 530) εἰκονιζόμενος εἰς τὸν ὄγδοον πίνακα τῆς Grèce Moderne τοῦ K. W.B. De Presle ὅτι παρίσταται εἰς τὰ ἐγκαίνια ναοῦ, φέρει ἐπὶ τῆς ἐφεστρίδος του μονοκεφάλους ἀετούς· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ 12 πίνακι τοῦ αὐτοῦ συγράμματος παριστάνεται ὁ Αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Παλαιολόγος (ἐβασίλ. τὸ 1260—1282), οὗτινος εἰς τὸ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν φαίνονται (χρυσοκέντητοι) μονοκέφαλοι ἀετοί. Μονοκέφαλοι δὲ ἀετοὶ τὴν σήμερον σώζονται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἷς μὲν εἰς τὸν ἐπὶ τὰ δεξιὰ τοῦ ἐξερχομένου τοῖχον τῆς Πύλης τοῦ Ῥωμανοῦ (Τόπ—καπού) μὲ ἀνεπτυγμένας πτέρυγας καὶ ἀποκομμένον τὸν λαιμόν·

(α) βλ. Κούμ. Ἱστορ. Τόμ. Δ'. σελ. 362—3 καὶ σελ. 256.

τέσσαρες δὲ εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ κιονοκράνου τῆς στήλης τοῦ Μαρκιανοῦ (ἐβασίλ. τὸ 550), περὶ τῆς ὁποίας ὅσοι συνέγραψαν, ἐπειδὴ δὲν ἔλειψαν νὰ ἐπισυνάψωσι καὶ ἕνα μῦθον, κολοβώσαντες καὶ παρερμηνεύσαντες καὶ τὴν σωζομένην εἰς τὸν στυλοβάτην δυσανάγνωστον Ῥωμαϊκὴν ἐπιγραφήν, διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι δὲν ἐκκλίνω τοῦ σκοποῦ, ἂν ἐπιχειρήσω τινὰ παρέκβασιν περὶ τοῦ μνημείου τούτου·

§ 21. Ἐν τῇ συνοικίᾳ Κίζ—ντασσὶ τῆς περιοχῆς Σαχζαδὲ, πλησίον τοῦ Σαράτσ—Χανὲ κατὰ τὸ μέρος Ἀτζῆ—τσεσμὲ, ἐντὸς τοῦ κήπου τῆς οἰκίας τοῦ Λεμοῦν Ἀγᾶ σώζεται ἡ τοῦ Μαρκιανοῦ στήλη, τῆς ὁποίας ὁ μὲν συγγραφεὺς τῆς Κωνσταντινιάδος (σελ. 68—69) εὑρίσκει τὸ σῶμα ὅτι ἐλλείπεται τῆς ἀπαιτουμένης συμμετρίας (1) « ὁ δὲ Κ. Σ. Δ. » Βυζάντιος (370—371) λέγει ὅτι σώζεται μόνον ἡ »βάσις, περικλεισμένη ἐντὸς Ὀθωμανικοῦ τινος κήπου, »πάλαι μὲν περιτειχισμένου, νῦν δὲ ἀνεῳγμένου καὶ »γεμάτου λόχμης φυτῶν ἀγρίων. » Ἐν τούτοις ὅμως, καὶ ἐλπίζω νὰ μὴ παρεξηγηθῶ, οὐδὲν τῶν εἰρημένων εἶναι ἀληθές· οὐδ' ὅσα ἐκ τοῦ Κωδινοῦ καὶ τοῦ Σπὼν ἀναφέρουσι· διότι ὅλον τὸ μνημεῖον ἐμποιεῖ σέβας, ὁ στυ-

(1) Τοῦ ἀοιδίμου Κωνσταντίου τὸ λάθος προῆλθεν οὐχὶ ἐξ αὐτοψίας τοῦ μνημείου, ἀλλ' ἐκ τῆς γελοίας εἰκονογραφίας τῆς στήλης ταύτης τῆς ἐν τῷ τόμῳ τῆς Βυζαντίδος τῆς ἐκδ. τῆς Βενετίας σωζομένης· γελοία εἶναι ἐν αὐτῇ καὶ ἡ χαλκογραφία τοῦ τρικαρήνου ὄφεως, καὶ ἄλλων· ἔπειτα ὁ Γύλλιος κατηγορεῖ τὸν λιθοξόησαντα τὰ ἀνάγλυφα τοῦ στυλοβάτου τοῦ ὀβελίσκου Βυζαντινὸν ἑρμογλύφον, καὶ τὴν κατηγορίαν ταύτην ἐπανέλαβον καὶ οἱ ἡμέτεροι, ὡς θέλομεν ἰδεῖ.

λοβάτης λίθου μελανοφαίου εἶναι μεγαλοπρεπὴς, τὸ σῶμα τῆς στήλης λίθου συηνίτου φαιοῦ εἶναι συμμετρικὸν, τὸ κιονόκρανον λευκοῦ μαρμάρου Κορινθιακοῦ ῥυθμοῦ εἶναι κομψότατον, ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ κιονοκράνου τετράπλευρος ἐπιμήκης ὄγκος (acroterium) εἶναι μονόλιθος ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἔχων εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας λελαξευμένους τέσσαρας (μονοκεφάλους) ἀετοὺς οἱονεὶ ὑποβαστάζοντας τὴν πλίνθον ἢ ἄβακα, ἐφ' οὗ ἵστατο ὁ ἀνδριὰς τοῦ Μαρκιανοῦ· ἐν γένει δὲ τὸ σύνολον τοῦ μνημείου εἶναι ἔργον καλλιτεχνίας. Εἶπον προσέτι οἱ συγγράψαντες ὅτι ἡ στήλη ἦτο τῆς Ἀφροδίτης καὶ ὅτι κατὰ τὰς κουφορρημοσύνας τοῦ Κωδινοῦ εἶχε καὶ φωρατικὴν δύναμιν τῶν ἐφθαρμένων παρθένων· ἀλλ' ὅτι δὲν ἦτο τῆς Ἀφροδίτης ἀποδεικνύουσιν οἱ ἀετοὶ, διότι πτηνὸν ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης ἦσαν αἱ περιστεραί· οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ ὀνομάζουσι τὴν στήλην Κὴζ—ντασσὴ (παρθένου λίθον), διότι, λέγουσιν, εἶναι θαμμένη αὐταπάνου (κατὰ τὴν ἔκφρασίν τους) μιὰ βασιλοπούλα ποῦ πέθανε καθὼς καὶ κείνη τοῦ κὴζ-κουλέ. Ἐπὶ τέλους δὲ ἡ σωζομένη Ῥωμαϊκὴ ἐπιγραφὴ εἶναι μὲν δυσανάγνωστος, ἀλλὰ δὲν ἀντεγράφη ἀκεραία· διὰ τοῦτο θέλω προσπαθήσει νὰ δώσω λεπτομερῆ περιγραφὴν τοῦ μνημείου, πιστὸν ἀντίγραφον τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἑρμηνείαν μετὰ συντόμου ἱστορικῆς ἐκθέσεως τῆς αἰτίας τῆς τοῦ μνημείου ἐγέρσεως, καὶ θέλω εἶσθαι εὐτυχὴς, ἂν κατορθώσω νὰ πείσω.

§ 22. Ἐπὶ τοῦ ἐστερεωμένου ἐδάφους κεῖνται δύο ἐν τομῇ ἐγγώνιοι τετράγωνοι πλάκες συνδεδεμέναι σιδήρῳ, ἐπ' αὐτῶν δὲ ἐπίκειται εὐμεγέθης τετράπλευρος λίθος μελανόφαιος καὶ εὐπαγὴς, οὗτινος τὸ μὲν ἀνατολικὸν πρόσωπον προσκολλημένον εἰς οἰκοδομὴν (ἀποπάτου) εἶναι ἀθέατον, τὸ δὲ μεσημβρινὸν καὶ δυσμικὸν φέρουσιν ἀναγλύφους ἀσπίδας κυκλοτερεῖς (1), τεμνομένας ὑπὸ τριῶν διαμέτρων, τεθραυσμένων, διότι ἐλογίσθησαν σταυροί· εἶναι δὲ αὗται τὸ μονόγραμμα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ☧ = (Χριστὸς) ὡς εἴπομεν (ἀνωτ. §. 20), ἀλλ' ἠκρωτηριασμένον· διότι τοιαῦται ἀκρωτηριάσεις ὑπάρχουσι καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ βάθρου καὶ εἰς τοὺς ἀετοὺς τοῦ κιονοκράνου. Εἰς δὲ τὴν βόρειον πλευρὰν σώζεται ἀνάγλυφον θηρίον μὲ δύο ἐπιλόγχους οὐρὰς δράκοντος ἔχον τὴν κεφαλὴν ἐστραμμένην ἄνω ἐπὶ τὰ νῶτα οἱονεὶ καταβεβλημένον καὶ ἀμυνόμενον καὶ ἐκπνέον· ἐπὶ τοῦ ἀναγλυφοφόρου τούτου ὄγκου κεῖνται δύο πλάκες τετράγωνοι, ἐπὶ τοῦ βορείου προσώπου τῆς μιᾶς τούτων ὑπεράνω τοῦ δρακοντοκέρκου θηρίου σώζεται ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐπιγραφὴ, οὐχὶ ὡς ἐξ ἄλλων ἀναφέρει ὁ Βυζάντιος (σελ. 378), οἷον·

Principis hanc statuam [cerne torumque]
Ter ejus vovit quod Tatianus [opus].

ἀλλ' ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι ἔμμετρος ἡρωελεγεία καὶ ἔχει ὡς ἐφεξῆς, βεβλαμμένη μόνον εἰς τὴν ἀρχομένην συλλαβὴν τῆς πρώτης λέξεως τοῦ πενταμέτρου, τὴν ὁποίαν διορθόνω οὕτω· [SER] ius· οἷον,

(1) Αἱ μικραὶ κυκλοτερεῖς ἀσπίδες συνειθίζοντο ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦ 1155 μετὰ Χριστὸν, ὅτε ὁ Αὐτοκράτωρ Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς μεταῤῥυθμίσας τὴν πανοπλίαν τῶν στρατιωτῶν, τὰς μὲν κυκλοτερεῖς μικρὰς ἀσπίδας ἀντικατέστησε διὰ τῶν μεγάλων ἀσπίδων (ὅπλων), αἵτινες ἐξηστράλιζον ὁλόκληρον τὸ σῶμα, τὰ δὲ ἀκόντια διὰ δολιχοσκίων λογχῶν. βλ. **B. de Presle Grèce Moderne· pag. 233. a.**

Principis hanc statuam Marciani cerne torumque
(Ser)ius vovit quod Tatianus opus.

τὴν δὲ ἐξήγησιν ταύτης ἀναβάλλων εἰς τὰ ἑπόμενα (§, 25) ἀκολουθῶ τὴν περιγραφὴν τῆς στήλης.

§. 23. Ἐπὶ τῆς ἐπιγραφοφόρου λοιπὸν πλακὸς ἐπίκειται ἑτέρα τετράγωνος ἐφεδράζουσα ἐπὶ δακτυλοπαχοῦς μολιβδοῦ ἐλάσματος, καὶ εἶναι ὑπὸ κάτω ἄβαξ ἐφ' οὗ ἵσταται ὁ κίων μετὰ τοῦ κυκλοτεροῦς βάθρου του· τὸ σῶμα τοῦ κίονος εἶναι ἀβλαβὲς, σχεδὸν καὶ τὸ κιονόκρανον, οἱ δὲ ἀετοὶ μόνον εἶναι ἐν μέρει ἠκρωτηριασμένοι, ὡς χρησιμεύοντες ἴσως ποτὲ σκοπὸς τῶν πυροβολούντων γενιτσάρων καὶ ἄλλων. Τὸν δὲ ἀετοφόρον ὄγκον ἐξέλαβον ὡς λάρνακα ἢ κάλπην, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἦτο ἐντεθειμένη κατά τινας μὲν ἡ τέφρα (α), κατά τινας δὲ ἡ καρδία τοῦ Αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ, ἀλλὰ τοῦτο ἀντέκρουσεν ἐπιτυχῶς ὁ Κ. Βυζάντιος ἀποδείξας ὅτι τὰ σώματα τῶν Αὐτοκρατόρων δὲν ἀνετέμνοντο καὶ ὅτι ἐθάπτοντο εἰς ναοὺς (σελ. 398—400)· ἡ δὲ αἰτία τῆς τοιαύτης ἀπάτης εἶναι, ὡς ἐγὼ νομίζω, τὸ πολύσημον τῆς ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ λέξεως torus σημαινούσης, κλίνην (ὅθεν ἡ ἀπάτη νὰ νομίσωσιν ὅτι ὁ ὄγκος ἦτο κάλπη ἐν ᾗ ἔκειτο—2) στιβάς.—3) ἐξόγκωμα φλεβῶν καὶ μυῶν. — 4) κόσμημα περὶ τὴν βάσιν τῆς στήλης· εἰς ταύτην δὲ καὶ εἰς τὴν 2) σημασίαν λαμβάνεται, κατ' ἐμὲ, ἐνταῦθα ἡ λέξις torus καὶ σημαίνει τὸ βάθρον, ἐνῷ εἶναι ἐγγεγλυμμένα αἵ τε ἀσπίδες, ὡς ἀνδρείου τοῦ Μαρκιανοῦ, καὶ τὸ θηρίον, ὡς καταβα-

(a) Itineraire de l' orient par Emile Isambert.

λόντος καὶ φονεύσαντος αὐτό. Ἡ ἱστορία τούτου, κατ' ἐμὲ, ἔχει οὕτω.

§. 24. Μετὰ τὸν θάνατον Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου (395 μετὰ Χριστὸν) διάδοχοι αὐτοῦ ἐγένοντο οἱ δύο υἱοὶ, ὁ Ἀρκάδιος τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὁ Ὀνώριος τῆς Δύσεως· τὸν Ἀρκάδιον ἀποθανόντα τὸ 408 διεδέχθη ὁ υἱός του Θεοδόσιος ὁ καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν ἡλικίαν Μικρὸς, ἐπιτροπευόμενος ὑπὸ τῆς συνετῆς καὶ σώφρονος ἀδελφῆς του Πουλχερίας. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἀνεφύη ἡ αἵρεσις τῶν Νεστοριανῶν καὶ τῶν Εὐτυχιανῶν, ἐπενεγκοῦσα ταραχὰς, αὐθαδείας καὶ αἱματοχυσίας. Τὸν Θεοδόσιον ἀποθανόντα τὸ 438 ἄτεκνον διεδέχθη ἡ ἀδελφή του Πουλχερία, ἥτις ὡς συνετὴ κατενόησεν ὅτι δὲν ἠδύνατο ἄνευ συνδρομῆς συζύγου νὰ κατευνάσῃ τὰς θρησκευτικὰς ἔριδας, καὶ νὰ περιστείλῃ τὸν κατερημόνοντα τὰ Ἀνατολικὰ μέρη τῆς Εὐρώπης Ἀττίλαν. Νοερῶς λοιπὸν προὔθηκεν ἑαυτὴν μετὰ τοῦ σκήπτρου βραβεῖον εἰς τὸν ἱκανώτατον, ὥς ποτε οἱ Θηβαῖοι τὴν γυναῖκα τοῦ Λαΐου Ἰοκάστην· πολλοὶ ἴσως ἐπαρουσιάσθησαν μνηστῆρες, ἀλλ' ἡ Πουλχερία προείλετο σύζυγον τὸν Μαρκιανὸν, γεννηθέντα ἐν Θράκῃ (391 μ. Χρ.) ὑπηρετήσαντα στρατιωτικῶς καὶ ἕνεκα τῆς καλῆς καὶ ἐπιτυχοῦς ὑπηρεσίας του προβιβασθέντα Συγκλητικόν. Ὁ Μαρκιανὸς γενόμενος ἐκλογῇ τῆς Αὐτοκρατορούσης Πουλχερίας σύζυγος αὐτῆς καὶ Αὐτοκράτωρ (τὸ 450) ἄγων ἤδη τὸ 55 ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἐδικαίωσε καὶ τὴν ἐκλογὴν καὶ τὰς προσδοκίας τῆς Πουλχερίας καὶ ἄξιος τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῶν ὑπηκόων κατέστη· διότι οὐ μόνον

κατέβαλε τὰς θρησκευτικὰς ἔριδας συγκαλέσας τὴν ἐν Χαλκηδόνι οἰκουμενικὴν Σύνοδον καὶ ἀνορθώσας τὴν ὀρθοδοξίαν, ἀλλὰ καὶ ἠρνήθη νὰ πληρώσῃ εἰς τὸν Ἀττίλαν καὶ ὃν ὁ προκάτοχός του Θεοδόσιος ὁ Μικρὸς τῷ ἐπλήρονεν ἐτήσιον φόρον· ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀττίλας ἔμελλε νὰ ἐπιστρατεύσῃ ἐπ' αὐτὸν, ἀντεπεξῆλθεν ὁ Μαρκιανὸς καὶ ἀνέπτυξε τοσαύτην στρατηγικὴν γενναιότητα καὶ τέχνην, ὥστε ἐξεδίωξεν ἐκ τῶν ἀνατολικῶν μερῶν τὸν Ἀττίλαν· ἔστησαν λοιπὸν δικαίως τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος στήλην τοῦ Μαρκιανοῦ μετὰ τηλικαύτας ἀνδραγαθίας πολιτικάς τε καὶ θρησκευτικάς.

§. 25. Ἂν λοιπὸν ἐκλάβωμεν τὸ δίκερκον θηρίον πραγματικὸν, βλέπομεν τὸν Μαρκιανὸν διαπράξαντα ἔργον ἥρωος, ὡς ἔχομεν καὶ τὸν τροπαιοφόρον Γεώργιον, καὶ οἱ πρόγονοί μας τὸν Οἰδίπουν καὶ τὸν Περσέα· ἂν δὲ παραδεχθῶμεν τὸ θηρίον τοῦτο συμβολικὸν, ὑπαινιττόμενον διὰ τὴν διπλῆν καὶ ἐπίλογχον οὐράν του, τὴν τῶν Νεστοριανῶν καὶ Εὐτυχιανῶν αἵρεσιν καὶ τὸν ἐπικίνδυνον Ἀττίλαν, ἑρμηνεύομεν τότε κάλλιστα τὴν ἐπιγραφὴν τῆς στήλης· φαίνεται δὲ, εἰς ἐμὲ τοὐλάχιστον, ὅτι μνηστὴρ τῆς Πουλχερίας ἀνεφάνη καὶ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιγραφὴν Τατιανὸς, ὢν ἐν μεγάλῳ ἀξιώματι τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει, πλὴν ἐξύπνησεν ἀργὰ, ὡς λέγομεν, ἀφοῦ ἡ κλίσις τῆς Πουλχερίας ἐδείχθη ὑπὲρ τοῦ Μαρκιανοῦ. Τὸ ἐπίγραμμα λοιπὸν ὡς νὰ ἀποτείνηται πρὸς ἄνθρωπον ζηλοτυποῦντα καὶ νεμεσῶντα τὸν Μαρκιανὸν διὰ τὴν τιμὴν τῆς τε προαγωγῆς του εἰς τὸν θρόνον, τοῦ γάμου του ὡς παρήλικος, καὶ τῆς διαιωνιζούσης αὐτὸν στήλης, λέγει· « Βλέπε

»μὲν τὸν ἀνδριάντα τοῦτον τοῦ Αὐτοκράτορος Μαρ»κιανοῦ, ῥίψον ὅμως καὶ ἓν ὄμμα εἰς τὸ βάθρον τῆς »στήλης, ἔνθα θέλεις ἰδεῖ τί ἔπραξε καὶ ἠξιώθη τοιαύ»της τιμῆς ». εἰς τὸν δεύτερον στίχον λέγει ὁ ποιητὴς κολακεύων τὸν Μαρκιανὸν καὶ εἰρωνευόμενος τὸν ἀντεραστήν του Τατιανὸν, « Τὸ τοιοῦτον ἔργον καὶ κατόρ»θωμα ἐπεθύμησε καὶ ὁ Τατιανὸς, ἀλλὰ πολὺ ἀργὰ καὶ »κατόπιν ἑορτῆς, ὡς λέγει ἡ παροιμία ». Τοιαύτην ἑρμηνείαν καὶ μετάφασιν δίδω εἰς τὸ μνημεῖον τοῦτο καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν, τὴν ὁποίαν ὑποβάλλω ἐν πρωτοτύπῳ καὶ ἐξελληνισμένην εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἀναγνώστου· οἷον,

Principis hanc statuam Marciani cerne, torumque
[Ser]ius vovit quod Tatianus opus· δηλ.
Δέρκεο Μαρκιανοῦ ἀνδρειάελον, ἀλλὰ καὶ βάθρον,
Ἔργον ὅπερ μάτην εὔξατο Τατιανός.
Ἐπανέλθωμεν ἤδη ἐπὶ τοὺς ἀετούς.

§. 26. Ὁ δὲ δικέφαλος ἢ δ ι χ ό τ ο μ ο ς ἀετὸς, τὸν ὁποῖον πρῶτοι οἱ Κομνηνοὶ ἰδιοποιήθησαν ὡς ἔμβλημα καὶ μετεχειρίσθησαν ὡς οἰκόσημον, ὡς θέλομεν ἰδεῖ (κατωτ. §. 27), ἀναφαίνεται χρήσιμος ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος καὶ κατωτέρω, ὡς προείπομεν· ἐπισυνάπτομεν δὲ πρὸς ἀπόδειξιν καὶ τὰ ἑξῆς.

α) Ἅπαντα τὰ μετὰ τὸν δέκατον αἰῶνα σωζόμενα λείψανα ἀκέραια ἢ μὴ, σχετιζόμενα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως πρὸς Αὐτοκρατορικὴν τοῦ Βυζαντίου (τῶν Κομνηνῶν καὶ ἔπειτα τῶν Παλαιολόγων) καταγωγὴν, μοναστήρια, σφραγῖδες, οἰκόσημα, ἐκκλησίαι, καὶ τὰ λοιπὰ, φέρουσι τὸν ἀετὸν δικέφαλον (ἢ δ ι χ ό τ ο μ ο ν), τὰ δὲ ἄνω τοῦ δεκάτου αἰῶνος φέρουσιν ἢ τὸν ἀετὸν μονο-

κέφαλον, ἢ τὸν σταυρὸν μόνον ἢ μετά τινος μονογραφῆς ἢ συμβολικοῦ ὁμοιώματος· τοιοῦτόν τι φαίνεται ἐπὶ τοῦ δυσμικοῦ τείχους τοῦ μεταξὺ τῆς Πύλης τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ τῆς Μελανδησίας (Μεβλε Χανὲ καπουσοῦ).

δ') Εἰς τὴν Γερμανίαν ὡς προείπομεν (§. 20) ὁ δικέφαλος ἀετὸς ἀντικατέστησε τὸν Βυζαντινὸν μονοκέφαλον ἐπὶ Καρόλου Δ'. τὸ 1304 μετὰ Χριστόν.

γ)Ὁ μέγας πρίγκηψ τῆς Μοσκοβίας Ἰωάννης (Jwan) ὁ Βασιλείου νυμφευθεὶς τὸ 1472 τὴν μνηστήν του Ἑλληνίδα Σοφίαν (ἢ Ζωὴν) θυγατέρα τοῦ Θωμᾶ καὶ ἀνεψιὰν τοῦ τελευταίου Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, προθύμως ἐφ' αἷς ἡ νύμφη τῷ ἐκληροδότησεν ἐλπίσι τῶν ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ Θρόνου ἐν τῇ αἰωνιότητι δικαίων ἀντικατέστησε τὸν τῆς Ἄννης (§. 20) μονοκέφαλον διὰ τοῦ δικεφάλου, (βασιλικοῦ παρασήμου τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν Παλαιολόγων), τὸν ὁποῖον προσέθηκεν εἰς τὰ παράσημα τῆς Μοσκοβίας, ὡς εἴπομεν, παριστανόμενα τέως ὑπὸ (τοῦ μονοκεφάλου ἀετοῦ τῆς βασιλόπαιδος Ἄννης καί) τινος ἱππέως καταπατοῦντος δράκοντα μετὰ τῆς ῥήτρας· « Ὁ μέγας Πρίγκηψ, ἐλέῳ Θεοῦ, ἡγεμὼν πάσης τῆς Ῥωσσίας (1) ».

(1) Βλ. M. Chopin histoire de la Russie Tom. 1. pag. 122 παράβαλε διὰ τὴν διαφορὰν τῆς χρονολογίας τοῦ γάμου καὶ τὰ καθ' ἕκαστα, Κωνσταντινιάδ. σελ. 133. (1) καὶ Σ. Ζαμπέλ. Ἄσμ. Δημοτ. σελ. 578—581.

δ') Παρὰ τῷ ἀξιοτίμῳ Κ. Π. Α. Ζάνῳ Α'. Γραμματεῖ τῆς Ἑλλ. Πρεσβείας παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ ὑπάρχει οἰκόσημον τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου (βασιλεύσαντος τὸ ἔτος 1328—1332 δῶρον προσενεχθὲν ἐν ἀντιγράφῳ ὑπὸ τοῦ Πρεσβευτοῦ τῆς Ῥωσσίας Κ. Λαβανόφ· Ἐν τῷ οἰκοσήμῳ τούτῳ παριστάνεται ἐπὶ κυκλοτεροῦς καὶ ἐρυθροῦ ἐδάφους διχότομος ἀετὸς μὲ ἐσεμμένας τὰς κεφαλὰς, μεταξὺ δὲ τῶν φαινομένων αὐχένων ὑπάρχει κύκλος ἔχων ἐν τῷ κέντρῳ σταυρὸν μετὰ τὰ τοῦ ΙΣ. ΧΣ. ΝΙΚΑ. ὑπὸ δὲ τοὺς πόδας τοῦ ἀετοῦ κεῖται ἡ ὑπογραφὴ Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος, ἧς ἡ πλοκὴ καὶ διάταξις τῶν γραμμάτων ἀποτελοῦσι σταυρόν. (1) Εἰς ἑκάστην δὲ τῶν ὀρθῶν γωνιῶν τοῦ παραλληλογράμμου ἐδάφους τοῦ στέμματος ὑπάρχει ἐστεμμένος λέων ἀνορθούμενος ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν, κρατῶν τῷ ἑτέρῳ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν ῥομφαίαν, καὶ ἐστραμμένος πρὸς τὸν τῆς συστοίχου προσκειμένης ὁριζοντίου γωνίας, περιορίζεται δὲ ὑπὸ τοξοειδοῦς ταινίας διϊκνουμένης κανονικῶς μέχρι τῶν περιεχουσῶν τὴν γωνίαν πλευρῶν· ἑκάστη δὲ τῶν ταινιῶν φέρει ἐπὶ πάσης τῆς ἐπιφανείας της κεφαλαῖα στοιχεῖα (γράμματα) τοῦ τότε ῥυθμοῦ ἤτοι μονήρη ἢ σύνδυο ἢ καὶ σύντρια, ἅτινα κατ' ἐμὲ εἶναι Ἀκρολεξίδες (initiale d'un mot (2)),

(1) Τοιαύτας παραστάσεις βλ. εἰς τὸν 33 πίνακα τῆς Grèce Moderne) ὁ ἅγιος Νέστωρ. 2) ὁ ἅγιος Δημήτριος 3) ὁ ἅγιος Προκόπιος.

(2) Βλ. Numismatique Ancienne par. J. B. A. A. Barthelemy. pag 43—44.

καὶ μόνος ὁ Αὐτοκράτωρ ἴσως Ἀνδρόνικος ἐγίνωσκε τὸ ὅλον αὐτῶν συναξάριον (legende). Εἰκάζω δὲ ὅτι τὸ ἀπεικόνισμα τοῦτο εἰμὴ ἦτο σφραγὶς, ἦτο τοῦ Αὐτοκράτορος ἀσπίς.

ε) Ἄννα Ἀλεξιὰς ἡ Κομνηνὴ ἡ θυγάτηρ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου, ἡ ὑπὲρ τοῦ συζύγου αὐτῆς συνωμοτήσασα μετὰ τῆς μητρός της κατὰ τοῦ μεγαθύμου καὶ μακροθύμου ἀδελφοῦ της Ἰωάννου (1), τοῦ ἐπονομασθέντος δικαίως Καλλοϊωάννου, γεννηθεῖσα τὸ 1083 ὅτε ὁ πατήρ της εἰσήλασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ τὴν ἐκπολιόρκησιν τῆς Καστορίας (2), καὶ ἀποθανοῦσα τὸ 1148 ἔτος, ἐτάφη ἔνδον τοῦ ναοῦ τῆς Παμμακαρίστου ἐντὸς μαρμαρίνης λάρνακος ἐχούσης λελαξευμένον ἔξωθεν τὸν διχότομον ἀετόν (3).

ε) Ἐξ ἁπάντων λοιπὸν τῶν εἰρημένων συνάγεται ὅτι μέχρι τοῦ δεκάτου αἰῶνος δικέφαλος ἀετὸς ἐν χρήσει δὲν ὑπῆρχεν· ἀλλ' ὁ Ἅγιος Ἰω. ὁ Χρυσόστομος ἐπατριάρχευε τὰς ἀρχὰς τοῦ πέμπτου αἰῶνος, δηλ. τὸ 404 ἀπὸ Χριστοῦ, ἄρα ὁ ἀετοκόσμητος πατριαρχικὸς θρόνος δὲν εἶναι ὃν ἀνέβαινεν ὁ μέγας τῆς ὀρθοδοξίας ὑπέρμαχος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Φέρομεν δὲ τῶν εἰρημένων ἁπάντων ὡς ἐπίμετρον τὴν ἱστορίαν τοῦ δικεφάλου ἀετοῦ.

---

(1) Κούμ. Ἱστορ. τόμ. Δ'. σελ. 208. 209 καὶ Grèce Moderne pag. 227.—

(2) Grèce Moderne σελ. 220 σημ. (1).

(3) Κωνσταντινιάδ. σελ. 95. Εἰς τὸν πάλαι ποτὲ ναὸν τοῦτον σώζονται εἰς τὸν δεξιὸν θόλον μωσειογραφεῖς οἱ 12 Ἀπόστολοι καὶ ὁ Παντοκράτωρ.

§. 27 Ἐν τοῖς ἐν Γαλατίᾳ ἀναγλύφοις τῆς ἀρχαίας πόλεως Πτερίας (1) (Βογὰζ-κιοΐ), ἅτινα ἀνεκάλυψεν ὁ Γάλλος ἀρχιτέκτων Τεξιέρος, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἑρμηνεία ἐπησχόλησε καὶ θέλει ἐπὶ πολὺ ἐπασχολήσει τῶν ἀρχαιολόγων τὴν ὀξύνοιαν, ἀπαντᾶται δικέφαλος ἀετὸς, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἐρειπίοις παλατίου τινὸς εἰς Οὐγιοὺκ, ὀλίγας ἐκεῖθεν ὥρας μακρὰν, ὅμοιος ἀετὸς ὑπεράνω θύρας τινὸς διασώζεται· χρονολογοῦνται δὲ ἀναμφιβόλως τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα ἀπὸ τοῦ Ζ'. αἰῶνος (2), ὅτε τὰ μέρη ἐκεῖνα ὑπετάγησαν εἰς τὴν Μηδικὴν δεσποτείαν· ἦτο δὲ ὁ δικέφαλος ἀετὸς σύνηθες πρὸς τὰς πέραν τοῦ Ἅλυος ἐγκαθιδρυμένας Περσο-Μηδικὰς φυλὰς ἔμβλημα. Τῶν δὲ κατὰ τὸν ΙΑ. αἰῶνα κατακτησάντων μέγα μέρος τῆς Λυκαονίας, τῆς Καππαδοκίας καὶ τῆς κεντρικῆς Μικρᾶς Ἀσίας Σελ-

---

(1) Περὶ ἧς βλ. Ἡρόδοτ. Α'. 76. ἐπωνομάσθη δὲ ἡ πόλις ἀπὸ τοῦ ἐν ἀφθονίᾳ ἐκεῖ φυομένου κρυπτογάμου φυτοῦ *Πτέριδος* (φτέρη), διότι οἱ Ἕλληνες παρατηρήσαντες ὅτι ἡ πτέρις κοπτομένη ἐγκαρσίως εἰς τὴν ῥίζαν παριστάνει ὁμοίωμα ἀετοῦ, ἔδωκαν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τὸ ὄνομα *Πτερίον*, ὁ δὲ Λινναῖος ὠνόμασε τὸ φυτὸν «*Ἀετοειδῆ Πτέριν* Pteris aquilina (Linn. Sp. Pl. p. 1534). Εἰς τὴν πτέριν ἐπειδὴ ἐμφιλοχωροῦσιν οἱ λαγωοὶ, καὶ ἐνασμενίζονται καθήμενοι νὰ τρίβωσιν αὐτὴν, φωρῶνται εὐκόλως ὑπὸ τῶν κυνηγῶν καὶ φονεύονται. Ἐντεῦθεν ἔχομεν τὴν ἐξῆς παροιμίαν. «Λαγὸς τὴν φτέρην ἔτριβεν κακὸν τῆς κεφαλῆς του», τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς μετέβαλον εἰς τὴν ἀκατανόητον« Λαγὸς πιπέριν ἔτριβεν κτλ. κτλ.

(2) Βλ. Texier. Asie Mineur. 1. p. 209— planche 72 etc.— Hamilton researches in Asia Minor I. p. 283.—A. de Longperier Revue Archéologique. 1845. p. 77—85.

δούχων αἱ ἐν ταῖς ἄλλαις Μωαμεθανικαῖς πόλεσιν οἰκίαι διεκρίνοντο ἐκ τοῦ νέου ῥυθμοῦ τῆς τεκτονικῆς καὶ τῶν ἀναγλύφων. Ἐν δὲ τῶν πολλῶν τούτων μυθευομένων ζώων, ὧν οἱ Ἀσιᾶται οὗτοι λαοὶ μέγαν ἐποιοῦντο λόγον, ἦτο ὁ Χ ά γ κ α ς, ὅμοιος σχεδὸν πρὸς τὸν ἐν Βογὰζ-κιοὶ καὶ Οὐγιοὺκ δικέφαλον ἀετόν· διότι ὁ Χ ά γ κ α ς ἐζωγραφεῖτο εἰς τὰς σημαίας καὶ ἐλαξύετο εἰς τὰ κτίριά των, ὡς παρ-χάρ. εἰς Κ α ρ ὰ χ ι σ ὰ ρ, εἰς Ἰ κ ό ν ι ο ν (1) εἰς τοὺς τύμβους τοῦ Νιτζελ καὶ τῶν Τ υ ά ν ω ν (2), κτλ. ἐπειδὴ δὲ τὸν Χ ά γ κ α ν ἐθεώρουν ὡς σύμβολον τῆς πανσθενοῦς φύσεως, ὁ Χαμδουλλαχ-Καζβίνης λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι διὰ τῶν ὀνύχων του ἀναρπάζει ἐλέφαντα ἢ ταῦρον καὶ ἀνίπταται μεθ' ἧς καὶ ὁ Ἱέραξ τὸν μῦν εὐκολίας. Πρὸς τὸν Χ ά γ κ α ν τοῦτον ἐξωμοίουν ἑαυτοὺς οἱ τοὺς Βυζαντινοὺς τὰς ἐπαρχίας των διαδοχικῶς ἀπογυμνοῦντες τῶν τουρκομάνων φυλῶν ἀρχηγοὶ καὶ τὸ ὁμοίωμα τοῦ ὀρνέου τούτου ἐξετύπωσαν εἰς τὰ μετάλλιά των, ὧν πρῶτον ἐφάνη (ὀρειχάλκινον) ἐπὶ τοῦ Μαλὲκ-ες Σαλαχ-Μαχμοὺδ, τὸ ἔτος 615 τῆς Ἐγύρας (1217 ἀπὸ Χρ.), καὶ ἔκτοτε ὁ τύπος τοῦ δικεφάλου ἀετοῦ (κατὰ τροποποίησιν τοῦ Χ ά γ κ α) κατέστη χρήσιμος παρὰ τοῖς ἡγεμόσι τῶν Τούρκων καὶ τῶν Τατάρων ὡς νόμισμα αὐτῶν κοινὸν (3) κυκλοφοροῦν καὶ ἀνταλλασσόμενον μέχρι τῶν Περσικῶν ὁρίων, ἐπὶ διαφόρων προ-

(1) Βλ. L. de Labode voyage en Syrie et Asie Mineur. Livraison. IV.

(2) Βλ. Texier Tom. 2. planch. 95.

(3) Βλ. Frachn. Mines d' Orient V. p. 211.

σέτι μερῶν τοῦ τείχους τῆς ἐπὶ τῷ Τίγρητι ὀχυροτάτης πόλεως Ἀ μ ι δ α (Διαρβεκὶρ), τὴν ὁποίαν οὔτε οἱ Ῥωμαῖοι οὔτε οἱ Βυζαντινοὶ νὰ ὑποτάξωσι κατώρθωσαν (διὰ ν' ἀφήσωσιν ἐγγεγλυμμένα καὶ τὰ ἐμβλήματά των)» εὑρίσκονται δ ι κ έ φ α λ ο ι ἐγγεγλυμμένοι ἀ ε τ ο ὶ ἐ σ τ ε μ μ έ ν ο ι (1). Οἱ δὲ Βυζαντινοὶ μετεχειρίσθησαν τὸν δικέφαλον ἀετὸν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν καὶ κατωτέρω (ἀπὸ Χριστοῦ 1048 καὶ ἐφεξῆς) καταγομένων ἐκ τῆς (Κασταμονῆς τῆς) Παφλαγονίας ὁμόρου τῆς Γαλατίας τῆς κοιτίδος τοῦ μυθευομένου δ ι κ ε φ ά λ ο υ Χ ά γ κ α καὶ (ἔπειτα) Δ ι κ ε φ ά λ ο υ Ἀ ε τ ο ῦ καὶ ἀντικαταστησάντων τὸν δικέφαλον ἀετὸν εἰς τὸ τέως ἐν χρήσει Λάβαρον (2). ἐπὶ τέλους δὲ ὁ Χ α γ κ ο γ ε ν ὴ ς δικέφαλος ἀετὸς ἐπὶ τῶν Σταυροφοριῶν, ἀπομίμημα βέβαια τοῦ τῶν ἐν Βυζαντίῳ Κομνηνῶν καὶ Παλαιολόγων (ἴσως δὲ καὶ οἱονεὶ λάφυρον καὶ τρόπαιον κατὰ τῶν Γραικύλων) μετεκομίσθη εἰς τὴν Δύσιν ἐπὶ τῶν σημαιῶν καὶ τῶν οἰκοσήμων (blasons) τῶν χριστωνυμουμένων Ἱπποτῶν, ὅτε ἐπέστρεφον ἀ-

(1) Βλ. Cg Battista Ramusio raccolto di navigazioni e viaggi. II. vol. Venetia 1583. viaggio d' un mercante che fù nella Persia, Cap. 3. fol. 79.

—(2) Ὁ μόνος διπλοῦς ἀετὸς ὅστις διέφυγε τὴν καταστρεπτικὴν τάσιν τῶν κατακτητῶν εὑρίσκεται εἰς τὸ Παλάτιον Ἐ λ ε ὐ θ ο μ ο υ (Τεκφοὺρ-Σεραΐ) «ἔντινι τῶν ἀνωτέρων θολωτῶν αὐτοῦ δωματίων ἐπὶ τοῦ λίθου τοῦ ὑπὲρ τὴν θύραν δι' ἧς ἡ ἔξοδος πρὸς τὰ τείχη» μετὰ τοῦ μονογράμματος τῶν Παλαιολόγων, ὅπερ ἰδὲ παρὰ Σ Βυζαντίῳ σελ. 365. Τοιοῦτον ἀετὸν ἐγὼ δὲν ἐδυνήθην νὰ ἴδω, καί τοι περὶ ἐπεσκέφθην τὸ μέρος τοῦτο.

σάνδαλοι τροπαιοῦχοι ἐκ τῆς Παλαισίνης εἰς τὰς ἑῴας των· ἀπαντᾶται δὲ δικέφαλος ἐν πρώτοις ἐπὶ τῶν ἀργυρῶν μεταλλίων τῶν Κομήτων τῆς Γουέλδρας (τὸ 1229—71) καὶ ἐπὶ τῶν τῆς Βραβάνδης (ὅλον τὸν ΙΓ'. καὶ ΙΔ'. αἰῶνα). Καὶ ἐπειδὴ μετὰ ταῦτα συνειθίζετο μάλιστα εἰς τὰ συνοικέσια μεταξὺ προσώπων ἐπιφανῶν εἴκων, ὡς σύμβολον τῶν δύω εἰς ἓν συναπτομένων καὶ ὄντων δύω, πιθανὸν ὅτι καὶ ὡς τοιούτου συνδυασμοῦ δύω στεμμάτων σύμβολον ἐζωγραφήθη καὶ εἰς τὴν σημαίαν τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας ὁ δικέφαλος Ἀετός (1).

§. 28. Μὴ ξενισθῇ, παρακαλῶ, ὁ ἀναγνώστης ὅτι τὸν κοινῶς ὀνομαζόμενον δικέφαλον ἀετόν, ὠνόμασα ἐνίοτε δίχοτομον· διότι κατ' ἐμὲ ἢ μᾶλλον κατὰ φυσικὸν λόγον καὶ νόμον αἱ δύο κεφαλαὶ ὑπεννοοῦσι καὶ δύω ἀετοὺς καὶ τέσσαρας πτέρυγας καὶ τέσσαρας πόδας, ὅπερ δὲν παρατηρεῖται εἰς τοὺς δικεφάλους ἀετοὺς τοὺς περιστάνοντας ἀρχοῖά τε καὶ νέα οἰκόσημα· εἶναι λοιπόν, νομίζω, ἕκαστος δικέφαλος ἀετὸς δίχοτομημένος καταῤῥαχὶς καὶ κολλημένος κατ' ἀμφότερα τὰ ἡμίτομα ἐπὶ τὸν θυρεὸν οἱονεὶ τρόπαιον, ὡς οἱ κυνηγοὶ τοῦ μεσειῶνος καὶ μάλιστα οἱ συγκυνηγέται τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων ἐκόλλων ὑπεράνω τῶν θυρῶν τῶν οἰκιῶν των τὰ τῶν φονευμένων ζώων δέρματα καὶ ἴδως τὰ κέρατα ἐξ οὗ γενεαλογεῖται τὸ κερατᾶς Ἄλλος τις, δυνατὸν ὀρθῶς σκεπτόμενος, νὰ εἴπῃ· Οἱονδήποτε ζῶον γεννᾶται, εἴτε δικέφαλον εἴτε

(1) Βλ. Gatterer. Comment. Soc. Goett. Tom. X. p. 241 de origine aquilae Imperialis.

πολυκέφαλον εἴτε παρ' ὅ,τι ἐκ πρώτης του γενέσεως ἐδημιουργήθη, τοῦτο τέρας καλεῖται καὶ τῶν τοιούτων τὰ ἔργα καὶ αἱ πράξεις εἶναι τερατώδεις, τερατωδέστεραι δὲ φυσικὰ καὶ αἱ συνέπειαι· Μονοκεφάλους Πέρσαι καὶ Ῥωμαῖοι, δυνατὸν νὰ εἴπῃ, εἶχον τοὺς ἀετούς· μονοκεφάλους καὶ οἱ τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκράτορες μέχρι τῶν Κομνηνῶν· μοναχεφάλους καὶ ὁ Καρλομάγνος· Ναπολέων ὁ Μέγας μονοκεφάλους εἶχε τοὺς ἀετούς του, μονοκεφάλους τοὺς ἔχει καὶ ὁ μιμητὴς ἐκείνου καὶ κρείττων τοῦ διδασκάλου μαθητής· διὸ καὶ οὐδετέρου αἱ πράξεις ὑπῆρξαν τερατώδεις, ἀλλὰ τεράστιαι. Τῶν ἐθνῶν αἱ ἀποφάσεις, δυνατὸν νὰ εἴπῃ, εἶναι σεβασταί, ἀπρόσβλητοι δὲ τῶν κραταιῶν αἱ ὀρέξεις. Ὁ αὐτοκράτωρ Νέρων ἐπεθύμησε νὰ πρωταγωνιστήσῃ ἐπὶ θεατρικῆς σκηνῆς ὡς ὑποκριτής, καὶ οἱ βασιλοπρεπεῖς τῆς Ῥώμης Γερουσιασταὶ μετὰ τῶν ὑπερηφάνων Ματρωνῶν συνυπεκρίθησαν ἑκόντες ἄκοντες μετ' αὐτοῦ τὸ μέρος των ἕκαστος, ἐκτεθειμένοι εἰς τοῦ θεάτρου τὸν διασυρμὸν καὶ τὰ πτερνοκοπήματα ὡς ἄλλαι ὀρχηστρίδες καὶ μόρια τῶν κατὰ ζυγὰ ἢ κατὰ στίχους παροδευόντων, μεθισταμένων, ἐπιπαροδευόντων καὶ ὑπὸ χοραύλην ἐν κομμῷ καὶ ἐξοδίῳ ὑποχωρούντων. Ὠρέχθη ὁ Νέρων νὰ γείνῃ καὶ νύμφη, καὶ ἔγεινε, καὶ ὑπανδρεύθη ἐνώπιον τῶν ἄλλων ὅπερ ἠρετίσατο νυμφίον, οἱ δὲ ἄλλοτε κοσμοκράτορες Ῥωμαῖοι παρασταθέντες εἰς τοὺς τελουμένους γελοίους καὶ ἀνηκούστους γάμους τούτους, ἐξ ἀμίλλης συνεχάρησαν τὴν ἐπισῦσαν τὸ νέον ἀνδρόζευγμα νὰ ἦναι καλορρίζικον, νὰ ζήσῃ, νὰ γηράσῃ. Τὴν Σφίγγα οἱ Αἰγύπτιοι εἶχον σύμβολον τῆς σοφίας, κακῶν δὲ καὶ ὀ-

λεθρίων συνεπειῶν αὐτὴν τεκμήριον εἶχον καὶ ἐκήρυξαν οἱ Ἕλληνες (1), καὶ ἐντεῦθεν ἐπήγασαν τοῦ οἴκου τῶν Λαβδακιδῶν τὰ πάθη, σπουδαιοτάτη καὶ τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρουσα τοῦ Ἀττικοῦ θεάτρου ὑπόθεσις. Τοὺς Αἰγυπτίους ἐμιμήθησαν οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ τοὺς αἰγυπτιάζοντας τούτους πάλιν οἱ νέοι Ἀθηναῖοι εἰς τὸ πεῖσμα τῶν Βοιωτῶν, εἰς τὸ πεῖσμα τῆς ἐθνικῆς παραδόσεως, εἰς τὸ πεῖσμα τῆς μυθολογίας· ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον. Ἐπικυροῦσι λοιπὸν καὶ μαρτυροῦσι τὴν περὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἰδέαν μου παρὰ τὰ εἰρημένα καὶ τὰ ῥηθησόμενα καὶ δυο ἐπιγραφαὶ σωζόμεναι ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θρόνου, γεγραμμέναι ἡ μὲν τὸ ἔτος 1680 ἡ δὲ τὸ 1085, ὧν περὶ ἑκατέρας θέλω διαλάβει ὅ,τι ἐδυνήθην νὰ τεκμηριώσω καὶ γνωματεύσω τὴν ἀδέκαστον κρίσιν τοῦ ἀναγνώστου μνώμενος.

Α'. Πρώτη ἐπιγραφὴ (ἡμεταγενεστέρα, δηλ. ἡ τοῦ 1680)

§. 29 ἡ Ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ ἀοιδίμου Παϊσίου (1731), λέγει ἡ Ἱστορία (2), «Ὀθωμανοί τινες »εἰσελθόντες εἰς τὸν θεῖον ναόν, κατεκύψαν τὰ ἱερὰ λεί»ψανα, ἐξέχεαν τὸ ἅγιον μῦρον, ἔθραυσαν τὰς ἔτι σωζο»μένας ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Παρμακαριστου διὰ μουσείου »ἱερὰς εἰκόνας καὶ ἐβεβήλωσαν τὸ ἅγιον ἄρτον», παρομοία δὲ αὐθαίρετος πρᾶξις συνέβη καὶ ἐπὶ τῆς πρώτης τοῦ ἀοιδίμου Ἰακώβου πατριαρχείας (1679), ὅτε Μέγας Βεζύρης ἦτο ὁ ἄσπονδος τῶν Χριστιανῶν ἐχθρὸς Κιουπρουλῆ Μουσταφᾶς· τούτου τὴν μικρόνοιαν λαβόντες ἐνδόσιμον φανατικοί τινες τῶν ἐν ἄκρᾳ κοσμικῇ ὑπο-

(1) Βλ. Αἰσχύλ. Ἑπτ. ἐπι Θήβ. στίχ. 538.
(2) Κούμ. Ἱστορ. Τόμ. 10 σελ. 396.

λήψει ὄντων Ὀθωμανῶν, εἰσώρμησαν εἰς τὸν ἴδιον πατριαρχικὸν ναὸν καὶ διήρπασαν ὅ,τι εὗρον, καταθραύσαντες ἅπαν τὸ προστυχόν, ἐν οἷς καὶ τοῦ ἀρχιερατικοῦ τούτου θρόνου τὸ ὀρόφωμα (ὑπερῷαν, οὐρανὸν), φέρον ἐπὶ κορυφῆς τὸ παρ' αὐτοῖς στυγητὸν σύμβολον τοῦ ἐν Τριάδι προσκυνουμένου Θεοῦ, τὸν σταυρόν· ὁ δὲ τότε ἰσχύων Δημητράσκος ὁ Κατακουζηνὸς ζήλῳ κινούμενος, ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν παραβόλως φερόμενος καὶ ἀπερισκέπτως ἐπιδεικνύμενος, ὠροφούργησεν ἰδίαις δαπάναις τὸ καταθραυσθὲν καταπέτασμα, οἷον σώζεται τὴν σήμερον κυανοβαφὲς μεθ' ἑξαπτερύγου ἐφ' ἑκάστης τῶν εἰς ἐπίσταυρον κορυφὴν συνθλουμένων ἐπιφανειῶν, φέρον ὑπὸ τὸ ἑξαπτερύγον τῆς ἐμπροσθίου ἐπιφανείας ὑπογεγραμμένον τὸ ἑξῆς τετράστιχον Ἰαμβικὸν ἐπίγραμμα· εἶον,

Ὁ βαρβάρων μὲν ὤλεσε θρόνων χόλος.
Τοῦ βοϊβόδα τ' οὖ πόθος Δημητράσκου
Καίνισε τοῦτον Κατακουζηνου ζέων,
Χρονοτριβοῦντος Ποιμένος τ' Ἰακώβου.

ΑΧΙΙ'.

Ἡ τετράστιχος αὕτη ἐπιγραφὴ συντεταγμένη ἀναμφιβόλως βουλήσει καὶ ἐπινεύσει τοῦ Βοϊβόδα Δημητράσκου, ὑποδεικνύει παρὰ τὰς συνεπείας τοῦ φανατισμοῦ καὶ τὰ ἑξῆς τρία — α') εὐπρόσωπον αὐθαιρεσίαν τοῦ συντάξαντος λογίου — β') τὴν κουφότητα καὶ τὸ παράβολον τοῦ Βοϊβόδα. — γ') τὴν σύνεσιν τοῦ Πατριάρχου Ἰακώβου, περὶ ὧν ἑκάστου θέλω εἰπεῖ φιλολογικώτερον καὶ ἱστορικώτερον βραχέα τινὰ ὅσον οἷόν τε κατ' ἐπιτομὴν εὐάρεστον ἴσως τοῖς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχο-

λευμένους ἀντικείμενον σκέψεων καὶ παρατηρήσεων (βλ. ἀνωτ. §. 9.

4). *Τὸ Ἐπίγραμμα καὶ ὁ Συντάκτης αὐτοῦ.*

§. 30. Καὶ τὸ Ἐπίγραμμα εἶναι μεμεστωμένον ἱστορικῶν καὶ γραμματικῶν παρατηρήσεων, καὶ ὁ ἀοίδιμος συντάκτης αὐτοῦ ἄξιος εὐγνωμοσύνης διότι ἔλειε γείνει αἴτιος εἰς ἑρμηνείαν χωρίου τινὸς τοῦ Πλάτωνος, τὸ ὁποῖον περιώνυμοι τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης φιλόλογοι, περὶ ἡμῶν σιωπῶ διότι ἡμεῖς τὰ πάντα γινώσκομεν, ἐνόσῳ τὴν κεφαλὴν ἔχομεν καπνισμένην καὶ ἀσβόλης πεπληρωμένην)· προεξάρχοντες λοιπὸν καὶ κορυφαῖοι ἑτεροεθνεῖς φιλόλογοι ἐπεξεργασθέντες τὸ περὶ οὗ πρόκειται χωρίον τοῦ Πλάτωνος διὰ πάσης φιλολογικῆς γραμματικῆς καὶ κριτικῆς βασάνου καὶ ἐπεξεργασίας, ἐγκατέλιπον αὐτὸ πεφυρμένον καὶ σκοτεινότερον, ὡς νομίζω ἐγὼ τοὐλάχιστον. Καὶ οὐχὶ μόνον εἰς τὴν διαφώτισιν τοῦ Πλατωνικοῦ τούτου χωρίου θέλει συντελέσει ὁ Συντάκτης τοῦ ἐπιγράμματος, ἀλλὰ καὶ λαμπρὸν θέλει δώσει πρὸς ἡμᾶς ἴσως μάθημα νὰ ἤμεθα προσεκτικώτεροι εἰς τὴν σύνταξιν τῶν διδακτικῶν βιβλίων, μηδαμῶς διὰ τὴν ἰσχνότητα αὐτῶν ἐκπτοούμενοι, μηδὲ διὰ τὴν παχύτητα ἐναβρυνόμενοι, ἀλλ' ὅ,τι σύμφωνον πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς γλώσσης, τοῦτο θηρεύοντες καὶ δογματίζοντες.

§. 31. Οἱ γραμματικοὶ λοιπὸν κανόνες, καὶ παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστην νὰ μὴ ξενισθῇ ὅτι ἀναμιγνύω ἐνταῦθα γραμματικοὺς κανόνας· «τὸν γύφτον ἔκαναν βασιλὲ (δημοτική τις λέγει παροιμία) κ' ἐ-

»κεῖνος γύρευε τὴ ρείχη». Ἂν ὁ ἔμπορος μικρὸς ἢ μέγας πάσης αὐτοῦ ὁμιλίας ἀρχὴν, μέσην, τέλος καὶ σύστημα, ὡς ποτε τῶν μουσικῶν ἀπεφαίνοντο οἱ κανόνες, τὰς ἐμπορικὰς αὐτοῦ ἔχῃ ἐργολαβίας καὶ ἐπιχειρήσεις ἡμέρας καὶ νυκτὸς, καὶ πρὸς αὐτὰς ἐξετάζῃ καὶ πρὸς αὐτὰς κανονίζῃ ὅ,τι πολιτικὸν, ὅ,τι κοινωνικὸν, ὅ,τι ἀνθρωπίνης εὐφυΐας γέννημα καὶ ἂν διαβιβασθῇ πρὸς αὐτὸν, Ἂν ὁ σανδαλοποιὸς τοὺς ἀπαντῶντας εἰς τοὺς πόδας πρῶτον καὶ μόνον προσβλέπῃ, καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν ὁ πιλοποιὸς, τί θαυμαστὸν ἀνίσως καὶ πᾶς διδάσκαλος πρὸς τὸν κανόνα τῆς γραμματικῆς προσάγῃ τὰ ἐντυγχάνοντα, κανονικὰ μὲν δεχόμενος, τὸ, τ α μ ί α ς καὶ τὸ, λ ῃ σ τ ῆ ς, ἐξῃρημένα δὲ τὸ, Θ ω μ ᾶ ς καὶ τὸ, Λουκᾶς; Στάθμη τοῦ γραμματικοῦ οἱ γραμματικοὶ ὑπάρχουσι κανόνες. Ἴωμεν.

§. 32. Κατὰ τὰς ῥήτρας λοιπὸν τῶν τεχνογράφων, τοῦ εἰρημένου ἐπιγράμματος ὁ μὲν δεύτερος στίχος

Τοῦ Βοϊβόδα Τ' οὗ πόθος Δημητράσκου.

ἐπειδὴ πρὸς τὴ ἀντιθέσει τῆς ἐννοίας ὑπάρχει καὶ ἀντιδιαστολὴ προσώπων, ὤφειλεν ἀντὶ τοῦ Τ(ε) Συνδέσμου (χρησίμου ἐνταῦθα ἀκαταλλήλως νὰ δηλώσῃ τὴν τῆς ἁπλῆς συνεχείας ἀναφορὰν πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ πρώτου στίχου), νὰ ἔχῃ τὸν Δ(ὲ) διὰ ν' ἀποτελεσθῇ ἡ ἀπαιτουμένη ἀντίθεσις, ὡς ἐκ τοῦ προηγηθέντος Μ ὲ ν, τὸ δὲ π ό θ ο ς νὰ ἐξενεχθῇ ἐνάρθρως· οἷον ὁ μὲν... χόλος, (ὁ) δὲ πόθος. κτλ... Συμβαίνει, λέγει ὁ «Ferd. Hand (1), οὐ

(1) Βλ. Λεξικ. Γαζῆ ὑπὸ Γκερπολᾶ ἐν Λ. Τε. Παράδειγμα βλέπε Λυσίου ἐπιτάφ. §. 43 Ἰάκωβος.

»σπανίως ἐν μὲν τῷ πρώτῳ κώλῳ νὰ εὑρίσκεται ὁ Μὲν,
»ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ὁ Τὲ, καθ' ἣν περίστασιν ἡ διὰ τοῦ
»Μὲν φερομένη ἔννοια θεωρεῖται ἀεὶ ὡς κυρία ἔννοια,
»εἰς τὴν ὁποίαν πάντοτε ὑποτίθεται ὡς ἀντιτατταμένη
»ἄλλη τις παράτασις διὰ τοῦ Δὲ ἐκφραζομένη, ἐν ᾧ
»ἡ διὰ τοῦ Τὲ ἐπακολουθοῦσα οὐδεμίαν ἄλλην
»ἀναφορὰν πρὸς τὴν προτέραν ἔχει, εἰμὴ τὴν
»τῆς ἁπλῆς συνεχείας.»

§. 33. Ὑποπτεύω λοιπὸν ὅτι ὁ ἐπιγραμματοποιὸς ἐπετήδευσε τὴν χρῆσιν τοῦ Τὲ ἀντὶ τοῦ Δὲ διὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν σύγκρουσιν κατ' ἀλληλουχίαν δύω ἐπαλλήλων συλλαβῶν ἀρχομένων ἀπὸ Δ. οἷον, Βοϊβόδα Δὲ, συμμορφωθεὶς πρὸς τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν καὶ μέχρι χθὲς καὶ πρωΐην δεσπόσασαν γραμματικὴν παρατήρησιν ὅτι ἐπειδὴ μόνος ὁ μέσος Παρακείμενος (ὁ Β'. καθ' ἡμᾶς) τρέπει τὸ παραληκτικὸν τῶν ῥημάτων Ε μὲν εἰς Ο, τὴν δὲ ΕΙ εἰς ΟΙ, οἷον λελΟγα (λέγω), πέπΟΙθα (πΕίθω)· ἀλιφὴ (ἤλιψα, ἀλΕίφω), ἀμοιβὴ (ἤμοιβον ἀμΕίβω), διὰ τοῦτο, ἔλεγον, τὸ ῥῆμα Δειδω(δεΐττομαι) ἔχει Μέσον (Δεύτερον δηλ.) Παρακείμενον Δεδοιδα, ὅστις διὰ τὴν ἐπαλληλίαν τῶν τριῶν Δ, τρέπει τὸ τελευταῖον Δ εἰς Κ δι' εὐφωνίαν· οἷον, δέδοιΚα, κτλ. κτλ. Ἀλλὰ τὸ ΔεΔελμένει τοῦ Πινδάρου (1) καὶ τὸ ΔεΔίδακται τοῦ Ἀνακρέοντος (2) καὶ ἄλλων ἄλλαι ὁμόφωνοι λέξεις καταστρέφουσι τὴν εὐπρόσωπον αὐθαιρεσίαν τοῦ Συντάκτου, ὡς καὶ τὴν μέχρις ἡμῶν ἐπι-

(1) Ὀλυμπ. Α'. 46.
(2) Ὠδ. XXX (λ'). παρὰ Ern. A. Moebius.

κρατήσασαν γραμματικὴν παράδοσιν, ἥτις ὁλοσχερῶς, νομίζω, διεσκεδάσθη καὶ ἐξέλιπεν ἐξότου ἐγνώσθησαν τῶν σοφῶν Γερμανῶν, Βουτμάννου, Θειρσίου, Ματθίας κτλ. τὰ γραμματικὰ πονήματα, ἅτινα μᾶς διδάσκουσιν ὅτι καὶ εἰς τὸν Α'. Παρακείμενον τὸ παραληκτικὸν Ε τοῦ Ἐνεστῶτος τρέπεται εἰς Ο, ἡ δὲ ΕΙ εἰς ΟΙ· οἷον, πέμπω πέπΟμφα, λέγω (λέλοχα) εἴλοχα, λόχος, Δείω (δεδίττομαι) ΔέδΟΙκα, κτλ.

§. 34. Τοῦ δὲ τελευταίου στίχου ἡ τῶν λέξεων διάταξις καὶ κυρίως ἡ θέσις τοῦ Τέ· οἷον,

Χρονοτριβοῦντος Ποιμένος Τ' Ἰακώβου

ὑποδεικνύει, ὡς προείπομεν (§. 32.), ἀναφορὰν καὶ συνέχειαν πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ τρίτου στίχου·

« Καίνισε τοῦτον Κατακουζηνοῦ ζέων. »

καὶ καθιστᾷ τὰς δύω γενικὰς Βοϊβόδα (Δημητράσκου Κατακουζηνοῦ) καὶ Ποιμένος (Ἰακώβου) ὀνοματικοὺς κατὰ συμπλοκὴν προσδιορισμοὺς τοῦ πόθος κατὰ σχέσιν ὑποκειμένου = ἐπόθησαν ἀμφότεροι καὶ ἐκαίνισαν (ἀνεκαίνισαν = ἐπεσκεύασαν) τὸν διαλυθέντα θρονον· καὶ τοιαύτην μὲν ἐκ πρώτης ὄψεως ὁ ἀναγνώστης λαμβάνει ἰδέαν· διαλύει ὅμως πάντα τοιοῦτον δεσμὸν καὶ καταστρέφει πᾶσαν τοιαύτην ἀναφορὰν συντάξεως καὶ ἐννοίας ἡ ὕπαρξις τῶν δύω μετοχικῶν προσδιορισμῶν, τοῦ, ζέων (πόθος) καὶ τοῦ χρονοτριβοῦντος (Ποιμένος)· διότι τὸ μὲν ζέων τοῦ Κατακουζηνοῦ διαδηλοῖ τὴν ἀκάθεκτον τοῦ σπουδαρχοῦντος Δημητράσκου ἀγωνίαν εἰς ὁμοκοπίαν καὶ ἀντιπολίτευσιν, ὡς θέλομεν ἰδεῖ ἐφεξῆς (§. 41.), «coûte qu'il coûte = γαῖα πυρὶ μιχθήτω» ὡσεὶ

ἔλεγε, τὸ δὲ χρονοτριβοῦντος τοῦ Ποιμένος καταδεικνύει τὴν περίσκεψιν καὶ σύνεσιν τοῦ ἀοιδίμου Ἰακώβου, ὅστις ὡς καλὸς ποιμὴν ἐκήδετο καὶ τοῦ ποιμνίου καὶ τῆς μάνδρας. Τὸ μὲν ζέω, κατὰ τοὺς λεξικογράφους ἐκλαμβάνεται καὶ ἐπὶ βιαίων παθῶν, τὸ δὲ χρονοτριβῶ σημαίνει, διατρίβω, ἀναβάλλω τὸν καιρὸν, βραδύνω, ἀργοπορῶ = τῷ παρὰ Ξενοφῶντι (Ἑλληνικ. Β'. γ'. 11.) μέλλω, καὶ τοῖς παρ' Αἰσχύλῳ (Προμηθ. Δ στίχ. 36. 53. 528·) ἐλινύω καὶ μέλλω. Ἀνίσως λοιπὸν ἀμφότεροι οἱ μετοχικοὶ οὗτοι προσδιορισμοὶ ἀπεδίδοντο εἰς τὸ αὐτὸ ὄνομα (Βοϊβόδα), οἷον, ὁ ζέων πόθος τοῦ Βοϊβόδα χρονοτριβοῦντος, ἤθελέ τις ἐκλάβει δικαίως ὅτι ἦτο σχῆμα Ὀξύμωρον κατὰ τὸ «σπεῦδε βραδέως = (δεκαεννέα μέτρα καὶ ἕνα κόφτε)»· ἀλλ' ἐνταῦθα οἱ προσδιορισμοὶ ὄντες διαφόρων προσώπων· οἷον, ὁ ζέων πόθος τοῦ Βοϊβόδα, καὶ τοῦ Ἰακώβου χρονοτριβοῦντος συναναιροῦνται συγχαταστρέφοντες καὶ ἁρμονίαν καὶ ἔννοιαν καὶ πᾶν ὅ,τι ἐν τοῖς Ἐπιγράμμασιν ἀναζητεῖται καλὸν καὶ κομψόν. Πείθεται λοιπὸν, ὡς νομίζω, εἰς τὰς εἰρημένας γραμματικάς μου παρατηρήσεις ὁ ἀνεκτικὸς ἀναγνώστης, ὅστις δήποτε καὶ ἂν ἦναι, καὶ ἀποδέχεται ὅτι ἀλλοία τις φιλολογικὴ ἀναδίφησις καὶ γραμματικὴ ἐξέτασις τοῦ χωρίου νὰ γείνῃ εἶν' ἐπάνεγχες· ἀκολουθήτω μοι λοιπὸν μετ' ἀνοχῆς.

§. 35. Ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἐξ αἰτίας τῶν πτωτικῶν καταλήξεων καὶ ἑτέρων ἰδιαζόντων αὐτῆς προσόντων παρατηροῦνται ἀναστροφαὶ συντάξεων, ποικίλαι τῶν περιόδων διασκευαὶ, πλοκὴ τῶν προτάσεων ἔντε-

χνος καὶ τῶν τῆς προτάσεως συστατικῶν οἱονεὶ ἐπιτετηδευμένη διάταξις, γέμωτος μὲν ὑποθεσις εἰς τοὺς ἀμετόχους, κατακρίσεως δὲ ἐνδόσιμον εἰς τοὺς ἀμυήτους· τοιαύτην μάλιστα σύγχυσιν καθορῶμεν εἰς τὰ Μόρια εἴτε λόγῳ εὐφωνίας, ἧς τὰ ὦτα ἡμῶν εἶναι εἰσέτι ἄμοιρα, εἴτε λογῳ μετρικοῦ ῥυθμοῦ παρὰ ποιηταῖς· καὶ περὶ τούτων ὁ ἐν ἀνάγκῃ καὶ βουλόμενος δύναται ν' ἀναγνώσῃ τοὺς τεχνογράφους ἢ μᾶλλον τοὺς τεχνίτας αὐτοὺς καὶ δημιουργούς. Τοιαύτη λοιπὸν σύγχυσις, φαίνεται εἰς ἐμὲ, ὑπάρχει τοῦ Μορίου ΤΕ εἰς τον τελευταῖον στίχον· οἷον, χρονοτριβοῦντος ποιμένος Τ' Ἰακώβου· διότι ἡ κανονικὴ αὐτοῦ θέσις εἶναι μετὰ τὴν Μετοχὴν· οἷον, χρονοτριβοῦντός ΤΕ· ἡ δὲ μετὰ τὸ, Ποιμένος, θέσις αὐτοῦ ἔνθα ἀποστροφεῖται διὰ τὸ ἑπόμενον φωνῆεν, καθιστᾷ τὸν στίχον Ἰαμβικὸν Τρίμετρον Ἀκατάληκτον, οἷον εἶναι τὸ ὅλον ἐπίγραμμα καὶ οἷαί περ συνήθως αἱ τοιαῦται ἐπιγραφαὶ τεχνουργοῦνται· ὁπουδήποτε δ' ἀλλαχοῦ τοῦ στίχου ἡ θέσις τοῦ ΤΕ, ἀρτιγραφουμένου ἐξ ἀνάγκης, ἤθελε καταστήσει τὸν Ἰαμβικὸν τοῦτον στίχον, Τρίμετρον Ὑπερκατάληκτον ἕνεκα τῆς πλεοναζούσης συλλαβῆς, ὡς βλέπομεν γινόμενον εἰς τοὺς Τραγικοὺς χάριν κυρίων ὀνομάτων εὐγένει. οἷον,

«Ὁ γάρ με Θησέως παῖς, Ἀμαζόνος τόκος
»Ἱππόλυτος ἁγνοῦ Πιτθέως παιδεύματα (α) »

§. 36. Ὁ εἰρημένος ΤΕ ἐπικείμενος τῇ Μετοχῇ δὲν εἶναι συμπλεκτικὸς οὔτε κατὰ τὸν τύπον (Τε-Τε)· οἷον,

(α) Εὐριπ. Ἱππολυτ. στίχ. 10 καὶ 11.

Τά Τε δῶρα Ἀφροδίτης, ἡ Τε κόμη, τό ΤΕ εἶδος· «οὔτε κατὰ τὸν τύπον (τε-Καὶ)· ὡς, ἀπτολέμους Τε εἶναι Καὶ ἀνάλκιδας «οὔτε κατὰ τὸν τύπον (Τε ἀντὶ Καί), ὡς, »κύνεσιν οἰωνοῖσι Τε πᾶσι (1)»· ἀλλ' εἶναι ΤΕ, περὶ οὗ οἱ λεξικογράφοι, ἂν μὴ λανθάνωμαι, σιωπῶσιν, οἵτε γραμματικοὶ καὶ οἱ Συντακτικῶν συντάκται οὐδὲν ἀναφέρουσι· καὶ παρακαλῶ μηδεὶς νὰ ὑποπτεύσῃ ἐν τοῖς γραφομένοις πλάγιον σκοπόν· πρόκειται περὶ τῆς μητρικῆς ἡμῶν γλώσσης καὶ τοῦ γενικοῦ ἐξ αὐτῆς καλοῦ· τοῦτο ἐκ νεότητός μου προεστησάμην, τοῦτο, ὅσον δύναμαι, θέλω τηρήσει μέχρις ἐσχάτης μου πνοῆς· εἶναι δ' ἕκαστος κύριος νὰ κρίνῃ, ἀλλ' οὐχὶ ἐκ τῶν οἰκείων τὰ ἀλλότρια. Ἐνταῦθα λοιπὸν τοῦ λόγου γενόμενος ἀπορῶ πολὺ πῶς ὁ τῶν γραμματικῶν ἅπαντων ἅπαντα τὰ ῥεύματα εἰς ἓν συναγαγὼν ὡς εἰς μισγάγκειαν Κ. Ἀσώπιος, ὡς ἐν τῇ δημιουργίᾳ ὁ Σαββαὼθ τὰ ὕδατα εἰς συναγωγὴν μίαν, οὐδὲν οὐδαμῶς περὶ τοῦ τοιούτου Τε διέλαβε; Ἴσως ἀπατῶμαι καὶ εἰς τὴν ἀπόφανσίν μου ταύτην, καὶ εἰς τὴν περὶ τῆς χρήσεως τοῦ Τε κατ' ἐμὲ ἰδέαν· ἐγὼ μὲν ἐκφράζω τὴν γνώμην μου, ἂς ἀποφανθῶσι δὲ, οἷς ἀπόκειται.

§. 37. Ὁ περὶ οὗ πρόκειται Σύνδεσμος Τε κεῖται ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ ἀντὶ τοῦ Καί, οὐχὶ ὅμως Συμπλεκτικοῦ ἀλλ' Ἐναντιωματικοῦ, οἷον τὸ τοῦ Θεοκρίτου (εἰδύλ. Η'. στίχ. 52) Ὡς Πρωτεὺς φώκας, καὶ Θεὸς ὤν, ἔνημε· ἔχει δὲ ὁ τοιοῦτος Καὶ τὴν σημασίαν τοῦ

(1) Παράβ. Εὐριπ. Φοινισ. στίχ. 536—544 καὶ Πράξ. Ἀποστ. Β'. 31.

Περ, οἷον τὸ Εὐριπίδειον (ἐν Ἀλκήστ. 2)» Θεός περ ὢν (1), ἔνθα τὸ περ εἶναι ἴσον τῷ Καίπερ, ὅπερ ἀείποτε, ὡς ἐν ἄλλοις ἔχομεν εἰπεῖ, πρέπει νὰ φέρηται ἐν γένει πρὸς Μετοχὴν κατὰ τὸ γενικὸν τοῦ ἀκραιφνοῦς Ἑλληνισμοῦ πνεῦμα· ὥστε ὁ τελευταῖος στίχος

« Χρονοτριβοῦντος Ποιμένος τ' Ἰακώβου »

εἶναι γενικὴ ἀπόλυτος ἀποδιδομένη κατὰ τὴν ἔννοιαν εἰς τὸ προηγούμενον « Πόθος δὲ ζέων Δημητράσκου καί »νισε τοῦτον». Καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὴν πεποίθησίν μου ἡ Μετοχὴ χρονοτριβοῦντος εἶναι ἐναντιωματικὴ, ἡ ἔννοια τοῦ ἐπιγράμματος εἶναι κατ' ἐμὲ αὕτη. «Ὁ μὲν τῶν Ὀθωμανῶν χόλος κατέστρεψε (τοῦ»τον τὸν) θρόνον, ὁ δὲ περιπαθὴς ζῆλος τοῦ Βοεβόδα »Δημητράσκου Κατακουζηνοῦ ἀνεκαίνισε τοῦτον, καί»τοι ὁ (Πατριάρχης) Ποιμὴν Ἰάκωβος ἠργοπόρει (καὶ ἀνέβαλλε μὲ τὸ σήμερον καὶ αὔριον τὸ πρᾶγμα)». Διαλογιστικὸν δὲ παράλληλον χωρίον εὑρίσκεται εἰς τὴν τοῦ Πλάτωνος Ἀπολογίαν Σωκράτους (Κεφ. 11.Δ. Σταλβ)· εἶον, «Ὅσοι δὲ φθόνῳ καὶ διαβολῇ χρώμενοι ὑ»μᾶς ἀνέπειθον, οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ πεπεισμένοι ἄλλους »πείθοντες, οὗτοι πάντες ἀπορώτατοί εἰσιν· οὐδὲ γὰρ »ἀναβιβάσασθαι οἷόν τ' ἐστὶν αὐτῶν ἐνταυθοῖ οὐδ' ἐλέγ»ξαι οὐδένα, ἀλλ' ἀνάγκη ἀτεχνῶς ὥσπερ σκιαμαχεῖν »ἀπολογούμενόν Τε» καὶ ἐλέγχειν μηδενὸς ἀ»ποκρινομένου.»

§. 38. Τὸ χωρίον τοῦ Πλάτωνος, τὸ ὁποῖον διὰ τὴν

(1) Παράβ. Τυρτ. στίχ. 100 ὑπὸ γῆς περ ἐών· καὶ Ὁμηρ. Ἰλ. Ο. στίχ. 450» Ἰεμένῳ περ=ardenti licet. καὶ ἀλλαχοῦ. βλ. καὶ Κ. Ἀσωπ. Συντάκτ. σελ. 665. §. 24.

ἔντεχνον πλοκὴν τῶν προτάσεων, διὰ τὴν ἀκριβορρημοσύνην τῶν λέξεων, διὰ τὴν κατάλληλον μεταφορὰν καὶ τὴν γραφικωτάτην ἔκφρασιν θέλγει καὶ σαγηνεύει τὸν ἀναγνώστην καὶ φαίνεται θεότευκτον, ἐθεωρήθη καὶ θεωρεῖται σκοτεινὸν, τεταραγμένον καὶ ἀνακόλουθον. Τοῦ δὲ φαινομένου τούτου λόγος ἀποχρῶν, κατ' ἐμὲ, εἶναι, ὅτι ὁ Σύνδεσμος ΤΕ (ἀπολογούμενόν Τε) ἐξελήφθη μετατοπισμένος, καὶ ἔπρεπε κατὰ τὴν γνώμην τινῶν ὁ Τε κανονικώτερον νὰ κεῖται πρὸ τῆς Μετοχῆς· οἷον, «ἀλλ' ἀνάγκη ἀτεχνῶς ὥσπερ σκιαμαχεῖν τε ἀπολογούμενον καὶ ἐλέγχειν μηδενὸς ἀποκρινομένου» ἀλλὰ τότε δὰ, κατ' ἐμὲ τοὐλάχιστον, ἀποβαίνει ἀκατανόητον καὶ γρίφος, καὶ θέλει ἀπαιτήσει τοὺς ἰδίους αὐτοῦ δημιουργοὺς νὰ τὸ διασαφήσωσιν. Ὁ Ἐρρῖκος Στέφανος γνωματεύει, ὡς λέγει ὁ Κ. Σταλβάουμ, «ὅτι ὑπάρχει τις εἰς τὰς λέξεις ἀνακολουθία διότι λέγει, ὁ κανονικὸς τῶν λέξεων εἰρμὸς ὤφειλε νὰ ἔχῃ οὕτω.» ὥπερ σκιαμαχοῦντα ἀπολογεῖσθαί τε καὶ ἐλέγχειν ἤ, ὥπερ σκιαμαχεῖν ἀπολογούμενόντε καὶ ἐλέγχοντα·» ὁ δὲ Κ. Σταλβάουμ δὲν παραδέχεται τὰς τοῦ Ἐρ. Στεφάνου τροπολογίας διότι οὐδεμίαν, ὡς λέγει, εὑρίσκει ἀνάγκην· διότι αἱ λεξεις «σκιαμαχεῖν ἀπολογούμενον» λέγει, τοιαύτην ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας συνάφειαν, ὥστε ὀρθῶς κεῖται μετ' αὐτὰς ὁ Τε, ἀντιστοιχοῦσι δὲ πρὸς ταῦτα αἱ ἑξῆς λέξεις· «ἐλέγχειν μηδενὸς ἀποκρινομένου.» λέγει δὲ ὅτι το χωρίον τοῦτο ἐπραγματεύθη ὁ Φίσχερος καὶ ἀναφέρει χωρίον παράλληλον τοῦ Πλάτωνος (Πολιτ. ν. p. 470)· οἷον,» πολε-

»μεῖν μαχομένους Τε φήσομεν καὶ πολεμίους φύσει εἶναι.. Ἀφίνων δ' ἐγὼ τὸν βουλόμενον νὰ ἐννοήσῃ τὰ εἰρημένα καὶ ν' ἀποφανθῇ ἂν ἔχωσιν ἐννοίας καὶ συντάξεως ἐνάργειαν ἢ ἴχνος, μεταβαίνω εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ χωρίου μετα τὰ ἀρτίως εἰρημένα.

§. 39. «Ἀλλ' ἀνάγκη ἀτεχνῶς ὥσπερ σκιαμαχεῖν ἀπολογούμενόν Τε καὶ ἐλέγχειν μηδενὸς ἀποκρινομένου» «Τὸ ἀτεχνῶς εἶναι τὸ συσχετικὸν (ἀνταποδοτικὸν) τοῦ ὥσπερ, =(οὕτω), ὡς πολλαχοῦ τῆς γλώσσης ἀπαντῶνται τοιαῦται σχετικαὶ συμπληρώσεις·—τὸ Ἀπολογούμενόν Τε εἶναι ἴσον προς τὸ,καίπερ ἀπολογούμενον =καίτοι ἀπολογοῦμαι καὶ ὀφείλω νὰ δικαιολογηθῶ πρὸς τὰ κατηγορημένα κατὰ τοὺς κειμένους νόμους—Καὶ ἐλέγχειν· ὁ Καὶ δὲν εἶναι Συμπλεκτικὸς, ἀλλὰ Προσθετικὸς, ἑρμηνευόμενος εἰς τὴν Καθομιλουμένην διὰ τοῦ Ἀκόμη, καὶ νὰ Κι, ἀκόμη, κιόλας=εἶναι ἀνάγκη ἐγὼ μολονότι ἀπολογοῦμαι (καὶ νὰ ἐλέγχω ἀκόμη) νὰ ἐλέγχω κιόλας. — Τὰ σημαινόμενα τοῦ ἐλέγχω=(ἐξελέγχω ψεύσην)καὶ τὴν διαφορὰν, ἔλεγχον ποιεῖσθαι, ἀντειπεῖν, βλέπε Θουκυδ. Γ. ξά, 1. καὶ βγ'. 2 παρὰ Ηόππῳ (1). Τὸ ἀπάνθρωπον καὶ αὐθαίρετον διλημματικὸν ἐπερώτημα τῶν Λακεδαιμονίων πρὸς τοὺς παραδοθέντας Πλαταιεῖς, καὶ ὄχι καὶ Ναὶ, ἀνίσως ἔλεγον,τοὺς ἐνοχοποίει καὶ ἐξήλεγχε

(1) Παράβ. Εὐαγγ. Ιω. 15'. 8. Η'. 9, 46, Γ'. 20. Αποκαλ. Γ'. 1 Ματθ. Ιη'. 15 Λουκ. Γ'. 19. — Ἐφ. ιβ'. 5. Τίτ. Α'. 19, 3.

ψεύστας, ὡς φίλους τῶν Ἀθηναίων (1). Ἐν γένει δὲ τὸ ἐ λ έ γ χ ω, ὡς ὅρος δικανικός, σημαίνει ἀποδεικνύω τὸ ἐναντίον, ἀναιρῶ ὅσα λέγει ὁ ἀντιφερόμενος καὶ συμπεκτεῖται μᾶλλον ἐπὶ τοῦ κατηγόρου, διότι ἔχει δίκαιον (τοιοῦτος ὑποτίθεται) καὶ ἐνάγει τὸν κατηγορούμενον ὡς ἔνοχον (ἀληθῶς, ἢ μὴ,) καὶ ἐλέγχει καὶ φωρᾷ αὐτὸν εἰς τὰς ἐπιληψίμους πράξεις· ὁ δὲ κατηγορούμενος δὲν ἀντελέγχει, ἀλλ' ἀπολογεῖται δικαιολογούμενος πρὸς τὰ κατηγορημένα καὶ ὑπεκφεύγει τὴν ἐνοχήν· ἐλέγχει δὲ μόνον ὅσα ἐγκώμια τυχὸν λέγει περὶ ἑαυτοῦ ὁ κατήγορος· ὁ ἀπολογούμενος ὅταν καταφύγῃ νὰ ἀντελέγχῃ, ἐπιβεβαιοῖ ἀληθεῖς τὰς εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένας πράξεις ὑπὸ τοῦ κατηγόρου. Ἐρωτᾶται ὁ Ἀδάμ π χ: ἐλεγχόμενος καὶ δὲν ἀπολογεῖται, ἀλλὰ θέλων νὰ ἐλέγξῃ ἐνοχοποιεῖται (2) ἐρωτᾶται ἡ Εὔα ἐλεγχομένη, καὶ δὲν ἀπολογεῖται, ἀλλὰ θέλουσα νὰ ἐλέγξῃ ἐνοχοποιεῖται (3). ἐξελέγχει ὁ Αἰσχίνης, ὡς ἀξιοῖ, τὸν Κτησιφῶντα (§. Β'), ἀπολογεῖται δὲ ὁ Δημοσθένης πρὸς τὰ κατηγορημένα.

Ἐλέγχει ἐν τῇ Γερουσίᾳ ὁ Κικέρων τὸν Κατιλίναν διὰ τὰ νυκτερινά του κατὰ τῆς πολιτείας συμβούλια καὶ τὴν συνωμοσίαν. Ἐλέγχει τὸν εὐνοῦχον Εὐτρόπιον ὁ Χρυσόστομος διὰ τὴν προτέραν κατὰ τῶν προνομίων τῆς Ἐκκλησίας καταφοράν του· ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον.

§. 40. Διττοὺς, ὡς γνωρίζομεν ἐκ τῆς Ἀπολογίας τοῦ Πλάτωνος, ἔσχε κατηγόρους ὁ Σωκράτης· τοὺς

(1) Θουκυδ. Γ'. γ'. 2.
(2) Γενεσ. Γ'. 8—12.— (3) Αὐτόθ. 13.

πάλαι, οἵτινες ἦσαν καὶ δεινότεροι, καὶ τοὺς περὶ τὸν Ἄνυτον, ὄντας καὶ τούτους δεινούς· οἱ πάλαι περιφερόμενοι ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν διὰ τὰ συμφέροντά των ἐκακολόγουν τὸν Σωκράτην, ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ, ὡς λυμεῶνα καὶ διαφθορέα καὶ κατώρθωσαν νὰ προσλάβωσι πολλοὺς γονεῖς, καὶ νὰ πείσωσι καὶ πλείστους τῶν νέων νὰ φρονῶσι τὰ αὐτὰ μὲ τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς κατηγόρους· οὗτοι δὲ οἱ νέοι παραπεισμένοι ἔπειθον ἄλλους, καὶ ἅπαντες ἴσως οὗτοι ἦσαν Ἡλιασταὶ καὶ δικασταί του. Τότε, λέγει, μὲ κατηγόρουν εἰς τὰς οἰκίας, ὅπου ἐγὼ δὲν ἤμην, ἐρήμην, διότι οὐδεὶς ἀπελογεῖτο, τώρα δὲ ἐπὶ τοῦ δικαστηρίου, τὸ ὁποῖον συγκροτεῖτε ὑμεῖς, ὧν οἱ πλεῖστοι (παραπεισθέντες) ὑπῆρξατέ μου κατήγοροι, δὲν δύναμαι, διότι δὲν μοὶ συμφέρει, νὰ εἴπω φανερὰ ὅτι ὑμεῖς εἶσθε ἐκ τῶν πρώτων μου κατηγόρων, καθότι θέλω σᾶς παροργίσει καὶ σύρει ἐπ' ἐμαυτὸν τὴν ὀργὴν ὑμῶν καὶ τὴν καταψήφισίν μου. Δὲν δύναμαι λοιπὸν νὰ προσκαλέσω ὑμῶν οὐδένα ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ νὰ ὑποχρεώσω αὐτὸν ν' ἀποκριθῇ εἰς τὰς ἐρωτήσεις μου κατὰ τὸν νόμον καὶ νὰ τὸν ἀποδείξω ἠπατημένον καὶ ψευδόμενον (ἐ λ έ γ ξ α ι) ὡς θέλω πράξει τὸν φανερόν μου κατήγορον Μελητον (α). Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν δύναμαι νὰ σᾶς προσκαλέσω ὡς κατηγόρους πρὸς τὸ βῆμά μου (ὄντας δικαστάς μου, διότι κινδυνεύω, καὶ ὑμεῖς ἐκ τούτου εἶσθε ἀφανεῖς), ἀναγκάζομαι, καί τοι ἀπολογοῦμαι, νὰ ἐλέγχω προσέτι (ἐπειδὴ οὐδεὶς ἀποκρίνεται) κ α ὶ ν ὰ μ ι λ ῶ σ τ ὰ κ ο υ φ ὰ, πα-

(α) Ἀπολογ. Κεφ. XII.

ρόμοια καὶ ἀπαράλλακτα (ἀτεχνῶς) καὶ σωστὰ σωστά, ὡσὰν νὰ σκιαμαχῶ καὶ νὰ παλεύω καὶ πιάνωμαι μὲ τὸν ἀέρα· δηλ. προσβληθεὶς νὰ ἀμύνωμαι κατὰ κεκρυμμένου (ἢ μὴ παρόντος) ἀντιπάλου· ταὐτὸν εἰπεῖν, πρὸς ἐμὲ καὶ περ ἀπολογούμενον ἀνάγκη ἐστὶν (ἐπεὶ οὐδεὶς ἀποκρίνεται) καὶ ἐλέγχειν ἀτεχνῶς (οὕτως),ὥσπερ (ἀνάγκη μοί ἐστιν (ἢ καὶ ἑτέρῳ) μὴ παρόντος ἀντιπάλου, σκιαμαχεῖν. Ταῦτα ὑποβάλλων εἰς τὴν ψῆφον ἑτέρων καὶ ἀναμιμνήσκων τὰ ἐν ἀρχῇ ῥηθέντα, μεταβαίνω εἰς τὰ περὶ τοῦ Βοϊβόδα Δημητράσκου (ἀνωτ. §. 29. β'.).

2). *Ὁ Βοϊβόδας Δημητράσκος.*

§. 41. Δημήτριος Καντακουζηνὸς ἀπόγονος, ὡς λέγουσι (1), τοῦ οἴκου τῶν Καντακουζηνῶν, οὗτινος δύω μέλη ἀνέβησαν τὸν Αὐτοκρατορικὸν τοῦ Βυζαντίου θρόνον (2) ὁ Ἰω. ς', Καντακουζηνὸς (ἐβασίλ. τὸ 1347-

(1) Βλ. Τὸ πονημάτιόν μου «Ὁ Σκαρλάτος, σελ. 70 (1).

(2) Εἰς τὴν ἱστορίαν ἀνήκει ἰδίως νὰ ἀναφέρῃ τὰς πράξεις ἑκάστου καὶ τοὺς λόγους αὐτῶν· ἐγὼ ἐπίτομον ὑποσυναπτω ἐνταῦθα περὶ τῶν Καντακουζηνῶν ὑποσημείωσιν.Εἰς τούτων (ὁ Ἰωάννης) ἔδωκε τὴν θυγατέρα του εἰς σύζυγον πρὸς τὸν Ὀρχάνην, ἕτερος (γαμβρὸς τοῦ Δ. Νοταρᾶ) ἔπεσε μαχόμενος πλησίον τοῦ τελευταίου Παλαιολόγου· ἄλλος (ὁ Μανουὴλ) ὑπεκίνησε τοὺς Ἀλβανοὺς φύλακας τῆς Πελοποννήσου,(εἰς ἣν ἔμειναν δεσπόται ὑποτελεῖς φόρου εἰς τὸν Σοτλτάνον οἱ δύο ἀδελφοὶ τοῦ τελευταίου Κωνσταντίνου,Θωμᾶς καὶ Δημήτριος) εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τούτων, καὶ ὑπεσχέθη εἰς τον Σουλτάνον τὸν αὐτὸν φόρον διὰ νὰ δεσπόσῃ αὐτὸς. ἀλλ' ἀπέτυχε· περὶ τούτων βλ. Κωνσταντινιάδ. σελ. 131, 165, 219, 248 καὶ 254. Κουμ. ἱστορ. τόμ. ε σελ. 508-9 Tablettes chronologiques σελ. 178 καὶ Grèce Moderne par M. W. B. de Presle p. 311-330. Κοραῆ Ἄτακτ. Τόμ. ε. Μερ. Α'. σελ. 7. Μορτμάννον σελ. 164 κτλ. περὶ δὲ τοῦ ἐν λόγῳ Δ. Καντακουζηνοῦ βλέπε ἐν τῷ κειμένῳ.

1355) καὶ ὁ Ματθαῖος Καντακουζηνὸς (ἐβασίλ.τὸ 1354-1356), δὶς διωρίσθη Ὀσποδάρος (Ἡγεμὼν, Βοεβόδας) τῆς Μολδαβίας περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος, καὶ διὰ τὸν τυραννικὸν τρόπον του ἐμισήθη ὑπὸ τῶν Μολδαυῶν· φθονῶν δὲ καὶ ὑποβλέπων τὸν Μολδαυὸν στρατηγὸν Κωνσταντῖνον Καντιμήρην, ὅστις διαπρέψας ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Σοχζὶν ἐπὶ τῆς στρατείας Μεχμὲτ τοῦ Δ'. ἐπὶ τὴν Πολλωνίαν, ἐνεπιστεύθη τὴν φυλακὴν τῶν μεθορίων τοῦ Δνειστερ καὶ τοῦ Προύθου, ἠθέλησε νὰ τὸν ἐξολοθρεύσῃ, ὅθεν κατώρθωσε νὰ τὸν διαβάλῃ εἰς τὸν στρατάρχην (Σερασκὲρ) Σουλεϊμὰν-πασᾶν ὡς ἔχοντα μυστικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς Ῥώσσους· φωραθέντος δὲ τοῦ δόλου μετὰ τὰς γενομένας ἀνακρίσεις καὶ τὴν τοῦ Κ. Καντιμήρου ἀπολογίαν, ἀφῃρέθη τὴν ἡγεμονίαν ὁ Δ. Καντακουζηνὸς καὶ διωρίσθη ἡγεμὼν ὁ ἐχθρός του Καντιμῆρος,καὶ ἡγεμόνευσεν ἰσοβίως· ὅτε δὲ τὸ ἔτος 1668 ὁ Σουλτάνος διὰ νὰ ἐνθαῤῥύνῃ τοὺς τὴν Κρήτην καὶ τοὺς προμάχους αὐτῆς Ἐνετοὺς πολιορκοῦντας μετέβη ἐξ Ἀδριανουπόλεως εἰς Λάρισσαν διὰ νὰ εὑρίσκηται πλησίον τοῦ πολεμικοῦ θεάτρου καὶ πληροφορῆται τάχιον τὰ καθ' ἕκαστα, ἐπειδὴ ἀπεβίωσεν ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Γκίκας καὶ διεδέχθη τὴν ἡγεμονίαν ὁ υἱός του Γρηγόριος Γκίκας διὰ προστασίας τοῦ τότε Μεγάλου Βεζύρη Κιουπρουλῆ Ἀχμὲτ, ὁ Δημήτριος Καντακουζηνὸς μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ κατηγόρησε τὸν ἡγεμόνα Γρ.Γκίκαν ὡς ἄπιστον! φανέντα εἰς τὸν Οὐγγαρικὸν πόλεμον· ἐκ τούτου ὁ μὲν Γρ. Γκίκας ἔφυγεν εἰς Τρανσυλβανίαν, ὁ δὲ Δ. Καντακουζηνὸς ἀποτυχὼν, διότι ἡγεμὼν ἐγένετο ὁ Ῥά-

δουλος καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Βόρνικος Ἀντώνιος, ἀφοῦ πολλὰ μηχανευόμενος ἀπηύδησε, χάριν ἐξιλασμοῦ ἢ ἑτερόντι μενοινῶν, καθὸ δοξομανὴς καὶ σπουδαρχίδης, ὡς οἱ χριστιανικώτατοι πρόγονοί του Μανουὴλ καὶ Ἰωάννης, ἐπεσκεύασεν ἰδίαις δαπάναις, μὴ στέργοντός Τε τοῦ Πατριάρχου Ἰακώβου τοῦ βλέποντος, καὶ ἐστέγασε καὶ συνωρόφωσε τὸν ἀποκεκαρμένον Πατριαρχικὸν θρόνον ἐν ἔτει σωτηρίῳ ἀχπ' (1680) (1).

3) Ὁ Πατριάρχης Ἰάκωβος ὁ Α'.

§. 42. Καί τοι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ἐπικρίνουσα δικαίως πολλῶν Πατριαρχῶν τὸν βίον, περιλαμβάνει μετ' αὐτῶν καὶ τὸν ἀοίδιμον Ἰάκωβον τὸν Α', καὶ μόνον τὸν Διονύσιον τὸν Δ'. τὸν ἐπονομασθέντα Μουσελίμην ἐξαιρεῖ ἐκ τῶν πατριαρχευσάντων ἀπὸ τοῦ 1623 μέχρι τοῦ 1700 (2), ὅμως δὲ ἂν τις προσεκτικώτερον ἐξετάσῃ καὶ ἀπαθέστερον διανοηθῇ, θελει δικαιώσει πολλοὺς τούτων, εὑρίσκων ὅτι συμμορφούμενοι πρὸς τὰς περιστάσεις καὶ τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι ἐπολιτεύοντο. Ὁ ἀοίδιμος Ἰάκωβος δὲν ἔστεργε τὴν παράβολον τοῦ Καντακουζηνοῦ Δημητράσκου θρησκοκοπίαν, ἀλλ' ἀνέβαλλεν ὁσημέραι τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπισκευῆς, διότι πρὸ τῶν ποδῶν του εἶχε τὰ λείψανα τῶν περιθραυσθέντων ἱερῶν κειμηλίων καὶ σκευῶν· Ἡ Εὐρώπη ἅπασα ἐφοβεῖτο, διὰ νὰ μὴ εἴπω ἔτρεμε, τοὺς Τούρ-

(1) Δὲν ἤθελέ τις ἀπατηθῇ πολὺ, ἀνίσως τὴν προθυμίαν τοῦ Δ. Καντακουζηνοῦ ἀπέδιδεν εἰς τὴν πεποίθησιν αὐτοῦ (ἀγνοοῦντος ἢ ἀδιορροήτου διὰ τὴν χρονολογίαν), ὅτι ὁ θρόνος τάχα ἦτο δῶρον τῶν προγόνων του Αὐτοκρατόρων.

(2). Βλ. Ἐκκλησ. Ἱστορ. Μελετίου. Τόμ. Β'. σελ. 465—469

κους, διότι οἱ Τοῦρκοι οὔτε ἀστείζοντο οὔτε ἐγνωσιμάχουν·—Ὁ Σουλτάν-Μουρὰδ ἐπαλούκωσε τῆς Γαλλικῆς Πρεσβείας τὸν διερμηνέα Marcheville (1). Ἐνετὸν δέ τινα ἔμπορον, διότι ἐτόλμησε νὰ προσβλέψῃ διὰ τηλεσκοπίου εἰς τὸ παλάτιον, αὐθωρεὶ ἀπηγχόνισεν· ἐπαλούκωσε τὸν κριτὴν τῆς Νικομηδείας Γκιουμοὺς-Ζαδὲν (τὸ 1633), καὶ τὸ ἀνήκουστον εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Ἱστοριαν, ἐφόνευσε τὸν Σεχ-οὐλ-ἰσλὰμ ἄνευ ἀντιςάσεως· ὁ Πατριάρχης Κύριλλος ὁ Λούκαρις ἐπνίγη κατὰ διαταγήν του (τὸ 1636) καὶ ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν, ὡς καὶ ὁ διάδοχός του Κύριλλος ὁ ς'. ἐξόριστος ἐν Καρθαγένῃ. Μέγας Βεζύρης τότε ἦτο ὁ Χριστιανομάχος Κιουπρουλὴ-Μεχμὲτ, ὅστις ἀνύψου καὶ κατέστρεφεν ὃν τινα ἐβούλετο καὶ ἐμίσει καὶ ὁ δι' ἀτομικὸν πάθος ξυλοκοπήσας καὶ καθείρξας τὸν πρεσβευτὴν τῆς Γαλλίας πατέρα καὶ υἱόν (2)· εὗρεν ὁ Πατριάρχης Ἰάκωβος ὅτι ὁ τοποτηρητὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου Γαβριὴλ, ἐκ διαβολῆς κατεδικάσθη εἰς τὴν ἀγχόνην, ὅτι ὁ Πατριάρχης Παρθένιος ὁ Β'. ἐκρεμάσθη δημοσίᾳ ὑπὸ τοῦ Βεζύρη τὸ 1651, καὶ τὸ λείψανόν του ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν· ὅτι ὁ Πατριάρχης Παρθένιος ὁ Γ'. ἐκρεμάσθη δημοσίως εἰς Παρμάκκαπου τὸ 1657(3). Ἄρισα λοιπὸν ἔβλεπε καὶ διέκρινε τὰ πράγματα ὁ ἀοίδιμος Ἰάκωβος καὶ διὰ τοῦτο ἀκολουθῶν τὰ ἴχνη τοῦ Πατριάρχου Διονυσίου τοῦ Γ'. (4), ἀνέβαλλε τὴν ἔναρξιν τῆς

(1) Vangaver. σελ. 240— (2) Ὁ αὐτὸς αὐτόθι σελ. 266.

(3) Κούμ. Ἱστορ. Τόμ. Η'. σελ. 530—4 — (4) Ὁ αὐτὸς αὐτόθι σελ. 591 κρξ.

ἐπισκευῆς, διότι εὗρεν ὅτι μικρά τις διαβολὴ ἤθελε τὸν ἀπαγάγει ὅπου καὶ οὓς προηριθμήσαμεν. Διὰ ταῦτα πάντα ἀδίκως ἡ Ἱστορία συμπεριέλαβεν αὐτὸν μετὰ τῶν ἀναξίως πατριαρχευσάντων· ἀγνοῶ τῇ ἀληθείᾳ, ἀνίσως εἰς τοιούτους καιροὺς ἐπατριάρχευεν ὁ Ἀθηνῶν ἀοίδιμος Μελέτιος, τί ἤθελε προτιμήσει, τὴν διαγωγὴν τοῦ Ἰακώβου τοῦ Α'. τρὶς πατριαρχεύσαντος ἀπὸ τοῦ 1679—1690, ἢ νὰ χορεύσῃ ἔξαφνα εἰς τὸν ἀέρα; Μετὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ ἔρευναν τῆς πρώτης ἢ μεταγενεστέρας ἐπιγραφῆς τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ἧς ἡ ἔννοια κατ' ἐμὲ εἶναι ὡς προεῖπον (ἀνωτ. §. 37.), μεταβῶμεν καὶ εἰς τὴν δευτέραν.

Β. Ἡ δευτέρα ἐπιγραφὴ (ἤτοι ἡ ἀρχαιοτέρα) δηλ. ἡ τοῦ 1085.

§ 43. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶναι ἑξάστιχος εἰς μέτρον Ἰαμβικὸν Τρίμετρον Ἀκατάληκτον, φέρει δὲ χρονολογίαν 1085 τοῦ σωτηρίου ἔτους, καὶ εἶναι ἐζωγραφημένη κεφαλαίοις γράμμασι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς ἐπὶ τῶν καθέτων τριῶν ἐπιφανειῶν τοῦ διαζώματος τοῦ θρόνου, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰς καθέτους ἐπιφανείας τῆς πλαταμώδους τετραγώνου πλακὸς (ἢ ἄβακος), καὶ ἐφάπτεται τῶν ἀνωτάτων ἄκρων τῶν στύλων τοῦ θρόνου (1) ὑποβαστάζων τὸ δίκην ἐπιστυλίου κατε-

(1) Οἱ στύλοι οὗτοι ἔχουσιν ἐπὶ τοῦ κιονοκράνου τὰ παρὰ τοῖς ἀρχιτέκτοσι λεγόμενα *ἀκρωτήρια* (acroterium. Vitruv. III. 5. 12)= βάθρον τεθειμένον ἐπὶ τῆς κορυφῆς καὶ τῶν γωνιῶν τοῦ ἀετώματος εἰς ὑποβάστασιν ἀνδριάντων· κατεσκεύαζοντο δὲ συνήθως ἄνευ βάσεως ἢ κορωνίδος· τὸ ἐπὶ τῆς στήλης τοῦ Μαρκιανοῦ εἶναι ἀετοκόσμητον, ὡς εἴπομεν. (§. 20—1),

σκευασμένον ὀρόφωμα αὐτοῦ. Εἶναι δὲ ἡ ἐπιγραφὴ καλὴ καὶ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐπιγραφικῆς συντεταγμένη, ὡς δυνατόν τις νὰ τεκμηριώσῃ ἐκ τῶν δύω πρώτων στίχων· καὶ φαίνεται εἰς ἐμὲ, ὡς ἐξάγω ἐκ τῆς ἀντιπαραβολῆς τῆς χρονολογίας τῆς ἐπιγραφῆς (1085) πρὸς τὴν τῆς αὐτοκρατορίας Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1080—1118), ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι ποίημά τινος τῶν περὶ τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξιον Κομνηνὸν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν ἢ μᾶλλον αὐτοῦ τοῦ ἰδίου Αὐτοκράτορος ἔργον, ὡς ἐγὼ τοὐλάχιστον ἐν τῇ ἀδυνάτῳ μου κρίσει πείθομαι καὶ θέλω διαλάβει ἐν τοῖς ἑξῆς πρὸς ὑποστήριξιν τῆς παραδόξου ταύτης δόξης μου· δυνατὸν δέ τις νὰ ὑπολάβῃ ἐξ ἀπάτης ἢ προκαταλήψεως ὅτι εἶναι σύνθεσις ἢ τῆς θυγατρὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Ἄννης τῆς Κομνηνῆς, ἢ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου του Ἰωάννου τοῦ Καλοϊωάννου ἐπονομασθέντος· ἀλλ' ἐκείνη μὲν ἐπὶ τῆς συντάξεως καὶ ἀντιγραφῆς τῆς ἐπιγραφῆς ἦτο μόλις διετὴς, διότι ἐγεννήθη τὴν 1 Δεκεμβρίου τοῦ 1083 Ἰνδικτ. Ζ'. ὡς λέγει ἡ ἰδία· ἀπέθανε δὲ, ὡς διηγεῖται ἡ Ἱστορία, τὸ 1148· ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτῆς Ἰωάννης ἐγεννήθη τὸ 1088 καὶ ἀπεβίωσε τὴν 8 Ἀπριλίου τοῦ 1143. Ὁπωσδήποτε δὲ καὶ ἂν ἔχωσι ταῦτα πάντα, παρατηρῶ ὅτι ὁ ἀντιγράψας ζωγράφος, ἐπειδὴ ὤφειλεν ἐν ἑκάστῃ τῶν τριῶν ἐπιφανειῶν νὰ καταχωρίσῃ φυσικῷ τῷ λόγῳ ἀκριβῶς δύο ὁλοκλήρους κατὰ σειρὰν στίχους τῆς ἑξαστίχου ἐπιγραφῆς, δοὺς δὲ κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ στοιχεῖα τὸ εἰσέτι σωζόμενον ὕψος, ἠθέλησε νὰ τηρήσῃ καὶ τὸ ἀνάλογον πάχος ἢ πλάτος, ἀφοῦ δὲ ζωγραφῶν καὶ ἀντιγράφων ἀφίκετο εἰς τὸ τέρμα τῆς πρώτης ἐπιφα-

νείας, καὶ εἶδεν ὅτι ἡ τελευταία λέξις τοῦ δευτέρου στίχου, ΘΡΟΝΟΣ, δὲν ἐχώρει, ἀλλ' ἔμενεν ἔξω, ἐβιάσθη νὰ μεταβιβάσῃ αὐτὴν καὶ καταγράψῃ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς δευτέρας ἐπιφανείας τοῦ διαζώματος τοῦ θρόνου, ὡς εἰσέτι σώζεται· ἐκ τούτου λοιπὸν τὸ ἰσόμηκες τῶν ἐπιφανειῶν, καὶ ὁ ληφθεὶς ὅρος τοῦ τῶν στοιχείων μεγέθους τὸν ἐβίασαν νὰ ἐπινοήσῃ χάριν συμπυκνώσεως τοῦ διαστήματος τῶν γραμμάτων περιπλοκὰς ποικίλας, νὰ παραλείψῃ γράμματα, συλλαβὰς καὶ λέξεις, ἀντιγράφων ἐξ ἀμαθείας ὡς ἐνόμιζεν ὅτι εἶναι εἰκονισμένα τὰ γράμματα ἐν τῷ πρωτοτύπῳ καὶ μηδαμῶς ἐνοχλούμενος ἀνίσως ἔγραφεν, ὡς ἔγραφεν ὅ,τι ἤθελε διότι οὐδεὶς ἀνέβαινε νὰ ἴδῃ τί αὐτὸς εἰς τὰ ὕψη τοῦ ὀρθοστάδην ἐπὶ τῆς θέσεώς του κειμένου θρόνου ἀπεικονίζων ἐκακογράφει. Σκοπὸς τοῦ ὀκνηροῦ καὶ ἀμαθοῦς ζωγράφου ἦτο νὰ καταχωρίσῃ δύο ἐπαλλήλους στίχους ἐντὸς ἑκάστης ἐπιφανείας· ἀπέτυχεν ἐν τῇ πρώτῃ ; μετεκόμισε τὴν λέξιν ΘΡΟΝΟΣ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς δευτέρας· ἔπαθον λοιπὸν οἱ τρεῖς τελευταῖοι στίχοι, ὅσα οὐδεὶς ἄλλος ἤθελεν ἐπινοήσει βασανιστήρια εἰμὴ ὁ ζωγράφος αὐτὸς, οὗτινος ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ὀλιγωρία καταφαίνονται εἰς πολλὰς λέξεις καὶ μάλιστα εἰς τὴν χρονολογίαν ΕΤΙ (ἀντὶ ΕΤΕΙ). Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ἑκάστης σχεδὸν ἐποχῆς ἀπαντῶνται τῶν τὰ ἐπιγράμματα ἐγκολαψάντων τεχνιτῶν λάθη ἐκ τῆς ἀπροσεξίας αὐτῶν καὶ ἀμαθείας προερχόμενα, ἐν δὲ τῇ περὶ ἧς πρόκειται ἐπιγραφῇ ἐκτὸς τῶν συνήθων πλημμελημάτων οἱ τρεῖς τελευταῖοι στίχοι εἶναι τοσοῦτον κακογραφημένοι, ὥστε ἀποβαίνουσι γρι-

φώδεις καὶ ἀκατανόητοι, ὡς ἐγὼ νομίζω, καὶ οὔτε Δήλιος κολυμβητὴς, ὡς ἡ παροιμία λέγει, οὔτε Κάλχας δυνατὸν νὰ τους ἑρμηνεύσῃ, ἀλλ' οὐδὲ ν' ἀποφανθῇ τις ἂν ἦναι βραχυγραφίαι (abréviation)· οἷον, ΙΣ. ΧΣ = (Ἰησοῦς Χριστός), ἢ ἀκροστιχίδες (acrostiche) ἢ μᾶλλον ἀκρολεξίδες (Siglae) (1)· οἷον, ΙΧΘΥΣ=(Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτήρ). Τὸ πολύσημον τῆς

(1) Ἐτόλμησα νὰ δημιουργήσω τὴν λέξιν *Ἀκρολεξίς* ἑρμηνεύων τὴν Ῥωμαϊκὴν Sigla-ae· δ ὅτι ἡ λέξις *Ἀκροστιχὶς* εἶναι λέξις, τῆς ὁποίας ἕκαστον στοιχεῖον σημαίνει, ὡς γνωστὸν τοῖς πᾶσι, ὁλόκληρον στίχον· εὑρέτην τῶν ἀκροστιχίδων ἀναγράφουσι Πορφύριον τὸν Ὀπτατιανὸν ἀκμάσαντα τὸν Δ'. αἰῶνα· πιθανὸν δὲ νὰ ἦναι ἀρχαιοτέρα ἡ εὕρεσις· διότι ὁ Κικέρων (κατὰ τὸν λεξικογράφον Fr. Noël. ἐν λ.) ὁρίζει αὐτὴν λέγων· «Ἀκροστιχὶς λέγεται ὅταν κατ' ἀκολουθίαν ἐκ τῶν πρώτων οἱωνοῦδήποτε στίχου γραμμάτων συναπαρτίζηταί τις (ἰδέα)·» καὶ ὁ Καισαρείας Εὐσέβειος (ἀποθαν. 340) ἀναφέρει ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου Ἑλληνικοὺς στίχους ἀποδιδοὺς αὐτοὺς εἰς τὴν Ἐρυθραίαν Σίβυλλαν, τῶν ὁποίων τὰ ἀρκτικὰ γράμματα συναποτελοῦσι τὰς λέξεις, Ἰησοῦς, Χριστὸς, Θεοῦ, Υἱὸς, Σωτήρ. Αἱ λέξεις αὗται δηλοῦσι τὴν δευτέραν παρουσίαν μεταφρασθεῖσαν εἰς Ῥωμαϊκὸν ἑξάμετρον, τηρηθείσης τῆς ἀκρολεξίδος ἢ ἀκροστιχίδος, οἷον, «Jesus Christus Dei Filius Salvator»· ἀλλ' ἡ μεταγλώττισις ἐξηφάνισε τὸ σημαντικώτατον πλεονέκτημα τοῦ πρωτοτύπου· διότι τὰ ἀρχικὰ γράμματα τῶν πέντε Ἑλληνικῶν λέξεων συνενούμενα ἀπαρτίζουσι τὴν λέξιν ἰχθὺς, ἥτις κατὰ τὸν Ἱερὸν Αὐγουστῖνον (De civitate-Dei) πρέπει νὰ ἐκληφθῇ μυστηριωδῶς ἐπίθετον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ὅστις ἔζησεν εἰς τὴν ἄβυσσον ταύτην τῆς θνητότητος χωρὶς ν' ἁμαρτήσῃ, ὡς πέρ τις ἰχθὺς ζῇ ἐντὸς τῆς θαλάσσης χωρὶς νὰ γείνῃ μέτοχος τῆς ἁλμυρότητός της. Οἱ Γάλλοι ποιηταὶ μετεχειρίσθησαν κατακόρως τὰς ἀκροστιχίδας ἀπὸ Φραγκίσκου Α'. μέχρι Λουδοβίκου ΙΔ'. ὡς καὶ πολλοὶ τῶν ἐπισήμων τῆς Ἀγ-

λέξεως (ἀνωτ. §. 2. 3.) παρέσυρε τοὺς ἀναγνόντας τὴν ἐπὶ τοῦ βάθρου τοῦ κίονος τοῦ Μαρκιανοῦ ἐπιγραφὴν νὰ ἐκλάβωσι τὸν ἐπὶ τοῦ κιονοκράνου ἀετοκόσμητον ὄγκον (ἀ κ ρ ω τ ή ρ ι ο ν)· κάλπην τῆς τέφρας τοῦ Αὐτοκράτορος. Τί ὑπενόησαν ἄρά γε οἱ ἀναγνόντες τῆς παρούσης ἐπιγραφῆς τοὺς τρεῖς τελευταίους στίχους; ἀμύθητα· διότι οἱμὲν εἶπον ὅτι εἶναι Ἑβραϊκὰ, οἱ δὲ, Καββαλιστικὰ, οἱ δὲ Ἱερογλυφικὰ, οἱ δὲ, μυστηριώδη, οἱ δὲ, π ρ ο φ η τ ε ί α ι ς τοῦ Χρονογράφου, οἱ δὲ τέλος, ὅτι τὰ γράμματα εἶναι ξ υ λ ο υ ρ γ ῆ, καὶ ὅτε μετεκόμιζον τὸν θρόνον εἰς τὸν νῦν Πατριαρχικὸν ναὸν ἐκ τοῦ πρώτου μετὰ τὴν ἅλωσιν πατριαρχικοῦ ναοῦ τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων (Σουλτὰν Μεχμὲτ ἢ Φετιχιὲ Τζαμισῆ) (1) ἐξηλώθησαν καθ' ὁδὸν καὶ κατέπεσον· διωρίσθη λοιπὸν τέκ-

γλίας ποιητῶν, J. Davies, Dryden κτλ. Παρ' Ἑβραίοις εὑρίσκονται ἀκρολεξίδην γεγραμμένα πολλῶν ὑπομνηματιστῶν ὀνόματα· τοιοῦτον εἶναι καὶ τὸ τοῦ ὑπομνηματικοῦ περὶ *Μαιμωνίδων* ὄνομα PITBA= (Ῥαββὶ, Ἰὼμ, Τὼφ, Βὼρ, Ἀβραάμ). Περίεργος δὲ καρκινικῆς (ἢ μᾶλλον *παιδιομικῆς* ἀναγνώσεως ἀκρολεξὶς εἶναι τὸ ἑξῆς Ῥωμαϊκὸν

SATOR
AREPO
TENET
OPERA
ROTAΣ

(1) Πρώτη Πατριαρχικὴ Ἐκκλησία ἦτον μέχρι τῆς ἁλώσεως (1453) ἡ Ἁγία Σοφία (Ἁγία Σοφία Τζαμισῆ), δευτέρα ἡ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (Φετιχιὲ ἢ Σουλτὰν Μεχμὲτ-τζαμισῆ) μέχρι τοῦ 1465, τρίτη ἡ τῆς Παμμακαρίστου (Φατιγὲ-τζαμισῆ), μέχρι τοῦ 1690, τετάρτη ἡ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου Κανάβη εἰς Ξυ-

των, ἀφοῦ τὰ συνήγαγον, νὰ τὰ προσηλώσῃ, καὶ αὐτὸς τὰ ἐκάρφωσεν ὅπως ἔτυχε· σημειωτέον ὅμως, φίλτατε ἀναγνῶστα, ὅτι τὰ γράμματα ἦσαν, εἶναι καὶ σώζονται ζωγραφητά. Παραλείπων δὲ τὰ ἄλλα μυθεύματα φέρω ἐν πρωτοτύπῳ τὴν ἐπιγραφὴν εἰς μαρτύριον τοῦ λόγου μου, ὡς μὴ ὂν δυνατὸν νὰ παρασταθῇ πανομοιοτύπως ἐπὶ τοῦ παρόντος. Ἰδοὺ ἡ ἐπιγραφή.

ΚΑΝΟΥ ΠΕΦΕΥΓΕ ΘΑΜΒΟΣ ΕΠΤΙ ΘΑΥΜΑΤΩΝ
ΤΩΝ ΠΡΙΝ Ο ΘΑΥΜΑΣΙΟΣ ΟΥΤΟΣΙ ΘΡΟΝΟΣ
ΜΗ ΚΟΣΜΩΝ ΑΥΤΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥΝΤΟΣ ΑΟΜΩΣ
ΧΑΡΙΣΙΝ ΜΕΛΥΩΝΑΟΥΜΙΟΥ Ω.... ΗΑ.
ΑΜΗΟΙ ΤΟΣ ΕΙΣΙΟΥΠΑΘΩΝ
ΑΧΡΑΜΙΟΥ ΤΗΛΑΦΙΕΡΩΚΟΤΟΣ. ΕΤΙ. ΑΠΕ.

περὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ὑποβάλλω τὰς ἑξῆς παρατηρήσεις.

§. 44. Στίχος Α'. Τοῦ πρώτου στίχου κολοβωμέναι λέξεις εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἡ τετάρτη· οἷον ΚΑΝΟΥ ἀντὶ ΚΑΙΝΟΥ=(Καὶ νοῦ)· ΕΠΤΙ ἀντὶ ΕΠΤΑ (ἑπτά).

Στίχος Β'· Ὁ δεύτερος στίχος εἶναι ἁβλαβὴς, ὥστε ἔχομεν τοὺς δύο πρώτους στίχους οὕτω·

Καὶ νοῦ πέφευγε θάμβος ἑπτὰ θαυμάτων
Τῶν πρὶν ὁ θαυμάσιος οὗτοσὶ θρόνος,

τῶν δύω τούτων στίχων ἡ ἑρμηνεία καὶ γραμματικὴ διασκευὴ καὶ ἡ ἔννοια εἶναι· «(ὁ θαυμάσιος οὗτος θρόνος ὑπερβαίνει (ὡς ἐκφεύγων) τοῦ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου »τὴν ἔκπληξιν, ἣν ἠσθάνθη διὰ τὰ ἑπτὰ παλαιὰ θαύ»ματα τῆς οἰκουμένης)». Ἔνθα τῶν δύω γενικῶν ἡ μὲν ν ο ῦ σχετίζεται πρὸς τὸ θάμβος =(θαυμάζω) ὡς ὑπο-

λόπηρταν, μέχρι τοῦ 1605, Πέμπτη ἡ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου ἐν Φαναρίῳ, μέχρι τῆς σήμερον.

κείμενον, ἡ δὲ θ α υ μ ά τ ω ν ὡς ἀντικείμενον,=ὁ νοῦς ἐξεπλάγη μὲν διὰ τὰ ἑπτὰ παλαιὰ θαύματα τῆς οἰκουμένης, ὁ θαυμάσιος ὅμως οὗτος θρόνος εἶναι ὑπὲρ πᾶσαν τοῦ νοῦ ἔκπληξιν καὶ θαυμασμὸν ἀνώτερος· τό δὲ, Τ ῶ ν π ρ ὶ ν Ἑλληνικώτερον ἤθελεν εἶσθαι, ἀνίσως ἐγράφετο τ ῶ ν π ά λ α ι, καὶ δὲν ἤθελε βλάψει οὔτε τὴν ἔννοιαν οὔτε τὸ μέτρον· οἷον,

Τῶν πάλ' ὁ θαυμάσιος οὗτοσὶ θρόνος,
ἀλλ' ὁ συντάκτης συνεμορφώθη πρὸς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ' ἣν συνειθίζετο ἡ φράσις ὁ π ρ ὶ ν ἀντὶ ὁ π ά λ α ι· ὡς σώζεται εἰς τὸ 121 ἐπίγραμμα εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις ναόν· οἷον,

Κιβωτὸς ὤρθη τ ῆ ς π ρ ὶ ν ἐνδεεστέρα (1)·

ὅθεν καὶ ἄνευ τῆς χρονολογίας (1085) ἀνίσως ὑπῆρχεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἡ ἐπιγραφὴ, μόνοι οἱ δύο αὐτῆς πρῶτοι στίχοι οὗτοι ἐχορήγουν τὸ ἐνδόσιμον νὰ εἰκάσῃ τις ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ καὶ ὁ θρόνος εἶναι μεταγενέστερα τοῦ ἐννάτου τοὐλάχιστον αἰῶνος, ὅπερ ἐγὼ τοὐλάχιστον ἐξάγω ὧδέπως. Ὁ ποιητὴς τῆς ἐπιγραφῆς εἶχεν ὑπ' ὄψιν ἐνάμιλλον τὸ ἑξάστιχον Ἰαμβικὸν ἐπίγραμμα τοῦ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ λιθοκτίστου τετραπλεύρου Κολοσσοῦ, ὅστις ἀνεγηγερμένος ἔκπαλαι τέρμα ἦ βαλβὶς τοῦ σταδίου, περιεφθάρη ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ ἀνεκαινίσθη ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (ἀπὸ Χρ. 911—959)· συνέκειτο δὲ, ὡς καὶ τὴν σήμερον φαίνεται, ἐκ λίθων τετραγώνων κτιστῶν ἀμμοκονίᾳ (ὅθεν καὶ κ τ ι σ τ ὸ ς λέγεται κ ο λ ο σ σ ὸ ς)· περιεκα-

(1) Βλ. Ἀνθολογ. Ἐπιγραμμ. Τόμ. Α'. σελ. 246 στίχ. 3.

λύπτετο δέ ποτε ἀπὸ κορυφῆς μέχρι βάσεων κεχρυσωμέναις χαλκοῦ πλαξὶν, αἵτινες ἀπεσπάσθησαν ἐπὶ τῆς τῶν Φράγκων καὶ τῶν ἄλλων κατακτήσεως (1)· ἔχει δὲ ἐπιγραφὴν τοιαύτην

Τὸ τετράπλευρον θαῦμα τῶν μεταρσίων
Χρόνῳ φθαρὲν, νῦν Κωνσταντῖνος δεσπότης,
Οὗ Ῥωμανὸς παῖς, δόξα τῆς σκηπτουχίας,
Κρεῖττον νεουργεῖ τῆς πάλαι θεωρίας.
Ὁ γὰρ Κολοσσὸς θάμβος ἦν ἐν τῇ Ῥόδῳ
Καὶ χαλκὸς οὗτος θάμβος ἐστὶν ἐνθάδε (2)

Τούτου λοιπὸν τοῦ ἐπιγράμματος ὁ στιχουργὸς ἀποκαλέσας τὸν τετράπλευρον Κολοσσὸν θαῦμα τῶν μεταρσίων (ὀβελίσκων, πυραμίδων καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ ἀνεσταμένου ὀβελίσκου ἐπὶ Θεοδοσίου τὸ 390 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ), οἱονεὶ παρῳδῶν τὸ εἰς τὸν Ὅμηρον ἐπίγραμμα τοῦ Ταραντίνου Λεωνίδα, οἷον

Ἄστρα μὲν ἠμαύρωσε καὶ ἱερὰ κύκλα σελήνης
Ἄξονα δινήσας ἔμπυρος ἠέλιος (3).

ἐξυψόνει αὐτὸν (τὸν κτιστὸν κολοσσὸν) καὶ παραβάλλει πρὸς τὸν ἐν Ῥόδῳ τῇ νήσῳ, καὶ κατὰ σύγκρισιν,

(1) Βλ. J Vangaver. pag. 456. 6.—Κωνσταντιναδ. σελ. 76· —Σ. Δ. Βλάντ. ΚΠ. σελ. 244.

(2) Βλ. Ἀνθολ. ἐπιγραμμ. Τόμ. Γ'. σελ. 412 ἐπίγραμ. 357. ὁ ἀοίδιμος Κωνστάντιος ἔχει κατὰ λάθος δημοσιευμένον τὸν δεύτερον στίχον... Κωνσταντῖνος νῦν, ἀντὶ νῦν Κωνσταντῖνος, διὰ τὴν πενθημιμερῆ τομήν· ὁ δὲ Βλάντιος καλῶς.

(3) Τοιαῦτα ἐπιγράμματα βλ. ἐν τῇ Ἀνθολογ. τόμ. Β'. ἐπίγραμ. 515, 656.

εὑρίσκει τὸν κολοσσὸν τοῦτον ὅτι εἶναι ἐνθάδε (ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ Πρωτευούσῃ) θάμβος καὶ θαυμαστότερον δὸς εἰπεῖν τοῦ ἐν Ῥόδῳ κολοσσοῦ. Ὁ συγγραφεὺς λοιπὸν τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου μὴ ἔχων πρὸς τί νὰ παραβάλῃ αὐτὸν, διότι ὁ ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ τετράπλευρος κολοσσὸς προέλαβε νὰ ὀνομασθῇ ὑπὸ τοῦ φθάσαντος ἐπιγραμματοποιοῦ θαῦμα ἁπάντων τῶν μεταρσίων, συγκρίνει τὸν θρόνον πρὸς τὰ ἑπτὰ παλαιὰ θαύματα σύμπαντά τε καὶ ἅπαντα καὶ εὑρίσκει αὐτὸν οὐ μόνον θαυμάτων θαῦμα, ἀλλὰ καὶ ὑπεραίροντα πᾶσαν ἔννοιαν καὶ θάμβος τοῦ νοῦ. Τοιαύτας ἐξ ἀμίλλης καὶ ματαιοφροσύνης ὑπερβολὰς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δύναται ὁ βουλόμενος νὰ εὕρῃ πολλαχοῦ· καὶ πρὸς βεβαίωσιν τοῦ λόγου μου παραπέμπω εἰς τὰ ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ (1) ἐπιγράμματα (τῆς ἐποχῆς ἐκείνης) εἰς ἁρματηλάτας, ἡνιόχους τῶν Πρασίνων, τῶν Βενέτων, τῶν Λευκῶν, τῶν Ῥουσίων κτλ. Ταῦτα λοιπὸν πάντα σύμφωνα πρὸς τὴν τοῦ θρόνου χρονολογίαν (ἐν ἔτει 1085) μ' ἔπεισαν νὰ εἰκάσω καὶ πιστεύσω ὅτι ὁ θρόνος εἶναι τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος. Ἐπειδὴ δὲ λόγος ἐνταῦθα ἐγένετο περὶ τοῦ Ἱπποδρόμου, δὲν βλέπω ἄκαιρον οὐδ' ἀπᾴδον πρὸς τὰ προεπηγγελμένα νὰ εἴπω τινὰ περὶ τοῦ ἐν αὐτῷ (τῷ Ἱπποδρόμῳ) Ὀβελίσκου, ἀφοῦ λάβω αὐθαιρέτως τὸ ἐνδόσιμον νὰ ἀνασκάψω καὶ ἀπορρίψω ὡς ἀνύπαρκτα καὶ ψευδῆ τὰ πλεῖστα τῶν ὅσα περὶ αὐτοῦ εἶπον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῆς σήμερον οἱ εἰπόντες.

(1) Τόμ. Γ'. βιβλ. Ε'. ἐπίγραμ. 320—387. Παράβαλ. καὶ Τόμ. Α'. ἐπιγραμ. 13, 17.

§. 45. Ὁ Ὀβελίσκος. Ἁπάντων σχεδὸν τῶν συγγραψάντων περὶ τοῦ πόθεν καὶ ἐπὶ τίνος μετεκομίσθη ὁ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ τῆς ΚΠ. Ὀβελίσκος τὰς γνώμας δέχομαι καὶ πιστεύω ἀδιστάκτως· τί δὲ λέγουσι τὰ ἐπὶ τῶν τεσσάρων αὐτοῦ πλευρῶν Ἱερογλυφικὰ ἀγνοῶν, ἀποδέχομαι τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Κ. Σ. Δ. Βυζαντίου (σελ. 230)· τὰ δὲ λοιπὰ πάντα δὲν ἀποδέχομαι, ὡς ἀντιφατικὰ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον, πρὸς αὐτὰ τὰ πράγματα. Ἐξηγοῦμαι λεπτομερέστερον περὶ ἑκάστου τῶν τοῦ μνημείου τούτου μερῶν, τοῦ Πυραμιδίου, τοῦ κορμοῦ, τῶν δύω ἐπιγραφῶν, τοῦ βάθρου καὶ τῶν τεσσάρων χαλκῶν κύβων (ἢ πεσσῶν) αὐτοῦ, καὶ παρακαλῶ νὰ μὴ παρεξηγηθῶ.

Α'.) Ἡ Κορυφὴ τοῦ Ὀβελίσκου ἢ τὸ λεγόμενον Πυραμίδιον. Ὁ παρατηρῶν ἐκ τοῦ βορείου μέρους καὶ ἐκ τοῦ μεσημβρινοῦ (1) τὸν Ὀβελίσκον, βλέπει ὅτι τοῦ Πυραμιδίου τοῦ πρὸς Ἀνατολὰς ἰσοσκελοῦς τριγώνου ἑκάτερον τῶν σκελῶν εἶναι μεῖζον τοῦ ὁμωνύμου σκέλους ἑκατέρου τῶν προσκειμένων τριγώνων, ὥστε αἱ πρὸς τὴν βάσιν γωνίαι (τοῦ μὲν βορείου ἡ ἀριστερὰ, τοῦ δὲ μεσημβρινοῦ ἡ δεξιὰ) εἶναι ὀξύτεραι τῶν προσκειμένων ὁμωνύμων (τῆς αὐτῆς βάσεως)· ὥστε, ἐνῷ τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικὸν τρίγωνον εἶναι ἰσοσκελῆ, τὸ

(1) Ὁ Ὀβελίσκος, φαίνεται, ἐστήθη περὶ τὸ Ἡλιοσάσιον· διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ σκιὰ αὐτοῦ, ἀνατέλλοντός τε καὶ δύοντος τοῦ ἡλίου, τέμνει εἰς ὀρθὰς τὸν Μεσημβρινὸν, εἶναι δηλ. κάθετος ἐπὶ τοῦ διερχομένου τὸ κέντρον τῆς βάσεώς του Μεσημβρινοῦ.

βόρειον καὶ τὸ μησημβρινὸν εἶναι σκαληνά· ὁ δὲ ἄξων τοῦ Πυραμιδίου διϊκνεῖται καταπίπτων ἐκτὸς τῆς γραμμῆς τῆς εἰς ἴσα διχοτομούσης τὴν βάσιν αὐτοῦ. Ἡ ἰδιότης αὕτη τοῦ Πυραμιδίου προελθοῦσα ἐκ φυσικῆς, ὡς εἰπεῖν, αἰτίας (4), διότι τοιοῦτος ὑποτίθεται ὅτι ἀπεκόπη ὁλόκληρος ὁ μονόλιθος οὗτος ὄγκος ἐκ τοῦ λατομείου, ἐχορήγησεν αἰτίαν, ὡς ἀναφέρει ὁ Κ. Βυζάντιος (σελ. 239), πρός τινας μὲν νὰ γνωματεύσωσι, πρὸς πάντας δὲ νὰ παραδεχθῶσιν ὅτι τὸν ὀβελίσκον βεβλαμμένον καὶ συντετριμμένον εἰς τὰ δύω ἄκρα, μάλιστα δὲ κολοβωμένον εἰς τὸ Πυραμίδιον ἐξωμάλυνεν ἔπειτα, ὅσον ἐνεδέχετο, ὁ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ στήσας αὐτὸν τεχνίτης. Ὅταν ὅμως προσεκτικῶς τις παρατηρήσῃ τὸν ὀβελίσκον, θέλει εὑρεῖ ὅτι —1) Τὰ τραπέζια τοῦ κορμοῦ (αἱ πλευραὶ δηλ. τοῦ ὀβελίσκου) φέρουσιν ἐπὶ τῆς κορυφῆς γραμμὴν (αὐλακωτὴν) παράλληλον μὲν πρὸς τὸ ἄκρον χεῖλος (ἢ τὴν ὀρφὴν) τῆς πλευρᾶς, ἧς ἐπέκεινα ἄρχεται ἥτε κλίσις τῶν πυραμιδουμένων τεσσάρων τριγώνων καὶ ἡ βάσις τοῦ πυραμιδίου, παραλλήλως δὲ πρὸς τὰς πλευρὰς τοῦ τραπεζίου καθιεμένην μέχρι τινός· τὰ δὲ ἐμβαδὰ τῶν συγκορυφουμένων τεσσάρων τριγώνων φέρουσιν Ἱερογλυ-

(4) Ἐπειδή, ὡς ὁμολογεῖται, ἁπάντων τῶν ὀβελίσκων τὰ Πυραμίδια ἔχουσι τοιοῦτον ἀκανόνιστον σχῆμα, τίς οἶδεν ἀλλ' ἴσως ἐπιτηδεύοντες οἱ Αἰγύπτιοι τοῦτο οὕτως ὑπαινίττοντό τι συμβολικῶς, πρὸς ῥάμφος πτηνοῦ ἀπεικονίζοντες τὸν ὅλον ὀβελίσκον (σῶμα ἐννοοῦντες ἴσως τὴν γῆν), ὡς τοιαῦτα μεγαλορράμφη πτηνὰ ἱερογλυφημένα φαίνονται ἐφ' ἑκάστην τῶν πλευρῶν τοῦ ὀβελίσκου, καὶ ἐπὶ τοῦ ῥάμφους τούτου γράφοντες ἱερογλυφικῶς τὰς ἰδέας των!!! Τοῦτο Καὶ *νοῦ τοῦ ἐμοῦ πέφευγε θάμβος.*

φικὰ ἕκαστον σύμβολα, οἷον, τιαραφόρους ἀντιπροσώπους ἄνδρας καὶ ἄλλα παρόμοια ἱερογλυφικὰ σχήματα, ἅπαντα τῆς αὐτῆς τέχνης καὶ δεξιότητος, οἵας εἶναι καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἐμβαδῶν τῶν τεσσάρων τραπεζίων τοῦ κορμοῦ τοῦ ὀβελίσκου.—2) Ἅπαντες ἀνεξαιρέτως (ὑπηγούμενοι βέβαια ἀπὸ τοῦ γελοίου ἰχνογραφήματος τοῦ ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ τρικαρήνου ὄφεως τοῦ Π. Γυλλίου §. 21) ἐπικρίνουσι τὸν ἐγγλύψαντα εἰς τὸ βάθρον τοῦ ὀβελίσκου τὰ ἀνάγλυφα ὡς ἄπειρον καὶ παρηκμακυίας λιθοξοϊκῆς ἄνθρωπον, ὡς ἦτο καὶ ἡ τότε ἐποχὴ καὶ αἱ τέχναι αὐτῆς (§. 53 (1))· ὁμιλοῦντες δὲ περὶ τῆς φαινομένης τοῦ ὀβελίσκου κολοβώσεως λέγουσιν ὅτι ὁ στήσας αὐτὸν τεχνίτης ἐξωμάλυνεν αὐτὸν ὅσον ἐνεδέχετο· ἐν ἄλλαις λέξεσι δηλ. κατέστησεν ὁ κακοτέχνης τὸν συντετριμμένον ὀβελίσκον ὅμοιον πρὸς τὸν τοῦ πρώτου καλλιτεχνήσαντος Αἰγυπτίου λιθοξόου (διότι οὐδεμία ὑπάρχει διαφορὰ τέχνης).—3) Ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὀβελίσκου ἦτο ἐστηλωμένη σφαῖρα παριστάνουσα συνηνωμένα τὰ ἡμίτομα τῶν ὠῶν τῶν Διοσκούρων ὡς ἐφόρων τῶν ᾳδίων, καὶ ἦτο περασμένη ὡς καβοῦκι εἰς τὸ Πυραμίδιον, ἀπέβαινε περιττὴ πλέον ἡ ἐγγλυφὴ ἀπεικονισμάτων ἐπὶ τῶν τριγώνων. Τὸ Πυραμίδιον λοιπὸν ἔμεινε καὶ μένει ὡς ἐξῆλθε πρωτογενὲς ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ πρώτου Αἰγυπτίου λιθοξόου. Τοιούτου δὲ σχήματος εἶναι, ὡς μ' ἐπληροφόρησαν, καὶ πάντων τῶν ὀβελίσκων τὰ Πυραμίδια. Καταβῶμεν ἤδη εἰς τὸν κορμόν.

§ 46. Β') Ὁ κορμὸς τοῦ ὀβελίσκου. Ὁ δὲ κορμὸς τοῦ ὀβελίσκου οὐδεμίαν ὑποδεικνύει ὅτι ὑπέστη οὔτε συντριβὴν οὔτε ἐπιδιόρθωσιν· διότι ἡ ἀρχὴ τῶν ἱερο-

γλυφημάτων κάτωθεν ἐπὶ τὰ ἄνω προϊοῦσα ἀπὸ ὁριζοντίου γραμμῆς ἀφισταμένης πάντοθεν τοῦ ὀβελίσκου παραλλήλως ἀπὸ τῆς βάσεως αὐτοῦ, διαλύει καὶ καταςρέφει ὅσα ἄλλοι περὶ ἐπισκευῆς καὶ ἐξομαλύνσεως ἐγνωμάτευσαν καὶ ὑποςηρίζει τὴν γνώμην μου, καὶ ἐπειδὴ πάντα τὰ περιγεγλυμμένα ἱερογλυφήματα τοῦ ὀβελίσκου τούτου ὡς ἀνόμοια τήν τε μορφὴν καὶ τὸ μέγεθος δὲν ἄρχονται ἀπὸ τῆς αὐτῆς ὁριζοντίου γραμμῆς, ἤτοι τοῦ αὐτοῦ παραλλήλου πρὸς τὴν βάσιν ἐπιπέδου, ἕπεται ὅτι ἡ γνώμη τῶν ἀποφηναμένων ὅτι ἐκόπη ὁ ὀβελίσκος κάτωθεν εἰς τὸ ἄκρον εἶναι ἀστήρικτος· ἄλλως, ἔπρεπέ τι τῶν Ἱερογλυφημάτων (οὐδὲ ἡμιδάκτυλον διϊσταμένου ἑκάστου τῶν ὑπερκειμένων ἀφ' ἑκάστου τῶν ὑποκειμένων) ἐν τῇ ἐπιδιορθώσει ταύτῃ ν' ἀποκοπῇ ἢ ἀκρωτηριασθῇ· οὐδεμίαν ἄρα, κατ' ἐμὲ, ἔλαβεν ὁ κορμὸς ἀλλοίωσιν.

Γ') «Τὸ ἱστορικὸν τοῦ ὀβελίσκου καὶ αἱ ἐπιγραφαί.»

«Ὁ εἰρημένος ὀβελίσκος... μετεκομίσθη ἀπὸ τὴν Ἡλι»οὔπολιν (τὴν Ὼν τῆς Θείας Γραφῆς) τῆς κάτω Αἰγύ»πτου (1)»· ἵστατο δὲ ἐκεῖ πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἡλίου, μετεκομίσθη δὲ, ὡς εἴπομεν, εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ διαταγὴν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου διὰ νὰ στηθῇ εἴς τι μέρος τῆς πόλεως πρὸς στολισμόν, ἀλλ' ὅμως μετακομισθεὶς ἀφέθη καὶ ἔκειτο παρητημένος καὶ ἀπερρίμμενος χαμαὶ, διότι οὐδεὶς τῶν τότε καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἀρχιτεκτόνων ἐδυνήθη νὰ τὸν στήσῃ, κατὰ τὴν πρόθεσιν καὶ ἔφεσιν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ.

(1) Βλ. Κωνσταντινιάδ. σελ. 75.—Σ. Βυζαντ. σελ. 238. καὶ πάντας σχεδὸν τοὺς συγγράψαντας περὶ αὐτοῦ.

Τοῦτον δὲ κατώρθωσε νὰ στήσῃ μόνος τῶν ἄλλων Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων Θεοδόσιος ὁ Μέγας, ἐπιστήσας ἐργοδιώκτην τὸν ἀπὸ Δικαστοῦ Ὕπατον τότε τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πρόκλον, καὶ ἐπέτυχε. Τὴν γνώμην μου ταύτην μαρτυροῦσι καὶ ὑποστηρίζουσι τὰ εἰς τὸ βάθρον δύω ἐπιγράμματα, τὸ ἓν Ἑλληνικὸν (τετράστιχον Ἡρωελεγεῖον) καὶ τὸ ἕτερον Ῥωμαϊκὸν (πεντάστιχον Ἡρωϊκὸν ἑξάμετρον), τὰ ὁποῖα οἱ ἑρμηνεύσαντες δὲν ἐνόησαν καὶ διὰ τοῦτο παρεμόρφωσαν, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, καὶ παρερμήνευσαν. Ἰδοὺ τὰ ἐπιγράμματα.

α') Τὸ Ἑλληνικὸν (ἐπὶ τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς).

Κίονα τετράπλευρον, ἀεὶ χθονὶ κείμενον ἄχθος
Μοῦνος ἀναστῆαι Θευδόσιος βασιλεὺς
Τολμήσας, Πρόκλο[Ν] (1) ἐπεκέκλετο, καὶ τόσος ἔςη
Κίων ἠελίοις ἐν τριάκοντα δύω.

β') Τὸ Ῥωμαϊκὸν (ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς).

Difficilis quondam Dominis parere serenis
Jussus et extinctis Palmam portare tyrannis
Omnia Theodosio cedunt, soboliusque perenni
Terdenis sic victus ego domitusque diebus
Judice sub Proclo su[pera]s. elatus ad auras.

§. 47. Τὰ δύω ταῦτα ἐπιγράμματα διαφωνοῦσι πρὸς

(1) Εἰς τὸ μάρμαρον εὑρίσκεται *ΠρόκλοΣ* καὶ εἶναι παραδρομὴ τοῦ λιθοξόου, ἂν μὴ ἦναι τὰ ἀνωτέρω *Ἀνακολουθία* συντάξεως, δηλ. *Ὀρθοτομικὴ Ἀπόλυτος*, ὡς θέλομεν εἰπεῖ ἐν τοῖς ἑξῆς (§55) κατὰ τὸ ἀνέκδοτον τῆς Καθομιλουμένης· οἷον, «Θέλωντας ὁ βλάχος καὶ μὴ θέλωντας ὁ ζωγράφος, φόρεσε καὶ σὺ, Χριστὲ, κόκκινα ποδήματα.» Ἐγὼ δὲ διώρθωσα ΠρόκλοΝ κατὰ τὸ Ὁμηρικὸν (Ἰλ. 1. στίχ. 454). «ἐπεκέκλετ' Ἐριννῦς». Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ ἐν τῷ Β'. τόμῳ τῆς Ἀνθολογίας (σελ. 239. ἐπίγραμμα 682) εἶναι ἐκδεδομένον κατὰ δοτικὴν *Πρόκλῳ*, τὸ ὁποῖον, φαίνεται, ἀντέγραψε καὶ ὁ Κωνστάντιος.

ἄλληλα ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἀποπερατώσεως τῆς ἐργασίας τῆς ἀναστηλώσεως, διότι τὸ μὲν Ἑλληνικὸν λέγει ὅτι ὁ τόσος μέγας κίων ἐστήθη ἐν τριακοντα-δύω-ἡμέραις (ἡλίοις), τὸ δὲ Ῥωμαϊκὸν λέγει ὅτι ἐστήθη ἐν ἡμέραις τριάκοντα μόνον (terdenis.. diebus)· φαίνεται δὲ ὅτι ἡ διαφορὰ τῶν δύω ἡμερῶν προῆλθεν ἐκ τῆς πληροφορίας ἢ μᾶλλον ἐκ τῆς δεξιότητος ἑκατέρου τῶν ἀδήλων συντακτῶν τῶν ἐπιγραμμάτων· διότι ἀδύνατον νὰ ὑπῆρξεν εἷς καὶ ὁ αὐτὸς συντάκτης ἀμφοτέρων τῶν ἐπιγραμμάτων· εἶναι δὲ τὸ μὲν Ἑλληνικὸν λογικώτερον, τὸ δὲ Ῥωμαϊκὸν κολακευτικώτερον, ἀλλὰ καὶ περιστατικώτερον· ἐν τούτοις ἐκ τῆς διαφωνίας τῶν ἐπιγραμμάτων ὡς πρὸς τὸν χρόνον ὁ μὲν ἀοίδιμος Κωνστάντιος ἐτροποποίησε τὸν τέταρτον στίχον τοῦ Λατινικοῦ ἀντικαταστήσας τὴν πέμπτην αὐτοῦ λέξιν domitusque (ὡς σώζεται εἰς τὸ μάρμαρον) διὰ τῆς, duobusque ἀπατηθεὶς ἐκ τοῦ ἀπογράφου τοῦ Π. Γυλλίου ἐκδεδωκότος duobusque diebus· ἔχει δὲ ὁ αὐτὸς Π. Γύλλιος καὶ τοῦ Ε΄. στίχου τὴν λέξιν Superas ἀντικατεστημένην διὰ τοῦ ἀκαταλλήλου Sublime· ὁ δὲ Κ. Βυζάντιος, εἰ καὶ τὸ μέρος τοῦτο ἐξέδωκε πιστῶς, ὡς εὑρίσκεται εἰς τὸ βάθρον, ἐδημοσίευσεν ὅμως (βέβαια κατὰ τυπογραφικὸν λάθος) παρεφθαρμένας δύο τοῦ ἰδίου στίχου (τοῦ Ε΄) λέξεις, τὴν πρώτην terdenis καὶ τὴν τρίτην victus, καὶ τοῦ τρίτου στίχου τὴν δευτέραν λέξιν Theodosio, διότι ἔχει ἐκδεδομένον· Teudosio, terTenis, viGtus· ἐκτὸς δὲ τούτων ἀντικατέστησε τοῦ πρώτου στίχου τὴν τελευταίαν λέξιν Serenis, καὶ ἐξέδωκε Superbis, τοῦτο βέβαια

δὲν εἶναι τυπογραφικὸν λάθος, διότι καὶ εἰς τὴν ἐξελλήνισιν (σελ. 240 (1)) ἑρμηνεύει· «ὑπείκων εἰς ἀγε-»ρώχους δεσπότας». Τὸν λόγον τούτου θέλομεν εἰπεῖ ἐφεξῆς ἑρμηνεύοντες τὰς ἐπιγραφὰς πρὸς ἐδραίωσιν τῆς γνώμης ἡμῶν.

§. 48 Ὅτι λοιπὸν ὁ ὀβελίσκος ἔκειτο ἐρριμμένος εἴς τι μέρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς ἄχρηστον σῶμα ἀπὸ τῆς μετακομιδῆς αὐτοῦ ἐξ Αἰγύπτου ἐπὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου μεχρι τοῦ Μ. Θεοδοσίου, ἀποδεικνύουσι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς αἱ τοῦ πρώτου στίχου τελευταῖαι τέσσαρες λέξεις, ἀεὶ, χθονὶ, κείμενον (τὸν ὀβελίσκον) ἄχθος, καὶ ὅλος προσέτι ὁ δεύτερος στίχος μετὰ τῆς πρώτης λέξεως τοῦ τρίτου στίχου, οἷον, Μόνος (τῶν πρὸ αὐτοῦ Βυζαντινῶν βασιλέων), ἀναστῆσαι, (δηλ. νὰ στήσῃ) Θεοδόσιος ὁ βασιλεὺς, τολμήσας, ἐπεφόρτισε τὴν ἐκτέλεσιν εἰς τὸν Πρόκλον, κτλ. Ἀποδεικνύει δ' ἔτι περιστατικώτερον τὴν γνώμην μου τὸ Λατινικὸν ἐπίγραμμα, τὸ ὁποῖον καὶ ὁ ἀοίδιμος Κωνστάντιος παρεξήγησε καὶ ὁ Κ. Βυζάντιος παρεμόρφωσε καὶ παρεξήγησεν· ἰδοὺ ἡ Ἑλληνικὴ μεταγλώττισις τοῦ Ἀοιδ. Κωνσταντίου· «Δυστρόποις μέν »ποτε δεσπόταις (τοῖς Φαραὼ βασιλεῦσιν) ἀλλ' εὐη-»μέροις καταβιασθεὶς ὑπήκουσα γενόμενος τοῖς ἐκπο-»δὼν γενομένοις τυράννοις τούτοις, ἔνδειξις νικοποιῶν »τροπαίων· νῦν δὲ ὑποχωρούντων πάντων καὶ ἐνδιδόν-»των τῷ Θεοδοσίῳ καὶ τοῖς λαμπροῖς αὐτοῦ υἱέσι, δι' ἡ-»μερῶν τριάκοντα δύω νικηθεὶς ὑπὸ Πρόκλου, ὑψοῦ-»μαι εἰς αἰθερίους αὔρας (1)».

(1) Βλ. Κωνσταντινιάδ. σελ. 76—77.

Ὁ ἀοίδιμος Κωνστάντιος ἀπατηθεὶς ἐκ τῆς πρώτης λέξεως τοῦ πρώτου στίχου difficilis, διότι ἐξέλαβεν αὐτὴν δοτικὴν πληθυντικὴν καὶ προσδιορισμὸν ἐπιθετικὸν τοῦ Dominis, ἐνῷ εἶναι ἑνικὴ ὀνομαστικὴ καὶ προσδιορίζει τὸ ego (lapcis aut) obeliscus, παρερμήνευσε μὲ διεστραμμένην ἔννοιαν τὸ ἐπίγραμμα, καὶ ἀπέδωκε δύω ἀντιφατικὰ καὶ συναναιρούμενα ὑπ' ἀλλήλων ἐπίθετα εἰς τοὺς αὐτοὺς βασιλεῖς (Φαραὼ), ὀνομάσας αὐτοὺς δυστρόπους ἀλλ' εὐημέρους· συνεχώνευσε τὸ serenis Dominis μετὰ τοῦ extinctis tyrannis καὶ τὰ ἀπέδωκεν εἰς τὰ αὐτὰ ἄτομα, ἐνῷ τὰ μὲν πρῶτα ἀποδίδονται εἰς τοὺς ἀπὸ Κωνσταντίνου βασιλεῖς, τὰ δὲ δεύτερα εἰς τοὺς Φαραώ. Παρεξήγησεν, ὡς ἐγὼ νομίζω, τὴν φράσιν palmam portare, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, ἀντικατέστησε δὲ, ὡς εἴπομεν, καὶ τὴν λέξιν domitusqu εδιὰ τῆς duobusque σύμφωνος πρὸς τὸ κείμενον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς «ἡλίοις ἐν τριάκοντα δύο= (ἐν 32 ἡμέραις), ἢ μᾶλλον, συνῳδὰ πρὸ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Π. Γυλλίου, ὡς προείρηται. Ἰδοὺ δὲ καὶ ἡ μεταγλώττισις τοῦ Κ.Βυζαντίου «Ὑπείκων ποτὲ ἐξ ἀνάγκης εἰς »ἀγερώχους δεσπότας, καὶ παριστάνων καὶ ἄκων τὰ »τρόπαια τῆς αὐτῶν νίκης, καταπονηθεὶς δὲ νῦν ὑπὸ τοῦ »Πρόκλου μετὰ τριακονθήμερον ἀγῶνα, ὑψοῦμαι πρὸς οὐ»ρανόν, κηρύττων τὴν δόξαν τοῦ Θεοδοσίου, εἰς ὃν ὑπεί»κουσι τὰ πάντα, καὶ τῶν ἐνδόξων αὐτοῦ τέκνων» (1). Ὁ Κ.Βυζάντιος παρασυρθεὶς ἐκ τῆς τοῦ ἀοιδίμου Κωνσταντίου ἑρμηνείας ἠναγκάσθη, διὰ νὰ συμβιβάσῃ τὸ δυσ-

(1) Βλ. Σ. Δ. Βυζαντίου ΚΠ. σελ. 240 (1).

τρόποις πρὸς τὸ Serenis, ν' ἀντικαταστήσῃ τοῦτο διὰ τοῦ superbis, καὶ παρεισήγαγε λέξεις καὶ φράσεις ὅλως ἀκαταλλήλους καὶ περιττάς· ἠπατήθη δὲ καὶ εἰς τὸ «παριστάνων τὰ τρόπαια τῆς αὐτῶν «(τῶν ἀγερώχων δεσποτῶν,) νίκης,» μὴ ἐνθυμηθεὶς ὅτι ἐν σελίδι 239 μετέφρασε τὰ ἐπὶ τοῦ ὀβελίσκου συμβολικὰ ἱερογλυφήματα, οὐχὶ ὡς παραστατικὰ τῶν τροπαίων τῆς νίκης αὐτῶν (τῶν ἀγερώχων δεσποτῶν Φαραὼ,) ἀλλ' ὡς δηλοῦντα ἐν συνόλῳ ὅτι «Ἀπόλλων ὁ κραταιὸς στέργει καὶ φιλεῖ τὸν »(δεῖνα) Φαραὼ, τὸν ἐγείραντα τόνδε τὸν ὀβελίσκον »κτλ». Ἄλλο μὲν λοιπὸν λέγει ὁ ὀβελίσκος διὰ τῶν Ἱερογλυφημάτων, ἄλλο δὲ διὰ τῆς Λατινικῆς ἐπιγραφῆς, ὡς πορίζεται ἐκ τῆς δοθείσης ἀμφοτέρων τούτων ἑρμηνείας. Τὸ δὲ (ὑψοῦμαι εἰς οὐρανὸν) «κηρύττων τὴν »δόξαν τοῦ Θεοδοσίου καὶ τῶν ἐνδόξων αὐτοῦ τέκνων» εἶναι παραγέμισμα, ὡς καὶ τὸ παρόμοιον τοῦ ἀοιδίμου Κωνσταντίου· διότι οὐδεὶς τῶν στίχων, ἀλλ' οὐδὲ λέξις αὐτῶν οὐδεμία ἀμφοτέρων τῶν ἐπιγραμμάτων τοιοῦτόν τι ὑπαινίττεται.

§. 49. Μετὰ πεποιθήσεως δὲ ὅτι πᾶς νουνεχὴς καὶ φρόνιμος πιστεύων ὅτι οὐδεὶς ἀρέσκεται δωρεὰν πρός τινα ν' ἀπεχθάνηται, θέλει ἀποδεχθῆ εὐμενῶς τὰς παρατηρήσεις μου, προβαίνω εἰς τὴν γραμματικὴν, φιλολογικὴν καὶ ἱστορικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἐπιγράμματος, συντεταγμένου ὡς ἀπὸ μέρους τοῦ ὀβελίσκου, ἐνῷ τὸ Ἑλληνικὸν εἶναι ὡς ἀπὸ μέρους τοῦ ποιητοῦ.

Στίχ. Α'.

1) Difficilis = δύσκολος, ἀπηνὴς, ἀπειθὴς, ἀ-τίθασσος, ἄτεγκτος εἴς τι, νηλὴς κτλ. καὶ ὅλα τοῦ Βλάχου, τοῦ Μ. Ρουλάνδου καὶ τῶν ὁμοίων λεξικογράφων τὰ Συνώνυμα... προσδιορίζει δὲ, ὡς προείπομεν, τὸ ego lapis, κατὰ σχέσιν κατηγορουμένου.

2) Quondam = ποτὲ, ἄλλο τε, καὶ σημαίνει δύο ἐποχὰς, τὴν τῶν Φαραὼ τῆς Αἰγύπτου καὶ τὴν τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων ἀπὸ Μ. Κωνσταντίνου μέχρι Μ. Θεοδοσίου, ὡς προϋπαινιξάμεθα.

3) Dominis = κυρίοις, δεσπόταις, ἡγεμόσι, κτλ. καὶ ἐννοεῖ τὸν Μ. Κωνσταντῖνον καὶ τοὺς ἀπ' αὐτοῦ μέχρι τοῦ Μ. Θεοδοσίου, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς ὀνομάζει Serenis = (Γαληνίοις) ὡς χριστιανοῖς (ἐκτὸς βέβαια τοῦ παραβάτου Ἰουλιανοῦ) καὶ προκατόχοις τοῦ Μ. Θεοδοσίου.

4) Parere = πείθεσθαι, ὑπείκειν, ὑποτάσσεσθαι κτλ, κτλ. περὶ δὲ τοῦ serenis εἴπομεν ἐν τῷ ἀριθ. 3).

Στίχ. Β'.

1) Jussus = κριθεὶς, νομισθεὶς, κτλ. εἶναι δὲ (κατ' ἔλλειψιν τοῦ eram) Παρακείμενος τοῦ jubeor· οἷον, Ego (lapis aut) obeliscus jussus eram quondam (esse) difficilis parere Dominis serenis (=Constantino ceterisque abeo regibus).

2) Et = Καὶ, Σύνδ. συμπλεκτικὸς καὶ ἐπαναλαμβάνει τὸ ῥῆμα, jussus eram ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται τὸ portare (quondam) palmam tyrannis extinctis = (Pharaonibus).

3) Portare palmam = fero palmam = οὐχὶ κηρύττω δόξαν, ἀλλ' ἥττημαι = ὁμολογῶ τὴν ἧτταν· διότι, ὅταν

ἡ φράσις αὕτη ἦναι ἄνευ δοτικῆς προσώπου (ἐμμέσου ἀντικειμένου), σημαίνει «εἶμαι νικητὴς = νικῶ, κτλ. ὅταν δὲ ἔχῃ δοτικὴν ἑτέρου προσώπου, σημαίνει τὸ, ἡττῶμαι τινός· ὡς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ εὑρίσκεται τὸ κτῶμαι ἀρχὴν (δηλ. δι' ἐμαυτὸν) καὶ γίνομαι ἄρχων, καὶ κτῶμαί τινι ἀρχὴν = διὰ τῶν ἀγώνων μου καθιστῶ ἄλλον τινὰ ἄρχοντα κτλ. ὅθεν κτῶμαι τὴν τυραννίδα καὶ κτῶμαί τινι τὴν τυραννίδα κτλ. Ἰσοδυναμεῖ δὲ τὸ palmam portare alicui πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν, ἐνγένει μὲν, παραχωρεῖν τινι τῆς νίκης, ὁμολογεῖν αὐτὸν εἶναι νικητὴν «ἐνταῦθα δὲ εἰδικώτερον πρὸς τὸ τῶν παλαιστῶν» Αἴρειν δάκτυλον,» ὅπερ ἦτο φράσις τῶν ἀθλητῶν ἐν τοῖς ἀγῶσιν, ἐν οἷς ὁ καταβαλὼν τὸν ἀντίπαλον ἔλεγεν αὐτῷ, «αἶρε δάκτυλον (= Τουρκογραικ· κάνε ἔϊβαλα)·» διότι, ὅτε ὁ ἕτερος τῶν ἀγωνιζομένων ἤθελε νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἡττήθη, ὕψονε τὸν δάκτυλον τῆς χειρός του (1). τὸ δὲ νικᾶν, λέγεται reportare palmam, ἢ reportare praemium victoriae ἢ palmam auferre.» Τυράννους δὲ ἐννοεῖ ἐνταῦθα τοὺς Φαραώ· δηλ. et ego (lapis) jussus eram portare quondam palmam Tyrannis extinctis, ὅπερ ἐστὶν, ἐγὼ ἐνομίσθην μὲν δύσκολος νὰ ὑπακούσω εἰς τοὺς (Βυζαντινοὺς) γαληνοὺς βασιλεῖς καὶ νὰ στηθῶ, ἐκρίθην δὲ ὅτι ὑπήκουσα εἰς τοὺς ἐκλιπόντας Φαραώ, δηλ. οὗτοι μὲν μ' ἔστησαν, οἱ δὲ Βυζαντινοὶ, οὐχί.

Ἐπειδὴ τὰ πάντα εἰς μόνον τὸν Θεὸν ὑποτάσσονται, εἶναι ἡ φράσις, ἂν μὴ ὑπαινίττηται τὸ τοῦ Δαβὶδ (ψαλ. Η'. 6—8), ὑπερβολὴ μὲν κολακείας διὰ τὸν Θεοδόσιον,

(1) J. Robinson's archaeologia Graeca σελ. 325.

ἀντίστροφος δὲ πρόρρησις διὰ τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ.

Στίχ. Δ'. καὶ Ε'. εἴπομεν περὶ αὐτῶν ἀνωτέρω τὰ δέοντα· περιττὸν δὲ νὰ προσθέσωμεν ὅτι μετὰ τὸ elatus ὑπεννοεῖται τὸ sum. Περὶ δὲ τοῦ Πρόκλου λέγομεν ὅτι εἰς τὸ βόρειον κράσπεδον τοῦ βάθρου, ὅπου εἶναι ἀπεικονισμένον τὸ μηχανικὸν σκεύασμα τῆς τοῦ Ὀβελίσκου ἀναστηλώσεως, ἵσταται ἐπί τινος βάθρου ἐν χλαμύδι ὡς διατάσσων καὶ ἐπιτηρῶν, ἔχει δὲ τὴν μὲν δεξιὰν ὑψωμένην μετὰ σκήπτρου, τὴν δὲ ἀριστερὰν ἐπὶ τῆς ὀσφύος ἐν σχήματι ἀνδρὸς ἐπισπεύδοντος καὶ ἐπιτάττοντος· οὐχὶ δὲ ἀπειλοῦντος ἢ ῥαβδίζοντος. (1)

Τὰ λοιπὰ τοῦ ἐπιγράμματος εἶναι καταφανῆ, θέλουσι δὲ γνωσθῆ κάλλιον ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς μεταγλωττίσεως εἰς ἰσαρίθμους ἑξαμέτρους στίχους ἡμῶν μη-

(1) Πρόκλος υἱὸς τοῦ ὑπατεύσαντος Παύλου Βυζάντιος, ἐπισήμου καταγωγῆς, ὑπῆρξε μέλος τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ δικαστηρίου (Κριτὴς τοῦ βήλου) καὶ ὕπατος τῆς πόλεως καὶ ἀπελάμβανε μεγίστην ὑπόληψιν παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι Θεοδοσίῳ τῷ μεγάλῳ. Ὅθεν διὰ τὴν ἱκανότητά του καὶ διὰ τὴν πιστὴν καὶ σκόπιον ὑπηρεσίαν του καὶ ὡς δικαστικὸς καὶ ὡς πολιτικὸς ἐτιμήθη μὲ ἀνδριάντα· καί μοι φαίνεται ὅτι εἰς αὐτὸν ἀναφέρεται τὸ ἐν τῇ Πλανουδείῳ Ἀνθολογίᾳ 48 ἐπίγραμμα (βλ. Ἀνθολογ. Ἐπίγραμμα Τόμ. Γ'. σελ. 243. ἐπίγραμ. 48)· οἷον,

Πρόκλος ἐγὼ Παύλου Βυζάντιος, ὃν περὶ δῶμα
Τηλεθάοντα Δίκης βασιλήϊος ἥρπασεν αὐλή,
Ὄφρ' εἴην στόμα πιστὸν ἐρισθενέος βασιλῆος.
Ἀγγέλλει δὲ ὅδε χαλκὸς, ὅσον γέρας ἐστὶν ἀέθλων
Καὶ τὰ μὲν εἴκελα πάντα καὶ υἱεῖ, καὶ γενετῆρι.
Ἐν δ' Ὑπάτων ῥάβδοισι πάϊς νίκησε τοκῆα.

Περὶ τοῦ Πρόκλου λέγει ὁ Ἀνσέλμος Βανδούριος ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν εἰς τὰς τῆς ΚΠ. ἀρχαιότητας Libr. vij. Tom. 1. p. 596 ἐκδόσ. ἐνετ. τῆς Βυζαντ.) « Proclus iste Pauli filius videtur esse ille celeberrimus Quaestor, qui sub Justino Thrace floruit, quem abjustitia et aequitate pluribus laudat Procopius de bello Persico. Lib. I. p. 30 et 31. ἀλλ' ὁ μὲν Θεοδόσιος ἔζη τὸ 346—395, ὅτε ἔζη καὶ ὁ Πρόκλος, ὁ δὲ Ἰουστῖνος ὁ Θρᾷξ ἤκμαζε τὸ 450—527· φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ μὲν Βανδούριος ἠπατήθη, ἂν μὴ ἀπατῶμαι ἐγὼ, τὸ δὲ ὑπ' ἐμοῦ ἀναφερόμενον ἐκ τῆς Ἀνθολογίας ἀναφέρεται εἰς τὸν ἡμέτερον ἐπὶ Θεοδοσίου Πρόκλον.

(1) Διὰ δὲ τὰς 32 ἡμέρας εἶχον στιχουργήσει,
«Τῷ κ' ἐγὼ ἠττηθείς, δυσὶν ἤμασι καὶ τριάκοντα»

δεμίαν ἀξίωσιν ἐχόντων περὶ τῆς ἐπιτυχίας ἢ μὴ, καὶ ἀναγγελλόντων ὅτι προσηλωθέντες εἰς τὸ κείμενον τοῦ ἀοιδίμου Κωνσταντίου μετεγλωττίσαμεν τὸν τέταρτον στίχον κατὰ λάθος· διότι εἴπομεν τριακονταδύο ἡμέρας, ἀντὶ τριάκοντα, ὡς εἴδομεν εἰς τὸ μάρμαρον, ἀλλ' ἐπηνωρθώσαμεν καὶ τοῦτο, ὡς φαίνεται ἐν τῷ ἡμετέρῳ αὐτῶν ἐξελληνισμένῳ ἐπιγράμματι· οἷον,

Νηλὴς μειλιχίοισι μὲν ἡγεμόσιν ποθ' ὑπείκειν
Κέκριμαι, τυράννοις δ' ἐκλελοιπόσι δάκτυλον αἴρειν·
Πάντα δὲ Θευδοσίῳ, οἷς τ' εἴκει τηλεθάουσιν.
Ἥμασιν ἐν τριάκοντα δαμεὶς κ' ἐγὼ ἡττηθείς τε, (1)
Πρόκλου σπεύδοντος, στήριξ' αὔραις κάρηνον.

§. 50. Ἀνακεφαλαιοῦντες δὲ πάνθ' ὅσ εἴπομεν, παραφράζομεν ἱστορικώτερον ἀμφότερα τὰ ἐπιγράμματα εἰς τὴν ὁμώνυμον ἑκατέρου πεζὴν φράσιν· οἷον,

α) Τὸ ῥωμαϊκόν·

Ego obeliscus (eram) jussus quondam (esse) difficilis parere Dominis serenis (Constantino Magno etc.) et (jussus eram) portare palmam (quondam parere solis) tyran-

nis extinctis(Pharaonibus praeteritis). Cum autem omnia cedunt Theodosio et sua perenni progenie,sic (hoc modo et ob hanc causam) ego victus et domitus elatus (sum) ad auras superas (in) diebus triginta sub Proclo Judice.

β). Τὸ ἑλληνικόν (τὸ ἡμέτερον δηλ.)

«Ἐγὼ ὁ ὀβελίσκος ἐλογίσθην ποτὲ ὅτι τοῖς μὲν γα»ληνοῖς βασιλεῦσι (τῆς Κωνσταντινουπόλεως) ὑπῆρξα »ἀπειθὴς, εὐπειθὴς δὲ τοῖς πάλαι ἀπογενομένοις τυ»ράννοις Φαραώ· ἐπεὶ δὲ πάντα ὑπείκει Θεοδοσίῳ καὶ »τῇ αὐτοῦ ἀειθαλεῖ γενεᾷ, διὰ τοῦτο κἀγὼ δαμασθεὶς »καὶ (οἱονεὶ γνωσιμαχῶν) ἡττηθεὶς, ἀνυψώθην εἰς τὸν »ἀέρα ἐν τριάκοντα ἡμέραις, Πρόκλου τῷ ἔργῳ ἐπι»στατοῦντος.» καὶ πεπεισμένοι ὅτι ἡ μακαρία τοῦ μακαρίου Κωνσταντίου ψυχὴ μᾶς εὐλογεῖ, ἂν τινα τῶν ἑαυτοῦ ὑπὲρ τοῦ γενικοῦ καλοῦ βελτιόνωνται καὶ ὅτι δὲν θέλουσι ποσῶς δυσαρεστηθῆ τῶν ἐπιζώντων ὅσοι ἐνδιαφέρονται εἰς τὰ Βυζαντινὰ, ἀνίσως μοίρα τινὶ ἀφανεῖς ἡμεῖς ἀγωνιῶμεν νὰ φανῶμεν τηλαυγεῖς ἐπὶ ὁρίζοντος ἤδη προκατειλημμένου ἐνεύφημίαις ἀδιαφόρων, μεταβαίνομεν ἐπὶ τὸ βάθρον τοῦ Ὀβελίσκου.

§. 51. Δ'. Τὸ βάθρον τοῦ Ὀβελίσκου, καὶ οἱ τέσσαρες χάλκεοι κύβοι. Ἀπὸ τῆς στήσεως τοῦ Ὀβελίσκου καὶ κατωτέρω λήθη δικαίως μετεκάλυψε τί τὰ πρὸ τούτου ἦτο τὸ συλλίθωμα τοῦτο καὶ εἰς τί ἐχρησίμευε τὸ ὑποκείμενον βάθρον τοῦ ὀβελίσκου· οὔτε ἔγγραφος οὔτε στοματικὴ περὶ αὐτοῦ πληροφορία διασώζεται· διὸ καὶ ἅπαντες ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μέχρις ἡμῶν οἱ παρερχόμενοι καὶ ἐ-

πισκεπτόμενοι, εἶδον τὸ βάθρον, ἐξέλαβον αὐτὸ τοιοῦτον καὶ ἀντιπαρῆλθον, γράψαντες οἱ φιλοτιμηθέντες ὅ,τι αὐτοῖς ἐπῆλθεν· εἶδον τοὺς ἐπ' αὐτοῦ χαλκοῦς πεσσοὺς ἢ κύβους, καὶ ἐξέλαβον ἴσως αὐτοὺς τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς ἐπικρατοῦσαν νεόχμωσιν τοῦ ἐν γένει δεσπόσαντος ἀρχιτεκτονικοῦ ῥυθμοῦ· εἶδον τὰ ἀνάγλυφα καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ λιθογλυφήσαντος ἢ μᾶλλον ἐλεεινολόγησαν τὴν παρακμάσασαν ἑρμογλυφικήν· (§. 21. ὑποσημ. 1 καὶ §. 45 καὶ 53 (1)). ἅπαντες εἶπον, εἰς τὸν ἄλλον ἀποδεχόμενοι, ἀμύθητα καὶ πολλὰ, καὶ δικαίως ἅπαντες ἐγκολπωθέντες αὐτὰ ἐπιστεύσαμεν· ἀλλ' οἱ ἐπὶ τοῦ βάθρου τούτου χάλκεοι κύβοι, ἐφ' ὧν ἐρείδεται ὁ μέγας καὶ βαρύσωμος ὀβελίσκος, ἑδραιοτέραν ἄραγε καὶ στερροτέραν καθιστῶσι τὴν στάσιν αὐτοῦ, ἢ ἀνίσως ἡ βάσις αὐτοῦ ἐφήπτετο ὅλως τοῦ βάθρου τῆς ἄνω ἐπιφανείας σημεῖον σημείου; ὄχι βέβαια· πλημμέλημα λοιπὸν ἀρχιτεκτονικῆς προνοίας καὶ ῥυθμοῦ εἶναι οἱ τέσσαρες οὗτοι ἀστράγαλοι, ἀκρισίαν μᾶλλον ἢ τολμηρὰν τέχνης κομψότητα καταγγέλλοντες τοῦ Ἀρχιτέκτονος· διότι οὐδεὶς οὔτε τῶν πάλαι σταθέντων οὔτε ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις μετασταθέντων κιόνων καὶ ὀβελίσκων ἴσταται ἐπὶ βάθρου μεσολαβούντων ἀστραγάλων καὶ κύβων· φαίνεται δὲ ὅτι ἡ μὲν ἀρχαιοτέρα μηχανικὴ κατήγγειλε τὸν τολμηρὸν νεωτερισμὸν τοῦ Βυζαντινοῦ ἀρχιτέκτονος, ἡ δὲ μεταγενεστέρα τὸν ἀπεσκοράκισεν· οἷον, ὁ ἐν τῷ τμήματι Τραφαλγγὰρ τοῦ Λονδίνου (Trafalgarsquare) κίων τοῦ Νέλσωνος ἵσταται ἐπὶ τοῦ βάθρου του ἄνευ κύβων, ὁ ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς Ὁμονοίας

τῶν Παρισίων ὀβελίσκος ὁμοίως, ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τοῦ Πομπηίου ὁμοίως, ὁ τοῦ ἐν Ῥώμῃ Κίρκου τοῦ Καρακάλλα ὁμοίως, ἡ εἰς τιμὴν τοῦ Δουϊλίου ἐν Ῥώμῃ ἐμβολοκόσμητος στήλη (Columna rostrata) ὁμοίως. Ἦτοι ἀβέλτερος λοιπὸν ἦτο ὁ ἀρχιτέκτων (ὅπερ δὲν ἦτο), παίζων ἐν τοῖς ὑπουδαίοις καὶ τηλικοῦτον ὄγκον ἐμπιστευόμενος εἰς τέσσαρας κύβους μᾶλλον παρὰ εἰς τὴν ὅλην τοῦ βάθρου ἐπιφάνειαν καὶ τὸ σῶμα, ἢ ἡμεῖς παρεγνωρίσαμεν (ὅπερ καὶ ἀληθὲς) τὸ μηχάνημά του, νὰ μὴ ῥίψῃ δηλ. τὸ ὅλον βάρος τοῦ ὀβελίσκου εἰς τὸ ὑποκείμενον βάθρον, ἀλλὰ νὰ διανείμῃ τὸ βάρος εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας αὐτοῦ διὰ τῶν πεσσῶν. Ταῦτα καί τινα ἄλλα δεδομένα περὶ ὧν ἐν τοῖς ἑξῆς θέλω εἰπεῖ, μ' ἔπεισαν ἐπισκεπτόμενον συνεχῶς καὶ ἐξετάζοντα τὸ μνημεῖον ὅλον, νὰ ὑποπτεύσω ὅτι τὸ νῦν βάθρον τοῦ ὀβελίσκου ἦτο τῶν Βυζαντίων βωμὸς θεότητός τινος παρ' αὐτοῖς, οἷον, τοῦ Διὸς ἢ τῆς Ἥρας ἢ τῆς Ἑκάτης ἢ τοῦ Ἀπόλλωνος κτλ. καὶ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τούτου ὀλιγώτερον περὶ τὸ κέντρον στερεοῦ, ὡς ἦσαν ἐν γένει καὶ ἅπαντες οἱ λιθόκτιστοι βωμοί, ἐστήθη ὁ ὀβελίσκος, διανεμηθέντος τοῦ βάρους κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Δυναμικῆς ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος εἰς τὰ ἄκρα διὰ τῶν χαλκῶν κύβων· μετὰ δὲ ταῦτα περιεκόπη ὁ βωμὸς εἰς σχῆμα βάθρου, ὡς ἔχει τὴν σήμερον, ἐνεκολάφθησαν δὲ τὰ ἐπὶ τῶν τεσσάρων ἐπιφανειῶν ἀνάγλυφα, ὅτε μηχανισμὸς τῆς μεταφορᾶς καὶ τῆς ἀναστηλώσεως καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς τριακονθημέρου ἐργασίας καὶ αἱ ἱπποδρομίαι· ἄλλως, ἤθελεν εἶσθαι ἀνήκουστος καὶ γελοῖος ἀναχρονισμός. Ὁ ἀναγνώστης παρακαλεῖται νὰ ὑπομείνῃ ν' ἀναγνώσῃ καὶ τοὺς περὶ

τούτου λόγους μου, καὶ, ἂν μὴ πεισθῇ, ἂς μείνῃ ἀκλόνητος εἰς ὅσα προαπεδέχθη.

§. 52. Περιγραφὴ τοῦ βάθρου. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὑπάρχει ἐστρωμένη κρηπὶς ἐξέχουσα αὐτοῦ δύο βαθμίδας ἑτεροπλατεῖς καὶ συναπαρτιζομένας ἐσωτερικῶς ἐκ διαφόρων συνηρμολογημένων λίθων. Ἐπὶ τῆς κρηπῖδος ταύτης κεῖται μονόλιθος, πλατεῖα καὶ εὐπαγὴς μαρμαρίνη πλάξ, εἰς τῆς ὁποίας τὸ μὲν ἀνατολικὸν πρόσωπον εἶναι ἐγχαραγμένη ἡ Λατινικὴ ἐπιγραφή, εἰς δὲ τὸ δυσμικὸν ἡ Ἑλληνική, εἰς δὲ τὸ βόρειον, τὸ μηχανικὸν σκεύασμα τῆς ἐκεῖ μεταφορᾶς τοῦ ὀβελίσκου καὶ τὸ τῆς ἀνυψώσεως αὐτοῦ, εἰς δὲ τὸ μεσημβρινὸν αἱ ἁρματηλασίαι. Περὶ τὸ χεῖλος τῆς ἄνω ὁριζοντίου ἐπιφανείας τῆς πλακὸς ταύτης ὑπάρχουσιν ἐνσκαφαί, εἰς τὰς ὁποίας συνεδέοντο διὰ σιδηρῶν κλειθρίδων ἕτεροι λίθοι ὀρθομαρμαρηδὸν, ἀπεξηλωθέντες μετὰ ταῦτα (1)· εἰς ἑκάστην δὲ τῶν τεσσάρων τῆς πλακὸς γωνιῶν ὑπάρχει ἐπιτεθειμένος εὐμεγέθης ὄγκος κυβικὸς, Συηνίτου ἐρυθροῦ λίθου εὐπαγοῦς καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν πεσσῶν ἐρείδεται ὁ στυλοβάτης, ἐφ' οὗ ἀνυψοῦται ὁ ὀβελίσκος ἐπὶ τῶν χαλκῶν του ἐρειδόμενος κύβων. Τὰ μεταξὺ τῶν Συηνιτῶν κύβων κενὰ κατέχονται ὑπὸ τῆς ἰδίας ὑποκειμένης ἐπιγραφοφόρου πλακὸς πληρούσης αὐτὰ ἐντελῶς δι' ἰδίων ἐξοχῶν καὶ φαίνεται ὅτι τὸ πρὸς τὸ κέντρον διάστημα δὲν εἶναι εὐπαγῶς πεπληρωμένον, ἀλλ' ὑπόκενον. Τοῦ δὲ στυλοβάτου ὅστις εἶναι ὄγκος μονόλιθος (πλὴν τῆς ἄνω μεσημβρινο-δυτικῆς αὐτοῦ γω-

(1) Βλπ. κατωτέρ. §. 54.

νίας συμπληρουμένης ἐξ ἑτέρου τεμαχίου) ἑκάστη τῶν τεσσάρων πλευρῶν εἶναι πεπληρωμένη ἀναγλύφων προσώπων· καὶ ἡ μὲν βόρειος παριστάνει ἐν σκηνώματι τὸν Θεοδόσιον μετὰ τῶν δύω του υἱῶν Ἀρκαδίου καὶ Ὀνωρίου (καὶ δύω σωματοφυλάκων) θεωμένους τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἀναστηλώσεως, ἡ δὲ δυσμικὴ, τὸν ἴδιον ὡσαύτως δεχόμενον τὰ δῶρα τῆς ὑποταγῆς τῶν ἡττηθέντων ἐθνῶν· ἡ δὲ μεσημβρινὴ τὸν ἴδιον ὡσαύτως θεώμενον τὰς ἁρματηλασίας τοῦ ἱπποδρόμου, ἡ δὲ ἀνατολικὴ τὸν ἴδιον ὡσαύτως κρατοῦντα στέφανον νὰ στεφανώσῃ τὸν ἀναῤῥηθέντα νικητὴν ἐν τῷ σταδίῳ(1)·ἐπὶ δὲ τῶν τεσσάρων γωνιῶν τοῦ ςυλοβάτου ὑπάρχουσιν οἱ χάλκεοι κύβοι, σχεδὸν καθέτως κείμενοι ἕκαστος ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου Συηνίτου, καὶ ὑποβαστάζοντες τὸν ἐφ' ἑαυτῶν ἀνυψωμένον ὀβελίσκον. Τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ βάθρου διαπερᾷ ἄνωθεν ἐπὶ τὰ κάτω μέχρι τῆς κρηπῖδος κάθετος ὀπὴ διαμέτρου παλαιστῆς, ἥτις πρὶν ἡ διέλθῃ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν κάμπτεται πρὸς τὰ ἔσω ὑπὸ γωνίαν πρὸς τὸν ὁρίζοντα 30°, εἰς δὲ τὸ στόμιον αὐτῆς συνέρχονται διάφορα αὐλάκια διατρέχοντα τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ στυλοβάτου· τὴν ὀπὴν ταύτην οἱ μὲν παρεῖδον, οἱ δὲ ἑρμήνευσαν ὡς ἐνσκαφὴν ἐν ᾗ ἐνεπηγνύετο ἱστὸς σημαίας ἢ τὸ λάβαρον, ὅτε ἐτελοῦντο ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ἀγῶνες· ἐγὼ δὲ ἤθελον παραδεχθῆ τὴν γνώμην ταύτην ἀνίσως ἡ ὀπὴ μὴ διϊκνεῖτο ἄνωθεν μέχρι τῆς κρηπῖδος, καὶ ἀνίσως μὴ ἦτο γωνιώδης καὶ καμπτὴ, ἀλλ' εὐθεῖα καὶ κάθετος, καὶ ἔλειπον τὰ εἰς τὸ ςόμιον αὐτῆς συνερχόμενα αὐλάκια τῆς ἄνω ἐπιφανείας· διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι τὸ εὐμέγεθες καὶ ἐν μέρει συνηρμολογημένον ἐξ ὀγκωδῶν λίθων τοῦ-

το βάθρον ἦτο βωμὸς τῶν Βυζαντίων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ Θεοδόσιος θέλων νὰ καταστρέψῃ τὴν εἰδωλολατρείαν τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑποστηρίξει ὁ ἀποςάτης Ἰουλιανὸς (1), ἀνεστήλωσε τὸν ὀβελίσκον· μετὰ δὲ τοῦτο περιελάξευσε τὸν πρότερον βωμὸν εἰς σχῆμα στυλοβάτου, καὶ περιέγλυψεν εἰς τὰς τέσσαρας πλευρὰς αὐτοῦ τὰ εἰσέτι σωζόμενα ἀνάγλυφα, τὰ ὁποῖα λέγουσιν οἱ γράψαντες ὅτι εἶναι κακόῤῥυθμα (d'un mauvais style), ὡς εἶναι καὶ τῷ ὄντι, ἀλλ' ἐκ τούτου πορίζονται καὶ τὴν παρακμὴν τῆς ἑρμογλυφικῆς καὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

§. 53. Ἂν ἄλλα διασωθέντα λείψανα τέχνης χορηγῶσι τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἰκάσῃ τις καὶ ἐκτιμήσῃ τὴν κατάστασιν τῶν συγχρόνων πρὸς αὐτὰ τεχνῶν, δὲν δύναμαι ἐγὼ τοὐλάχιστον νὰ πεισθῶ ὅτι τοῦτο δύνανται καὶ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἀνάγλυφα τοῦ βάθρου τοῦ ὀβελίσκου (2)· τοὐναντίον μάλιστα ἐνισχύουσι τὴν πεποίθησίν

(1) Βλ. W. B. de Presle Grèce Moderne σελ. 63. καὶ R Poujoulat hist. de Constantinople Tom. 1. pag. 72—76 καὶ 104. Ὁ πορφυροῦς κίων (Τσεμπερλὶ-τασσι) μετεκομίσθη ἐκ Ῥώμης ἐπὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου· εἶχεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς του τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος ἀκτινωτοῦ· ὁ Μ. Κωνστ. μετέβαλε τὰς ἀκτῖνας εἰς ἥλους, καὶ μετωνόμασε τὸ ἄγαλμα ἴδιον ἑαυτοῦ ἀνδριάντα, μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ἰουλιανὸς τὸν μετωνόμασεν ἴδιον ἑαυτοῦ, ἐπὶ δὲ Θεοδοσίου μετωνομάσθη ἀνδριὰς τοῦ Θεοδοσίου· ἐπὶ δὲ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ κεραυνὸς κατέστρεψε καὶ τὸν ἀνδριάντα καὶ τὸ ἄνω μέρος τοῦ κίονος. Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ἐπεσκεύασε τὸν κίονα, ὡς φαίνεται τὴν σήμερον, διὰ νὰ φέρῃ σταυρὸν εὐμεγέθη.

(2) Ὁ βουλόμενος νὰ λάβῃ ἰδέαν τινὰ, ποῖος, πότε καὶ πῶς συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀλλοίωσιν καὶ ἔκπτωσιν τῶν ὡραίων τε-

μου (ἀν ἦναι ἐνισχύσεως ἀνάγκη) τὰ οὕτω κακῶς λελαξευμένα ἀνάγλυφα (1) ὅτι ὁ λίθινος οὗτος ὄγκος προωρισμένος εἰς ἄλλην χρῆσιν ἀρχῆθεν, ὡς προείρηται, μετεποιήθη εἰς στυλοβάτην τοῦ ὀβελίσκου· ἐπειδὴ δὲ ἐλιθογλυφεῖτο ὑπὸ τῶν λιθοξόων ὡς ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἔκπαλαι, μὴ ὢν ὑπὸ τὴν διάθεσιν αὐτῶν καὶ τὴν ἁρμοδιότητα τῆς λιθοξοϊκῆς διὰ τὸ ἀμετακίνητον, διὰ τοῦτο ἐξέφευγε καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ σμυλίου· ὁ τοιχογράφος ἀπαιτεῖται νὰ ἵσταται μετάρσιος πλησίον τοῦ τοιχογραφουμένου σώματος, ὁ ξοανιστὴς καὶ ὁ λιθοξόος ἀπαιτεῖ νὰ συναρμόζῃ τὰ ξύλα καὶ τὰ μάρμαρα πρὸς ἄλληλα, ἤδη προκατειργασμένα. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράδοξον ἀνίσως οἱ λιθοξόοι οἱ ἐργαζόμενοι ἐπὶ τοῦ εἰρημένου λιθίνου ὄγκου μὴ ἐδυνήθησαν ν' ἀπεικονίσωσι τὰ ἀντικείμενα καλλιτεχνικῶς, καὶ αὐτὸς ὁ Φειδίας καὶ ὁ Πολύκλειτος καὶ ὁ Κανόβας, ἄπαγε τῆς βλασφημίας, ἀνίσως διετάσσοντο νὰ λιθοξοήσωσι τὸ μάρμαρον τοῦτο, ὡς ἔκειτο, ἢ ἤθελον ἀρνηθῆ καὶ ὑποστῆ πᾶσαν ὀργήν, ἢ δὲν ἤθελον ἀναδείξει τελειότερον ἀνάγλυφον· εἶναι, νομίζω, δίκαιον εἰς τὰς κρίσεις ἡμῶν νὰ λαμβάνωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς περιστάσεις. Ὅτι δὲ ὁ στυλοβάτης ὁ καθέτως τετρημένος ἦτο προωρισμένος εἰς ἄλλην, ὡς εἴρηται, χρῆσιν καὶ ὅτι τὰ ἐπ' αὐτοῦ ἀνά-

γνῶν τῆς φυλῆς ἡμῶν, ἃς ἀναγνώσῃ τὸν K. W. B. De Presle (Gèce Moderne chap. IV σελ. 30—35 κφξ.)

(1) Ὑπεθέσάν τινες, ὅτι ἑκάστη πλευρὰ τοῦ βάθρου διαφόρου Αὐτοκράτορος εἰκονίζει πράξεις· ἀλλὰ τὰ παθήματα τοῦ πορφυροῦ κίονος (ἀνωτ. §. 52 (1)) καὶ ὅσα λέγει ὁ προμνημονευθεὶς K. W. B. de Presle (ἔνθα ἀνωτέρω), καταστρέ-

γλυφα ἐλιθοξοήθησαν μετὰ ταῦτα ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς. —α') Ἡ κάθετος ὀπὴ ἐκ τῶν ἄνωθεν ἐπὶ τὴν κρηπῖδα εἶναι εἰς τέσσαρα μέρη κατὰ μῆκος αὐτῆς ἀνεῳγμένη, καὶ τοῦτο διότι ἀπεκόπη ἡ ἀντιστοιχοῦσα πλευρὰ (ὁ φλοιὸς) ὑπὸ τοῦ λιθοξόου κατεργαζομένου διὰ τοῦ σμυλίου καὶ τοῦ ἐγκοπέως τὸν λίθον αὐλακωτὸν ἐπὶ τὸ κομψότερον.—β') Τὸ ἐπὶ τὸ βόρειον πρόσωπον τοῦ στυλοβάτου λελαξευμένον σκήνωμα, ἔνθα παριστάνεται ὁ Θεοδόσιος μεθ' ὧν προείπομεν (§. 52.) θεώμενος τὴν ἀναστήλωσιν τοῦ Ὀβελίσκου, πρὸς τὸ ἄνω μέρος εἶναι καμαρωτὸν (1), τὸ δὲ ἡμικύκλιον ἢ τὸ τόξον εἶναι ἀκανόνιστον. ἐνῷ τὰ τῶν δύω ἄλλων σκηνωμάτων εἶναι κανονικά, καὶ τὸ μὲν πρὸς ἀριστερὰ τοῦ ἐπισκεπτομένου (τὸ πρὸς ἀνατολὰς) ἄκρον τοῦ τόξου στηρίζεται ἐπὶ κιονοκράνου κίονος ὁλοκλήρου μετὰ τοῦ βάθρου, τὸ δὲ πρὸς δεξιὰ (τὸ πρὸς δυσμὰς) ἀποπερατοῦται ὑπεράνω τῆς ὁριζοντίου εὐθείας καὶ στηρίζεται οὐχὶ ἐπὶ κιονοκράνου ἀλλ' ἐπί τινος τετραγώνου κυβικοῦ ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸ κιονόκρανον τοῦ πρὸς τ' ἀριστερὰ κίονος, κορμὸς δὲ κίονος πρὸς τὸ δυσμικὸν (ἢ δεξιὸν) μέρος δὲν ὑπάρχει, διότι ὑπάρχει τὸ πρῶτον ἄνοιγμα τῆς καθέτου ὀπῆς· ἐν βραχυλογίᾳ τὸ σκήνωμα τοῦτο εἶναι κολοβὸν, ἐξοικονομημένον καὶ κατεσκευασμένον,

φουσι τοιαύτην ὑπόθεσιν. Τῶν Βυζαντινῶν ἕκαστος ἐβούλετο ἅπαντα νὰ ἰδιοποιηθῇ αὐτὸς. ἀπαξιῶν ν' ἀποδώσῃ τι πρὸς τὸν προκάτοχόν του, τὸν ὁποῖον ἢ ἐδολοφόνει, ἢ ἐξεθρόνιζε καὶ ἐξετύφλονε, καὶ διὰ τοῦτο, ὡς λέγομεν «τὸ ἔκαμαν ῥόῦδι.»

(1) Τριῶν σκηνωμάτων τὰ ἄνω μέρη εἶναι καμαρωτὰ, τὸ δὲ ἀνατολικὸν εἶναι εὐθύγραμμον.

ὅσον ἐνέδιδεν ἡ φύσις τοῦ λίθου, ἐνῷ τὰ τῶν λοιπῶν πλευρῶν σκηνώματα, ὡς εἴπομεν, εἶναι ἀκέραια καὶ κανονικά. Ἡ δὲ αὐτοψία θέλει διασαφήσει τὰ σκοτεινὰ καὶ ἐπικυρώσει τὰ ἀμφιβαλλόμενα. Ἀλλ' εἰς τί ὁ τοσοῦτον εὐμεγέθης βωμὸς καὶ πόθεν ἐκ τῆς ὀπῆς εἱκάζεται τοιαύτη τοῦ λίθου τούτου χρῆσις δυνατὸν ν' ἀντιτάξῃ τις τῶν ἀναγνωστῶν, εἴτε διαπορῶν εἴτε νὰ μάθῃ βουλόμενος. Ταῦτα πρὸς τὸν ὀρεγόμενον νὰ πληροφορηθῇ ἀναπτύξας, θέλω ἐπανέλθει ὅθεν ἐξέβην.

§. 54. Εἰ καὶ διὰ τὸ μέγεθος τοῦ βωμοῦ καὶ τὸ ὕψος δυνατὸν νὰ ὑποκρούσῃ τις ὅτι διὰ νὰ θυσιάζῃ τις ἐπὶ τηλικούτου βωμοῦ, ἔπρεπε νὰ ἦναι ἡ ἀεροβάμων ἢ κάτοικος ἀεροπόλεως, λύεται ὅμως πᾶσα ἀπορία, ὅταν τις ἐνθυμηθῇ — ἀ) ὅτι οἱ Βυζάντιοι ἐκφράζοντες μετὰ τῶν Περινθίων τὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους εὐγνωμοσύνην των ἔστησαν ἐν τῷ Βοσπόρῳ τρεῖς εὐμεγέθεις εἰκόνας, ἑκκαιδεκαπήχεις (1) — β') Τὸ τῶν Ἑβραίων θυσιαστήριον ἐν μὲν τῇ ἐρήμῳ ἦτο πέντε πήχεων τὸ μῆκος, πέντε πήχεων τὸ εὖρος καὶ τριῶν πήχεων τὸ ὕψος (2), ἐν δὲ τῇ Ἱερουσαλὴμ ἦτο εἴκοσι πήχεων τὸ μῆκος, καὶ εἴκοσι πήχεων τὸ εὖρος καὶ δέκα πήχεων τὸ ὕψος (3), δὲν εἶναι λοιπὸν παράδοξον, ἀνίσως καὶ οἱ Βυζάντιοι τιμῶντες ἢ τὴν πολιοῦχον Ἄρτεμιν, ἢ ἑτέραν τινὰ θεότητα, κατεσκεύασαν τοσοῦτον εὐμεγέθη βωμὸν, ἐφ' ὃν καὶ θῦται καὶ ἱερεῖα ἀνέ-

(1) Δημοσθ. περὶ στεφάν. § 256. Bremi

(2) Ἔξοδ. ΚΖ'. 1. 2.

(3) Β'. Παραλειπ. Δ'. παράβλ. καὶ Ἰεζεκιὴλ ΜΓ'. 13, 16

βαινον διὰ χοϊκῆς ἀναβάθρας· ἡ δὲ ὀπὴ, ἥτις διὰ τὴν θέσιν, τὴν εὐρύτητα καὶ τὴν καμπὴν αὐτῆς ἐμφαίνει ὅτι ἦτο προωρισμένη εἴς τινα χρῆσιν, οἷον, ὑποδοχὴν καὶ χώνευσιν ὑγρῶν, συνετέλει νὰ δέχηται τὰ ἐκ τῶν καιομένων ὁλοκαυτωμάτων ἐκρέοντα ὑγρὰ καὶ κατοχετεύη ταῦτα εἰς τὸ ἔδαφος, ὅπου ἐχωνεύοντο ἀπορροφώμενα ὑπὸ τοῦ ἐπεδαφίου χώματος. (Σημειούσθω δ' ἐν παρόδῳ ἐνταῦθα ἡ τοῦ ἀρχιτέκτονος πρόνοια διὰ τοὺς τέσσαρας πεσσούς). Τῶν Ἑβραίων τὸ τῶν ὁλοκαυτωμάτων θυσιαστήριον ἦτο τὸ μὲν ἄνω ἥμισυ μέρος πεπληρωμένον χώματος, τὸ δὲ κάτω ὑπὸ χαλκοῦ δικτυώματος περικυκλωμένον διὰ νὰ δύναται τὸ αἷμα τῶν θυμάτων νὰ χύνηται ὑπὸ τὸ θυσιαστήριον, εἰς τοιοῦτον σκοπὸν ἐχρησίμευε καὶ παρ' Ἕλλησιν ὁ εἰς τὰ πλάγια τῶν βωμῶν κάθετος ὀχετὸς, ὡς εἶναι ὁ φαινόμενος εἰς τὸν στυλοβάτην τοῦ ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ὀβελίσκου, καὶ ὡς τοιοῦτοι τετρημένοι βωμοὶ εὑρέθησαν εἰς διάφορα μέρη. Ἰδοὺ τί λέγει ὁ K. Anthony Bich ἐν τῷ τῶν Ῥωμαϊκῶν καὶ Ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων αὐτοῦ λεξικῷ ἐν λέξει Ara κατὰ τὴν Γαλλικὴν μεταγλώττισιν τοῦ K. Cheruel, φέρων καὶ παρεμβεβλημένον ξυλογράφημα, ἀπεικόνισμα δύω τετρημένων βωμῶν· οἷον, » ARA (θυτήριον, »βωμὸς), τοῦτ' ἔστι πᾶν ὕψωμα ὑπὲρ τὸ ἔδαφος ἐκ »χόρτου, λίθων, ὀπτῆς πλίνθου, λελαξευμένου μαρμά»ρου, ἐφ' οὗ ἐτίθουν ἢ ἔκαιον τὰς εἰς τοὺς Θεοὺς προσ»φοράς. Οἱ βωμοὶ ἦσαν ἢ κυλινδρικοὶ ἢ τετράγωνοι, »κοίλοι εἰς τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν, ὅπου ἀνῆπτον τὸ πῦρ, »καὶ ἔχοντες ὀχετὸν εἰς τὴν πλευρὰν ἢ εἰς »τὴν βάσιν, δι' οὗ ἐξέῤῥεον ἤτοι τοῦ οἴνου αἱ λοιβαὶ

»ἡ ὁ τῶν καταναλισκομένων προσφορῶν χυμός». Ἐπισυνάπτων δὲ ὁ συγγραφεὺς δύο παραλλήλους εἰκόνας »βωμῶν, ὡς εἴπομεν, λέγει·» βλέπει δέ τις τὴν μὲν κοι»λότητα εἰς τὴν κορυφὴν διὰ τὸ πῦρ, εἰς δὲ τὴν βάσιν »τὴν ὀπὴν διὰ τὴν ἐκροὴν τῶν ὑγρῶν εἰς τὴν πρὸς τὰ »ἀριστερὰ κειμένην εἰκόνα ληφθεῖσαν ἔκ τινος ζωγρα»φίας τῆς Πομπηίας, ἡ δὲ εἰκὼν ἐπὶ τὰ δεξιὰ ἀντεγρά»φη ἔκ τινος πηλίνου ἀγγείου καὶ παριστάνει τὸ ἐκρέον »ὑγρὸν ἔκ τινος ὀπῆς κατεσκευασμένης ὀλίγον τι ἀνω»τέρω. Τὰ μέρη ταῦτα εἶναι σύσιώδη εἰς πάντας τοὺς »βωμοὺς ἐφ' ὧν ἔκαιον θύματα ἢ ἔλειβον λοιβάς. Ὁ»πόθεν δὲ λείπουσιν, εἰ καὶ τὸ μάρμαρον παρομοιάζει »ἐν γένει βωμῷ, δὲν εἶναι κυρίως εἰπεῖν βωμός, ἀλλὰ »στήλη Οἱ ἀρχαιολόγοι παρορῶσι συχνάκις τὴν διαφο»ρὰν ταύτην». Συμβουλευόμενοι ἐπὶ τέλους τὴν ἱστορίαν μανθάνομεν ὅτι ὁ ἀποστάτης Ἰουλιανὸς μαινόμενος ν' ἀναστήσῃ τὴν εἰδωλολατρείαν εἰς τὸ πεῖσμα τῶν Γαλιλαίων, ὡς ὠνόμαζε τοὺς χριστιανοὺς κτλ.», πάντα λίθον ἐκίνησε διὰ νὰ ἐκπλήξῃ τοὺς δελεαζομένους· φαίνεται δὲ ὅτι παρὰ τὸν βωμὸν τοῦτον ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ κατασκηνώσας ἐσαγήνευσε τοὺς χριστιανοὺς νὰ προσενέγκωσι θυμίαμα καὶ θυσίας εἰς τοὺς ψευδοθέους του (1). Ὁ Θεοδόσιος λοιπὸν ἀποξέσας ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τούτου τὰ ἴχνη τῆς πολυθείας (ἀνωτ. §. 52) καὶ ἐγκολάψας τοὺς θριάμβους καὶ τὰ λοιπὰ θεάματα ἔστησεν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τὸν Ὀβελίσκον ὡς θρίαμβον

(1) Βλ. B. Poujoulat histoire de Constantinople Tom. 1. pag. 73—78.

τῆς ὀρθοδοξίας, ἧς περ' ἐκηρύχθη καὶ ἔνθερμος προστάτης. Καὶ ταῦτα μὲν παρεκβατικώτερον περὶ τοῦ ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ὀβελίσκου καὶ τοῦ κτιστοῦ κολοσσοῦ (1). Πεπεισμένος δὲ ὅτι ὁ ἀμερόληπτος ἀναγνώστης ἐπιδοκιμάζει καὶ ἀποδέχεται τὰ μέχρι τοῦδε ῥηθέντα ὡς ἀληθῆ καὶ ἀναμφισβήτητα, ἐπανέρχομαι εἰς τὴν κυρίαν μου πρόθεσιν, δηλ. εἰς τὴν σειρὰν τῆς ἑρμηνείας τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου.

§. 55. Ἀναγινώσκων τις τὸν τρίτον στίχον καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ τετάρτου τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου οἷον,

« Μὴ κοσμῶν αὐτὸν Πατριαρχοῦντος ἀ[Ν]όμως.
» Χάρισίν με λύων, κτλ.

δυνατὸν νὰ ὑπολάβῃ ὅτι εἶναι ἀνακολουθία λόγου ἡ σολοικοφανὴς πλοκὴ τῶν προτάσεων, (ἂν μὴ ὀνομαστικὴ ἀπόλυτος, ὡς εἴπομεν (ἀνωτ. §. 46.)), ἐὰν ἐν τῇ ῥύμῃ τοῦ λόγου ἀποδώσῃ τὴν Ἀντωνυμίαν αὐτὸν ὡς ἀντικείμενον τοῦ κοσμῶν, διότι ἡ ἀμέσως ἐπιφερομένη γενικὴ πατριαρχοῦντος ὑποδεικνύει τι τοιοῦτον σολοικοφανές. Ὀνομαστικὰς ἀπολύτους μετεχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι διὰ λόγους πολλοὺς, ὧν οἱ πλείστοι εἰς ἡμᾶς εἶναι ἄγνωστοι· τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις τεχνογράφοις λεγομένου

(1) Περὶ τοῦ Τρικαρήνου χαλκοῦ μνημείου βλ. τὴν ὑπὸ Κ. Γ. Σ. διατριβὴν ἐν τῇ Πανδώρᾳ ἀριθ. 146. ἔνθα ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ μνημεῖον ἦτο ἢ παρὰ τῶν Ἑλλήνων τῷ Ἀπόλλωνι δεκάτη ἐκ τῶν Περσικῶν λαφύρων.

Γερουνδίου, εἶναι κοινὸς χαρακτὴρ τῶν γλωσσῶν, καὶ διὰ τοῦτο εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς τῆς γλώσσης ἡμῶν ἀπαντᾶται εἰς τὰ συγγράμματα τῶν προγενεστέρων καὶ τῶν συγχρόνων, ἐφεῦγον τὴν προσοχὴν καὶ τοῦ αὐστηροτάτου κανονοστοιχοῦς γραμματικοῦ καὶ τεχνογράφου, ὡς ἐκρέει ἐκ τῆς δρακὸς ὁ ὑδράργυρος· ἀλλ' εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος πρότασιν φαίνεται σολοικοφανὴς ὁ λόγος διὰ τὸ καινοπρεπὲς τῆς συντάξεως· καταφαίνεται δὲ τὸ ὀρθὸν τοῦ λόγου, [ἂν τὸ αὐτὸν (τὸν θρόνον ὁηλ.) ἀποδοθῇ συντακτικὴ τοῦ, πατριαρχοῦντος· τὸ δὲ κοσμῶν, προσδιορισμὸς μετοχικὸς τοῦ θρόνος· οἷον, μὴ κοσμῶν (ὁ θρόνος) = ὅστις ὅμως θρόνος δὲν κοσμεῖ, δὲν διαπρέπει, δὲν λάμπει= (οὐ πέφευγε θάμβος νοῦ), ἂν αὐτὸν (τὸν θρόνον) πατριαρχῇ τις (καὶ κατέχῃ) ἀνόμως (παρανόμως καὶ ἀναξίως)· ὑπομνιμνήσκων ἐνταῦθα εἰς τὸν ἀναγνώστην τὴν φράσιν τοῦ ἕκτου στίχου τοῦ ἐπὶ τῆς μεσαίας πύλης τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ ἐπιγράμματος (ἀνωτ. §. 11 καὶ 12) εὖ Πατριαρχοῦντος, ὅλως καὶ ὄντως ἀντιθέτου πρὸς τὴν, πατριαρχοῦντος ὁ[Ν]όμως, τῆς τοῦ θρόνου ἐπιγραφῆς, ἐπεξεργάζομαι ἐπιτροχάδην τὴν λέξιν πατριαρχῶ διὰ τὴν καινοπρεπῆ σύνταξίν της· διότι ἐνῷ εἶναι ῥῆμα οὐδέτερον, λαμβάνεται ἐνταῦθα ὡς ἐνεργητικόν· τοιαῦτα δὲ ῥήματα οἱ ἀρχαῖοι, κατὰ τοὺς τεχνογράφους, εἶχον. ά) Τὰ ὡς ἐπιβατικά, ζῶ ζωὴν, βιῶ βίον, κτλ. οὕτω καὶ δι' ἰσοδυνάμου ῥηματικοῦ, «ἀλλὰ καὶ ταύτην τὴν στρατείαν θαλάσσῃ ἧσσον πλείω χρώμενοι ξυνῆλθον (1).—β') Τὰ οὐδέτε-

(1) Θουκυδ. Α'. γ'. ς.

ρα ὁλοενεργητικά· οἷον, ἀναβαίνω τὸν ἵππον, τὸ ὄρος, πλέω τὴν θάλασσαν, κτλ., ἐκτὸς δὲ τούτων ἀπαντῶνται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐνίοτε καὶ οὐδέτερα ῥήματα μεταβαιτκῶς· οἷον, «φθέγξομαι ἀγλαοτρίαιναν... μεταβᾶσαί σε (1),» κτλ. καὶ παρὰ τοῖς Ἑβδομήκοντα, ἐβασίλευσα τὸν Σαοὺλ, κτλ... ζῆσόν με. κτλ. Ἀποδιδομένης λοιπὸν ἐνεργητικῆς σημασίας εἰς τὸ πατριαρχοῦντος, ἀντικείμενον αὐτοῦ εἶναι τὸ αὐτὸν (τὸν θρόνον), ἡ δὲ ἔννοια εὐοδοῦται· οἷον, ὁ θρόνος ὅμως δὲν διαπρέπει, ὅταν πατριαρχῇ τις αὐτὸν ἀνόμως. Ἡ λέξις ἀνόμως εὑρίσκεται εἰς τὸ πρωτότυπον αομως, προσέθηκα δὲ τὸ Ν, διότι ὁ καλός μας ζωγράφος τοιαύτας παραλείψεις ἐθεώρει ἀδιαφόρους, καὶ διὰ τοῦτο ἔγραψεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πρώτου στίχου Κανου ἀντὶ Καὶ νοῦ· τὰ δὲ λοιπά του κατορθώματα τίς διηγήσεται; χωρὶς δὲ τούτου ἡ λέξις ἀνόμως εἶναι κατάλληλος διότι ὑπαινίττεται ἱστορικόν τι συμβεβηκός· οἷον, τὸ ἔτος 1075—1080 ἀπὸ Χριστοῦ, Αὐτοκράτωρ μὲν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο Μιχαὴλ ὁ Δούκας, Πατριάρχης δὲ ὁ Κοσμᾶς, ἀνὴρ ἀμαθὴς μὲν, ἀλλὰ θεοσεβὴς καὶ δίκαιος, ὅστις σταθμίζων τὸ βάρος τῆς ἐπιμόχθου καὶ ὑπευθύνου ταύτης ὑπουργίας, παρητήθη μετὰ πέντε ἔτη ἀπὸ τῆς ἀναγορεύσεώς του (ὁηλ. τὸ 1080). Τὸ ἴδιον ἔτος (1080) εἰσήλασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς καὶ ἐγένετο Αὐτοκράτωρ, πατριάρχης δὲ ἦτο συνωμότης αὐτοῦ Εὐνοῦχός τις μοναχὸς Εὐσράτιος καλού-

(1) Πίνδαρ. Ὀλυμπ. Α'. 59— 68.

μενος, ἄνθρωπος ἀγράμματος καὶ μηδαμινός, ἐπατριάρχευσε δὲ τρία ἔτη, καὶ καθὼς τὸ ἔτος 380 ἐξεθρονίσθη ἐπὶ Θεοδοσίου ὁ Ἀρειανόφρων πατριάρχης Δημόφιλος καὶ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Ναζιανζηνοῦ Γρηγορίου, οὕτω καὶ ὁ εὐνοῦχος Εὐστράτιος φωραθεὶς (μυρίως διότι ἤλλαξε φρόνημα!) ἐξεθρονίσθη αὐτοκρατορικῇ διαταγῇ τὸ 1083 καὶ προεχειρίσθη πατριάρχης ὁ γραμματικὸς Νικόλαος. Ὁ θρόνος λοιπὸν κατεσκευάσθη ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, Πατριαρχοῦντος Νικολάου τοῦ γραμματικοῦ καὶ διαταγῇ Αὐτοκρατορικῇ συνετάχθη τὸ ἐπίγραμμα, καὶ ἐτέθη ἐν αὐτῷ ἡ λέξις ἀνόμως, ὑπαινιττομένη καὶ στηλιτεύουσα τὸν Εὐνοῦχον Εὐστράτιον, ὅστις παρὰ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς Κανόνας!!! ἠθέλησε νὰ πατριαρχεύσῃ· χάριν δὲ τῶν περιέργων ἂς μοι ἐπιτραπῇ βραχεῖα περὶ εὐνούχων παρέκβασις.

§. 56. Εὐνοῦχος· ἡ λέξις εἶναι σύνθετος ἐκτοῦ εὐνὴ — (κλίνη, στρωμνὴ) καὶ τοῦ ἔχω = (κρατῶ, τηρῶ, φυλάττω) = εὐν-ό εχος = εὐνοῦχος) (1), καὶ σημαίνει τὸν ἐπιτετραμμένον τὴν τήρησιν τοῦ ἀμιάντου τῆς τῶν συζύγων κοίτης, καὶ τοιοῦτος ἦτο βέβαια ὁ τῆς βασιλίσσης Αἰθιόπων Κανδάκης εὐνοῦχος (2)· λέγεται δὲ τοιοῦτος ἢ ὁ φύσει ἀνίκανος ἢ ὁ ἐκτετμημένος ὑπ' ἄλλου ἢ ὑφ' ἑαυτοῦ (3), μεταφορικῶς δὲ ὁ διὰ

(1) Ὁ Εὐστάθιος ἐτυμολογεῖ τὴν λέξιν ἄλλως, ἐν Ἰλιάδ. Χ. στίχ. 44, καὶ ἐν Ὀδυσ. 1. στίχ. 524. βλέπε καὶ Δάμμιον ἐν λ. εὔνις.

(2) Πράξ. Ἀποστόλ. Η'. 27, 34, 36. 38. 39.—(3). Ματθ. ΙΘ'. 12.

λόγους θρησκευτικοὺς νεκρόνων τὰς φυσικὰς αὐτοῦ ὁρμὰς καὶ ἀπεχόμενος καὶ αὐτοῦ τοῦ νομίμου γάμου. Τὰ Ἀσιανὰ ἔθνη διὰ νὰ ἀρθῇ πάσης ὑπονοίας ἴχνος συνείθιζον νὰ ἐκτελῶσι τὴν ἀντίθεον καὶ ἀπάνθρωπον ἐγχείρισιν ταύτην εἰς οὓς ἀνετίθουν τὴν πρόνοιαν καὶ τήρησιν τῆς παστάδος. Ἡ λεξις ἀναφέρεται ἐν τῇ Δ'. Βασιλειῶν (Θ'. 32. ΚΔ. 12, 15. Κέ. 13)· συνειθίζοντο δὲ οἱ εὐνοῦχοι ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς Ἀσίας νὰ προσέχωσι καὶ τὰς ἀποκλείστους ἡγεμονίδας (Ἐσθὴρ, Β'. 3. καὶ Δανιὴλ, Α'.)· ἐπειδὴ δὲ παρὰ Πέρσαις (καὶ Ὀθωμανοῖς) αἱ κυριώτεραι ὑπηρεσίαι ἐπετρέποντο εἰς τοὺς εὐνούχους (Πράξ. Ἀποστόλ. Η'. 17.), φαίνεται ὅτι ἡ λέξις ἄλλοτε ἐσήμαινεν ἐν γένει τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς Αὐλῆς (Γενέσ. ΑΘ'. Ι. 7.) Δὲν ἐξέφυγεν ἐν τούτοις τὸ ἀπάνθρωπον τοῦτο ἔργον τὸν πανόπτην τῆς ἀκορέστου κερδοσκοπίας ὀφθαλμόν. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει (1) ὅτι, «Πανιώνιός τις Χῖος ὁ ὁποῖος ἔ»καμε τὴν κατάστασίν του ἀπὸ ἔργα ἀνοσιώτατα, »διότι ἀγοράζων εὐειδῆ παιδία εὐνούχιζεν αὐτὰ, καὶ »ἔπειτα ἐπώλει αὐτὰ εἰς τὰς Σάρδεις καὶ τὴν Ἔφε»σον διὰ μεγάλας ποσότητας, διότι παρὰ τοῖς βαρ»βάροις, οἱ εὐνοῦχοι εἶναι πολυτιμότατοι, εἶχεν ἐκτέ»μει καὶ Ἑρμότιμόν τινα Πηδασέα, ὅστις πωληθεὶς εἰς »τὴν Περσίαν καὶ γενόμενος μέγας παρὰ τῷ βασιλεῖ »Ξέρξῃ κατέβη ἐπὶ τῆς στρατείας αὐτοῦ ἐπὶ τὴν Ἑλ»λάδα εἰς τὴν πόλιν Ἀταρνέα καὶ εὑρὼν ἐκεῖ τὸν »Πανιώνιον, ἔπεισεν αὐτὸν νὰ φέρῃ καὶ τὴν σύζυγόν

(1) Βιβλ. Η'. 104. Βλ. Βλαστοῦ χιακὰ, Τόμ. Α'. σελ. 120.

»του καὶ τὰ τέκνα του καὶ νὰ κατοικήσῃ ἐκεῖ· πεισθεὶς »δὲ ὁ Πανιώνιος εἰς τοὺς φιλοφρονητικοὺς λόγους τοῦ »Ἑρμοτίμου μετέφερεν εἰς Ἀταρνέα τὴν σύζυγόν του »καὶ τὰ τέκνα του. Ἀφοῦ δὲ ὁ Ἑρμότιμος ἔλαβεν ὑπὸ »τὴν ἐξουσίαν του τὸν Πανιώνιον πανοικεί, τῷ ἔλεγε τὰ »ἑξῆς· » Κάκιστε ἄνθρωπε, ὅστις ἀπέκτησας κατά»στασιν ἀπο ἀνοσιωτάτων ἔργων, ὁποῖα οὐδεὶς ἀνθρώ»πων ἔπραξε, τί κακὸν σ' ἔκαμα ἐγὼ ἢ κανεὶς ἀπὸ τοὺς »ἰδικούς μου, ἢ σὲ ἢ κανένα ἀπὸ τοὺς ἰδικούς σου, ὥστε »ἀντὶ ἀνδρὸς μ' ἔκαμες νὰ ἦμαι τίποτε; Τοιαῦτα ποιῶν »τότε ἐφαντάζου ὅτι θέλεις λανθάσει τοὺς θεούς, οἱ »ὁποῖοι διὰ τὰς ἀνοσίους πράξεις σου δικαίως σ' ἔφε»ραν εἰς τὰς χεῖράς μου, ὥστε δὲν θέλεις εὑρεῖ ἀνα»ξίαν τῶν ἔργων σου τὴν ἐκδίκησιν, τὴν ὁποίαν μέλλω »νὰ σὲ κάμω». Ἀφοῦ τὸν ὠνείδισε τοιαῦτα, ἔφερε τὰ »παιδία του ἐκεῖ ἐμπρὸς καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ τὰ εὐ»νουχίσῃ καὶ τὰ τέσσαρα ἔκαμε δὲ τοῦτο ἀναγκαζό»μενος. Ἀφοῦ δὲ ἔπραξε τοῦτο ὁ Πανιώνιος, τὰ παιδία »ἀναγκαζόμενα εὐνούχισαν καὶ ἐκεῖνον. Τοιουτοτρόπως »εὗρε τὸν Πανιώνιον ἡ ἁμαρτία. (μετάφ. Γ. Ῥαδινοῦ.)»

§. 57. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις θεοτήτων τινῶν ἱερεῖς καὶ ἰδίως οἱ τῆς Κυβέλης, ὀνομαζόμενοι Γάλλοι (1) αὐτευνουχίζοντο· ὁ Χριστιανισμὸς ἔχει πολλὰ τοιαῦτα ἀποπλανήσεως παραδείγματα, μάλιστα δὲ μεταξὺ τῶν ὠριγενιστῶν. Ἐν Ρώμῃ οἱ σπάδωνες (2) δὲν ἦσαν δεκτοὶ

(1) Βλ. Λουκιαν. περὶ Συρίας Θεοῦ.

(2) Σπάδων καὶ Θλαδίας καὶ εὐνοῦχος εἶναι συνώνυμα μετὰ διαφορετικῆς ἐτυμολογίας· τὸ σ π ά δ ω ν ἴσως παρήγαγε

ὡς μάρτυρες ἐπὶ δικαστηρίου· ἡ Ἐκκλησία ἀποκλείει τοὺς θλαδίας τῆς ἱερωσύνης, καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἀπεκλείοντο· «Οὐκ εἰσελεύσεται θλαδίας οὐδὲ ἀποκεκομμένος εἰς ἐκκλησίαν Κυρίου (1)». Εἰ καὶ οἱ εὐνοῦχοι ἐν γένει εἶναι ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα ἀδύνατοι, ἄστατοι, παλίμβουλοι, χαῦνοι, δόλιοι, ψεῦσται καὶ χαμερπεῖς (2), πολλοὶ ὅμως τούτων, χάριν τῶν αἰσχρῶν εἰς τὰς αἰσχρὰς τῶν κυρίων των ἀσελγείας λειτουργιῶν ἀπέκτησαν ἐπ' αὐτοὺς μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν ἄλλων, ὡς ὁ Βαγώας ἐν Περσίᾳ, ἐν Αἰγύπτῳ ὁ Φωτινός, ὁ Νάρκισσος ἐν Ῥώμῃ καὶ ὁ Πάλλας καὶ ὁ Σπῶρος· ἐν δὲ Κωνσταντινουπόλει ὁ Εὐτρόπιος· διεκρίθησαν ἐν τούτοις καί τινες διὰ τὴν εὐφυίαν καὶ τὰς ἀρετάς των, καὶ τοιοῦτοι ὑπῆρξαν ὁ φιλόσοφος Φαβωρῖνος, ὁ Ναρσῆς ὁ καταπολεμήσας τοὺς Ὀστρογόθους, καὶ ὁ τοῦ Σουλτὰν Σουλεϊμάνη Μέγας Βεζύρης Ἀλῆς. Παπαπέμπων δὲ τὸν ἀναγνώστην εἰς διάφορα συγγράμματα περὶ εὐνούχων (3), ἐπιτίθημι τέλος εἰς τὴν παροῦ-

τὸ τῆς καθομιλουμένης σ π α ν ό ς. Βλ. τὰς περὶ τοῦ Δελφικοῦ Εἰ παρατηρήσεις μου.

(1) Δευτερον. ΚΓ'. Ι. — Λευϊτικ. ΚΑ'.— 20.

(2) Δὲν ὑπάγονται δὲ καὶ εἰς οὐδὲν τῶν πέντε γενῶν τῆς Γραμματικῆς, διότι οὔτε γένους ἀρσενικοῦ, οὔτε θηλυκοῦ, οὔτε οὐδετέρου, οὔτε κοινοῦ, οὔτε ἐπικοίνου εἶναι ὁ εὐνοῦχος.

(3) Περὶ εὐνούχων, μουνούχων, αὐτευνουχίστων καὶ ἑτεροευνουχίστων βλέπε Α. Κοραῆ Ἄτακτ. Τόμ. Α', σελ. θ'. καὶ ιά. Τόμ. Δ'. σελ. 336. Τόμ. Ε'. σελ. 79. καὶ Παπιστικ. ἐλέγχ. Μέρ. Α'. σελ. 38. καὶ Προλεγ. σελ. λς'. (α). καὶ Κ. Οἰκονόμ. ἐπιστολιμ. Διατριβ. σελ. 139. κ.φ.ξ. καὶ Ἀποστολ. Καν. ΚΑ'—ΚΔ. ΟΖ'. ΟΗ'. καὶ Συνοδ. Νικ. Καν. Ι'. καὶ Φωτ.

σαν παρέκβασιν ἐπιλέγων ὅτι, καθὼς κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν Ἀποστολικῶν Κανόνων ὁ μετὰ τοὺς Ἀποστόλους μέγας κατὰ τὸν Ἱερώνυμον διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης αὐτευνούχιστος Ὠριγένης καθηρέθη ἀπὸ πρεσβυτέρου τῆς Παλαιστίνης, κατὰ τοὺς αὐτοὺς Ἱεροὺς Κανόνας εὐπροσώπως ἐκθρονισθεὶς καὶ ὁ εὐνοῦχος Εὐστράτιος, ἐστηλιτεύθη καὶ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, ὡς πατριαρχεύσας ἀνόμως, καὶ ἔρχομαι εἰς τὸ προκείμενον τοῦ λόγου.

§. 58. Τοῦ τετάρτου στίχου· οἷον,

ΧΑΡΙΣΙΝ ΜΕΛΥΩΝ ΑΟΥΜΙΟΥ Ω . . .ΗΑ

τὸ μὲν πρῶτον ἡμιστίχιον περιέχει τὴν Μετοχὴν Λύων ἥτις ἀποδίδεται εἰς τὸ Θρόνος καὶ ἑρμηνεύεται ἀναφορικῶς μὲν ὡς ἡ προηγηθεῖσα μὴ κοσμῶν (=ὅστις δὲν διαπρέπει (1), ὡς εἴπομεν), ἀλλὰ μετά τινος εὐχῆς καὶ ἱκετηρίου πεποιθήσεως· οἷον, ὅστις (θρόνος) εἴθε λύοι με (καὶ λύσει με βέβαια) = εἴη με λύων = εἴθε νὰ μὲ λυτρόνῃ (καὶ θέλει βέβαιά με λυτρόνει)· δίδω δὲ τοιαύτην σημασίαν διὰ τὴν ὑπερκειμένην δοτικὴν τοῦ ποιητικοῦ αἰτίου χάριτιν, ὡς ἀπαντῶμεν αὐτὴν συνεχῶς

Νομοκαν. Τίτλ. Α', Κεφ. ΙΔ'. καὶ ἑρμην. Θ'. Βαλσαμῶνος εἰς τὸν Ἁ. Κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ Α'. Συνόδου.

(1) Αἱ ἀναφορικαὶ Μετοχαὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἀπαντῶνται ἐν γένει ἔναρθροι, ὡς καὶ αἱ ἀοριστολογικαί· εὑρίσκονται δὲ καὶ ἄναρθροι ἐνότε ἀναφορικαί· οἷον « Οἱ παῖδες αὐτοῦ (τοῦ Ἡρακλέους) ἔφευγον μὲν Εὐρυσθέα, ἐξηλαύνοντο δὲ πάντων τῶν Ἑλλήνων *αἰσχυνομένων* μὲν τοῖς ἔργοις, *φοβουμένων* δὲ τὴν Εὐρυσθέως δύναμιν» οἵτινες (Ἕλληνες) ἠσχύνοντο μὲν . . . ἐφοβοῦντο δὲ, κτλ. Λυσ. ἐπιτάφ. §. 12. ἐκδ. Ἰακωβσ.

ἐν τοῖς τροπαρίοις καὶ ταῖς εὐχαῖς τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας· οἷον, »Χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μο»νογενοῦς σου υἱοῦ, κτλ. κτλ. Εἰς ὄντινα δὲ φαίνεται παράδοξον ὅτι ὁ ποιητὴς ἀποδίδει θαυματουργὸν καὶ σωτικὴν δύναμιν εἰς τὸν Θρόνον, τὸ ἱερὸν τῆς ἐκκλησίας σκεῦος, τοῦτον παραπέμπω εἰς τὴν Ἁγίαν γραφὴν (1), ἔνθα θέλει ἰδεῖ καὶ πιστεύσει, ἂν θέλῃ, ὅτι τὴν μηλωτὴν τοῦ Ἠλιοὺ καὶ ἀκεραίαν καὶ διχότομον τρέμει ὁ Ἰορδάνης καὶ στρέφεται εἰς τὰ ὀπίσω· ἔπειτα τὴν τοιαύτην δύναμιν ἀπονέμει ὁ ἐπιγραμματοποιὸς εἰς τὸν θρόνον οὐχὶ Ἰδιοφυῆ, ὡς ἐν τῷ ἠλέκτρῳ καὶ πανταχοῦ ἐνοικεῖ ἰδιογενὴς ὁ ἠλεκτρισμὸς κτλ. ἀλλὰ χάρισιν ἐνεργουμένην· διότι, οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα (2) ». ἀλλὰ τίνος χάρισι θέλει λυτρόνει τὸν συνταξάμενον τὴν ἐπιγραφὴν ὁ θρόνος, ἢ μᾶλλον τὸν ἀφιερωτὴν αὐτοῦ ; τοῦτο ἴσως θέλομεν ἀνακαλύψει ἐφεξῆς. Τὸ δὲ δεύτερον ἡμιστίχιον ΑΟΥΜΙΟΥ. . . ΩΗΑ εἶναι κατ' ἐμὲ ἀκατάληπτον· καὶ ὑποπτεύω ὅτι ἡ παραφθορὰ τῆς ἐπιγραφῆς οὐχὶ μόνον ἐκ ῥᾳθυμίας καὶ ὀλιγωρίας ἐγένετο τοῦ θρονογραφήσαντος αὐτὴν ζωγράφου, ὡς προερρέθη, ἀλλὰ καὶ ἐκ προθέσεως, ὡς θέλω εἰπεῖ ἐξ εἰκασίας ἐν τοῖς ἑξῆς. (§. 68. γ'). Ἐν τούτοις ἐπειδὴ ἕκαστος κέκτηται τὸ δίκαιον νὰ διανοηθῇ, νὰ συνδυάσῃ, νὰ ὑποθέσῃ (ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ὀρθοῦ λόγου), καὶ νὰ πορισθῇ τοὐλάχιστον κατὰ πιθανολογίαν ἔννοιάν τινα ἐκ παντὸς σκοτεινοῦ καὶ ἀμφιβαλλομένου χωρίου, διὰ τοῦτο ἄνευ τινὸς ἀντιποιή-

(1) Βασιλ. Δ'. Κεφ. Β'. 8. 14. (2) Λουκ. Α'. 36.

σεως ἀλλοτρίου δικαίου ἢ ἀξιώσεως ἐπιβολῆς τῆς γνώμης μου, προτείνω ἣν ἐδυνήθην περὶ τοῦ παρεφθαρμένου ὁπωσδήποτε ἡμιστιχίου τούτου καὶ τῶν λοιπῶν μερῶν τῆς ἐπιγραφῆς, νὰ σχηματίσω πεποίθησιν· ἐξετάζω λοιπὸν πρῶτον τὰ τελευταῖα τοῦ ἡμιστιχίου τρία γράμματα Ω. . . ΗΑ. ἔπειτα τὰ ὑπερκείμενα ΑΟΥΜΙΟΥ.

§ 59. Μεταξὺ τοῦ Ω καὶ τοῦ Η σώζονται τρία στίγματα οὕτω, Ω. . . Η. τὸ δὲ Α, το τελευταῖον γράμμα τοῦ στίχου, μόλις χωρεῖ εἰς τὴν ἐπιγραφοφόρον ἐμπρόσθιον ἐπιφάνειαν τοῦ θρόνου, διότι ἄρχεται ἀμέσως ἡ τρίτη πλευρὰ, προωρισμένη νὰ χωρέσῃ τοὺς δύο τελευταίους στίχους τοῦ ἑξαστίχου καὶ τὴν χρονολογίαν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ εἰρημένον Α εἶναι συντεθλιμμένον καὶ συμπεπιεσμένον τὰ σκέλη ἐν τοῖς στενοῖς. Ὑποπτεύω λοιπὸν ἐξ εἰκασίας ὅτι τὸ, Ω. . . ΗΑ, εἶναι Ω'μέγ'ἠδ' Ἄλφα=(ὠμέγ'ἠδ' ἄλφα= ὠμέγα καὶ ἄλφα), κατὰ τὰ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου (1)· οἷον, «Ἐγὼ εἰμὶ τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, λέ»γει ὁ Κύριος, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν (2) καὶ ὁ ἐρχόμενος (Ἰε»χοβὰχ), ὁ παντοκράτωρ «καὶ,» ἐγώ ἐμι τὸ Α καὶ

(1) Κεφ. Α'. 8. καὶ 11. καὶ ΚΒ'. 13.— (2) Σημειωτέα μὲν ἡ φράσις διὰ τὸ πρωθύστερον, ὁ ἦν καὶ ὢν κτλ. ἀντὶ ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν, ὡς λέγομεν ἐν τῷ κειμένῳ· περίεργος δὲ διὰ τὸ ἔναρθρον ῥῆμα ἰσοδυναμοῦν πρὸς μετοχικὸν ἐπίθετον παρῳχημένου χρόνου· τοιαῦτα δὲ ἔχει καὶ ἡ καθομιλουμένη· οἷον, ἀπὸ τὸ «(Χριστὸς) ἀνέστη, ἐδημιούργησε τὸ κύριον ὄνομα» ὁ Ἀνέστης, ἀπὸ τὸ ζήσω, ὁ Ζήσης, καὶ ἀπὸ τὸ εὐκτικ. ζῴην, ὁ Ζώης, οὕτω καὶ εἰς τὸ τραγῴδιον «ὁ ἀγαπῶ δὲν εἶν' ἐδῶ'»=ἴσως, ὃν ἀγαπῶ= ὁ ἀγαπητός μου. Οὕτω καὶ ὄνομα ἀντὶ ῥήματος· οἷον, ἀναθεμάμε—σε—τον, μας—σας—του;—κτλ.

»τὸ Ω, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος (1)» Ἂν δὲ ἡ θέσις αὐτῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ εἶναι πρωθύστερος· οἷον, Ω (μέγ') ἠδ' Α(λφα), ἀντὶ Α(λφ') ἠδ' Ω'(μέγα), τοῦτο δὲν κωλύει τὸν ποιητὴν ν' ἀλλοιώσῃ τὴν τάξιν, ἀρκεῖ τὸ μέτρον νὰ τηρηθῇ· διότι, ἂν ἡ πολυωνυμία, κατὰ τὸν Λουκιανὸν (2), ὑπερείδῃ τὸ πίπτον τοῦ μέτρου καὶ ἀναπληροῖ τὸ κεχηνὸς τοῦ ῥυθμοῦ, ἂν αἱ λεγόμεναι ὑπὸ τῶν τεχνογράφων τμήσεις, οἷον, »κατὰ ταῦρον ἐδηδὼς» κατεδηδὼς ταῦρον κτλ. (3), ἂν Ἀποκοπαὶ καὶ Προσχηματισμοί, ἂν Ἐπιλήψεις Μέτρων ἐπιτηδεύονται ποιητικῇ ἀδείᾳ διὰ τί τάχα νὰ μὴ γείνῃ καὶ τοιαύτη τις ἀνθυπαλλαγὴ χρονικῆς διαδοχῆς καὶ ἀντικατάστασις, ἀείποτε τηρουμένων μέτρου, ἐννοίας καὶ ῥυθμοῦ; ἔπειτα τοιαύτη ἀνθυπαλλαγὴ ὑπάρχει καὶ εἰς τὸ προμνημονευθὲν παράδειγμα τῆς Ἀποκαλύψεως, οἷον, »Ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος=ὁ ἦν καὶ ὁ ὢν »καὶ ὁ ἐρχόμενος. Ὑπάρχει εἰς τὰ τροπάρια τοῦ Ἁγ. Ἰ. τοῦ Δαμασκηνοῦ μιμηθέντος τὸν εὐαγγελιστήν· οἷον, »ὁ ὢν καὶ προὼν= ὁ προὼν καὶ ὁ ὢν· ὑπάρχει εἰς τὸ 20 ἐπίγραμμα τοῦ Α', τόμου τῆς Ἀνθολογίας τῶν ἐπιγραμμάτων, εἰς τὸν Σωτῆρα Χριστόν· οἷον,

Ἀρτιφανὴς, πολιοῦχε, παλαιγενὲς, υἱὲ νεογνέ.
Αἰὲν ἀϊδίων προεόντε, ὑπέρτατε, ὔστατε, Χριστέ.
Ἀθανάτοιο πατρός τε ὁμόχρονε, πάμπαν ὁμοῖε.

(1) Εὐαγγελ. Ἰωαν. ἔνθα ἀνωτ. Α'. 4, 17. Β'. 8. παράβ. Ἡσαΐ. ΜΑ'. 4. ΜΔ'. 6. καὶ ΝΗ'. 12. — (2) Ἐν Τιμωνι. § ά, (3) Τμῆσιν εἰς τὴν καθομιλουμένην ἔχομεν εἰς τὰς φράσεις «πάρα τὸ ξήλωσες» «πάρα τὸ καμες= τὸ παραξήλωσες, τὸ παράκαμες.»

Τὰ γράμματα λοιπὸν Ω... ΗΑ κεῖνται ἀντὶ Α, ΗΩ, ἀντὶ Ἄλφα ἠδ' Ωμέγα. Ἐνταῦθα ἐπιχειρῶ μικράν τινα παρέκβασιν περὶ τοῦ Α. Ω, καὶ μετ' αὐτὴν ἐπανέρχομαι εἰς τὴν σειρὰν τοῦ λόγου μου.

§. 60 Τὰ στοιχεῖα Α. Ω, ὡς συμβολικὴ ἐπιγραφὴ ὑπὸ ἄλλην ὅμως ἔννοιαν, κατ' ἐμὲ, εὑρίσκονται εἰς τὸ μέτωπον μιᾶς τῶν λαρνάκων πορφυρίτου λίθου τῶν ἐκτεθειμένων εἰς τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ ποτὲ ναοῦ τῆς Ἁγ. Εἰρήνης (τὰ νῦν Τζεπχανὲ ἐν Βυζαντίῳ (1)). Εἰς τὸ μέτωπον λοιπὸν τῆς λάρνακος ταύτης ἐντὸς στεφάνου ὑπάρχει γεγλυμμένος σταυρὸς καὶ ὑπὸ τὸ ὁριζόντιον κέρας αὐτοῦ ἑκατέρωθεν τοῦ καθέτου στύλου τὰ γράμματα Α καὶ Ω, οὕτω Α┼ω. Σημαίνει δὲ τὸ τοιοῦτον σύμβολον ὅτι ὁ ἐντεθαμμένος χριστιανὸς ὑπῆρξεν ὠκύμορος, δηλ. ἐγεννήθη καὶ μετὰ χρόνον ὀλίγον (ἢ μῆνάς τινας) ἀπεβίωσε· καὶ πιθανὸν νὰ ἦναι λάρναξ ἐν ᾗ ἐναπετέθη ὁ πρωτότοκος υἱὸς Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ· διότι τούτου τοῦ Αὐτοκράτορος υἱὸς πρωτότοκος, ὡς λέγει ἡ ἱστορία, ἀπέθανεν ὢν ἔτι ἐν σπαργάνοις (2)., καὶ μοὶ φαίνεται ὅτι δὶ αὐτὸν σχεδὸν εἶναι συντεταγμένον τὸ ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ ἐπίγραμμα (3)· οἷον,

Ὅστις καὶ τίνος εἰμί, τὰ πρόσθεν γράμματα φράζε[Ι,Ν]
Ἀμφὶ δ' ἐμῆς μοίρης πᾶς ἐδάκρυσε λεώς.
Οὕνεκεν οὐκ ἔφθην χλαῖναν περὶ αὐχένι θέσθαι,
Κώμῳ ἐν ἠγαθέῳ παυσάμενος βιότου.

(1) Βλ. τὰ Ἀνάμικτά μου. σελ. 11—17.

(2) Βλ. B. Poujoulat hist. de Constantinople. Tom. 1, pag. 143. — (3) Τόμ. Γ'. σελ. 394. Ἐπίγραμ. 275.

Εἶπον ὅτι τὰ στοιχεῖα Α, καὶ Ω εἰς τὴν λάρνακα σημαίνουσι ταχύποτμον, διότι εἰς τὸν ἐνταφιασμένον βροτὸν ν' ἀποδοθῇ τὸ Α καὶ Ω κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ εὐαγγελιστοῦ εἶναι ἀσέβεια καὶ τώρα καὶ τότε καὶ πάντοτε. Πολλοὶ γνωρίζουσιν ἀνέκδοτόν τι περί τινος Πάπα ἐπιθυμήσαντος νὰ μάθῃ τί ἀξίζει· ὁ ἐρωτηθεὶς τῷ ἀπήντησεν· «εἶσαι, Ἁγιώτατε Πάτερ, Βικάριος μὲν τοῦ Χριστοῦ, ὄχι δὲ καὶ Χριστός.— καὶ βέβαια, ἀπεκρίθη ὁ »Πάπας· Ἀλλ' ὁ Χριστὸς, ὑπέλαβεν ὁ ἐρωτηθεὶς, ἐ»πωλήθη τριάκοντα ἀργύρια, σὺ ἄρα, τὸ πολὺ πολὺ, »ἀξίζεις ὡς εἰκοσιεννέα». Ἐκτὸς δὲ τούτου μανθάνομεν ἐκ τῶν Ἀτάκτων τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ (1) ὅτι ὁ Πτωχοπρόδρομος τὸν Μανουὴλ τὸν Κομνηνὸν ὠνόμασεν Ἐμμανουὴλ=(Χριστὸν,) ἀλλὰ παρὰ σαρανταπέντε (παρὰ τὴν συλλαβὴν δηλ. Ἐμ. ἰσοδύναμον τῷ ἀριθμῷ 45) (2). Ἰδοὺ ὁ στίχος τοῦ Πτωχοδρόμου.

»Ἐμμανουὴλ Παμβασιλεῦ παρὰ σαρανταπέντε.»

τὸν στίχον τοῦτον τοῦ Πτωχοπροδρόμου ὑπομνηματίζων ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς, ἐν τοῖς ἑαυτοῦ Ἀτάκτοις, ὡς ἀρτίως εἴπομεν, λέγει περὶ αὐτοῦ αὐταῖς λέξεσι τὰ ἑξῆς·

(1) Τόμ. Α'. σελ. 284, στίχ. 374.

(2) Οὕτω καὶ οἱ τοῦ Πτωχοπροδρόμου προγενέστεροι ἀφοσιοῦντες ἑαυτοὺς τὰ πρὸς τὴν θρησκείαν εἶχον. Μανουὴλ (Σαβὲλ κτλ.) (ἀπὸ Χρισ. 363) τοῦτο ἐτήρησαν καὶ οἱ μεταγενέστεροι· ἐν ἄλλοις ἐσημειώσαμεν ὅτι ἡμεῖς μὲν τὸ Ἐμμανουὴλ διὰ τοὺς προειρημένους λόγους μετεποιήσαμεν, Μανουὴλ, οἱ δὲ Εὐρωπαῖοι ἀπέκοψαν καὶ τοῦτο καὶ ἔχουσι τὰ Noël=(Ναυὴλ=Μανουὴλ)=τῷ παρ' ἡμῖν Χριστός· ἐντεῦθεν τὰ παρ' ἡμῖν *Χριστούγεννα* λέγονται παρ' αὐτοῖς Noël.

§. 61. »Ὁ στίχος, Ἐ μ μ α ν ο υ ὴ λ... σ α ρ α ν »τ α π έ ν τ ε εἶναι ὑπογεγραμμένος ἀπὸ κεφαλῆς ἕως »τέλους μὲ κοκκίνην γραμμήν· ἆρα διὰ τὸ Πορφυρο»γέννητον τοῦ Μανουήλ; ἆρα διότι ὁ στίχος ἐκρίθη »βλάσφημος, καὶ διὰ τοῦτο ἄξιος νὰ ἐξαλειφθῇ; ἆρα »διότι ἐθαυμάσθη ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστας, ἴσως καὶ ἀπὸ »αὐτὸν τὸν ποιητήν, ὡς σοφώτατον καὶ κομψότατον »ἐπινόημα; Τοῦτο κρίνω πιθανώτερον· ἐθαυμάσθη ὁ »στίχος, ὡς αἴνιγμα σχολαστικὸν, ἄξιον τῶν πλειο»τέρων ἐκείνης τῆς χρονικῆς περιόδου λογίων· ἄξιον »ἀκόμη καὶ τῆς συνήθους πρὸς τοὺς Αὐτοκράτορας κο»λακείας τῶν ταλαιπώρων Γραικορωμαίων· Ἰδοὺ ἡ λύ»σις τοῦ θαυμαστοῦ αἰνίγματος: Ὄ ν τ ω ς, ΜΑΝΟΥΗΛ »ε ἶ σ α ι Θ ε ὸ ς ἐ π ί γ ε ι ο ς ὅ μ ο ι ο ς τ ο ῦ Π α μ β α»β α σ ι λ έ ω ς ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ (ἤγουν τοῦ Χριστοῦ) »καὶ ἄ λ λ ο δ ὲ ν σ ε δ ι α κ ρ ί ν ε ι ἀ π ' ἐ κ ε ῖ ν ο ν »π α ρ ὰ ὁ τ ε σ σ α ρ α κ ο ν τ α π έ ν τ ε ἀ ρ ι θ μ ό ς. »Μὰ τὴν ἀλήθειαν! ἂν προσθέσῃς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ »Μ α ν ο υ ὴ λ τὰ δύω πρῶτα στοιχεῖα τοῦ Ἐ μ μ α»ν ο υ ὴ λ, Ἐμ (τὰ ὁποῖα ἀντιστρεφόμενα, με, σημαί»νουσι 45), μεταμορφόνεται πάραυτα, ὁ Αὐτοκράτωρ »τῶν Ῥωμαίων Μ α ν ο υ ὴ λ εἰς τὸν Παμβασιλέα »Χριστὸν τὸν ἐπονομασθέντα Ἐ μ μ α ν ο υ ή λ. Πό»σους σχολαστικοὺς ἐκίνησεν εἰς κρότον, καὶ πόσον »πλειοτέρους εἰς φθόνον, τὸ θαυμαστὸν τοῦτο τοῦ »Πτωχοπροδρόμου αἴνιγμα!». Ἐκ τῶν εἰρημένων, πι-στεύω, πείθεται ὁ ἀναγνώστης ὅτι τὰ εἰς τὴν λάρνακα λελαξευμένα Α, Ω δὲν ὑπαινίττονται ἐντεθαμμένον, Α ἰ ώ ν ι ο ν Θ ε ὸ ν, ἀλλὰ σημαίνουσι τὴν γέν-

νησιν καὶ τὴν ταχεῖαν φθορὰν (τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος) τοῦ ἐνταφιασμένου. Ἔρχομαι ἤδη εἰς τὸ τῆς ἐπιγραφῆς Ω ἠδ' Α.

§. 62. Δυνατὸν ὁ ἀναγνώστης ν' ἀντιτάξῃ νοερῶς πρὸς τὰ εἰρημένα μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν, διὰ τί, ἐνῷ εἶναι γεγραμμένον Ω καὶ Α πρέπει ν' ἀναγνωσθῇ ὁλοκλήρως Ω (μέγα) ἠ δ' Α(λφα); ἀποκρίνομαι. Οἱ μὲν ἀρχαῖοι καὶ ἐπρόφερον καὶ ἔγραφον τὰ γράμματα τοῦ Ἀλφαβήτου ὁλόκληρα, ὁσάκις προὔκειτο νὰ τὰ ὀνομάσωσιν· ὁ Κρατύλος τοῦ Πλάτωνος καὶ ἡ τῶν Φωνηέντων δίκη τοῦ Λουκιανοῦ μαρτυροῦσί μου τὸν λόγον μετὰ τοῦ ἐξῆς Ἡρωελεγείου, ἐπιγράμματος τοῦ ἐπὶ τοῦ μνήματος τοῦ σοφιστοῦ Θρασυμάχου ἐν Χαλκηδόνι· οἷον.

Τοὔνομα, Θῆτα Ῥῶ Ἄλφα Σὰν Γ Μῦ Ἄλφα Χῖ Οὖ
Σάν. Πατρὶς, Χαλκηδὼν ἡ δὲ τέχνη, σοφίη (1)

Οἱ δὲ μεταγενέστεροι ἔγραφον μόνον τὸ σχῆμα καὶ ἀπήγγελλον ὁλόκληρον τὸ ὄνομα, ὡς φαίνεται εἰς τὰ μνημονευθέντα χωρία τῆς Ἀποκαλύψεως (ἀνωτ. §. 59.) Εἰς τὰ παιδαγωγεῖα πρὸ τῆς εὑρέσεως καὶ τῆς παραδοχῆς τῆς ὠφελιμωτάτης Λαγκαστρινῆς (Ἀλληλοδι-

(1) Ἀνθολογ. Τόμ. Γ'. σελ. 413: ἐπίγραμμ. 359. παράβαλε τὰ εἰς τὴν Ἰλιάδα κατὰ Ῥαψῳδίαν Ἀκρόστιχα Στεφάνου τοῦ Γραμματικοῦ, ὅπου ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τοῦ Ἀλφαβήτου γράφονται ὁλόκληρα (βλ. Ἀνθολογ. Τόμ. Β'. σελ. 159 ἐπίγρ. 385), οὕτω πάντα σχεδὸν καὶ τὰ τῆς Ὀδυσσείας. Εἰς τὴν καθομιλουμένην ἔχομεν δημοτικὰ ἄσματα ἀκρόστιχα ὁλοκλήρου τοῦ Ἀλφαβήτου· οἷον, Ἄλφ' ἀγάπη μου μεγάλη· ποῦ στὸν κόσμον δὲν εἶν' ἄλλη. κτλ, κτλ. καὶ, Ἄλφα, ἀρχὴ τοῦ κόσμου γίνεται κτλ. κτλ. καὶ Ἄλφα, θέλω ν' ἀρχινήσω, κτλ. κτλ.

δασκαλικῆς) μεθόδου ἐμανθάνομεν τὰ στοιχεῖα ὀνομάζοντες αὐτὰ, μόνον δὲ ἐν εἴδει παιδιᾶς, ἀλλὰ παιδιᾶς ὠφελίμου, κατὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Μίνωος (1) πρὸς ἀπομνημόνευσιν ἡμιλλῶντο οἱ παῖδες καὶ ἐξεμάνθανον ἀντιστρόφως τὸ ἀλφάβητον κατ' ἐκφώνησιν (2). Ἀφοῦ δὲ ἀνεφάνη ἡ Ἀλληλοδιδασκαλικὴ, παρεσύρθημεν καὶ ἡμεῖς ὑπὸ τοῦ ρεύματος τοῦ νεωτερισμοῦ (οὐδένα ὑπαινίττομαι, ἁπλῆν ἐκφράζω γνώμην, εἰδεμὴ, ἄξιος εἶμαι μομφῆς,), καὶ τὸ ἐκάμαμεν ἀλλαφράγκα, παρεισαγαγόντες τὰ βωβὰ (muettes) ἀντὶ τῶν Συμφώνων, καὶ τὰς φωνὰς, ἀντὶ τῶν Φωνηέντων διότι ὁ βωβὸς, νομίζω, καὶ τῶν ἀγγέλων τὰς φωνὰς ἄν του κολλήσῃς, εἶναι καὶ μένει βωβὸς καὶ ἄλαλος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα μεταχειρίζεται κατακόρως τὴν φωνὴν, Η, ἐδάπτισαν διαφόρως καὶ τὰς ἑτερογράφους ὁμοφωνίας, ὡς φαίνεται ἐν τῷ παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει ὁδηγῷ τῆς κατὰ Σαραζῖνον Λαγκαστρινῆς μεθόδου (3)· ὑπεπτήξαμεν τὰς τοῦ Ἐράσμου καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ φωνὰς καὶ κατακραυγὰς ὅτι δὲν διαλύομεν τὰς διφθόγγους ἡμῶν ἐν τῇ ἀναγνώσει, καί περ ὀνομάζοντες αὐτὰς διφθόγγους. Δὲν ἐνεθυμήθημεν ὅτι οἱ ἡμέτεροι τεχνογράφοι οἱ ἀκριβέστατοι περὶ τοὺς ὁρισμοὺς ὠνόμασαν τὰς Διφθόγγους (φωνὰς) οὕτω, διότι, ὡς τὰ δίχρονα τοτὲ μὲν εἶναι βραχέα, τοτὲ δὲ

(1) Βλέπε τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν μου σελ. 40—41.

(2) Οἶον, ΩΨιΧιΦιΥ, Τὰ ΣιΡωΠιΟ', ΞιΝιΜιΛιΚί, ΗΘιΗΖιΕ' ΔιΓιΒιΑ, Σταυρέ.

(3) Ὑδηγ. τῆς Ἀλληλοδιδακτ. μεθόδ. ἐκδ. Β'. σελ. 101. 109, μετὰ τῶν σημειώσεων καὶ παρατομπῶν.

μακρὰ, ἡ δὲ ἀπαγγελία Δί χρονα (διὰ τὸ μόριον Δὶς) δὲν ὑποχρεόνει νὰ δίδωμεν δύο χρόνους ἐνταὐτῷ εἰς τὸ αὐτὸ δίχρονον (πλήν τινων περιπτώσεων, (ὡς εἰς τὴν λεγομένην Κοινὴν συλλαβὴν ἥτις κατὰ τοὺς ἀρχαίους νομοθέτας τῶν κανόνων, δύναται νὰ ἦναι καὶ μακρὰ ἐνταὐτῷ καὶ βραχεῖα, ὡς βλέπομεν παρὰ Ποιηταῖς, οὕτω καὶ αἱ Δίφθογγοι, τοτὲ μὲν εἶναι μονόφωνοι, τοτὲ δὲ διαλελυμέναι· οἷον, παῖς καὶ πάϊς, εὐτείχεος καὶ εὐκτίμενος, καὶ ἡ ἀπαγγελία δίφθογγος (διὰ τὸ μόριον Δις), δὲν ὑποχρεόνει νὰ δίδωμεν δύο φθόγγους (φωνὰς) ἐνταὐτῷ εἰς ἑκάστην, ὡς ἀπαιτοῦσιν οἱ Ἐρασμιανοί· ἔπειτα, ἂν κατ' αὐτοὺς ἀπαγγέλλωμεν, πῶς θέλει διακρίνεσθαι ἡ λέξις ἀὐτὴ (φωνὴ) ἀπὸ τῆς αὐτὴ (Ἀντωνυμίας), ἡ ἄϋλος ἀπὸ τῆς αὐλὸς (ντουτούκα), ἡ ψυχὴ εἶναι ἄϋλος ἢ αὐλὸς (ντουτούκα). Διὰ τί ἐπὶ τέλους οἱ Γάλλοι δὲν διαλύουσι τὴν ἑαυτῶν au ἢ aux ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ, οὐδὲ τὰς κατ' αὐτοὺς τριφθόγγους φωνὰς eau (ὕδωρ) beau (καλὸς) (1); ἀλλ' ἐπάνειμι ὅθεν ἐξέβην·

§. 63. Ἔχων λοιπὸν ἑρμηνευμένον τὸ, Ω . . . ΗΑ, ὡς ἑρμήνευσα, ἂν γείνῃ παραδεκτὴ ἡ ἑρμηνεία, ἔρχομαι ἐπὶ τὰ ὑπερκείμενα γράμματα ΑΟΥΜΙΟΥ. Ταῦτα δὲ ὑποπτεύω ὅτι εἶναι διὰ διπλοῦν λόγον κακογραφημένα καὶ διαταραγμένα ὡς καὶ ἄλλα ὑπὸ τοῦ ζωγράφου, λαμβάνων τοιοῦτον ἐνδόσιμον, τὸ μὲν ἐξ εἰκασίας,

(1) Βλ. περὶ πάντων. Γρηγορ. Παλιουρίτ. Ἑλλην. ἀρχαιολογίας τόμ. Β'. σελ. 309—326, καὶ Α. Γεωργιάδου (Λευκίου) πραγματείαν περὶ τῆς τῶν Ἑλλην. στοιχ. ἐκφωνήσεως· καὶ Κ. Οἰκονόμου περὶ τῆς Γνησίας προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

τὸ δὲ πολλαχόθεν τῆς ἐπιγραφῆς, καὶ ἐκ τῆς χρονολογίας, ἣν, ὡς προεῖπον, ἀντέγραψεν ὁ ζωγράφος, ΕΤΙ ἀντὶ ΕΤΕΙ, καὶ ἀποδέχομαι ὅτι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος στοιχεῖα ΑΟΥΜΙΟΥ εἶναι κακογραφία τῆς λέξεως ΑΜΝΟΥ = (Ἀμνοῦ ἢ Ἀρνίου), εἶναι δὲ Γενικὴ ἀποδιδομένη εἰς τὸ χ ά ρ ι σ ι ν ὡς κτητικῶς καὶ προσδιοριζομένη ὑπὸ τοῦ Ω ἠδ' Α κατ' ἐπίθεσιν (appositio) ἢ ἐπεξήγησιν, καὶ σημαίνει τὸν Παμβασιλέα Χριστὸν κατὰ τὸ τῆς Δοξολογίας «Κύριε ὁ Θεός, ὁ ἀ μ ν ὸ ς τοῦ »Θεοῦ, ὁ υἱὸς τοῦ Πατρός, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ »κόσμου κτλ. κτλ.», ὥστε κατὰ τὰ εἰρημένα ὁ στίχος ἐπανορθούμενος ἀποβαίνει

»Χάρισίν με λύων ἀμνοῦ Ὠμέγ' ἠδ' Ἄλφα (δηλ. λύων (ὁ θρόνος) ἐμὲ (παντὸς κακοῦ) χάρισι τοῦ ἀνάρχου καὶ αἰωνίου (Α καὶ Ω) ἀμνοῦ)· στίχος Ἰαμβικὸς ἑξάμετρος, ὡς καὶ οἱ προηγούμενοι μετὰ τῆς Πενθημιμεροῦς τομῆς του καὶ τῆς κατὰ συνίζησιν ἀπαγγελίας τῆς τρισυλλάβου λέξεως χ ά ρ ι σ ι ν (Βλ. τὰς Μετρικὰς)· ἐπειδὴ ἐν τοῖς ἀκροστίχοις, τὸ δεύτερον μέρος τῶν φωνηέντων, «Ε (ψιλὸν), Ὑ(ψιλον), Ὀ(μικρὸν), Ω(μέγα) παραλείπεται» διὰ τὸ μέτρον, δυνάμεθα καὶ ἐνταῦθα ν' ἀφήσωμεν τοῦ Ω(μεγάλου) τὸ δεύτερον μέρος καὶ νὰ βάλωμεν Ἀρνίου ἀντὶ ἀμνοῦ, καὶ πάλιν ἔχομεν ὁμόσημον στίχον· οἷον, χάρισίν με λύων Ἀρνίου Ὠ ἠδ' Ἄλφα (Ἀποκάλ. ἑ. 13. καὶ ς'. 1.) ἀπαγγελλόμενον καὶ αὐτὸν κατὰ Συνίζησιν εἰς τὴν πρώτην συλλαβὴν χάρισιν. Ἔχομεν λοιπὸν (κατ' ἐμὲ) μέχρι τοῦδε τοὺς τέσσαρας στίχους τῆς ἑξαστίχου ἐπιγραφῆς οὕτω διεσκευασμένους· οἷον,

»Καὶ νοῦ πέφευγε θάμβος ἑπτὰ θαυμάτων
»Τῶν πρὶν ὁ θαυμάσιος οὗτοσὶ θρόνος,
»Μὴ κοσμῶν, αὐτὸν πατριαρχοῦντος ἀνόμως,
»Χάρισίν με λύων ἀμνοῦ Ὠμέγ' ἠδ' Ἄλφα.

ἢ (χάρισίν με λύων ἀρνίου Ὠ ἠδ' Ἄλφα). Μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην διασκευὴν τῶν τεσσάρων τούτων στίχων μεταβῶμεν ἤδη εἰς ἐπίσκεψιν καὶ τῶν τελευταίων δύω, τοῦ πέμπτου δηλαδὴ καὶ τοῦ ἕκτου στίχου τῆς ἐπιγραφῆς.

§. 64. Ὁ πέμπτος στίχος τῆς ἐπιγραφῆς, οἷον,

ΑΜΠΟΠΤΟΣ ΕΙΣΙΟΥΠΑΘΩΝ

ἔπαθεν ὑπὸ τοῦ ζωγράφου διὰ πολλοὺς λόγους τῶν παθῶν του τὸν τάραχον, ὡς καὶ ὁ ἕκτος στίχος ἐν τῇ ἀρχῇ· διότι εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ταύτην τοῦ θρόνου ἀπῃτεῖτο οὐ μόνον νὰ καταχωρισθῶσι δύο στίχοι, ὡς ἐν τοῖς προηγουμένοις εἴπομεν, ἀλλὰ καὶ ἡ χρονολογία· κατηνέχθη λοιπὸν ὁ πέλεκυς κατὰ τῶν δύω τελευταίων στίχων ἐ π' ἀ σ π ί δ α κ' ἐ π ὶ δ ό ρ υ, καὶ κατέστησεν αὐτοὺς νὰ μὴ ἔχωσι μήτε εἶδος μήτε κάλλος· οὐχὶ ὀλίγον δὲ συνετέλεσεν εἰς τὰς παραμορφώσεις ταύτας, ὡς θέλομεν ἰδεῖ (§. 68. γ)) καί τις δικαιολογημένος θρησκευτικὸς φόβος καὶ πεποίθησις· ἐπιχειρῶ δὲ καὶ τὰς περὶ τούτων τῶν στίχων σκέψεις καὶ παρατηρήσεις μου ἄνευ ἀξιώσεων. Τοῦ πέμπτου λοιπὸν στίχου τὴν πρώτην λέξιν ΑΜΠΟΠΤΟΣ νομίζω ὅτι εἶναι παραμορφωμένη καὶ παρεφθαρμένη ἐκ τῆς, ΑΜΒΡΟΤΟΣ ἢ ΑΜΕΜΠΤΟΣ. Ἡ πρώτη λέξις (Ἀμβροτος) κυριωνυμουμένη ἐπὶ διαρκείας ἀντικειμένων ὡς ἀθανάτων καὶ μὴ ὑποκειμένων εἰς φθοράν· οἷον, ἄ μ β ρ ο τ ο ν αἷμα

(Ιλιαδ. Ε. 339, 870) ῥέον ἐκ τρωθέντος θείου σώματος. ἄμβροτα εἵματα (Ἰλιαδ. Π. 670, 680) = ἀθάνατοι ἐσθῆτες = ἀπαθεῖς σήψεως καὶ φθορᾶς, τεύχεα ἄμβροτα (Ἰλιαδ. Ρ. 194) = ὅπλα ἀθάνατα, τοὐτ'ἔστι στερρότατα, κτλ. φαίνεταί μοι καταλληλος· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ λέξις ἄρχεται ἀπὸ ΑΜ καὶ καταλήγει εἰς ΠΤΟΣ διὰ τοῦτο παραδέχομαι κατ' ὀφειλὴν τὴν λέξιν Ἄμεμπτος, οὐ μόνον διότι εἶναι λέξις τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης, (ἀφ' ἧς οὐδὲ βῆμα ποδὸς ἀφίσταται ὁ εὐσεβέστατος οὕτως εἰπεῖν τῆς ἐπιγραφῆς συντάκτης), ἀλλὰ καὶ διότι ἕπεται μετ' αὐτὴν λέξις καθιστῶσα τὴν μὲν πρώτην Ἄμβροτον) περιττὴν, ἀναγκαίαν δὲ τὴν ἄμεπτος, ὡς θέλομεν εἰπεῖ. Ἡ δὲ δευτέρα λέξις τοῦ πέμπτου στίχου, οἷον, ΕΙΣ εἶναι, νομίζω, βραχυγραφημένη ἀκρολεξιδὸν; (siglatim;) καίμοι φαίνεται ὅτι εἶναι βραχυγραφία τοῦ, ἐὼν εἰς ἀεὶ (ἂν μὴ ἦναι, ὢν εἰς αἰῶνας), ὥστε τὸ ὅλον νὰ ἦναι « ἄμεμπτος ἐὼν εἰς ἀεὶ) ἢ Ἄμεμπτος ὢν εἰς ἀεὶ (Ζεῦ βασιλεῦ· τῆς λεπτότητος τῶν φρενῶν ;;)· ἡ δὲ τρίτη λέξις ΙΟΥ εἶναι, νομίζω, γενικὴ τοῦ Ιὸς=δηλητήριον (φαρμάκι) καὶ εἶναι ὀνοματικὸς προσδιορισμὸς τοῦ ἄμεμπτος κατὰ σχέσιν αἰτίου (=ἕνεκα ἰοῦ)· ἡ δὲ τετάρτη λέξις ΠΑΘΟΝ κεῖται, νομίζω, ἀντὶ παθῶν, καὶ εἶναι ὀνοματικὸς προσδιορισμὸς τοῦ ἰοῦ κατὰ σχέσιν αἰτίου πρὸς τὸ αἰτιατὸν (ἢ ὑποκειμένου πρὸς τὸ ὁμόσημον ῥῆμα) = τὰ πάθη ἀποϊστεύουσι (βάλλουσι, ῥίστουσιν, ἐκτοξεύουσιν ἰὸν κτλ.)· ὥστε ὁλόκληρος ὁ στίχος ἀποβαίνει.

Ἄμεμπτος ἐὼν εἰς ἀεὶ ἰοῦ παθῶν· (ἢ Ἄμεμπτος ὢν εἰς αἰῶνας ἰοῦ παθῶν) δηλ. »εἴθε ὁ θρόνος διαμένοι εἰς αἰῶνας ἄμεμπτος τοῦ ἰοῦ τῶν παθῶν, καὶ ἀπρόσβλητος, ἅτινα, ὡς μας διδάσκει ἡ ἱστορία, ἐκόχλαζον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ὑπεκκαιόμενα ὑπὸ τοῦ δαλοῦ τοῦ Ἀντιχρίστου καὶ εἰς τῶν ὁποίων, νομίζω, τὸ μελανοδοχεῖον εἶχε βαφῇ ὁ σχεδιάσας ἐν πρωτοτύπῳ τὴν στηλιτευτικὴν ταύτην ἐπιγραφὴν κάλαμος » Τὸ μεγάλο ψάρι τρώγει τὸ μικρό·» Μεταβῶμεν εἰς τὸν ἕκτον καὶ τελευταῖον στίχον· οἷον,

ΑΧΙΜΙΟΥ ΤΗΛΑΦΙΕΡΩΚΟΤΟΣ.

§. 65. Ὁ στίχος οὗτος ὑποστὰς μετριωτέρας τὰς ἀκρωτηριάσεις τῶν συναδέλφων του, καθίσταται εὐξύνετος, νομίζω, ἂν τὰ προσημειωθέντα περὶ τῶν ἄλλων γείνωσι παραδεκτά. Τὰ πρῶτα λοιπὸν ἑπτὰ (ἢ ὀκτὼ) γράμματα συνδυαζόμενα δίδουσι τὰς ἑξῆς φράσεις. Ἄχη ἄμα τοῦ — ἄχεα [τὲ]μοῦ — Ἄχεά μου τοῦ, κτλ, ὧν ἡ μὲν πρώτη εἶναι μὲν καταλληλοτέρα ἀλλὰ γενικωτέρα, ἡ δὲ δευτέρα ὀλίγον τι παραλλάσσει, ἡ δὲ τρίτη εἶναι εἰδικωτέρα· καὶ διὰ τοῦτο κλίνω μᾶλλον εἰς τὴν παραδοχὴν ταύτης καίπερ ἀσυνδέτως ἐκφερομένης· διότι θεωρῶ τὸ ἄχη (ἢ ἄχεα=λύπη) ἄμεσον ἀντικείμενον τῆς Μετοχῆς Λύων (ὁ θρόνος)· οἷον, ὁ θρόνος οὗτος εἴθε νὰ λυτρώσῃ ἐμὲ χάριν ἀμνοῦ ἢ ἀρνίου (καὶ εἴθε νὰ λύσῃ) καὶ διασκεδάσῃ τὰς λύπας μου.(τοῦ) ὅστις, κτλ.— ΤΗΛΑΦΙΕΡΩΚΟΤΟΣ, Μετοχικὸς προσδιορισμὸς τοῦ ἐμοῦ· οἷον, ἐμοῦ τοῦ τηλαφιερωκότος=ἐμοῦ ὅστις ἀφιέρωσα τὸν θρόνον

τοῦτον· Ἡ λέξις Τηλαφιερωκότος δυνατὸν νὰ ἦναι ἡ μία, ἐν συνθέσει θεωρουμένου τοῦ Μορίου Τηλε, οἷον Τηλαφιερωκότος, ὡς εἶναι ἡ Τηλεθάων, καὶ τότε σημαίνει, ἑτοίμως, πλουσιοπαρόχως καὶ δαψιλῶς ἀφιερῶ, ὡς τῷ ὄντι καὶ μέχρι τῆς σήμερον φαίνεται ὁ θρόνος πολυτελὴς διά τε τὴν λεπτότητα τῆς ὀστρεογραφίας καὶ διὰ τὴν ἐσωτερικὴν περιστέγασιν καὶ σαμβυκτοκέντησιν τά τε πλευρὰ, τά τε νῶτα καὶ τὴν ὀροφήν· ἢ νὰ ἦναι δύο λέξεις χωρισταὶ, οἷον, τῆλ' ἀφιερωκότος· τότε ἡ λέξις τῆλε σημαίνει μακρόθεν=μακρὰν ὧν ἀφιέρωσεν ὡς εὐχὴν (τάξιμον) αὐτὸν τὸν θρόνον κατὰ τὸ τῆς Ὀδυσείας (Β'. 289)» ὥλετο τῆλε=ἐχάθη μακρὰν ὢν τῆς πατρίδος· ὁ τελευταῖος λοιπὸν στίχος καθ' ἣν ἔδωκα διασκευὴν εἶναι·

Ἄχεά μου τοῦ τῆλ' ἀφιερωκότος (ἡ Ἄχη ἅμα τοῦ τῆλ' ἀφιερωκότος).

Ἅπασα λοιπὸν ἡ τοῦ θρόνου ἐπιγραφὴ, καθ' ἣν ἔδωκα εἴτ' ἐξ εἰκασίας εἴτ' ἐκ πεποιθήσεως διασκευὴν συναπαρτίζεται οὕτω· οἷον,

»Καὶ νοῦ πέφευγε θάμβος ἑπτὰ θαυμάτων
»Τῶν πρὶν ὁ θαυμάσιος οὗτοσὶ θρόνος.
»Μὴ κοσμῶν, αὐτὸν Πατριαρχοῦντος ἀνόμως·
»Χάρισίν με λύων ἀμνοῦ Ὠμέγ' ἠδ' Ἄλφα,
»Ἄμεμπτος ἐὼν εἰς ἀεὶ ἰοῦ παθῶν
»Ἄχη ἅμα τοῦ τῆλ' ἀφιερωκότος (1). ἔτει ἀπὸ δηλαδή.

(1) Τὰς παραλλαγὰς βλέπε εἰς ἑκάστου τοιούτου στίχου τὴν γενομένην ἐπεξεργασίαν.

» Οὗτος ὁ θαυμάσιος θρόνος, ἐκφεύγει καὶ τοῦ νοῦ »τὴν διὰ τὰ ἑπτὰ παλαιὰ θαύματα ἔκπληξιν· δὲν διαπρέπει δὲ, ἐὰν αὐτὸν ἀναβαίνῃ παράνομος πατριάρχης. Εἴθε δὲ διαμένων ἀλώβητος ὑπὸ τῶν ἰοβόλων »παθῶν λυτρώνῃ μὲ χάριτι τοῦ Παμβασιλέως Χριστοῦ, »(διαλύων) τὰς λύπας μου, ὅστις τὸν εἶχον τάξει προ»θύμως καὶ πλουσιοπαρόχως τὸν ἀνέθηκα »· ἐν ἔτει 1085.

§. 66. Ὁ θρόνος λοιπὸν φαίνεται ἀφιέρωμα ἀνδρὸς, ὡς δυνατόν τις νὰ εἰκάσῃ, εὐσεβοῦς, ὅστις ἔταξεν αὐτὸν μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐνδημῶν καὶ ἑτοίμως τὸν προσήνεγκεν ἐνδημήσας νὰ ἵσταται εἰς τὸ Σύνθρονον εἰς χρῆσιν τοῦ ἀεὶ πατριαρχοῦντος· ἡ δὲ κατασκευὴ καὶ ἀφιέρωσις ἐγένετο, ὡς μαρτυρεῖ ἡ χρονολογία τῆς ἐπιγραφῆς, τὸ σωτήριον ἔτος 1085. Ἡ δὲ ἐπιγραφὴ, καθ' ἣν ἔδωκα διασκευὴν ἐξ εἰκασίας καὶ πεποιθήσεως, εἶναι, νομίζω, συντεταγμένη ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ὑπό τινος τῶν τότε λογίων ἢ τῶν περὶ αὐτὸν σοφῶν, οἷος ἦν ὁ Εὐστράτιος, οὐχὶ ὁ Πατριάρχης εὐνοῦχος, (περὶ οὗ ἐλαλήσαμεν καὶ θέλομεν ἰδεῖ ἐν τοῖς ἑξῆς (§. 68) ὅτι κατ' αὐτοῦ ἰδίως εἶναι στηλίτευσις ἡ ἐπιγραφὴ), ἀλλ' ἕτερος Εὐστράτιος ἀνὴρ πεπαιδευμένος, περὶ οὗ ἰδὲ Κ. Ἀσωπίου ἱστορίαν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων (σελ. 713-714, καὶ σελ. 857). ἐγὼ δὲ πείθομαι μᾶλλον ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι συντεταγμένη ὑπὸ τοῦ ἰδίου Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου, ὅστις κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς ἰδίας του θυγατρὸς Ἄννης τῆς Κομνηνῆς, ἂν ἦναι πίστεως ἀξία, ὡς δυνατὸν νὰ δεκάζηται, τοσοῦτον ἦτο πεπαι-

δευμένος, ὥστε «τοῖς μὲν ὅπλοις τοὺς βαρβάρους ἐνίκα, »τοῖς δὲ λόγοις τοὺς ἀντιθέους . . . . ὁδοῦ πάρεργον »μεῖζον τοῦ ἔργου ἐποιεῖτο τοὺς Μανιχαίους τῆς ἀλ»μυρᾶς μετάγων θρησκείας καὶ τοῦ γλυκέος ἐμφορῶν »δόγματος. Ἀπὸ πρωίας οὖν μέχρι δείλης ἑώας ἢ καὶ »ἑσπέρας, ἔστιν οὗ καὶ δευτέρας καὶ τρίτης φυλακῆς »τῆς νυκτὸς μεταπεμπόμενος τούτους τὴν ὀρθόδοξον »ἐδίδασκε πίστιν, κτλ, κτλ. (1).» παρόμοιον δηλ. ποιῶν ὡς εἴτις κυβερνήτης, κυμαινομένης ἐν χειμῶνι τῆς νεώς, ἀφεὶς τὰ πηδάλια καταβαίνει εἰς τὸ κοῖλον αὐτῆς, καὶ πρὸς ναυτικούς τινας αἱρουμένους νὰ πετάσωσιν ἐπὶ τὴν ἄκραν τοῦ Ἱστοῦ τὸν ὁλωνα, διαλέγεται, ἀναδιφῶν πηλίκης βλάβης παραίτιος τοιαύτη γίνεται τόλμη καὶ αἵρεσις.

§ 67. Ἀλλὰ διὰ τί νὰ μὴ ἀρκῆται κατὰ τὸν Ζιγαδινὸν, ὁ Ἀλέξιος τοὺς δογματικοὺς μάλιστα λόγους καὶ θερμόν τινα καὶ διάπυρον ἔρωτα τούτων ἐν τῇ ψυχῇ νὰ μὴ περιφέρῃ, ὅταν λύκος τὴν μηλωτὴν ἐνδυμένος δύναται σκοπιμώτερον νὰ ἐμβαίνῃ εἰς τὴν μάνδραν; καὶ διὰ τί νὰ μὴ συντάττῃ ἐπιγράμματα ἀφιερωτικὰ, ἀφοῦ καὶ ἄλλοι Αὐτοκράτορες ἐν δευτέρῳ ἢ μᾶλλον ἐν οὐδενὶ λόγῳ τιθέμενοι τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους αὐτῶν παρεδίδοντο εἰς θεολογικὰς συζητήσεις καὶ τροπαρίων συνθέσεις, ἰδιομέλων, ἐξαποστειλαρίων καὶ ἑωθινῶν; Ἡ Ἰταλικὴ παροιμία « il mondo a roveschio» ἀπορρέουσα ἐκ γεγονότων, θέλει διαιωνισθῆ καὶ ἐφαρμόζεσθαι

(1) Βλ.Κ. Ἀσώπιον ἔνθ ἀνωτ. καὶ W. B. De Presle Grèce Moderne pag. 227.

καὶ ἐπικυροῦσθαι «ἐς τ' ἂν ὕδωρ τε ῥέῃ καὶ δένδρεα μακρὰ τεθήλῃ » καὶ μάλιστα εἴς τινας τόπους, ἔνθα οἱ ἰατροὶ γίνονται γεωδαῖται, καὶ οἱ διδάσκαλοι Ἰατροί; οἱ κληρικοὶ τιμιουλκοὶ νομισμάτων καὶ οἱ ἔμποροι τέκτονες, οἱ νομομαθεῖς Ἀπόλυτος ὀνομαστικὴ καὶ οἱ ἀγράμματοι, νομοθέται; Καὶ διὰ τί ὄχι; Πατριάρχης Οἰκουμενικὸς τὸ 929 ἐχειροτονήθη ὁ τοῦ Αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ υἱὸς Θεοφύλακτος, μόλις δεκαὲξ ἐτῶν μειράκιον, κυβερνώμενος ὑπὸ παιδαγωγῶν· ἡλικιωθεὶς δὲ ἐξελόθη εἰς τὰς ἱππηλασίας καὶ τὰ κυνήγια, τρέφων ἵππους καὶ σκύλους καὶ μηδεμίαν ἔχων φροντίδα περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων· μάλιστα λέγουσιν ὅτι ἱερουργῶν ποτε ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, ἐπειδὴ ἐν μέσῃ τῇ λειτουργίᾳ εἰδοποιήθη ὅτι μία τῶν ἵππων του (φοράδα) ὠδινε, διέκοψε τὴν ἱερουργίαν, ἐπεσκέφθη ἐνδεδυμένος τὴν κοιλοπονοῦσαν ἵππον του καὶ ἐκμαιεύσας αὐτὴν ἐπανῆλθε καὶ ἐξηκολούθησε τὴν διακοπεῖσαν λειτουργίαν του· ἀπέθανε δὲ μετὰ 23 ἐτῶν ποιμαντορίαν ῥηχθεὶς καὶ λακπατηθεὶς ἀπὸ τὸν ἵππον του (1), οἱ πολιτικοὶ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ διεξῆγον τὰ θρησκευτικὰ, οἱ δὲ κληρικοὶ ἦσαν ἔκδοτοι εἰς τὰ κοσμικὰ, «Ἀφίνω, »λέγει ὁ ἀοίδιμος Κωνστάντιος (2) καὶ παρατρέχω τὴν »περίοδον χιλίων καὶ ἑκατὸν εἴκοσι καὶ ἓξ ἐτῶν, ἐξ αὐ»τῆς τῆς θεμελιώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μέχρι

(1) Βλ. Κούν. Ἱστορ. Τόμ. Δ'. σελ. 212—213. καὶ B. Poujoulat histoire de Constantinople Tom. 1. pag.286—287. (2) Κωνσταντινιάδ. σελ. 6.

»τῆς ὑπὸ τοῦ Μεχμὲτ τοῦ δευτέρου περὶ τὸ 1453 ἔτος »ἁλώσεως αὐτῆς· αὐτὸ λέγω τὸ μεταξὺ διάστημα, τὸ »πλῆρες ἀπὸ τόσα κακὰ καὶ ἀπὸ τόσας τραγικὰς »σκηνὰς, καὶ ἄξιον τῷ ὄντι δακρύων, διὰ τὰ εὐτελῆ »φρονήματα καὶ τὰς πράξεις τῶν ἡμετέρων, τῶν ὁποίων »ἡ διαφθορὰ ἐξήλειψε καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἰδίων βαθμη»δὸν τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα καὶ οὕτως ἠφάνισε τὴν τοῦ »γένους λαμπρὰν ὕπαρξιν». Καὶ ὅμως ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ἦτο τῶν συγχρόνων του ἡγεμόνων διαπρεπέστατος, ἔμπειρος καὶ δραστήριος στρατηγικὸς, προορατικὸς καὶ δεξιώτατος πολιτικὸς, συνεκέντρωσεν εἰς ἑαυτὸν πᾶσαν κυβερνητικὴν ἐνέργειαν· θρησκείαν, συγγένειαν, φιλίαν ὡμολόγει καὶ ἐπηγγέλλετο ὑπὲρ τῶν κυβερνητικῶν του μόνον πράξεων· ὑπέσχετο, ὑπεκρίνετο καὶ τὰ πάντα ὑπὲρ τῶν σχεδίων του ἐγίνετο· διὰ τῶν μέσων τούτων προσεκτήσατο τὴν ἀρχὴν, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, κατέβαλε τοὺς ὑπεναντίους, ἀπεσόβησε τοὺς πολεμίους καὶ ἐματαίωσε τὰς ἐπὶ τὴν Ἀνατολὴν προσδοκίας τῆς Δύσεως, ἥτις ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ αὐτῆς τοτὲ μὲν ἀνεμάσσησε τὸ τοῦ Βιργιλίου (1). τοτὲ δὲ ἐπισκιρτῶσα ἔψαλεν ἐπιχαιρεκάκως τὰ ᾄσματα τοῦ Τάσσου (2)· Ἀλλ' ἀφίνομεν καὶ ἡμεῖς αὐτὰ καὶ ἐρχόμεθα εἰς τὸ προκείμενον.

§. 68. Τὸν Αὐτοκράτορα λοιπὸν Ἀλέξιον τὸν Κομνηνὸν βασιλεύσαντα ἀπὸ τοῦ 1080 μέχρι τοῦ 1118

(1) Βλ. τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν μου σελ. 37. καὶ Σ. Ζαμπέλιον Βυζαντιν. μελετ. σελ. 564 καὶ σημ. (356) ἐν σελ. 56.

(2) Βλ. Gerusal. liberata. Canto I. 51.

εἶπον ἐξ εἰκασίας ἀλλὰ καὶ πεποιθήσεως ἀφιερωτὴν τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ συντάκτην τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφῆς, ἀμφοτέρων χρονολογουμένων τὸ ἔτος 1085· εἶπον καὶ λέγω καὶ πιστεύω καὶ πείθομαι· διότι οὐδεὶς τῶν ἄλλων καὶ αὐτῶν τῶν μεγιστάνων ἀνίσως ἦτο ἀφιερωτὴς, ἑτοίμα νὰ ἰδιοποιηθῇ τὸ Αὐτοκρατορικὸν ἔμβλημα, τὸν Δικέφαλον Ἀετόν· ἔπειτα ἤθελε φέρει ὁ θρόνος τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἐνῷ τὸ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ σιωπώμενον ὑπεννοεῖται ἔκ τε τῆς χρονολογίας καὶ τῶν παρασήμων. Ἀνίσως δὲ συντάκτης τῆς ἐπιγραφῆς ἦτο ἄλλος τις, ἔπρεπε κατ' ὀφειλὴν ν' ἀναφέρῃ τὸ ὄνομα τοῦ Αὐτοκράτορος εἴτε διὰ τὴν κοινὴν συνήθειαν εἴτε διὰ τὴν κολακείαν, ὡς εἴδομεν εἰς πάσας τὰς προερευνηθείσας ἐπιγραφάς. Ὅτι δὲ εἶναι ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος συντάκτης ἐξάγεται οὐ μόνον καὶ ἐκ τῆς πομπώδους φράσεως τῶν δύω πρώτων στίχων, δι' ὧν ὑπερυψόνει τὸν θρόνον ὑπὲρ πάντα τὰ τέως θαυμαζόμενα μετάρσια καὶ λοιπὰ θαυμάσια, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ εὐσεβοῦς ἐκφράσεώς του κατὰ τοῦ ἀνόμως καὶ παρανόμως πατριαρχεύσαντος εὐνούχου Εὐστρατίου καὶ ἐκ τῆς ἐν τῷ τετάρτῳ στίχῳ εὐχῆς του, «οὐ »μόνον αὐτὸν χάρισι τοῦ Ἰησοῦ νὰ λυτρώσῃ ὁ θρόνος, »ἀλλὰ καὶ τὰς λύπας αὐτοῦ τοῦ ἀφιερώσαντος νὰ δια»σκεδάσῃ διατηρούμενος ἀλώβητος εἰς αἰῶνας αἰώνων.» Ταῦτα δὲ πάντα ἐμπεδόνουσιν ἐδραιότερον τὴν γνώμην μου καὶ καθιστῶσιν ἀληθειαν ἐὰν πρὸς αὐτὰ συνδυασθῶσι καὶ τὰ ἑξῆς·—Α') ὁ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ἦτο εὐλαβὴς μέχρι φανατισμοῦ, πρόσθες δὲ καὶ ὀλίγον ὑποκριτὴς καὶ δόλιος, ὡς τὸν ὠνόμασεν ἡ σύζυγός του

Εἰρήνη (1), καὶ διὰ τοῦτο «διέταξε καὶ ἀνήφθησαν εἰς »τὸ Καταβάσιον κάμινοι, καὶ ἐπὶ θάτερα ἐστήθη ὁ σταυ»ρός, αἵρεσις δὲ ἐδόθη τοῖς κρατουμένοις τέως ἐν φυ»λακῇ ὀπαδοῖς τοῦ αἱρετικοῦ Βασιλείου τοῦ Βογομί»λου, ἵνα τραπῶσιν εἴτε εἰς τὸν σταυρὸν ἀποπτύοντες »τὴν αἵρεσιν, εἴτε εἰς τὰς πυρὰς, ἐπιμένοντες εἰς αὐτὴν » (2)»—Β΄) Διὰ τὴν γενομένην ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν του διαρπαγὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει (τὸ 1080 Ἀπριλίου 1 ὅηλ. τῇ Ἁγίᾳ καὶ Μεγάλῃ Πέμπτῃ), ὑπέστη αὐτὸς τὴν ἐπιβληθεῖσαν, ὑπὸ τῆς Γερουσίας (καὶ τῆς Ἐκκλησίας) ποινὴν, ἀφοῦ πρότερον προσκληθεὶς παρουσιάσθη ἐνώπιον αὐτῶν καὶ ἐξομολογηθεὶς, ὡμολόγησε τὸ ἁμάρτημά του, καὶ ὑπέστη τὴν ἑξῆς ποινὴν, ἐνήστευσεν ἡμέρας τεσσαράκοντα κοιμώμενος χαμαὶ καὶ ἔχων προσκεφάλαιον πέτραν (3), ἡ ὁποία ἔπειτα ἔσπασεν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Πατριάρχου Εὐστρατίου· ὠκοδόμησε πτωχοκομεῖα καὶ ἄλλα φιλανθρωπικὰ καταστήματα· ἀπεῖχε δὲ εἰς τὸ τεσσαρακονθήμερον διά-

(1) Βλ. ἀνωτ. §. 67. καὶ W. B. De Presle Grèce Moderne. p. 227. a.

(2) Ἐκ τῆς Ἄννης τῆς Κομνηνῆς βιβλ. ΙΕ΄. παρὰ Σ. Δ. Βυζαντίῳ ΚΠ. σελ. 211. ἀνάγνωθι καὶ ἐν σελ. 250—251 ἕτερον φανατισμοῦ τερατούργημα.

(3) Βλ. B. Poujoulat hist. de Constantinople. tom. 1. pag. 317. καὶ W. B. De Presle pag. 215. Ἐνταῦθα, σημειωτέον, ὑπερφαίνεται ἡ ἀληθὴς αἰτία τοῦ ἐκθρονισμοῦ τοῦ Πατριάρχου Εὐστρατίου (ἀνωτ. §. 66) ἀποβληθέντος δῆθεν ὡς εὐνούχου· ἔτι δὲ καὶ ἡ αἰτία τῆς φράσεως «πατριαρχοῦντος »ἀνόμως»· διότι εἰς τὰ τοιοῦτα μέρη «Εἰς τοῦ Παπᾶ καὶ τοῦ »Δασκάλου τὴν κεφαλὴν συντρίβονται τὰ κολοκύνθια».

στημα τῆς μετανοίας του ἀπὸ πάσης κοσμικῆς πράξεως, καὶ διῴκει ἀντ' αὐτοῦ τὸ κράτος ἡ μήτηρ του, ὡς καὶ ὁσάκις μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξιος ἐξεστράτευεν. Γ΄.) Ἐπειδὴ ἐκ τῆς συγχρόνου ἱστορίας καὶ ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς ἐπιγραφῆς ἐξάγεται ὅτι κύριος σκοπὸς τοῦ ἀφιερώσαντος τὸν θρόνον καὶ τοῦ συντάξαντος τὴν ἐπιγραφὴν ἦτο ἡ ἐκδίκησις αὐτοῦ καὶ ὁ αἰώνιος θεατρισμὸς τοῦ Πατριάρχου Εὐστρατίου ἐπὶ τῷ προσχήματι θρησκευτικῆς ἀφοσιώσεως δῆθεν εἰς τοὺς ἱεροὺς τῶν Συνόδων Κανόνας, οὐδεὶς ἄλλος παρὰ τὸν Αὐτοκράτορα οὔτε ἐδύνατο οὔτε ἐτόλμα νὰ καταστήσῃ στηλίτην τὸν Πατριάρχην ἐν μέσῳ τῷ ἱερῷ Συνθρόνῳ, ἐν μέσῃ τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ἐν μέσῃ τῇ χριστιανικῇ ὑφηλίῳ μέχρι συντελείας τοῦ ξυλοτεύκτου θρόνου. Τούτου ἕνεκα καὶ ὁ ἐπὶ τὸ διάζωσμα τοῦ θρόνου ἀντιγράψας τὴν στηλιτευτικὴν ταύτην ἐπιγραφὴν ζωγράφος ἐπίτηδες τὴν συνεκύκησε καὶ κατέστησεν οἵα καὶ τὴν σήμερον σώζεται, μὴ θέλων νὰ ὑπηρετήσῃ κατὰ τοῦ ἱερατείου εἰς τὰς ὀρέξεις τῶν κραταιῶν καὶ βιαίων, ὡς παρ' Αἰσχύλῳ ὁ Ἥφαιστος ἐν Προμηθεῖ (1), καὶ πιστεύων ὅτι παραλλάσσων τὰς λέξεις δι' οἱασδήποτε τῶν γραμμάτων ἀλλοιώσεως καταστρέφει καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιγραφῆς, καὶ καθιστᾷ ἀνενέργητον καὶ ἴσην τῷ μηδενὶ καὶ ἀντίθετον ἴσως πᾶσαν αὐτῆς εὐχὴν καὶ κατάραν. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ εὐφημισμοῦ (2) παρ' ἅπασι σχεδὸν ἐπεκράτησε τοῖς ἔθνεσι· διότι ἁπανταχοῦ ὁ ἄνθρωπος εἶ-

(1) Στίχ. 12—18. (2) L' Euphémisme déguise, adoucit des idées déshonnêtes, désagréables ou tristes λέγει ὁ Demandre.

ναι εἷς καὶ ὁ αὐτὸς καὶ προϊὸν ἑνὸς καὶ μόνου ζεύγους, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τότε μὲν ὁ Ἄβελ ἦτο χωριστὸς τοῦ Κάϊν, τώρα δὲ εἴμεθα φύραμα Κάϊν καὶ Ἄβελ. Οἱ Πέρσαι ἐξοιωνιζόμενοι τὸν ὄρον τοῦ κακοῦ Ἀριμάνην, ἔγραφον αὐτὸν, ὡς λέγεται, ἀνεστραμμένως (1). Οἱ Γάλλοι λέγουσι Diantre καὶ ἡμεῖς Διάτανον καὶ Διάολον τὸν Διάβολον διὰ ν' ἀποφύγωμεν τὴν λέξιν Diable μὲν ἐκεῖνοι, Διάβολον δὲ ἡμεῖς. Ἀλεπὸν λέγουσιν ἐν τῇ Ἠπείρῳ τὸν κακὸν ἀδελφὸν καὶ ἀλεπὴν τὴν κακὴν ἀδελφήν κτλ.· ἐν βραχυλογίᾳ ἡ παράλειψις ἢ ἡ τροποποίησις τῶν γραμμάτων λέξεώς τινος ἐξαλείφει ἢ ἀλλοιόνει τὴν κυρίαν αὐτῆς σημασίαν καὶ ἢ μεταβάλλει αὐτὴν εἰς τὸ ἀντίθετον ἢ οὐδετερόνει· ὁ ζωγράφος λοιπὸν σεβόμενος τὸ ἱερατεῖον, τὸ ὁποῖον, ὡς λέγεται, « ὁμοιάζει τὰ κάρβουνα, »τὰ ὁποῖα καὶ σβυσμένα νὰ πιάσῃς μουντζουρόνεσαι καὶ ἀναμμένα καίεσαι », καὶ ἄκων ὑπηρετῶν τοῦ κρατοῦντος Ἀλεξίου τὴν ὄρεξιν, ἤγνισεν ἑαυτὸν πάσης ἐνοχῆς γράψας ἀντὶ ἀνόμως (=παρανόμως), ἀόμως (=τῷ μηδενί)· καὶ ἀντὶ, ἀρνίου ἢ ἀμνοῦ Ω ἠδ' Α =(τοῦ Παμβασιλέως Χριστοῦ), ἀσυμίου Ω ἢ Α(=τῷ μηδενὶ) οὕτως ἀντὶ ἄμεμπτος, ἔγραψεν ἄμπτος κτλ. ταὐτὸν εἰπεῖν ἐξώρκισε τὸ κακὸν καὶ ἀπὸ τὸν Πατριάρχην καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του. Ὁ θρόνος λοιπὸν ἐσήθη μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς εἰς διδασκαλίαν αἰώνιον παντὸς πάσης θρησκείας πνευματικοῦ ἀρχηγοῦ ὅτι « πρὸς κέντρα λακτίζει » ὁ κατὰ τῶν ὁποιωνδήποτε κραταιῶν ὁ-

(1) Βλ. τὴν ἐμὴν Ἱστορ. τῶν Ἀρχ. ἐθνῶν. σελ. 51. ἐκδ. Δ'.

ποσονδήποτε τὴν πνευματικὴν μεταχειριζόμενος μάχαιραν· παράδειγμα δὲ πρὸς ἄλλοις πολλοῖς καὶ μυρίοις Πατριαρχῶν τε καὶ κληρικῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν πρώην Αἰτωλοακαρνανίας Ἀρχιεπίσκοπος Ἱερόθεος, ἔστω ἀπὸ Χριστοῦ μὲν ὁ στηλιτευθεὶς Εὐστράτιος ὁ Πατριάρχης, παρὰ τοὺς ὁνοκαθίστους καὶ ἄλλους, ἀπὸ Ἀδὰμ δὲ καὶ Νῶε, ὁ στερηθεὶς νὰ ἴδῃ τῆς ἐπαγγελίας τὴν γῆν Ἀαρὼν, ὁ πρῶτος καὶ μέγας Ἀρχιερεὺς τοῦ Θεοῦ Ἀδωναΐ.

§. 69. Αλλὰ πόθεν, πότε καὶ πῶς ἀφιερώθη ὁ δεσποτικὸς οὗτος θρόνος καὶ πῶς ἐκ τῆς Ἁγ. Σοφίας μετεκομίσθη εἰς τὰ Πατριαρχεῖα μετὰ τηλικαύτας πολιτικὰς περιπετείας καὶ διεσώθη ἀβλαβής; τοιαύτη δυνατὸν νὰ ἦναι τοῦ ἀναγνώστου ἡ ἀπορία καὶ ἡ ἐρώτησις, καὶ δικαίως· πρὸς τὴν ἐρώτησιν ταύτην λοιπὸν βραχέα τινὰ ἀποκρινάμενος ὑπὲρ τοῦ διαπορουῦντος, θέλω ἐπισφραγίσει τὴν εἴτε εὔστοχον εἴτε ἄστοχον ὀρέγεταί τις ν' ἀποκαλέσῃ διατριβήν μου ταύτην, ἐνθυμούμενος ἀείποτε τὰ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ προανακρούσματα. Οἱ μὲν ἀληθεῖς λοιπὸν λόγοι τῆς ἀφιερώσεως τοῦ θρόνου καὶ τῆς συντάξεως τῆς ἐπιγραφῆς οἱ πλεῖστοι ἐρρέθησαν ἀρτίως, τινὲς δὲ τούτων καὶ παρελείφθησαν καὶ θέλουσι ῥηθῆ μετὰ τῶν φαινομένων, οἵτινες ἐξάγονται ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ ἅπαντες συναπαρτίζονται οὕτω πως. Ἀφοῦ τὴν 1 Σεπτεμβρίου τοῦ 1057 ἔτους ἀπὸ Χριστοῦ τὸν ἐκθρονισθέντα Αὐτοκράτορα Μιχαὴλ τὸν Στρατιωτικὸν ἀντικατέστησεν Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνὸς (1)

(1) Οἱ Κομνηνοὶ ἠξίουν ὅτι ἦσαν ἀπόγονοί τινος τῶν ἐπι-

υἱὸς Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ Τιμαριώτου τῆς Καστα-
μονῆς ἐν Παφλαγονίᾳ καὶ ἐπάρχου τῆς Ἀνατολῆς,
κατενόησε τὴν εἰς τὸ κυβερνᾶν ἀνικανότητά του καὶ
παρητήθη τὸ 1059, ψηφίσας ἀντὶ παντὸς συγγενοῦς του
διάδοχόν του Κωνσταντῖνον τὸν Δούκαν (ἢ Κωνσταντῖνόν
Γ΄.) ὄντα τέως πρόεδρον δικαστικόν· οὗτος δὲ πρὸ
τοῦ θανάτου του ἐκήρυξε τὴν Αὐτοκρατόρισσαν σύζυ-
γόν του Εὐδοκίαν διὰ διαθήκης ἐπίτροπον τῶν τριῶν
του υἱῶν, Μιχαὴλ, Ἀνδρονίκου καὶ Κωνσταντίνου, ἐπὶ
τῷ ὅρῳ νὰ διαβιώσῃ ἐν χηρείᾳ καὶ παραδώσῃ τὰ σκῆ-
πτρα τῆς Αὐτοκρακορίας εἰς τοὺς υἱούς του· ἀφοῦ ἐνη-
λικιωθῶσι, παρακατέθηκε δὲ τὴν διαθήκην του ταύτην
ὑπογεγραμμένην καὶ ὑπ' αὐτῆς καὶ ὑπὸ τῶν Συγκλη-
τικῶν εἰς χεῖρας τοῦ τότε Πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ
Ξιφιλίνου, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπεβίωσεν. Ἡ Εὐδοκία
μετὰ ἐνιαύσιον μεσοβασιλείαν, ἀφαιρέσασα διὰ γυναι-
κείας ἀπάτης ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Ξιφιλίνου τὴν διαθή-
κην, ὑπανδρεύθη τὸν ἐπὶ συνωμοσίᾳ καταδικασθέντα εἰς
θάνατον Ῥωμανὸν τὸν Διογένην (1068 — 1071), τὸν

σήμων οἰκογενειῶν, αἵτινες ἦλθον ἐκ Ῥώμης εἰς Κωνσταντινού-
πολιν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου· ἀπὸ τῆς ἐποχῆς 1050
ἀναφαίνονται εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἱστορίαν μέχρι τῆς ἁλώσεως
τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πρῶτος τῶν Κομνηνῶν διαπρέπει
ὁ Μανουὴλ, ὅστις ἀπυθήσκων συνέστησε τοὺς δύο υἱούς του
Ἰσαάκιον καὶ Ἰωάννην εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Βασίλειον τὸν
Β΄., ὅστις ἐφρόντισε καὶ ἀνετράφησαν βασιλικῶς εἰς τὴν Μο-
νὴν τοῦ Στουδίου, καὶ μετὰ ταῦτα τοὺς παρέλαβε πλησίον
του· συνέζευξε δὲ τὸν πρεσβύτερον μετὰ τῆς Αἰκατερίνης θυ-
γατρὸς τοῦ τελευταίου βασιλέως τῶν Βουλγάρων, ὁ δὲ Ἰω-
άννης ἐνυμφεύθη Ἰταλίδα, ἐξ ἧς ἐγέννησε πέντε υἱούς, τῶν ὁ-
ποίων ὁ τρίτος, ὁ Ἀλέξιος ἐγένετο Αὐτοκράτωρ.

ὁποῖον διεδέχθη ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τῆς Εὐδοκίας Μι-
χαὴλ ὁ Παραπινάκιος (1071—1078), τοῦτον δὲ μονά-
σαντα (ἐπειδὴ καὶ οἱ δύο του ἀδελφοὶ ὄντες ἀνίκανοι ὡς
αὐτὸς, παρητήθησαν ἀπὸ παντὸς δικαίου διαδοχῆς) διε-
δέχθη Νικηφόρος ὁ Βοτανειάτης, στρατηγὸς καὶ τρί-
βων μὲν εἰς τὰ στρατιωτικὰ, ὀλοσχερῶς δὲ περὶ τὴν
πολιτικὴν διαχείρισιν ἀνίκανος· ὑπεστηρίζετο δὲ εἰς τὸν
θρόνον ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Αλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τὸν
ὁποῖον ἀείποτε ὑπέβλεπεν ὡς ἀνεψιὸν τοῦ Αὐτοκράτο-
ρος Ἰσαακίου καὶ τὸν μετεχειρίζετο καταφρονητικῶς,
ἕως οὗ διηρέθισε τοῦ ἀνδρὸς τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὴν φι-
λοδοξίαν τὴν ὁποίαν ἐφοβεῖτο· ἐν τούτοις ἡ ἀθλία τῶν
πραγμάτων κατάστασις ἐχορήγησε τὸ ἐνδόσιμον καὶ εἰς
ἄλλους νὰ ἐποφθαλμιάσωσιν εἰς τὸν θρόνον. Ὁ Νικηφό-
ρος ὁ Βρυέννιος ἀνηγορεύθη ἐν Δυῤῥαχίῳ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ
του καὶ τῆς στρατιᾶς του Αὐτοκράτωρ, Νικηφόρος ὁ
Μελισσηνὸς εὑρισκόμενος εἰς τὴν Ἀσίαν ἀνηγορεύθη
ὁμοίως. Ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του
Στεφάνου φεύγει ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ γί-
νεται ἀρχηγὸς τῶν ἐν Θράκῃ συναθροιζομένων ἐπὶ τοὺς
Τούρκους στρατευμάτων, ἐκεῖ ὁ ἀδελφός του Ἰσαάκιος
καὶ ὁ Ἰωάννης Δούκας, οὗτινος ὁ Ἀλέξιος ἐνυμφεύθη
τὴν ἐγγονὴν, ἐνήργησαν καὶ ἀνηγορεύθη ὁ Ἀλέξιος
Αὐτοκράτωρ.

§. 70. Ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς υἱὸς Ἰωάννου τοῦ Κο-
μνηνοῦ Ἀδελφοῦ τοῦ ὑπὲρ τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα
παραιτηθέντος Αὐτοκράτορος Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ,
ὡς εἴπομεν, ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει (τὸ ἔτος
1048)· ἐκπαιδευόμενος δὲ ἐποτίζετο μὲ τὰς ἰδέας τῆς

ἐξ αἵματος αὐτοκρατορικοῦ δῆθεν καταγωγῆς του ἐπὶ ταῖς μελλούσαις ἐλπίσιν· ἐπεδόθη δὲ ἐν καιρῷ εἰς τὴν μελέτην καὶ σπουδὴν τῶν στρατιωτικῶν, ὡς μόνης ἁρμοδίας γεφύρας μεταγούσης εὐκόλως ἐκ τοῦ στρατοπέδου καὶ τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ τὸν Αὐτοκρατορικὸν θρόνον· ὑπηρετῶν δὲ διαπρεπῶς εἰς τὸν στρατὸν, ἐκηρύχθη ἐν καιρῷ εὐθέτῳ μνηστὴρ τοῦ θρόνου μετὰ τῶν εἰρημένων ἀνταγωνιστῶν· ὠθούμενος δὲ ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς καταγωγῆς του καὶ βοηθούμενος ἀπὸ τὰς γνώσεις του, καὶ τὰ ἰδιάζοντα πλεονεκτήματά του, κατεστρατήγησε τοὺς ἀντιπάλους του καὶ ἀπέβη αὐτῶν εὐτυχέστερος· ἐπὶ κεφαλῆς λοιπὸν τῆς στρατιωτικῆς μερίδος του ἐστράτευσεν ἐπὶ τὸ ποθούμενον καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἔξω τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τοῦ λόφου Ἀρεταὶ (Δαοὺτ-πασᾶ)· ἐκεῖθεν συνεννοηθεὶς μετὰ πολλῶν τῶν ἐντὸς καὶ τῶν ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ διὰ παντοίων τρόπων, τοὺς μὲν ἐξαπατῶν, τοὺς δὲ προσοικειούμενος, μάλιστα δὲ ὅλον εἰς ἑαυτὸν ἔχων ἀφωσιωμένον τὸν Πατριαρχην Εὐστράτιον τὸν εὐνοῦχον, εἰσῆλασε τὴν 1 Απριλίου 1081 εἰς τὴν πόλιν, τὴν ὁποίαν ἐγκαταλιπὼν, ὡς προείπομεν, εἰς τὴν διαρπαγὴν τῶν στρατιωτῶν του ὥρμησεν ἐπὶ τὸν Αὐτοκρατορικὸν θρόνον, τὸν ὁποῖον ὁ Βοτανιάτης ἐπειδὴ εἶχεν ἐπιθυμήσει μόνον καὶ μόνον διὰ τὴν τράπεζαν τοῦ Παλατίου τῶν Καισάρων, τοσοῦτον ἀδιαφόρως καὶ κατεσπευσμένως ἐγκατέλιπεν, ἐπελθόντος τοῦ Ἀλεξίου, ὥστε οὐδὲ τὴν ἀδαμαντοκόσμητον καὶ μαργαριτοκέντητον πορφύραν του ἐνεθυμήθη ν' ἀπεκδυθῇ, ἀλλ' ἐξελθὼν αὐτὴν ἐνδεδυμένος ἐγυμνώθη ὑπὸ τοῦ ἀπελευθέρου Βο-

ρίλου· κουρευθεὶς δὲ καὶ ῥάσον ἐνδυθεὶς μετέβη εἰς τὴν νῆσον Πρώτην καὶ ἐν τῇ ἐκεῖ μονῇ ἐγκατεβίωσεν (1)

§ 71. Ὁ Ἀλέξιος λοιπὸν ὁ Κομνηνὸς διανοηθεὶς νὰ γείνῃ Αὐτοκράτωρ, εἶχεν εὐχηθῆ, ἂν ἐπιτύχῃ τῶν δικαίων του ἀξιώσεων, νὰ προσενέγκῃ τι δῶρον εἰς τὸν ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας. Ἄδικοι, ἅρπαγες, καὶ κακοῦργοι ἐν τῇ παραφορᾷ αὐτῶν ὑπόσχονται καὶ εὔχονται ταξίματα καὶ εὐχὰς εἰς τοὺς Ἁγίους, ἐὰν συνεργήσωσιν εἰς τὰς ἀθεμιτουργίας των, διὰ τί ὁ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς νὰ μὴ τάξῃ τάξιμον διὰ δικαίαν ὡς ἐκ τῆς καταγωγῆς καὶ ἀνατροφῆς του ἀξίωσιν καὶ ἀπόπειραν καὶ μάλιστα εἰς ἐπήκοον τῆς βοηθούσης αὐτὸν στρατιᾶς; Μόλις λοιπὸν ἀνέβη τὸν Αὐτοκρατορικὸν θρόνον καὶ περιεποιήθη προσποιούμενος τὸν κλῆρον καὶ ὅσους ὑπώπτευεν ὑπεναντίους· ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀντιπολίτευσις ἐνισχύετο, συνασπισθέντων τῶν ἀποτυχόντων, καὶ προσεκτήσατο τὸν κλῆρον εἰς ἑαυτὴν ἐπίκουρον καὶ τὸν εὐνουχισμένον τό τε σῶμα καὶ τὸν νοῦν Εὐστράτιον τὸν Πατριάρχην, ἤρξατο ἐπιδεξίως κατὰ τοῦ Ἀλεξίου τὴν ἀντίπραξιν· ἀνεφύησαν λοιπὸν κατ' αὐτοῦ γογγυσμοὶ πολλῶν πολιτῶν ὅτι δῆθεν οἱ στρατιῶταί του ἐλεηλάτησάν ποτε καὶ κατηρήμωσαν οἰκίας πολιτῶν καὶ συνοικίας τῆς πόλεως, πᾶν εἶδος ἀθεμιτουργίας κατὰ τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῶν Ἱερῶν καταγωγίων διενεργήσαντες. Ἡ καταφορὰ ἦτο εὐπρόσωπος, χρωματιζομένη

(1) Βλ. Κούμ. Ἱστορ. τόμ. Δ'. σελ. 203—209. καὶ 374—398 καὶ Κωνσταντιαδ. σελ. 116 καὶ 159. καὶ B. Poujoulat Tom. 1. pag. 314. καὶ W. B. De Presle Pag. 213.

μάλιστα καὶ συμπηγνυμένη ἀπὸ θρησκευτικὸν ἔμβαμμα· καλεῖται λοιπὸν ἐκὼν ἀέκων ὁ Ἀλέξιος ν' ἀπολογηθῇ ἐνώπιον τῆς Συγκλήτου, παρούσης καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἔδειξεν ὁ Ἀλέξιος ἄκραν πολιτικὴν περίνοιαν, ἀνεδέχθη αὐτὸς τὴν εὐθύνην τῶν πράξεων τῶν στρατιωτῶν του, ἀπεζημίωσε τὴν πόλιν διὰ παντοίων καταστημάτων, ὡς εἴπομεν (ἀνωτ. §. 98.), ὑπέστη τὴν ἐπιβληθεῖσαν αὐτῷ σωματικὴν ποινὴν καὶ ἠθικὴν ἀτίμωσιν, ἐξέκρουσεν ὅμως πασσάλοις τοὺς πασσάλους, καὶ τῶν ὑπεναντίων του τοὺς μὲν ἐφόνευσε, τοὺς δὲ ἐξώρισε, τὸν δὲ παλιμβουλήσαντα Πατριάρχην Εὐστράτιον ἐξεθρόνισε δι' ἁρμοδίου κιταπίου, ἀλλὰ χαλκοδετημένου, δηλ. ἐπὶ λόγῳ θρησκευτικῷ ὡς εὐνοῦχον καὶ κατέστησε στηλίτην. Θεατρίζων λοιπὸν Πατριάρχην καὶ ἐκδικούμενος πρὸς νουθεσίαν τῶν Κληρικῶν, ἔκρινεν ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ αὐτοῦ θελήσει νὰ στηθῇ, οὐχὶ θρόνος αὐτοκρατορικὸς, διότι θρόνος τοιοῦτος προϋπῆρχεν ἀπὸ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ ἀνακτοπρεπὴς ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (1), ἀλλὰ θρόνος πατριαρχικὸς κατὰ Πατριάρχου, φερων τὴν στηλιτευτικὴν ἐπιγραφὴν καὶ στημένος εἰς τὸ ἱερὸν Σύνθρονον (α) διὰ τὰ περαιτέρω. Διεσώθη δὲ μέχρι τῆς σήμερον οὕτω πως.

§. 72. Τέσσαρες τῆς ὑφηλίου μεγαλοπόλεις ὑφιστάμεναι καὶ μέχρις ἡμῶν, ὑπέκυψαν ἐν τῇ ὑπεροχῇ αὐτῶν εἰς ἀνηκούστους περιπετείας· Ἱερουσαλὴμ, Ἀθῆναι,

(1) Βλ. Σ. Δ. Βυζ. ΚΠ. σελ. 497· ἔνθα φαίνεται διαφωνία τις ὡς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου· ἴσως ἐγὼ ἀπατῶμαι, ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲν πρὸς τὴν ἑρμηνείαν τῆς ἐπιγραφῆς.

Ῥώμη καὶ Κωνσταντινούπολις. Τὴν ἀντιπαραθετικὴν τούτων ἐξιστόρησιν ἀφίνοντες εἰς ἱκανωτέρους ἡμῶν καὶ ἐμβριθεστέρους, ἐπιψαύομεν ἀκροθιγῶς πως ὑπὲρ τοῦ κυρίου ἡμῶν σκοποῦ δύω τῶν ὅσαι δυνατὸν πολυτόμου νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς σύνταξιν ἱστορίας, ἑκάστη δὲ αὐτῶν εἰς γόνιμον ποιητικὸν νοῦν νὰ χορηγήσῃ ὑπόθεσιν εἰς ἐποποιΐαν. Κρίσιν δὲ ἢ παρατήρησιν οὐδεμίαν ἐν τῇ ἐκθέσει ἡμῶν ἀναφέρομεν, ἀλλ' ἁπλῆν τῶν συμβεβηκότων ἐξιστόρησιν ὑπὲρ τῆς προθέσεως ἡμῶν, ἀρυόμενοι αὐτὴν ἐκ τῶν σωζομένων ἱστορικῶν πηγῶν καὶ εἰς τὸν εὐμενῆ ἀναγνώστην ἀνατιθέμενοι τὰ καθ' ἕκαστα. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τοῦ τέλους τῆς παρούσης αὐτοσχεδίου Διατριβῆς, οὐδεμία ἐν αὐτῇ πρόθεσις ὑποκρύπτεται ὕπουλος, οὐδὲ πλάγιός τις σκοπὸς ἐνυπολανθάνει·—Μόνη δὲ ἡ κακόνοια ἀπανταχοῦ εὑρίσκει νομήν.— Ὅσα εἶπον καὶ ὅσα ἂν εἴπω χειραγωγὸν ἔλαβον τὴν ἱστορίαν, διὰ νὰ μὴ προσκόψω πρὸς λίθον τὸν πόδα μου. Ἡ ἱστορία μ' ἐλαμπαδούχησεν εἰς τὴν διαδρομὴν τῆς σκοτεινῆς καὶ συμπεφυρμένης ὕλης, ἥτις τοῦ παρόντος αὐτοσχεδιάσματος ὑπῆρξεν ὑπόθεσις. Ταῦτα λέγω ἐν ἀληθείᾳ, ἂς κρίνῃ δὲ ἕκαστος ὅπως καὶ ἂν ἀρέσκηται. Χωρῶμεν ἐπὶ τὰ πράγματα.

§. 73. Ὅτε ἐπὶ τῆς τετάρτης σταυροφορίας (ἀπὸ Χριστοῦ 1202) κατέλαβον ἐξ ἀπάτης οἱ Φράγκοι τὴν Κωνσταντινούπολιν (τὴν 14 Ἀπριλίου 1204) ὥρμησαν ὡς λύκοι λυσσῶντες ἐπὶ τὰς οἰκίας τῶν πολιτῶν, λέγει ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς Νικηφόρος ὁ Χωνιάτης (1),

(1) Βλ. Κούμ. Ἱστρ. τόμ. Δ σελ. 501 — 512 Σ. Ζαμπελ. Δημοτικ. ἄσματ. σελ. 420—431. Σ. Δ. Βυζαντίου ΚΠ. σελ. 236.

ἐφόνευον τοὺς ἀνθισταμένους, ἥρπαζον πολύτιμα πράγματα, ἔσχιζον κιβώτια, ἔθραυον θύρας, ἐβασάνιζον τοὺς κατοίκους νὰ μαρτυρήσωσι ποῦ ἔχουσι κεκρυμμένα τὰ ἀργύριά των, ἔσφαζον ἀνηλεῶς ἀθώους πολίτας πάσης τάξεως, ἡλικίας καὶ φύλου, μετέβαλον τοὺς θείους ναοὺς εἰς ἱπποστάσια, ἐμόλυναν ἀηδέστατα τοὺς σεβαστοὺς τόπους, κατηδάφισαν περιφρονητικῶς τὰς ἁγίας εἰκόνας, ἔῤῥιπτον εἰς τόπους βεβήλους τὰ ἱερὰ λείψανα τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρησάντων ἁγίων· τοῦ δὲ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἡ πολυθρύλλητος ἱερὰ τράπεζα, ἡ παρ' ἅπασι τοῖς ἔθνεσι θαυμαζομένη διὰ τὴν καλλονὴν τῆς τέχνης καὶ τὸ τιμαλφὲς τῶν ἐξ ὧν συνέκειτο πολυτίμων ὑλῶν, ἀφοῦ τὴν κατέστησαν ὀρχήστραν γυναίου πορνικοῦ τὰ ἱερὰ ἐνδεδυμένου ἄμφια, κατεθραύσθη καὶ διεμερίσθη εἰς τοὺς κατακτητάς, ὡς καὶ ἅπας ὁ ἱερὸς τῆς ἐκκλησίας πλοῦτος· διεκομίσθησαν τὰ ἱερὰ ἔπιπλα καὶ σκεύη, ἔργα βαρύτιμα διὰ τὴν τέχνην καὶ τὴν σπανίαν αὐτῶν ὕλην· ἀνηρπάγη ὁ περιδένων τὸ κλεῖθρον τοῦ ἱεροῦ βήματος ἄργυρος, τὰ τιμαλφῆ δοχεῖα, ὁ ἄργυρος τοῦ ἀξιοθαυμάστου Ἄμβωνος καὶ ὁ περικοσμῶν αὐτὸν χρυσός, κτλ. κτλ. κτλ.

Ὅτε δὲ τὴν 29 Μαΐου τοῦ 1453 εἰσέβαλον κατακτηταὶ οἱ Ὀθωμανοί, ἔσφαξαν, ἐλαφυραγώγησαν, ἐξύβρισαν, ἠτίμασαν, κατέστρεψαν· ἀλλ' ὅμως ἐσεβάσθησαν τοὺς ἱεροὺς ναούς, ὧν τοὺς πλείστους μετέβαλον εἰς τεμένη τῆς ἰδίας αὐτῶν λατρείας, καταλιπόντες τοὺς λοιποὺς εἰς τοὺς κατακτηθέντας ἑτεροδόξους αὐτῶν χριστιανούς. Ἡ πολιτικὴ σύνεσις τοῦ κατακτητοῦ Μεχμὲτ τοῦ Β΄. περιεποιήθη, περιέθαλψε καὶ ἐπροστάτευσε τὴν

θρησκείαν τῶν κατακτηθέντων, μαρτυρηθεῖσα διὰ τῆς τιμωρίας τοῦ πίστεως ἕνεκα κατασυντρίψαντος μαρμαρίνην πλάκα τῆς Ἁγίας Σοφίας Τούρκου (1), ἐχορήγησε πολλὰ προνόμια εἰς τὸν λαοπρόβλητον Πατριάρχην Γεννάδιον τὸν Σχολάριον (2), σκεύη πολλὰ τοῦ ναοῦ καταφρονηθέντα ὑπὸ τῶν κατακτητῶν εἴτε ὡς μηδεμιᾶς ἀξίας καὶ χρήσεως ὡς πρὸς ἕτερα τιμαλφῆ καὶ εὐμετακόμιστα, ἀφέθησαν κατεσκορπισμένα ἐν τῷ ναῷ. Ἀφοῦ δὲ ὁ ναὸς οὗτος μετὰ τὴν κόπασιν τῆς σφαγῆς, μετὰ τὴν θριαμβευτικὴν τοῦ Σουλτάνου εἰσέλασιν, μετὰ τὴν τοῦ Ἰμάμη ἀνάβασιν ἐπὶ τὸν Ἄμβωνα καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ ἀπαγγελίαν τῆς τοῦ Ἰσλαμισμοῦ ὁμολογίας, καὶ μετὰ τὴν κατὰ τὴν τάξιν τοῦ Ἰσλὰμ προσευχὴν τοῦ Σουλτάνου ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, μετβελήθη ἀπὸ ναοῦ τοῦ Θεοῦ τῶν Ὀρθοδόξων εἰς τέμενος τοῦ ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ προκαταγγελθέντος Θεοῦ, ἅπαντα τὰ τὴν ὁρμὴν τῶν κατακτητῶν διαφυγόντα ἱερὰ καὶ πρὸς τὸν Ἰσλαμισμὸν ὑπεναντία καὶ ἄχρηστα σκεύη, οἷον, μουσειογραφεῖς εἰκόνες, ἀρχιερατικὰ θρανία τοῦ ἱεροῦ Συνθρόνου, οἷα τὰ μέχρι τοῦδε σωζόμενα ἔν τινι δωματίῳ τοῦ Πατριαρχείου δύω ὀστρεογραφῆ θρανία, ὧν τὸ μὲν, ὡς μοὶ εἶπον, χρησιμεύει ἐν τῇ ἱερουργίᾳ τοῦ ἀεὶ πατριαρχοῦντος, τὸ δὲ ἕτερον εἰς ἐκφορὰν τοῦ ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ ἐγκαταβιοῦντος Πατριάρχου, ἔτι δὲ αὐτὸς ὁ περὶ οὗ ἡ Διατριβὴ δεσποτικὸς θρόνος, ἱερὰ λείψανα ἁγίων, καὶ τὸ διασωθὲν ἴσως τμῆμα τῆς στήλης, πρὸς ἣν περιδεθεὶς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐφραγγελώθη ὑπὲρ ἡμῶν, ταῦτα

(1) Βλ. Σ, Δ. Βυζ. ΚΠ. σελ. 516—17. (2) Περίληψιν τῶν Προνομίων τούτων βλέπε εἰς τὴν Βυζαντίδα ἀριθ. 453 τοῦ 1861

πάντα ἐχαρίσθησαν ὑπὸ τοῦ συνετοῦ καὶ πολιτικοῦ Σουλτὰν Μεχμὲτ τοῦ Β'. εἰς τὸν δημαίρετον Πατριάρχην Γεννάδιον τὸν Σχολάριον ὡς σκεύη τῆς θρησκείας του καὶ χρήσιμα εἰς αὐτὸν δι' αὐτήν.

§. 75. Ὁ Πατριάρχης Γεννάδιος ὁ Σχολάριος ἀναλαβὼν τὰ σύμβολα τῆς ὀρθοδοξίας καὶ περισυναγαγὼν τὰ τιμαλφῆ τῆς γενικῆς καταστροφῆς λείψανα καὶ πειστήρια, μετεκόμισεν αὐτὰ εἰς ὃν ὁ κατακτητὴς παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς κατακτηθέντας ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (τὸ νῦν, Σουλτὰν-Μεμχμὲτ-Τζαμισῆ), κατ' αἴτησιν τοῦ ἰδίου Γενναδίου εἰς Πατριαρχεῖον, ἀντὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τοῦ παρακειμένου Πατριαρχικοῦ ἐνδιαιτήματος. Ἐκεῖθεν δὲ μετὰ δώδεκα ἔτη (τὸ 1465) μετεφέρθησαν ἅπαντα κατ' αἴτησιν τοῦ ἰδίου Γενναδίου Σχολαρίου εἰς τὸν ναὸν τῆς Παμμακαρίστου (τὸ νῦν, Φατιγὲ-Τζα-μισῆ)· ὅθεν [τὸ 1690 μετεκομίσθησαν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Δημητρίου Καναβῆ, εἰς Ξυλόπορταν καὶ ἐκεῖθεν τέλος μετεκομίσθησαν ἅπαντα (τὸ 1614) εἰς τὴν κατὰ τὸ Φανάριον γυναικείαν Μονὴν ἔχουσαν ναὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, εἰς τὰ νῦν ὀηλ. Πατριαρχεῖα (1), ἔνθα νῦν σώζονται σχεδὸν ἅπαντα (ὅσα ἐξέφυγον τὸν Ἥφαιστον, τὸν Ἄρη καὶ τὸν Ἑρμῆν), μετὰ δύω μουσειογραφῶν εἰκόνων, τῆς Θεοτόκου (ἐπιλεγομένης Παμμακαρίστου) καὶ τοῦ Προδρόμου.

Πόσα δὲ ἔκτοτε ὑπέστη ἡ Μ. Ἐκκλησία μετὰ τῶν

(1) Βλ. ἀνωτ. σελ. 74. (1) — Κυβ. Ἱστορ. Τόμ. Ζ'. σελ. 438—9 καὶ Κωνσταντινιάδ. σελ. 95—97, 140—141, 218 (1), καὶ Σ. Δ. Βυζ. ΚΠ. σελ. 397, 517, καὶ 570.

ἁπανταχοῦ εὐαγῶν ἐνδιαιτημάτων, πόσα τὰ ἐν αὐτοῖς ἱερὰ σκεύη μετ' αὐτῶν καὶ ὁ κλῆρος ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ ὁ λαὸς ὑπὲρ πάντων καὶ ὑπὸ πάντων, ταῦτα ἀναφέρουσι λεπτομερῶς οἱ γενικῶς καὶ εἰδικῶς περὶ αὐτῶν συγγράψαντες, ἐγὼ δὲ, ὅ τι ὑπήγετο εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῆς προθέσεώς μου καὶ πρὸς αὐτὴν στενῶς ἐσχετίζετο, τοῦτο καθ' ἃ ἐδυνήθην ἐξ ὀλίγων ἀρχῶν ἐξέθηκα εἰλικρινῶς, ἄλλοι νὰ γράψωσιν ἐμοῦ καλλίονα καὶ βελτίω εὐχόμενος.

Ἔγραψα ἐν Κωνσταντινουπόλει

Τῇ 21 Μαΐου 1861.

Γ. ΧΡΥΣΟΒΕΡΓΗΣ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελ. 8. στίχ. 22. γρ. κορυφῆς—Σελ. 34. στίχ. 13, γρ. Fr. Noël ἀντὶ Σαψαλ.—Σελ. 40. στίχ. 22 γρ.—1) *κλίνη* αὐτόθι στίχ. 23. γρ. *στιβάδα* — Σελ. 41 στίχ. 27. γρ. 5ῃ—Σελ. 45 στίχ. 18 γρ. μετὰ τοῦ Ις. κτλ.— Σελ. 46 στίχ. 16. γρ. ς'.) Σελ. 48. στίχ. 26 γρ. ὁρίων. Ἐπὶ κτλ. Σελ. 52 στίχ. 18. γρ. §. 29. Ἐπὶ τῆς κτλ. Σελ. 63 στίχ. 18· γρ. *Ἀκόμη καὶ νὰ*, Κὶ ἀκόμη, κτλ. στίχ. 22 γρ. *ἀντειπεῖν*, στι· 25. γρ. καὶ Ὄχι Σελ. 70 στίχ· 24. γρ. ὑποβαστάζων— Σελ. 74. στίχ. 19. ὑπομνηματιστοῦ. Σελ. 79. στίχ. 25. γρ. Θερινὸν Ἡλιοστάσιον Σελ. 86 στίχ. 5. γρ. (lapis aul) Σελ. 89. στίχ. 27 γρ. Στίχ. Γ'.—Σελ.. 92 στίχ. 26. γρ. κατεκάλυψε. Σελ. 100. στίχ. 12. γρ. ἦναι — σελ. 101 στίχ. 18 γρ. Rich —Σελ. 105 στίχ. 6 γρ. κυρίως Σελ. 109. στίχ. 20 γρ. περὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς Εἰ — Σελ. 113. στίχ. 2 γρ. ἦναι—Σελ. 123. στίχ. 11. γρ. ΑΧΙΑΜΙΟΥ —Σελ. 126. στίχ. 14. γρ. τόλμα

ΠΑΡΑΛΕΙΦΘΕΙΣΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

Σελ. 7. Περὶ τοῦ Φαναρίου ὁ Κ. Ἰσαμβὲρτ (σελ. 382) λέγει ὅτι ἐπωνομάσθη, διότι ἐπί τινος πολιορκίας ὠχυρώθη ὑπὸ καιομέναις λαμπάσιν.

Σελ. 30. Περὶ Ἐλλείψεων· οἷον, ἐνοικιάζεται (=ἡ οἰκία κτλ.) βλ. ὅσα λέγομεν ἐν τῇ αὐτοσχεδίῳ ἡμῶν διατριβῇ πρὸς τὴν περὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς ΕΙ πραγματείαν τοῦ Ἰατροῦ Σ. Καραθεοδωρῆ (ἐφημερ. Ἀμάλθεια Ἀρ. 426—427)

Σελ. 35 στίχ. 23. ἐσημείωσα ὅτι τὸ φλόμπουρον παράγεται ἴσως ἀπὸ τὸ labarum· ἀλλ' ὑποπτεύω μὴ παράγεται ἀπὸ τὸ flama φλόξ· διότι σχῆμα γλώσσης πυρὸς ἔχουσι τὰ φλάμπουρα.

Σελ. 38. Περὶ τοῦ Κὴζ-ντασῆ καὶ Κίζ-κουλέ. Τὴν λέξιν κίζ-ντασῆ οὐ μόνον ὑποπτεύω ἀλλὰ καὶ πιστεύω ἀδιστάκτως ὅτι εἶναι παραφθορὰ ἀπὸ τὸ Κοὺς-ντασῆ=πέτρα ἔχουσα ὄρνιθας (ἀετοὺς) =ὀρνιθοφόρος=ὀρνιθοκόσμητος)= ἀετοφόρος, ἀετοκόσμητος πέτρα ἢ κίων· ὅθεν καὶ ἡ ἐπωνυμία *Κίσ-Κουλέ*, παραλειπομένων ὅσα καὶ εὐρωπαῖοι καὶ Ὀθωμανοὶ καὶ ἄλλοι ἐψευδολόγησαν (Βλ. Jsambert σελ. 403), καθίσταται ἀμφίβολος ἂν ἦναι κίζ-Κουλὲ=παρθένου πύργος (κατὰ τὰ παραμύθια τῶν Ὀθωμανῶν), ἢ ἦναι, κιζ-κουλὲ=πυρακτωμένος λίθος= (φάρος), ἢ ἦναι κίς-κουλὲ=χειμῶνος ἢ χειμαζομένη πέτρα· ἢ τέλος ἦναι καὶ αὐτὴ παραφθορὰ ἀπὸ τὸ κοὺς (ὄρνις), οἷον, κούς-κουλε = ὀρνεοκατοίκητος πύργος, διότι γλάροι κάθηνται αὐτοῦ ὡσεπιτοπλεῖστον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ ἱστορούμενα καὶ τὰ λεγόμενα, καὶ τὰ θρυλλούμενα μένουσιν ὅλως ἄσχετα πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ Χάρητος καὶ τὴν Ἄρκλαν τοῦ Μανουὴλ, ἀναφέρομεν καὶ ἡμεῖς ἓν περίεργον. Πολιχνίου τινος τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου οἱ κάτοικοι, ἐρχόμενοι διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀφοῦ ἐξημερωθῶσιν ἔξωθεν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος πύργου, σταυροποιοῦνται προσευχόμενοι καὶ λέγοντες «Προσκυνῶ σε Ἁϊ-Κούσκουλα μὲ τὰ Κουσκουλόπλα σον.» Ἐπὶ τέλους σημειώνομεν ὅτι ὁ Κ. Ἀνσελμ. Βαδούριος ἀφοῦ ἐξέδωκε γελοίαν τὴν στήλην τοῦ Μαρκιανοῦ, μετὰ τοῦ Μονοκράνου καὶ τοῦ βάθρου, ἔχει ἑκατέρωθεν τῆς εἰς τὸ βάθρον κυκλωτεροῦς ἀ-

σπίδος δύο ἀγγέλους κρατοῦντας τὴν ἀσπίδα, ἀλλὰ τοιοῦτον ἀπεικόνισμα ἦτο γέννημα ἢ παίγνιον τῆς φαντασίας του, διότι οὔτε τὸ μένον κενὸν ἑκατέρωθεν διάστημα χωρεῖ τοιαῦτα ἀπεικονίσματα οὔτε ἴχνος ἀποξέσεως φαίνεται αὐτόθι εἰς ὑποτόπασιν τοιούτου ἀναγλύφου.

Σελ. 43. Περὶ τοῦ κίονος τοῦ Μαρκιανοῦ. Πραγματευόμενος περὶ τῆς στήλης τοῦ Μαρκιανοῦ διενοούμην κατ' ἐμαυτὸν πῶς δὲν εὑρέθη τότε καί τις ἑλληνιστὴς νὰ συντάξῃ τι ἑλλην. ἐπίγραμμα, ἀφοῦ διὰ τὴν διαβόητον Εὐδοξίαν εὑρίσκεται εἰς τὸ βάθρον τῆς ἐπωνύμου στήλης αὐτῆς κειμένης πλησίον τοῦ Μεγάλου Πραιτορίου (σωζόμενον νῦν εἰς τὴν βόρειον πλευρὰν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης — Τζεπχανὲ) ἡ ἑξῆς ἀνέκδοτος, νομίζω, ἐπιγραφὴ

[ΕΙΚ]ΟΝΑ ΠΟΡΦΥΡΕΗΝ ΚΑΙ ΑΡΓΥΡΕΗΝ ΒΑΣΙΛΕΙΑΝ
ΔΕΡΚΕΟ ΕΝΘΑ ΠΟΛΗΙ ΘΕΜΙΣΤΕΥΟΥΣΙΝ ΑΝΑΚΤΕΣ
[ΟΥ]ΝΟΜΑ ΔΕΙΠΟΘΕΕΙΣ ΕΥΔΟΞΙΑ ΤΙΣ ΔΑΝΕΘΗΚΕΝ
ΣΙΜΠΛΙΚΙΟΣ ΜΕΓΑΛΩΝ ΥΠΑΤΩΝ ΓΟΝΟΣ ΕΣΘΛΟΣ ΥΠΑΡΧΟΣ.

Ταῦτα διανοούμενος καὶ ἀναδιφῶν τὴν Ἀνθολογίαν, εὗρον ἐν τῷ Β'. τόμῳ αὐτῆς σελ. 262 τὸ ὑπ' ἀρ. 802 ἑξῆς ἀδέσποτον ἐπίγραμμα· οἷον·

Εἰς εἰκόνα Μαρκιανοῦ βασιλέως.

Μορφὴν τὴν δ' ὁράᾳς ζώῳ ἐναλίγκιον ἵππῳ,
Μαρκιανὸν φορέοντι, βροτῶν βασιλῆα γενέθλης,
Δεξιτερὴν δ' ἐτάνυσσε, θέοντα δὲ πῶλον ἐπείγει
Δυσμενέος καθύπερθεν, ὅτις κεφαλῇ μιν ἀείρει.

Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ Μαρκιανὸς παρίστατο ἐποχούμενος ἐπὶ ἵππου καὶ ἔχων ἐκτεταμένην τὴν δεξιὰν ἐπῆγε τὸν ἵππον του ἐπὶ πάντα ἐχθρὸν ὑψοῦντα κατ' αὐτοῦ κεφαλήν, ὅπερ παριστᾷ ἄριστα τὸ ἐν τῷ βάθρῳ τέρας. Πόσον διαφωτίζει ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη τὴν ἡμετέραν ἑρμηνείαν τοῦ κίονος τοῦ Μαρκιανοῦ κτλ. ἀφίνεται εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ κρίνῃ.

Σελ. 73. *Ἀκρολεξίδες*. Ἀκροστιχὶς ἀλφαβητικὴ εἶναι καὶ τὸ Ἄκουσον, ὦ παῖ, κτλ. καὶ τὰ Κεφάλαια τοῦ Ἀγαπητοῦ διακόνου εἰς Ἰουστιανόν· βλ. καὶ Ἀνθολογ. Ἐπίγραμμ. Τόμ. Β'. σελ. 197—8. Ἐπίγρ. 524 καὶ 525. Ἀκρολεξίδα δὲ περὶ τοῦ *Ἀδὰμ* βλ. Ἀνθολογ. Ἐπιγραμμ. Τόμ. Α'. σελ. 21. ἐπίγρ. 108

Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν τὸ *ΑΔΑΜ* εἶναι τριγράμματον ΑΔΜ, οἱ Καββαλισταὶ λέγουσιν ὅτι τρία ἄτομα περιλαμβάνονται εἰς τὸ ὄνομα τοῦτο *Ἀδὰμ*, *Δαβὶδ*, καὶ *Μεσσίας*.

Σελ. 117. Περὶ τοῦ Ω. καὶ Α. βλ. Ἀνθολ, τόμ. Γ'. σελ. 145. ἐπίγραμ. 187. καὶ σελ. 376—7. ἐπίγρ. 204.

Σελ. 76. Καὶ νοῦ πέφευγε κτλ. Μοὶ φαίνεται ὅτι ἡ φράσις εἶναι Ῥωμαικὴ διότι εὑρίσκω εἰς τὸν Κικέρωνα (pro lege Manilia. Cap. 10. quae hujus viri (Pompeii) scientiam fugere possit.

Σελ. 100. Ἡ αὐτοψία δύναται νὰ κτλ. Ἡ μὴ αὐτοψία καὶ ἡ ἑτοίμη παραδοχὴ τῶν ὅσα ἄλλοι μᾶς λέγουσιν ἢ γράφουσι μᾶς παρασύρουσι πολλάκις εἰς ἀσύγγνωστα λάθη καὶ γελοῖα. Ὁ ἀοίδιμος Κωνστάντιος πεισθεὶς εἰς τὰ λόγια τοῦ Βανδουρίου, περιέπεσεν, ὡς εἴδομεν, εἰς πολλὰ λάθη, τοῦτον πιστεύσας καὶ ὁ Κ. Βυζάντιος ἄνευ ἐπισκέψεως τῶν μερῶν, εἶπε καὶ ἔγραψεν ὅσα τοῦ κατέβασεν ἡ φαντασία. Μία παρομοία ἀπάτη τοῦ Κωνσταντίου πιστεύσαντος εἰς πληροφορίας μαθητῶν ἢ καὶ διδασκάλων φαίνεται εἰς τὸ βιβλίον του ἐν σελ. 21 τὴν ὁποίαν ἔχει αὐταῖς λέξεσιν ἀντιγραμμένην (καὶ πιστευμένην βέβαια) καὶ ὁ Κ. Βυζάντιος ἐν σελ. 382-3. Γράφων ἐν τῷ Ε' κεφαλαίῳ περὶ πυλῶν ὁ Κ. Κωνστάντιος, ἀναφέρει ἐν σελ. 21—22 τὴν Πύλην τοῦ Κυνηγοῦ, «ἣν, λέγει μετὰ τὴν ἅ»λωσιν ὡς περιττὴν τὴν ἀπέφραξαν, ἀναφέρει δε ταύτην ὁ »Δούκας. Κεφ. λή. καὶ ὁ Φραντζῆς βιβλ. γ'. Κεφ. 6'. αὐτὴ »κεῖται μικρὸν περαιτέρω τῆς ῥηθείσης Παλατιανῆς πρὸς τὸ Εἴ»βαν Σεράγι, ὄπισθεν τῶν ἑβραϊκῶν οἴκων, καὶ ἄνωθεν ταύτης »ὁρᾶται ὁ *Ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ ξιφήρης*», τὰ αὐτὰ γράφει καὶ ὁ Κ. Βυζάντιος. Ἡ ἀπάτη ἀμφοτέρων καὶ πάντων τῶν πιστευσάντων αὐτοὺς (καὶ ποῦς ἔμεινε Θωμᾶς ;) ὑφίσταται εἰς τὸν *ξιφήρη Ἀρχιστράτηγον Μιχαήλ*» ὅσις εἶναι ἄλλο τι ἢ ὁ Ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ ἢ Γαβριὴλ ἤτις τῶν ἄλλων ἀγγέλων. Ἐξηγοῦμαι· Ἅπαντες οἱ ἄγγελοι παριστάνονται μὲ ποδήρη χιτῶνα, μόνος ὁ Μιχαὴλ διὰ τὴν ἐν τῷ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ (Κεφ. ἑ 14) φράσιν, «ἐγὼ *ἀρχιστράτηγος* δυνάμεως Κυρίου, νυνὶ παραγέγονα» παριστάνεται ἐνδεδυμένος Ῥωμαίου *ἀρχιστρατήγου* πανοπλίαν, δηλ. περικνημίδας, χιτῶνα, θώρακα μὲ κεφαλὰς τῆς Ἐμπούσης καὶ κρατῶν ῥομφαίαν εἰς τὴν δεξιὰν, ὡς

πολλαχοῦ καὶ εἰς τὴν ἀριστερὰν πύλην τοῦ ἱεροῦ τὸν βλέπομεν ἀπορρήγνυντα τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ ψυχορράγοῦντος φιλαργύρου· ἀλλ' ὁ Μιχαὴλ τῆς πύλης τοῦ κυνηγοῦ φορεῖ ποδήρη χιτῶνα, ἐπιχιτώνιον μετὰ στρογγύλου· πάντες οἱ ἄγγελοι, ὡς καὶ οἱ ἅγιοι παριστάνονται μὲ στέφανον, ὁ ἡμέτερος τοιοῦτον δὲν ἔχει· τῶν ἀγγέλων ἡ κόμη καθήκει ἐπὶ τὰ νῶτα, τοῦ δὲ ἡμετέρου ἡ κόμη εἶναι ἀναδεδεμένη εἰς εἶδος κρωβύλου ἢ μᾶλλον *ἀλλὰ Πόλκα*· οἱ ξιφηφοροῦντες κρατοῦσι τὸ ξίφος μὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα, ὁ δὲ ἡμέτερος ἔχει τὸ φαινόμενον ξίφος εἰς τὴν ἀριστεράν· οἱ κρατοῦντες τὸ ξίφος, κρατοῦσιν αὐτὸ ἐκ τῆς λαβίδος διὰ τῆς παλάμης, ὁ δὲ ἡμέτερος κρατεῖ τὸ ξίφος ὑποβαστάζων αὐτὸ, ὡς ζωγραφίζονται οἱ ἀρχιερεῖς κρατοῦντες τὸ εὐαγγέλιον. Τὰ ξίφη εἶναι κοπτερὰ, τὸ δὲ τοῦ ἡμετέρου εἶναι πλέγμα ταινιῶν ἢ φύλλων φοινίκων· ὁμοιότητα μόνον πρὸς ἄγγελον ἔχει ὁ ἡμέτερος, διότι εἶναι ὑπόπτερος. Ἔχει ὅμως κάτι τι ὁ ἡμέτερος, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχουσιν ἄλλοι, εἰμὴ οὓς ἐλάτρευον πρὸ τοῦ Μωάμεθ οἱ Ἄραβες θηλεοσώμους ἀγγέλους ἐξ οὗ ἐδημιουργήθησαν αἱ *Οὐρίδες*. Ὁ ἐπὶ τῆς πύλης τοῦ κυνηγοῦ νομισθεὶς Ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ ξιφήρης, ἔχει ἐπὶ τοῦ στήθους ὑπὸ τὸ χιτώνιον καὶ ὑπεράνω τοῦ στρογγύλου ἀναθρώσκοντας παρθενικοὺς μαστοὺς, ἄρα οὔτε ἄγγελος εἶναι, οὔτε ἀρχάγγελος, ἀλλ' εἶναι ἡ (θεὰ) Νίκη, κρατοῦσα εἰς τὴν ἀριστερὰν τὸ σύμβολον τῆς νίκης (Αὐτοκράτορός τινος κτλ.) δηλ. τὸν φοίνικα (τὰ βαΐα), καὶ διαβεβηκυῖα τοὺς πόδας ὥσπερ θέουσα, ὑποδεικνύει ὅτι μέλλει νὰ ἀναγγείλῃ ἔπου δεῖ τὰ νικητήρια· εἶναι περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι τὴν Νίκην παρίστανον οἱ ἀρχαῖοι ἢ ἄπτερον (ἧς ὁ ναὸς ἐν δεξιᾷ τοῦ ἀναβαίνοντος τὴν Ἀκρόπολιν ἐν Ἀθήναις), ἢ πτερωτὴν, ὡς σώζονται δύω τοιαῦτα ἀνάγλυφα ἴσως τῆς γλυφίδος τοῦ Φειδίου. Τὰ συμπεράσματα ἐξάγονται εὐκόλα.

ΠΑΡΑΛΕΙΦΘΕΝΤΑ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελ. 2 στ. 1 γρ. judicent —Σελ. 83 στ. 19 γρ. sobolique —Σελ. 145 στ. 10 γρ. Πραιτορίου

94268